अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी

बारामती (जि.पुणे)

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती

(वरिष्ठ व कनिष्ठ)

कला, वाणिज्य व विज्ञान विद्या शाखा

पदवी व पदव्युत्तर शिक्षणाची सोय

व्यावसायिक अभ्यासक्रम

कनिष्ठ महाविद्यालय

* बेकरी व कन्फेक्शनरी
* मार्केटिंग व सेल्समनशिप
* हॉर्टिकल्चर
* ऑटो इंजिनियरींग टेक्निशियन
* इलेक्ट्रॉनिक्स

वरिष्ठ महाविद्यालय

* बॅचलर ऑफ लायब्ररी अँण्ड इन्फर्मेशन सायन्स
* डिप्लोमा इन टॅक्सेशन लॉ
* सर्टिफिकेट कोर्स इन ई कॉमर्स
* माहिती तंत्रज्ञान

अनेकान्त

२००२-२००३

वर्ष ४१ वे

NAAC ACCREDITED ★★★★ COLLEGE

राष्ट्रीय मूल्यांकन एवं प्रत्यायन परिषद्
विश्वविद्यालय अनुदान आयोग का स्वायत्त संस्थान बेंगलूर

NATIONAL ASSESSMENT AND ACCREDITATION COUNCIL
An Autonomous Institution of the University Grants Commission, Bangalore

Certificate of Accreditation

The Executive Committee of the National Assessment and Accreditation Council, on the recommendation of the duly appointed Peer Team, is pleased to declare the

Anekant Education Society's Tuljaram Chaturchand College (Arts, Science and Commerce)

Baramati, affiliated to University of Pune, Maharastra, as

Accredited[1]

at the Four star level[2]

(among the Affiliated / Constituent Colleges)

Date: February [illegible]

Director

1. This certificate is valid for a period of 5 (five) years with effect from the academic year [illegible]
2. An institutional score (%) in the range of 55-60 denotes one star, 60-65 two stars, 65-70 three stars, 70-75 four stars, and 75 and above five stars (upper limit exclusive).

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती, जिल्हा पुणे.

कला | वाणिज्य | विज्ञान

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती

अनन्तधर्मणस्त-त्वं
पश्यन्ती प्रत्यगात्मनः ।
अनेकान्तयी
भूर्मिर्नित्यमेव प्रकाशताम् ॥

अनेकान्त २००२-२००३

वार्षिक नियतकालिक अंक ४१ वा

संपादक मंडळ

अध्यक्ष .... प्रभारी प्राचार्य प्रा.व्ही.जी.पडवेकर

उपाध्यक्ष .... उपप्राचार्य प्रा.आर.जी.पाटील, प्रा.ए.जे.आळंदकर, प्रा.पी.जी.मेहेर

प्रमुख संपादक .... प्रा. एस. आर काळे

सहाय्यक सदस्य →
प्रा. सौ. पद्मजा केळकर-प्रभुणे
प्रा. सौ. सीमा नाईक-गोसावी
प्रा.एस. सी. साळुंके
प्रा. टी. एस. सावंत
प्रा. व्ही. टी. कदम
प्रा. बी. जी. देशमुख
प्रा. एम. एम. गावडे
प्रा. व्ही. बी परकाळे
प्रा. पी. बी. इंगवले

प्रशासकीय सहाय्यक
श्री. व्ही. डी. महामुनी
श्री. पी. ए. साळुंके

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे

नियामक मंडळ (गव्हर्निंग कौन्सिल)

१)	मा.श्री.जंबुकुमार चंदुलाल शहा (सराफ)	बारामती	अध्यक्ष
२)	मा.श्री.जवाहर मोतीलाल शहा (वाघोलीकर)	बारामती	सचिव
३)	मा.श्री.माणिकलाल तुळजाराम शहा (वाघोलीकर)	बारामती	खजिनदार
४)	मा.श्री.शशिकांत शिवलाल शहा, (लेंगरेकर)	बारामती	सदस्य
५)	मा.श्री.शिवलाल प्रेमचंद शहा, (लेंगरेकर)	बारामती	सदस्य
६)	मा.श्री.मोतीचंद फुलचंद शहा, (मुंबईकर)	बारामती	सदस्य
७)	मा.श्री.डॉ.वर्धमान माणिकचंद कोठारी	बारामती	सदस्य
८)	मा.श्री.ॲड.विलास गौतमचंद शहा (७/७/०२ पर्यंत)	बारामती	सदस्य
९)	मा.श्री.माणिकचंद जयवंतसा भिसीकर	सोलापूर	सदस्य
१०)	मा.श्री.पायगौंडा बाळगौंडा पाटील	बाहुबली	सदस्य
११)	मा.श्री.राजकुमार तुळजाराम शहा,(वाघोलीकर)	जयसिंगपूर	सदस्य
१२)	मा.श्री.चकोर नलिनचंद्र गांधी	बारामती	सदस्य
१३)	मा.श्री.विलास गुलाबचंद शहा	पुणे	सदस्य
१४)	मा.श्री.लगमाण्णा कागाप्पा अकिवाटे	सांगली	सदस्य
१५)	मा.श्री.डॉ.रायप्पा तिप्पण्णा अक्कोळे	जयसिंगपूर	सदस्य
१६)	मा.श्री.सरदार चंदुलाल हिराचंद शहा	जयसिंगपूर	सदस्य
१७)	मा.श्री.शांतीकुमार जंबुकुमार शहा,(सराफ)	मुंबई	सदस्य
१८)	मा.श्री.डॉ.जवेरचंद खुशालचंद गोधा	बारामती	सदस्य
१९)	मा.डॉ.एस.के.पाटील	पुणे	स्वीकृत सदस्य
२०)	मा.डॉ.सुरेश नेमगोंडा पाटील	जयसिंगपूर	निमंत्रीत
		जयसिंगपूर	निमंत्रीत

स्थानिक समिती

१)	मा.श्री.जंबुकुमार चंदुलाल शहा, (सराफ)	बारामती	अध्यक्ष
२)	मा.श्री.माणिकलाल तुळजाराम शहा, (वाघोलीकर)	बारामती	सचिव
३)	मा.श्री.शशिकांत शिवलाल शहा,(लेंगरेकर)	बारामती	खजिनदार
४)	मा.श्री.जवाहर मोतीलाल शहा (वाघोलीकर)	बारामती	सदस्य
५)	मा.श्री.खुशालचंद रतनचंद छाजेड	बारामती	सदस्य
६)	मा.श्री.माणिकलाल रुपचंद शहा	बारामती	सदस्य
७)	मा.श्री.शांतीकुमार जंबुकुमार शहा, (सराफ)	बारामती	सदस्य
८)	मा.श्री.विलासचंद्र माणिकचंद शहा (पंदारकर)	बारामती	सदस्य
९)	मा.ॲड.श्री.रमेश नेमचंद दोशी	पणदरे	सदस्य
१०)	मा.श्री.मिलींद राजकुमार शहा	बारामती	सदस्य
११)	मा.श्री.दत्तात्रय महादवे येळे (५/३/२००२ पासून)	माळेगांव बु॥	बँक प्रतिनिधी

स्थानिक व्यवस्थापन समिती

१)	मा.श्री. जंबुकुमार चंदुलाल शहा (सराफ)	अध्यक्ष
२)	मा.श्री. जवाहर मोतीलाल शहा	सदस्य
३)	मा.डॉ.नीलम पाटील (प्रभारी प्राचार्य) ३१/५/०२ पर्यंत	सचिव
४)	मा.प्रा.व्ही.जी.पडवेकर (प्रभारी प्राचार्य) १८/६/०२ पासून	सचिव
५)	मा.श्री.माणिकलाल तुळजाराम शहा (वाघोलीकर)	सदस्य
६)	मा.श्री.शशिकांत शिवलाल शहा (लेंगरेकर)	सदस्य
७)	मा.श्री.खुशालचंद रतनचंद छाजेड	सदस्य
८)	मा.श्री.माणिकलाल रुपचंद शहा (वडूजकर)	सदस्य
९)	मा.श्री.ॲड.रमेश नेमचंद दोशी	निमंत्रित
१०)	मा.प्रा.डॉ.डी.बी.जगताप (शिक्षक प्रतिनिधी)	सदस्य
११)	मा.प्रा.डॉ.एन.एस.नारे (शिक्षक प्रतिनिधी)	सदस्य
१२)	मा.प्रा.एस.जे.साठे (शिक्षक प्रतिनिधी)	सदस्य
१३)	मा.श्री.पी.के.मोरे (शिक्षकेतर कर्मचारी प्रतिनिधी)	सदस्य

कनिष्ठ महाविद्यालय शाळा समिती

१)	मा.श्री.जंबुकुमार चंदुलाल शहा (सराफ)	अध्यक्ष
२)	मा.श्री.जवाहर मोतीलाल शहा (वाघोलीकर)	सदस्य
३)	मा.डॉ.सौ.निलम पाटील (प्रभारी प्राचार्य) ३१/५/२००२ पर्यंत	सचिव
४)	मा.प्रा.व्ही.जी.पडवेकर (प्रभारी प्राचार्य) १८/६/०२ पासून	सचिव
५)	मा.श्री.माणिकलाल तुळजाराम शहा (वाघोलीकर)	सदस्य
६)	मा.श्री.शशिकांत शिवलाल शहा (लेंगरेकर)	सदस्य
७)	मा.श्री.माणिकलाल रुपचंद शहा (वडूजकर)	सदस्य
८)	मा.श्री.विलासचंद्र माणिकचंद शहा (पंदारकर)	सदस्य
९)	मा.प्रा.ए.जे.आळंदकर (उपप्राचार्य क.म.)	सदस्य
१०)	मा.प्रा.बी.जी.देशमुख (पर्यवेक्षक)	सदस्य
११)	मा.प्रा.बी.एल.दबडे (जून ०२ ते मे ०३ चक्र क्रमाने)	सदस्य

भावपूर्ण श्रद्धांजली

शैक्षणिक वर्ष २००२-२००३ मध्ये खाली व्यक्तींचे दु:खद निधन झाले. त्यांना आमची भावपूर्ण श्रद्धांजली.

१) कै. ॲड. विलास गौतमचंद शहा, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, गव्हर्निंग कौन्सिल सदस्य, सोलापूर

२) कै. आण्णासाहेब निटवे, जयसिंगपूर (अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीच्या जयसिंगपूर स्थानिक समितीचे सदस्य)

३) कै. प्रा. शरद रामचंद्र नवाथे, माजी व्याख्याता व फिजिक्स विभा । प्रमुख, तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती

४) कै. प्रा. एकनाथ कारभारी पाटील, माजी व्याख्याता व फिजिक्स विभाग प्रमुख, तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय बारामती.

५) कै. गणपत रघुनाथ जाधव, ग्रंथालय परिचर, तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय बारामती

६) कै. जयकुमार आळंदकर, सोलापूर (प्रा. ए. जे. आळंदकर उपप्राचार्य, कनिष्ट महाविद्यालय, तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती यांचे पिताश्री)

७) कै. उत्तम खंडोपंत दिवाण (प्रा. व्ही. के. दिवाण यांचे बंधु)

८) कै. श्रीमती निर्मला रघुनाथ केळकर (प्रा. सौ. केळकर-प्रभुणे पद्मजा यांच्या मातु:श्री)

९) कै. शिवाजी रतन पाटील (प्रा. प्रकाश पाटील यांचे बंधु)

१०) कै. बाळकृष्ण तावबा जगताप (प्रा. डॉ. डी. बी. जगताप यांचे चुलते)

११) प्रशासन अधिकारी, उच्च शिक्षण, पुणे विभाग श्री. एल. डी. कोकाटे यांच्या मातु:श्री

१२) या महाविद्यालयाचे माजी प्राचार्य कै. एस. जी. भोरे

१३) भारताची पहिली महिला अंतराळवीर कै. कल्पना चावला

१४) कै. बाळासो पाटील सांगली (ग्रंथपाल श्री. एस. एन. पाटील यांचे बंधु)

१५) कै. श्रीमती वत्सला पाटील (या महाविद्यालयाचे माजी मराठी विभाग प्रमुख कै. डॉ. दयाराम पाटील यांच्या पत्नी)

सं पा द की य

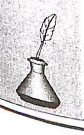

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीच्या तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालयाचा ४१ वा 'अनेकान्त' वार्षिकांक आपल्यापुढे सादर करताना अत्यंत आनंद होत आहे. या अंकामध्ये आपल्यामधील तरुणाईचा उत्साह, सर्जनशीलता व अवखळपणा प्रतिबिंबीत झालेला आहे.

गतवर्षी आपल्या महाविद्यालयाला 'NACC' मार्फत ४ तारांकित दर्जा (four star) दिला गेला, यावर्षी महाविद्यालयाला अभिमानास्पद असे यश मिळाले. मार्च २००२ मध्ये झालेल्या बारावीच्या परीक्षेत कु. श्रद्धा जोशी पुणे विभागीय मंडळात मुलींमध्ये पहिली तर महाराष्ट्रामध्ये मुलींमध्ये दुसरी आली. त्याचबरोबर महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी विद्यापीठाच्या परीक्षांमध्ये उल्लेखनीय असे यश मिळविले आहे.

भारतीय शिक्षण पद्धतीविषयी देशभर मोठ्या प्रमाणात विचारमंथन चालू आहे. नव्या माहिती तंत्रज्ञान युगामध्ये ज्ञानाधिष्ठित समाजाची निर्मिती होणार आहे. समाजाची ज्ञानी व अज्ञानी अशी विभागणी होणार आहे. आहे. भविष्यकाळामध्ये आपणाकडे असणारी ज्ञानी युवकांची पिढी भारतास महासत्ता बनवणार आहे त्यासाठी स्मरणशक्तीवर आधारित शिक्षणपद्धती बदलून विश्लेषणावर आधारलेल्या शिक्षण पद्धतीचा अवलंब करावा लागेल. शिक्षण हे दीर्घकाळ परिणाम करणारे असल्याने आपल्याकडील माहितीचा वापर करुन सर्जनशील ज्ञान मिळवून प्रत्येक मुलाचा विशिष्ठ पद्धतीने विकास केल्यास एकवीसाव्या शतकात भारत एक महासत्ता होईल यासाठी सर्वच पक्षाचे राजकीय नेते, शास्त्रज्ञ व विचारवंत यांनी एकत्र येवून पुढील दशकाचा कार्यक्रम तयार केला पाहिजे. आपल्यामधील धार्मिक भेदभाव, उच्चनीचता यासारखे प्रश्न विसरणे आवश्यक आहे. आजच्या युवाशक्तीमध्ये देशाची उभारणी करण्याची प्रचंड ताकद आहे. इथे स्वामी विवेकानंदाचे वचन आठवते, "तुम्ही असाल त्या ठिकाणाहून, असाल त्या अवस्थेत, हाताशी असेल त्या साधनसामुग्रीनिशी निष्ठेने सुरुवात करा, मग यश तुमचेच आहे."

'अनेकान्त' चा ४१ वा अंक आपल्या गौरवशाली परंपरेला अनुसरुन नेटका, सर्वसमावेशक व आकर्षक करण्याचा प्रयत्न केला आहे. अंकामध्ये

समाविष्ट करण्यासाठी साहित्याची मागणी केल्यानंतर युवावर्गाचा भरघोस प्रतिसाद मिळाला. विद्यार्थ्यांच्या प्रतिसादाची जाणीव ठेवून दर्जेदार साहित्याची निवड करून हा अंक सर्वसमावेशक करण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. या अंकासाठी मिळालेल्या साहित्याचे संकलन, निवड करण्यासाठी प्रा. टी. एस. सावंत, प्रा. बी. जी. देशमुख, प्रा. सौ. सीमा नाईक-गोसावी, प्रा. विलास कदम, प्रा. एस. सी. साळुंखे यांचे सहकार्य लाभले. अंकातील विविध माहिती संकलित करताना प्रा. एम. व्ही. गोडसे, प्रा. एस. एन. पाटील प्रा. एस. बी. इंगवले, श्री. व्ही. डी. महामुनी यांनी व संपादक मंडळातील सर्व सदस्यांनी मदत केली. अनेकांत एज्युकेशन सोसायटीचे अध्यक्ष मा. श्री. जंबुकुमार चंदुलाल शहा, सचिव मा. श्री. जवाहरशेठ शहा, स्थानिक समितीचे खजिनदार मा. श्री. शशिकांत शिवलाल शहा, मा. श्री. रमेश दोशी, मा. श्री. मिलिंद शहा तसेच महाविद्यालयाचे प्रभारी प्राचार्य व्ही. जी. पडवेकर यांनी समयोचित प्रोत्साहन देऊन मार्गदर्शन केले.

सातारा येथील प्रिंट ओम ऑफसेटचे मालक श्री. संदेश शहा, श्री. जतीन शहा , टाईप इनोव्हेटर्सचे प्रशांत गुजर व त्यांच्या सर्व सहकाऱ्यांनी अंकाचे मुद्रण वेळेवर करून दिले.

या अंकात जे काही चांगले असेल त्याचे श्रेय आपल्याला आहे आणि ज्या त्रुटी-उणीवा राहिल्या असतील त्याची जबाबदारी माझ्यावर आहे याची विनम्र जाणीव मला आहे.

सर्वांचे सहकार्याबद्दल संपादक मंडळातर्फे हार्दिक आभार,

धन्यवाद !

प्रा. संजय काळे
संपादक 'अनेकान्त २००२-२००३'

संपादकीय

मार भरारी, उजळू दे आसमंत सारा
पेलूनी आव्हाने , जनतेच्या मुर्त केल्या भावना
झेप घेऊनी आकाशाची, स्पर्श राहू दे धरतीला
अशीच राहू दे गरूड भरारी, उजळु दे या दाही दिशा

मा.खासदार श्री.शरदचंद्रजी पवार
अध्यक्ष ,राष्ट्रवादी काँग्रेस
उपाध्यक्ष राष्ट्रीय संकट निवारण व्यवस्थापक समिती, भारत सरकार

जिंकण्या हेतु यत्न तो येणे करावा ।
'अजित' होऊनी क्रांती केतु येणेची उभारावा ॥

मा.नामदार श्री.अजितदादा पवार

कॅबिनेट मंत्री पाटबंधारे

(कृष्णा खोरे व कोकण पाटबंधारे महामंडळ आणि फलोत्पादन खाते,मुंबई)

भावपूर्ण श्रध्दांजली

जन्म : ९/१/१९१८ स्वर्गवास : १७/४/२००३

आपल्या अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीच्या गव्हर्निंग कौन्सिलचे सदस्य व स्थानिक समितीचे सचिव मा.माणिकलाल तुळजाराम शहा यांचे गुरूवार दि.१७ एप्रिल, २००३ रोजी सकाळी ६.३० चे सुमारास दुःखद निधन झाले. ते ८७ वर्षांचे होते.

स्व.माणिकलाल **भई** हे आपल्या सोसायटीचे व महाविद्यालयाचे संस्थापक सदस्य होते. १९६१ साली अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीच्या स्थापनेमध्ये व तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय (त्यावेळचे बारामती कॉलेज, बारामती) च्या स्थापनेमध्ये त्यांचा महत्त्वाचा सहभाग होता. अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे खजिनदार पदावर ते शेवटपर्यन्त होते.

स्व.माणिकलाल **भई** हे अनेक संस्थामध्ये कार्यरत होते. बारामती नगरपरिषदेचे तीन वर्षे नगराध्यक्ष, पाच वर्षे उपनगराध्यक्ष व १५ वर्षे सदस्य, महाराष्ट्र एज्युकेशन सोसायटीच्या नियामक मंडळाचे सदस्य, मुनीसुव्रत महाराज दिगंबर जैन देवस्थानचे ४० वर्षे सरपंच, रामचंद मलुकचंद दिगंबर जैन बोर्डींगचे सभासद, रिमांड होमच्या व्यवस्थापनावर सदस्य, बारामती मर्चण्ट असोसिएशनचे अध्यक्ष व सभासद, बारामती कृषी उत्पन्न बाजार

समितीचे सदस्य, बारामती औद्योगिक वसाहतीचे अनेक वर्षे अध्यक्ष व सभासद, कुंथलगिरी क्षेत्रावर दहा वर्षे महामंत्री, रेल्वे सल्लागार समितीवर सात वर्षे, इत्यादी संस्थांवर त्यांनी अनेक वर्षे काम केले आहे. १९६९ साली वाघोलीकर कुटुंबियांनी आपले परमपूज्य पिताश्री स्व.तुळजाराम चतुरचंद शहा यांचे स्मरणार्थ महाविद्यालयास अडीच लक्ष रुपयांची देणगी दिली आहे. भईंच्या अंगी दातृत्व, नेतृत्व, कर्तृत्व, वक्तृत्व या चार गुणांचा समसमा संयोग होता.

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालयाच्या गेल्या ४० वर्षात झालेल्या जडण-घडणीमध्ये त्यांचा महत्वाचा सहभाग होता. महाविद्यालयाच्या व्यवस्थापनात त्यांनी मनापासून सहभाग घेतला. व्यवस्थापनाच्या प्रत्येक सभेस ते उपस्थित असत. महाविद्यालयाची आतापर्यंत जी भरभराट झाली त्यामध्ये त्यांचा निश्चितच बहुमोलाचा वाटा आहे.

त्यांचा स्वभाव अत्यंत करारी होता. स्पष्ट वक्तेपणा त्यांचेकडे होता. ते तत्वनिष्ठ स्वभावाचे होते. त्यांची साधी राहाणी व उच्च विचारसरणी होती.

स्व.माणिकलाल भाई यांनी मरणोत्तर देहदान व नेत्रदान केले आहे. शरीराची राख होण्याऐवजी ते लोकांच्या उपयोगी पडावं ही त्यांची उदात्त भावना होती.

स्व.माणिकलाल भई यांच्या दुःखद निधनाने संस्थेचे व महाविद्यालयाचे अत्यंत नुकसान झालेले आहे. त्यांच्या दुःखद निधनाने संस्थाचालक, महाविद्यालयाचे प्राचार्य, प्राध्यापक, शिक्षकेतर कर्मचारी व विद्यार्थी अत्यंत व्यथित झालेले आहेत. त्यांच्या कुटुंबियांच्या दुःखामध्येही आम्ही सर्वजण सहभागी आहोत.

स्व.माणिकलाल भई यांच्या आत्म्यास चिरशांती व सद्गती मिळो ही जिनचरणी नम्र प्रार्थना.

भावपूर्ण श्रद्धांजली

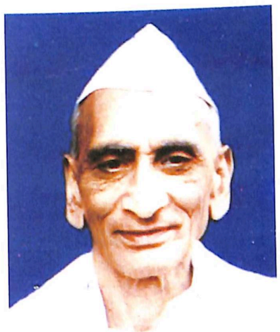

जन्म : १-८-१९१६

स्वर्गवास : २०-४-२००३

एका समर्पित व्यक्तिमत्वाचा अस्त

(पूज्य ब्र.माणिकचंद भीसीकर गुरुजींना भावपूर्ण श्रद्धांजली)

आपल्या अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीच्या गव्हर्निंग कौन्सिलचे सदस्य पूज्य माणिकचंद जयवंतसा भीसीकर उर्फ भीसीकर गुरुजी यांचे रविवार दि. २० एप्रिल २००३ रोजी पहाटे दुःखद निधन झाले. त्यांनी सल्लेखना व्रत धारण केले होते.

स्व.भीसीकर गुरुजी हे परमपूज्य १०८ श्री गुरुदेव समंतभद्र महाराजांचे एक निष्ठावान शिष्य, साहित्यिक, विचारवंत, धार्मिक क्षेत्रातील एक दिग्गज, चिंतनशील, विद्वान व सन्मति मासिकाचे सन्माननीय संपादक होते व भीसीकर गुरुजी महाराष्ट्रातील जैन समाजातील ज्ञानवृद्ध, तपोवृद्ध व वयोवृद्ध व्यक्तिमत्व होते. ते बाहुबली विद्यापीठाचे संचालक होते. त्यांच्या कुशल नेतृत्वाखाली 'सन्मती' या सदाचाराच्या प्रवर्तनासाठी सद्विचारांच्या माध्यमातून जिनवाणीची अखंड सेवा करणारे मासिक अनेक वर्षापासून सुरु आहे.

पूज्य ब्र. माणिकचंद जयवंतसा भीसीकर गुरुजींचा जन्म विदर्भातील वाशिम जिल्ह्यातील कारंजा लाड या गावी ०१ ऑगस्ट, १९१६ रोजी झाला. विदर्भातील हे गाव जैनांची काशी समजली जाते. त्यांचे घराणे अत्यंत धार्मिक, सत्वशील म्हणून ख्यातनाम होते. त्यांचे वडील जयवंतसा भीसीकर हे अत्यंत सात्विक प्रवृत्तीचे होते. त्यांची आई मैनाबाई, चार बंधू व एक भगिनी सर्वच कुटुंब अत्यंत धार्मिक प्रवृत्तीचे होते. बालपणी त्यांच्या मातापित्यांनी त्यांच्यावर उत्कृष्ठ संस्कार केले. त्यांचे प्राथमिक / माध्यमिक शिक्षण कारंजा येथे झाले. उच्च शिक्षण नागपूरला झाले. तेथे त्यांनी एम.ए. ही उच्च पदवी संपादन केली. पुढे ते कारंज्याला परमपूज्य गुरुदेव समंतभद्र महाराज यांच्या संपर्कात आले. त्यांचे ज्ञान, त्यांची निष्ठा व सेवाभावी वृत्ती पाहून गुरुदेवांनी त्यांना बाहुबलीला बोलावून घेतले.

पूज्य समंतभद्र महाराजांच्या प्रेरणेमुळेच त्यांनी 'सन्मती' मासिक सुरू केले. या मासिका[...] त्यांनी जवळजवळ ५० वर्षे समाजप्रबोधन घडवून आणले. ते बालब्रह्मचारी असल्यामुळे परिग्रह[...] त्याग करून अखंड सेवाव्रत त्यांनी स्विकारले होते. त्यांची त्यागी वृत्ती, कडक शिस्त पण अति[...] मृदू भाषा, सालस व मनमिळावू स्वभाव यामुळे त्यांनी सर्वांची मने जिंकली होती. बाहुबली [...] विद्यापीठाचे ते सन्माननीय संचालक होते. बाहुबली गुरूकुल संस्थेत त्यांना खास मानाचे स्थान हो[...] त्यांच्या दुःखद निधनामुळे या संस्थेमध्ये फार मोठी पोकळी निर्माण झाली आहे. ती भरून नि[...] कठीण आहे.

२६०० व्या भगवान महावीर जयंती निमित्त पंतप्रधान माननीय अटलबिहारी वाजपेयी यां[...] हस्ते मुंबई येथे त्यांना ''जैनरत्न'' हा पुरस्कार देण्यात आला.

मृत्युसमयी त्यांचे वय ८७ वर्षाचे होते. पूज्य भीसीकर गुरूजी गुरूकुल संस्थाचे एक आद[...] सदाचारी व्यक्तिमत्त्व होते. समाजातील सर्व थरातील विद्यार्थ्यांना नुसतेच शिक्षित न करता, सुशिक्षि[...] सदाचारी, देशप्रेमी व भावी काळाचे आदर्श नागरिक बनविणे या ध्येयपूर्तीसाठी त्यांनी आपले त[...] मन, धन वेचले. परमपूज्य समंतभद्र महाराजांच्या पावन सानिध्यात ब्रह्मचर्यपूरक त्याग वृत्तीने पा[...] आदर्श जीवन व्यथित केले.

ज्ञानाच्या क्षेत्रात भीसीकर गुरूजी कधीच मागे राहिले नाहीत. स्वतंत्ररित्तीने अभ्यास करून ते [...] कलकत्याच्या 'न्यायतीर्थ' या मानाच्या परीक्षेला बसले व प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण झाले. तसेच पूज्य [...] पंडीत श्री.देवकीनंदनजी सारख्या लोकोत्तर धर्मपंडीतांच्या मार्गदर्शनाखाली त्यांनी अनेक धर्मग्रंथांचा [...] सखोल अभ्यास केला. देशातील मान्यवर पंडीताना गुरूकुलातर्फे आमंत्रण देऊन त्यांच्या विद्वत्तेचा [...] लाभ सर्व समाजबांधवांना करून दिला. सन्मती मासिकाद्वारे अनेक मान्यवरांचे, जैनेतर विद्वानांचे [...] विचारप्रवर्तक लेख छापून त्यांनी आयुष्यभर धर्मप्रबोधनाचे कार्य केले. जैन समाजात येणाऱ्या विविध [...] वैचारिक प्रवाही माहितीचा त्यांनी सन्मती मासिकाद्वारे सर्वसामान्य वाचकांपर्यंत पोहोचविली. [...] भीसीकर गुरूजी कधीच थकलेले किंवा निरूत्साही दिसत नसत. त्यांचा चेहरा सदैव उत्साहाने [...] प्रफुल्ल व ताजातवाना वाटत असे. 'मी केले' हा भाव त्यांच्या मनात कधीच आला नाही. त्यांनी आपल्या [...] कर्तृत्वाचा अहंकार कधीच बाळगला नाही. सेवेला प्रसिद्धी दिली नाही. त्यामुळे त्यांचे मन सदैव [...] निरोगी, शांत व स्वस्थ होते. त्यामुळे ते एवढे प्रचंड कार्य करू शकले.

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीच्या स्थापनेमध्ये त्यांचा मोठा सहभाग होता. बारामती येथील [...] तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय व जयसिंगपूर येथील महाविद्यालय यांच्या जडणघडणीमध्ये त्यांनी [...] मनापासून लक्ष घातले. गव्हर्निंग कौन्सिलच्या सभांना ते आवर्जून उपस्थित असत. त्यांच्या दुःखद [...] निधनाने संस्थेची व दोन्ही महाविद्यालयाची मोठी हानी झाली आहे. त्यांचे सेवाव्रत आपण सर्वांनी [...] जोमाने पुढे चालू ठेवणे हीच त्यांना खरी श्रद्धांजली ठरेल.

स्व. भीसीकर गुरूजी यांच्या दुःखद निधनामुळे संस्थाचालक, प्राचार्य, प्राध्यापक, शिक्षकेत्तर [...] कर्मचारी व विद्यार्थी यांना मोठे दुःख झालेले आहे. त्यांच्या परिवाराच्या दुःखात आम्ही सर्वजण [...] सहभागी आहोत.

स्व. भीसीकर गुरूजी यांच्या आत्म्यास चिरशांती, सद्‌गती मिळो, ही जीनचरणी, ईश्वरचरणी [...] नम्र प्रार्थना.

❖ ❖ ❖ ❖

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय बारामती
अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीच्या
स्थानिक आकृतीबंधाचे अंतरंग विद्यार्थी संख्या २००२-२००३

अभ्यासक्रम	मुले	मुली	एकूण
१. वरिष्ठ महाविद्यालय			
(अ) पदवी अभ्यासक्रम			
कला विद्याशाखा	९११	३०४	१२१५
वाणिज्य विद्याशाखा	३७५	१२९	५०४
विज्ञान विद्याशाखा	३२८	१५२	४८०
संगणक विद्याशाखा	११७	५१	१६८
एकूण	**१७३१**	**६३६**	**२३६७**
(ब) पदव्युत्तर अभ्यासक्रम			
एम.ए.	२६८	१८१	४४९
एम.कॉम.	५२	४५	९७
एम.एस्सी.	३६	१६	५२
एम.सी.एस.	४१	२२	६३
बी.लिब.ॲण्ड इन्फ.सायन्स	४	९	१३
डी.टी.एल.	१५	५	२०
एकूण	**४१६**	**२७८**	**६९४**
२) कनिष्ठ महाविद्यालय			
कला विद्याशाखा	५९३	१८७	७८०
वाणिज्य विद्याशाखा	३११	१२६	४३७
विज्ञान विद्याशाखा	६०४	२६१	८६५
व्यावसायाभिमुख अभ्यासक्रम	१०३	१५	११८
एकूण	**१६११**	**५८९**	**२२००**
३.व्यवस्थापन विकास व संशोधन संस्था	प्रवेश झालेला नाही.	०	०
डी.सी.एम./एम.पी.एम.			०
एकूण			
महाएकूण	**३७५८**	**१५०३**	**५२६१**

मार्च/एप्रिल २००२ मध्ये झालेल्या परीक्षांच्या निकालांची टक्केवारी

अ.क्र.	वर्ग	विद्यार्थी परीक्षेस बसले	उत्तीर्ण	टक्केवारी
१.	११वी कला			
२.	११वी वाणिज्य	२७८	२७०	९४.८%
३.	११वी विज्ञान	२०२	१८१	८९.६०%
४.	११वी ऑटो.इंजि.	३९०	३८५	९५.७२%
५.	११वी उद्यानविद्या	१९	१९	१००%
६.	११वी बेकरी	१७	१५	८८.२३%
७.	१२वी कला	१२	१२	१००%
८.	१२वी वाणिज्य	३२९	१९३	६०.२९%
९.	१२वी विज्ञान	१२०	१०३	८५.८३%
१०.	१२वी ऑटो इंजि.	३३९	२२५	६६.३७%
११.	१२वी उद्यानविद्या	१९	१५	७८.९४%
१२.	१२वी बेकरी	१६	०५	३१.३४%
१३.	प्रथम वर्ष बी.ए.	०६	०४	६६.६६%
१४.	प्रथम वर्ष बी.कॉम	८०३	६३४	६८%(ए.टी.के.टी.सह)
१५.	प्रथम वर्ष बी.एस्सी.	२७७	२५५	७७%(ए.टी.के.टी.सह)
१६.	प्रथम वर्ष बी.सी.एस.	२७१	१६५	६१%(ए.टी.के.टी.सह)
१७.	तृतीय वर्ष बी.ए.	१०४	७७	७४%(ए.टी.के.टी.सह)
१८.	तृतीय वर्ष बी.कॉम.	४२८	१९४	५३%
१९.	तृतीय वर्ष बी.एस्सी.	९४	४७	५०%
२०.	तृतीय वर्ष बी.सी.सी.	११०	४७	४२.७२%
२१.	एम.ए.मराठी	८७	४५	५१.७२
२२.	एम.ए.हिंदी	५४	३५	
२३.	एम.ए.इंग्रजी	५१	३१	
२४.	एम.ए.अर्थशास्त्र	३९	२२	
२५.	एम.ए.इतिहास	२६	०७	
२६	एम.ए.राज्यशास्त्र	४८	३४	
२७.	एम.ए.फायनल	२३	१०	५७.६७%
२८.	एम.एस्सी.प्राणीशास्त्र	२४१	१३९	३३.३३%
२९	एम.एस्सी.रसायनशास्त्र	२७	०९	३२.००%
३०.	एम.कॉम.	२५	०८	४३.२८%
३१.	डी.सी.एम.	६७	२९	५३.८४%
३२.	बी.लि.अँड उन्फ सायन्स	१३	०७	६१.९८%
३३.	डी.टी.एल.	२१	१३	३.२२%
		३१	०१	

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय बारामती

विद्यार्थी परिषद (२००२-२००३)

महाराष्ट्र विद्यापीठ कायदा १९९४ नुसार

अ.क्र.	नांव	
१.	प्रा.व्ही.जी.पडवेकर	महाविद्यालयाचे प्रभारी प्राचार्य-चेअरमन
२.	प्रा. आर.जी.पाटील	प्रभारी प्राचार्याद्वारे नामनिर्देशित
३.	प्रा.मेजर एम.व्ही. गोडसे	एन.सी.सी.प्रमुख
४.	प्रा. जे.डी.देशपांडे	एन.एस.एस.प्रमुख
५.	प्रा. एस.बी.इंगवले	क्रिडा विभाग प्रमुख

मा. प्रभारी प्राचार्याकडून विविध क्षेत्रातील नामनिर्देशित विद्यार्थी

६.	अंडर ऑफिसर श्री. शिंदे विशाल विजय	टी.वाय.बी.एस्सी.	६९४६	एन.सी.सी.
७.	श्री. घाडगे हेमंत सर्जेराव	टी.वाय. बी.एस्सी.	६९४२	एन.एस.एस.
८.	श्री. काळे ऋतुराज अर्जुनराव	टी.वाय.बी.ए.	४६००	क्रीडा विभाग
९.	श्री. कविश्वर संदीप राजकुमार	एस.वाय.बी.ए.	३९९६	सांस्कृतिक विभाग

मा. प्रभारी प्राचार्याकडून नामनिर्देशित दोन विद्यार्थीनी

१०.	कु. सुर्यवंशी रोहीणी मनोहर	एम.कॉम.भाग-१	८९५८
११.	कु.जरांडे पल्लवी तुकाराम	टी.वाय.बी.ए.	४५३०

शैक्षणिक वर्ष २००२-२००३ मध्ये या महाविद्यालयामध्ये प्रवेश घेतलेल्या आणि मार्च २००२ च्या परीक्षेमध्ये एकाच प्रयत्नात गुणानुक्रमे प्रथम विद्यार्थी/विद्यार्थीनी

१२.	श्री.लोणकर संदिप भाऊसाहेब	एफ.वाय.बी.ए.३०६९
१३.	कु.नलावडे माधुरी जयवंत	एस.वाय.बी.ए.३८७०
१४.	श्री.नांदगुडे अजिनाथ महादेव	टी.वाय.बी.ए. ४५४४
१५.	कु. पटेल माया हिम्मतलाल	एफ.वाय. बी.कॉम ८०४३
१६.	कु.पवार तेजस्विनी चंद्रकांत	एस.वाय.बी.कॉम ८४१८
१७.	कु.गिरमे श्रद्धा किरण	टी.वाय. बी.कॉम. ८७५४

अ. क्र.	नांव	
१८.	कु. धुमाळ तृप्ती अनिलकुमार	एफ.वाय.बी.एस्सी. ६४५३
१९.	श्री. जोशी राजेंद्र गणपत	एस.वाय.बी.एस्सी. ६८०५
२०.	श्री. मुंडलीक निलेश दगडू	टी.वाय.बी.एस्सी. ६९१२
२१.	कु. शहा सारिका सुभाष	एफ.वाय.बी.एस्सी. ७११६
२२.	श्री.माने चारुदत्त दिलीप	एस.वाय.बी.एस्सी. संगणक ७२२३
२३.	कु. भोसले वर्षाराणी राजन	टी.वाय.बी.एस्सी. संगणक ७३१५
२४.	श्री.खराडे सुरेश रामहरी	एम.ए.मराठी भाग १(५०२९)
२५.	कु. निकम वंदना सदाशिव	एम.ए.मराठी भाग २ (५१०४)
२६.	श्री. शेख शकिल जिलानी	एम.ए.इंग्रजी भाग १ (५४०७)
२७.	श्री. सायकर सतिश गोविंद	एम.ए.इंग्रजी भाग २ (५५१६)
२८.	कु.फडतरे मनिषा गणपत	एम.ए.हिंन्द भाग १ (५२०४)
२९.	कु.पठाण अमिना हरीफखान	एम.ए.हिंन्दी भाग २ (५३२४)
३०.	कु. माळवदे सोनाली श्रीराम	एम.ए.इतिहास भाग १ (६०१०)
३१.	कु.सुर्यवंशी सुनिता गुलाबराव	एम.ए.इतिहास भाग २(६१११)
३२.	कु. पठाण परवीन शोकतभाई	एम.ए.राज्यशास्त्र भाग २ (५९२६)
३३.	श्री.काळोखे शिवाजी तुळशिराम	एम.ए.अर्थशास्त्र भाग १(५६०४)
३४.	श्री.गांधी सुशील सुकुमार	एम.कॉम.भाग १(८९५५)
३५.	श्री.काळे दत्तात्रय नानासाहेब	एम.कॉम.भाग २(९००४)
३६.	श्री.कुतवळ शैलेंद्र पांडूरंग	बी.लिब.सायन्स(७७०१)
३७.	श्री.होनकळसे सुनिल चंद्रकांत	डी.टी.एल. (७७५१)
३८.	कु.पवार सोनाली माणिकराव	एम.एस्सी.(प्राणीशास्त्र)७७५२

निमंत्रित

३९. प्रा.पी.जी.मेहेर
४०. प्रा. के.एम.जाधव
४१. प्रा. प्रकाश आर. पाटील
४२. प्रा.डॉ. एन.एम.नारे
४३. प्रा. डॉ.डी.बी.जगताप
४४. प्रा. एस.जे.साठे
४५. श्री.पी.के.मोरे
४६. प्रा.व्ही.डी काकडे
४७. प्रा.सौ.केळकर प्रभुणे पी.ए.
४८. प्रा.एम.आर.काळे

मार्च२००२ प्रथम क्रमांकाचे विद्यार्थी

१.	११ वी आर्टस	श्री. लोणकर सुधीर बबन	७३.५०%
२.	११ वी सायन्स	कु. संघवी एस.पी.	९१.६७%
३.	११ वी कॉमर्स	कु.दोशी .ए.टी.	८५.३३%
४.	११ वी ऑटो	श्री. नवले अतुल विजय	७४.१६%
५.	११ वी हॉर्टी	श्री कदम शशीकांत सुरेश	७३.८३%
६.	११ वी बेकरी	कु.सोनवणे सीमा नामदेव	७१.१६
७.	१२ वी आर्टस	श्री.भोसले दत्तात्रय सोमनाथ	७६.६७%
८.	१२ वी सायन्स	कु.जोशी श्रद्धा श्रीकांत	९५.६७%
९.	१२ वी कॉमर्स	श्री छाजेड हितेश राजेंद्र	८२.८३%
१०.	१२ वी ऑटो	श्री. भापकर सचीन नारायण	६७.५१
११.	१२ वी हॉर्टी	श्री.बनकर संतोष दत्तू	६६.३३%
१२.	१२ वी बेकरी	कु.पवार दिपाली निवास	६०%
१३.	F.Y.BA	श्री. शिंदे ज्ञानेश्वर जनार्दन	६९.६६%
14.	F.Y.BSc	श्री.जोशी राजेंद्र गणपत	७८.२५%
15.	FY.B.Com	कु. पवार तेजस्विनी चंद्रकांत	७०.०७%
१६.	F.Y.BCS	कु. स्विटी मेहता	७३.५०%
17.	S.Y.BA	श्री. नांदगुडे अजिनाथ महादेव	७२.८३%
१८.	S.Y.B.Sc.	श्री. मंडलीक निलेश दगडू	८०.१०%
१९.	S.Y.B.Com	कु. गिरमे श्रद्धा किरण	७६.००%
20.	S.Y.BCS.	कु. हवेलीवाला तसनीम इलियास	७५.५०%
२१.	T.Y.BA.	कु. दिक्षीत दीपा विजय	७४.८३%
22.	T.Y.B.Sc.	कु. गोडबोले प्राजक्ता मकरंद	७४.८९%
२३.	T.Y.B.Com	कु. कुलकर्णी श्रद्धा सुधाकर	६३.५८%
२४.	M.A.	श्री परकाळे रेवानाथ मुकुटराव	७१.००%
२५.	M.Sc.	कु. लालनूनझिरी फातिमा	६८.३०%
26.	M.Com.	कु. देशपांडे कांचन नारायण	५८.००%
27.	B.Lib and Inf.Science	कु. जगदाळे संध्या देवदास	६३.३०%
२८.	T.Y.BCS	श्री. पवार संतोष जगन्नाथ	७२.५२%
29.	DCM	श्री. होळ आण्णासाहेब बाळासाहेब	६९.२५%
३०.	DTL.	कु. गाढवे श्वेता भारत	५०.००%

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती पुणे

२००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षात महाविद्यालयांत संपन्न झालेले ठळक कार्यक्रम

दिनांक	कार्यक्रम	मान्यवरांचा सहभाग
२२.५.२००३	१२ वी परीक्षेमधील गुणवंत विद्यार्थ्यांचा महाविद्यालया तर्फे सत्कार	**मा.श्री.जंवुकुमार चंदुलाल शहा** (अध्यक्ष.अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी बारामती) **मा.श्री. जवाहर मोतीलाल शहा** (सचिव. अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी बारामती) **मा. श्री. माणिकलाल शहा वडुजकर** (सदस्य,अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी)
२.७.२००२	१० वी व १२ वी बोर्डात उल्लेखनीय यश मिळविलेल्या विद्यार्थ्यांचा सत्कार समारंभ व ११ वी मध्ये प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांचा स्वागत समारंभ	**मा.श्री.जंबुकुमार चंदुलाल शहा** (अध्यक्ष अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी) **मा.जवाहर मोतीलाल शहा** (सचिव,अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी)
१९.७.२००३	तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय व व्यवस्थापन विकास व संशोधन संस्था वर्धापन दिन	प्र.पाहुण्या-**मा.सौ. नंदाताई पवार** (विश्वरस्त कृषि प्रतिष्ठान शारदानगर) **अध्यक्ष-मा.श्री. जंबुकुमार चंदुलाल शहा (सराफ)** (अध्यक्ष अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी)
२.८.२००३	गुटका होळी	
१५.८.२००२	स्वातंत्र्यदिन ध्वजारोहण	हस्ते-**मा.श्री.जवाहर शहा (वाघोलीकर)** सचिव,अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी प्रमुख उपस्थिती **श्री. कृष्णा मगदुम** पोलीस निरीक्षक **प्र.प्राचार्य व्ही.जी.पडवेकर** हस्ते-**मा.श्री.जंबुकुमार चंदुलाल शहा** (अध्यक्ष अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी) **मा.श्री.शशिकांत शिवलाल शहा (लेंगरेकर)** खजिनदार, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी,स्था.स. **मा. ॲड. रमेश दोशी,** सदस्य अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी

दिनांक	कार्यक्रम	मान्यवरांचा सहभाग
२३.८.२००२	मराठी वाङ:मय मंडळ व अस्मिता भित्तीपत्रक उद्घाटन	हस्ते-**श्री.भैयासाहेब देशमुख** प्रसिद्ध लेखक व कथाकार अध्यक्ष-**प्रभारी प्राचार्य व्ही.जी. पडवेकर**
८.८.२००२	विद्यार्थी परिषद निवडणूक संपन्न	
२.९.२००२	शिक्षक दिन समारंभ	प्रमुख पाहुणे-**व्ही.जी.पडवेकर**,प्रभारी प्राचार्य
१४.९.२००२	हिंदी दिन समारंभ	प्रमुख पाहुणे- **प्रा. डॉ. तुकाराम पाटील** प्रपाठक, हिंदी विभाग पुणे विद्यापीठ पुणे अध्यक्ष - **प्र.प्राचार्य व्ही. जी. पडवेकर**
२२.९.२००२	पद्मभूषण कर्मवीर डॉ. भाऊराव पाटील यांची ११५ वी जयंती समारंभ	शहरातील सर्व महाविद्यालये,शाळा व शैक्षणिक संस्थेच्या वतीने संयुक्त कार्यक्रम अध्यक्ष-**जवाहर शहा (वाघोलीकर)** प्र.पाहुणे -**प्रा.राजेंद्र कुंभार** व्याख्याते (एस.जी.एम.महाविद्यालय कऱ्हाड) स्थळ-आर.एन.आगरवाल टेक्.हायस्कूल बारामती
२४.९.२००२	राष्ट्रीय सेवा योजना दिन	प्रमुख पाहुणे-**प्राचार्य नंदकुमार निकम** चॉदमल ताराचंद बोरा महा. शिरुर अध्यक्ष **प्रा. व्ही. जी. वडवेकर,** प्र.प्राचार्य
२७.९.२००२	कविवर्य मोरोपंत आंतरमहाविद्यालयीन वादविवाद व वक्तृत्व स्पर्धा, उद्घाटन समारंभ	**उद्घाटक-मा. श्री. विठ्ठलराव सुर्यवंशी** अध्यक्ष,बारामती ता. सहकारी पुरवठा दुध संघ प्र.उपस्थिती- **१.मा.श्री.संजय मोहिते** उपविभागीय पोलीस अधिकारी,बारामती **२.मा.सौ.संध्याताई बोबडे** नगराध्यक्षा, बारामती नगरपरिषद **अध्यक्ष-मा. राजवर्धन शिंदे** अध्यक्ष-सोमेश्वर सह. साखर कारखाना
२८.९.२००२	कविवर्य मोरोपंत आंतरमहाविद्यालयीन वादविवाद व वक्तृत्व स्पर्धा बक्षीस वितरण समारंभ	**मा. श्री. चंद्रराव तावरे** माजी अध्यक्ष,माळेगाव सह. साखर कारखाना **मा.सतिश बागलसाहेब** तहसिलदार, बारामती

दिनांक	कार्यक्रम	मान्यवरांचा सहभाग
१६.२.२००३	वार्षिक गुणवत्ता पारितोषिक वितरण समारंभ	शुभहस्ते मा.डॉ. अशोक को (कुलगुरु, पुणे विद्यापीठ, पुणे) अध्यक्ष-मा.श्री. जंबुकुमार चं. शहा अध्यक्ष, अ.ए.सोसायटी, बारामती)
२७.२.०३	प्रौढ निरंतर शिक्षण योजना प्रशिक्षण शिबीर उद्‌घाटन समारंभ	
२८.२.२००३	वार्षिक क्रीडा नैपुण्य पारितोषिक वितरण समारंभ	प्रमुख पाहुणे **१) मा. श्री.संजय मोहिते** उपविभागीय पोलीस अधिकारी, बारामती **२) मा. श्री. संजीव सोनावणे** क्रीडा संचालक, पुणे विद्यापीठ व अधि शिक्षणशास्त्र विभाग अध्यक्ष-**मा.श्री. जंबुकुमार चंदुलाल शह** (अध्यक्ष, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारा
१२.०३.२००३	मराठी दिनानिमित्त कार्यक्रम	प्रमुख पाहुणे - **प्रा.डॉ. मनोहर जाधव** प्रपाठक, मराठी विभाग, पुणे विद्यापीठ अध्यक्ष -प्रभारी प्राचार्य **व्ही. जी. पडवेकर**

अनेकान्त वार्षिक अंक

दि प्रेस अँड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक्स ॲक्ट नियम २, फॉर्म ४ प्रमाणे

१) प्रकाशन स्थळ : तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती
२) प्रकाशन काल : वार्षिक
३) प्रकाशकाचे नांव : प्रभारी प्राचार्य प्रा. व्ही. जी.बडवेकर
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती : ४१३१०२. जि.पुणे
५) मुद्रकाचे नांव : मे. प्रिंट ओम ऑफसेट
राष्ट्रीयत्व : भारतीय
पत्ता : २६९ ब/२, दौलतनगर, नर्मदा स्कूल रोड, सातारा.
६) नियतकालिकाची मालकी : तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती जि.पुणे

या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या मतांशी संपादक मंडळ सहमत असेलच असे नाही.

२००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षामध्ये महाविद्यालयातील प्राध्यापकांनी केलेल्या कार्याचा व प्रगतीचा उल्लेख

(१) उजळणी वर्ग (रिफ्रेशर कोर्स)/उद्‌बोधन वर्ग (ओरिएंटेशन कोर्स)

अ.नं.	प्राध्यापकाचे नांव	ठिकाण	विषय	कालावधी
१.	प्रा.पी.आर.सरवदे (हिन्दी)	पुणे विद्यापीठ पुणे	हिन्दी उद्‌बोधन वर्ग	५/८/२००२ ते ३१/८/२००२
२.	प्रा.एस.एन.पाटील (ग्रंथपाल)	पुणे विद्यापीठ पुणे	ग्रंथालय आणि माहितीशास्त्र उजळणी वर्ग	४/७/२००२ ते ४५/७/२००२
३.	प्रा.सौ.योगिनी मुळे (सूक्ष्मजीवशास्त्र)	अहमदनगर महाविद्यालय,	सूक्ष्मजीवशास्त्र उजळणी वर्ग	१०/६/२००२ ते २९/६/२००२
४.	डॉ. सौ.रंजना नेमाडे (मराठी)	एस.एन.डी.टी. महिला	मराठी उद्‌बोधन वर्ग मुंबई	११/११/०२ ते ७/१२/२००२

(०२) पी.एच.डी./एम.फिल पदवी प्राप्त प्राध्यापक

अ.नं.	प्राध्यापकाचे नांव	विषय	पदवी	संशोधन कार्याचे ठिकाण/मार्गदर्शन
१.	प्रा.डॉ.के.एम.जाधव(मानसशास्त्र)	मानसशास्त्र	पी.एच.डी.	उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव.मार्गदर्शक डॉ. अशोक बोरसे
२.	प्रा. डॉ. ए.एन.शेंडगे (प्राणीशास्त्र)	प्राणीशास्त्र	पी.एच.डी.	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद मार्गदर्शक डा. उदय माने
३.	प्रा. डॉ. सौ. रंजना नेमाडे (मराठी)	मराठी	पी.एच.डी.	पुणे विद्यापीठ पुणे मार्गदर्शक डॉ. विद्यागौरी टिळक
४.	प्रा.डॉ. पी.आर.पाटील	इंग्रजी	पी.एच.डी.	दक्षिण गुजरात विद्यापीठ सुरत मार्गदर्शक -डॉ.इ.व्ही.रामकृष्णन
५.	प्रा. कु.पी.ए.जावळे (हिन्दी)	हिन्दी	एम.फिल	पुणे विद्यापीठ,पुणे

(०३) व्याख्याने, चर्चासत्रे, कार्यशाळा, संमेलन, अधिवेशन, परिषद, शिबिरे इ. मधील सहभाग व शोधनिबंध सादरीकरण.

अ.नं.	प्राध्यापकाचे नांव	ठिकाण	विषय	कालावधी
१.	प्रा.डॉ.केएस.जाधव (मानसशास्त्र)	१)श्रीमती मथुबाई गरवारे कन्या महा.सांगली	चर्चासत्र ताण, तणाव व्यवस्थापन व व्यक्तिमत्व विकास	२१/१२/[illegible]
		२)भारतीय विद्या. संशोधन केंद्र धुळे	राष्ट्रीय स्तरावरील चर्चासत्र, शोधनिबंध सादरीकरण Pranayam is Cognitive behavioural intervention of stress management	३१/१/०३ [illegible] २/२/०३
		३) एम.एस.व्ही.पी. महाविद्यालय धुळे	राष्ट्रीय स्तरावरील चर्चासत्र शोधनिबंध सारदीकरण "Role conflict in child labour Rehabilitation'	२८/२/०३ [illegible] १/३/०३
		४) तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती	सेवांतर्गत प्रशिक्षण किमान कौशल्य अभ्यासक्रम मार्गदर्शन विषय-मानसिक ताणाचे व्यवस्थापन	१०/१/२००[illegible]
		५) माळेगाव मॅनेजमेंट इन्स्टिट्यूट, माळेगांव	चर्चासत्रात मार्गदर्शन विषय मानसिक ताणाचे व्यवस्थापन	१२/१०/०[illegible]
		६) तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय आयोजित राष्ट्रीय सेवा योजना शिबीर तावशी	व्याख्यान विषय-योग व व्यक्तिमत्व विकास	
		(७) तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, आयोजित प्राध्यापक प्रबोधिनी	व्याख्यान योगाद्वारे मानसिक ताणाचे व्यवस्थापन (प्रात्याक्षिकासह)	
२.	प्रा. सुरेश साळुंके (हिन्दी)	१) तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती.	नागरी लिपी परिषद नवी दिल्ली व हिन्दी विभाग तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय बारामती व्दारा क्षेत्रीय नागरी लिपी संगोष्ठी चे आयोजन.	२१/१२/०२

अ.नं.		ठिकाण	विषय	कालावधी
		२) कला, विज्ञान व वाणिज्य महा. आकुर्डी(पुणे)	आंतरराष्ट्रीय हिन्दी साहित्य संगम २००३ मध्ये सहभाग	६/१/०३ ते ७/१/०३
		३) हिन्दी विभाग पुणे विद्यापीठ पुणे -७	मध्ययुगीन कविता. त्या प्रस्तुति और संवेदना संगोष्ठी मध्ये सहभाग	७/३/२००३ ते ८/३/२००३
३.	प्रा.पी.आर.सरवदे (हिन्दी)	१) टी. जे. महाविद्यालय, खडकी (पुणे)	राष्ट्रीय संगोष्ठी मध्ये सहभाग विषय-संचार माध्यमों मे हिन्दी का प्रयोगं मे दिशाएँ और संभावनाएँ	२८/१/०३ ते २९/१/०३
		२) तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती	क्षेत्रिय देवनागरी लिपी संगोष्ठी मध्ये सहभाग	२१/१२/०२
४.	प्रा.डॉ.एस.जे.चव्हाण (वनस्पतीशास्त्र)	१) बाबुराव घोलप महाविद्यालय, सांगवी (पुणे)	विषय क्षेत्रिय देवनागरी लिपी कार्यशाळेमध्ये सहभाग विषय :Awareness and teaching of new topics in FYBSC Botany Sullabus"	१/१०/२००२
		२) रयत शिक्षण संस्थेचे कला, विज्ञान व वाणिज्य महा. हडपसर (पुणे)	कार्यशाळेत सहभाग विषय :"Restructuring of SYBSC Botany Syllabus as per UGC guidelines"	३/१/२००३
५.	प्रा.एम.एम.गावडे (मराठी)	१)शारदानगर ता.बारामती	विपशयना शिबीर संयोजन व सहभाग	१७/५/०२ ते २७/५/०२
		२) तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, आयोजित राष्ट्रीय सेवा योजना शिबीर तावशी	व्याख्यान विषय संत गाडगे महाराज.	३/१२/२००२
		३)शारदाबाई पवार महा. शारदानगर, बारामती.	चर्चासत्रात सहभाग सन '२००२ मधील दिवंगत साहित्यकांना श्रद्धांजली''	२५/१/२००३
६.	प्रा.एन.जे.सुबंध (संख्याशास्त्र)	१)बिर्ला महाविद्यालय, कल्याण	राज्यस्तरीय चर्चासत्र सहभाग विषय : "Vocational education at first degree level in the Collegs in Maharashtra"	१७/११/२००२

अ.नं.		ठिकाण	विषय	कालावधी
		२) संख्याशास्त्र विभाग पुणे विद्यापीठ,पुणे	राष्ट्रीय संमेलन सहभाग 22nd conference of ISPS National seminar on Advances of Statistics	१३/८/२००२
		३)संख्याशास्त्र विभाग पुणे विद्यापीठ,पुणे	कार्यशाळा सहभाग Training Programme in MS-EXCEL for Statistics teacher.	२५/८/२००२
७.	प्रा.आर.डब्ल्यू.जोशी (अर्थशास्त्र)	१)कनिष्ठ महा.शिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम	व्याख्यान- विषय-गॅट करार व जागतिक व्यापार संघटना	१०/१/२००३
		२) यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ, पुणे विभागीय केंद्र	कार्यशाळा व चर्चासत्रामध्ये सहभाग विषय - एस. वाय. बी .कॉम. अभ्यासक्रम व संपर्कसत्राचे आयोजन	१९/१/२००३
		३) शारदाबाई महिला महाविद्यालय शारदानगर	चर्चासत्रामध्ये सहभाग विषय- जागततिकीकरण व आर्थिक विकास	४/३/२००३
८.	डॉ.सौ.रंजना नेमाडे (मराठी)	१) माळशिरस	व्याख्यान : विषय-''स्त्रियांची सद्य:स्थिती	९/१०/२००२
		२) तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती	चर्चासत्र- ''क्षेत्रिय देवनागरी लिपी संगोष्ठी''	२१/१२/२००२
		३) अहिल्यादेवी विद्यापीठ इंदोर,मध्यप्रदेश	चर्चासत्र विषय भारतीय ग्रामीण साहित्य	४/१/२००३ ते ५/१/०३
		४) शारदाबाई पवार महिला महा. शारदानगर	चर्चासत्र-''सन२००२ मधील दिवंगत साहित्यिकांना श्रद्धांजली	२५/१/०३
		५) विद्या प्रतिष्ठानचे कला, विज्ञान व वाणिज्य महा. विद्यानगरी,बारामती	व्याख्यान विषय : ''पुरुषांच्या आत्मचरित्रातील स्त्रीदर्शन	१२/१०/०२

अ.नं.		ठिकाण	विषय	कालावधी
		६)विद्या प्रतिष्ठानचे कला,विज्ञान व वाणिज्य महा. विद्यानगर,बारामती	परिक्षक -आंतरमहाविद्यालयीन वक्तृत्व स्पर्धा	१२/१२/०२ ते १३/१२/२००२
९.	प्रा.ए.सी.कांबळे (वनस्पतीशास्त्र)	१)न्यू आर्टस, कॉमर्स व सायन्स कॉलेज, पारनेर,जि. नगर	कार्यशाळा सहभाग विषय:Discussion & framing of SYBSC Botany syllabus संशोधनात्मक प्रकल्प: Sub:Development of mulberry varieties specifically suited to western Maharashtra condition"	४/१/२००३ नोव्हें.२००३ पासून
१०.	प्रा.आर.के.खाडे (अर्थशास्त्र)	१) एम. इ. एस. हायस्कूल, बारामती	पुणे जिल्हा सहकारी बोर्ड पुणे आयोजित शिबीर-युवक युवती मेळावा. व्याख्यान-विषय:सहकारी चळवळीत युवकांचे स्थान सुशिक्षित बेरोजगार युवक कार्यशाळा	२८/८/२००२ ५/१०/०२
		२) औद्योगिक प्रशिक्षण संस्था, माळेगांव	व्याख्यान विषय ''सहकारी संस्था नोंदणी व सहकारातून रोजगार निर्मिती''	
		३) माळेगांव ग्रामपंचायत माळेगाव	महिला कार्यकर्त्याचा मेळावा व्याख्यान-विषय ''सहकारी चळवळीत महिलांचा सहभाग''	२६/२/२००३
		४) परळी वैजनाथ जि.बीड	मराठी अर्थशास्त्र परिषद २६ वे राज्यस्तरीय अधिवेशन सहभाग	१८/११/०२ ते २०/११/०२
		५) शारदाबाई पवार महिला महाविद्यालय, शारदानगर	चर्चासत्र सहभाग व शोधनिबंध सादर, विषय-जागतिकीकरण व भारतीय अर्थव्यवस्था.	४/३/२००३
		६) सेंट मिरा महिला महाविद्यालय, पुणे-१	कार्यशाळा-सहभाग विषय''बॅकींग ॲण्ड फायनान्स''	१३/१२/२००२
		७) तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती	शिक्षकाचे सेवांतर्गत राज्यस्तरीय प्रशिक्षण कार्यशाळा व्याख्यान-विषय :'बाजारपेठा''	१३/१/२००३

अ.नं.		ठिकाण	विषय	कालावधी
११.	प्रा.विलास कदम (मराठी)	१) छत्रपती शिवाजी कला महाविद्यालय, आसेगांव, पूर्णा(अमरावती)	कार्यशाळा-प्रमुख मार्गदर्शक विषय-''सेट व नेट परिक्षांचा अभ्यास''.	१०/११/०२
		२) तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती	डॉ. बाबासाहेब जयकर व्याख्यानमाला व्याख्यान विषय ''व्यसनमुक्ती काळाची गरज''	२०/१२/०२
		३) पणदरे, (बारामती)	पथनाट्य लेखन व सादरीकरण विषय''व्यसनांच्या विळख्यातून''	२५/१/०३
१२.	प्रा.एम.डी.भगत, (गणित)	१) संगमनेर नगरपालिका महाविद्यालय, संगमनेर महाविद्यालय,संगमनेर	चर्चासत्र गणित विषयाचे तज्ञ प्राध्यापक म्हणून सहभाग	१५/१२/०२ ते १६/१२/०२
		२) इंदापूर महाविद्यालय, इंदापूर	व्याख्यान: शैक्षणिक गुणवत्ता सुधार योजनेअंतर्गत शास्त्र शाखेच्या विद्यार्थ्यांसाठी गणित विषयाचे मार्गदर्शन	२४/१२/०२
१३.	डॉ.(सौ.)एन.ए.पाटील (वनस्पतीशास्त्र)	१) जैन भगीनी मंडळ, बारामती	बक्षीस समारंभाचे अध्यक्षपद	६/७/२००२
		२) बिर्ला कॉलेज,कल्याण	नॅक संदर्भातील कार्यशाळेत उपस्थिती	१९/९/०२
		३) बाबुरावजी घोलप महा. सांगवी(पुणे)	चर्चासत्र FYBSC Applied Botany Paper II तज्ञ प्राध्यापक म्हणून उपस्थिती.	१/२०/२००२
		४) सेंट मीरा कॉलेज,पुणे-१	नॅक संदर्भातील चर्चासत्र ''पॅनेलिस्ट' म्हणून उपस्थिती	५/१२/२००२
		५) वझे कॉलेज, मुलुंड (मुंबई)	नॅक संदर्भातील चर्चासत्र उपस्थिती	१६/११/०२
		६) तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती	डॉ.बाबासाहेब जयकर व्याख्यानमाला अध्यक्षपद	२०/११/०२

अ.नं.		ठिकाण	विषय	कालावधी
		७) कै. राधाबाई काळे कॉलेज,अहमदनगर	व्याख्यान (तज्ञ प्राध्यापक) विषय:"Floriculture-Scope and Importance'	२३/१/२००३
		८) विद्याप्रतिष्ठान बारामतीचे इंजिनिअरिंग कॉलेज (व्हीआयआयटी) विद्यानगरी,बारामती नॅक तयारी संदर्भात महाराष्ट्रातील सुमारे ४२ महाविद्यालयांना मार्गदर्शन केले.	वादविवाद स्पर्धा प्रमुख पाहुणे म्हणून सहभाग व मार्गदर्शन	२२/२/२००३
१४.	प्रा.बी.पी.जोहरापूरकर (भूगोल)	विद्या प्रतिष्ठानचे इंग्लीश पब्लीक स्कूल, विद्यानगरी, बारामती	व्याख्यान भूगोल दिन विषय भूगोलदिनाचे महत्व	१५/१/२००३
१५.	प्रा.टी.के.खोत (संरक्षणशास्त्र)	१) भोसला मिलटरी कॉलेज,नाशिक-५	चर्चासत्र सहभाग National Congress for defence studies and National Seminar on Sci. technology & Security	२५/१०/०२ ते २७/१०/०२
		२) संरक्षणशास्त्र विभाग,पुणे विद्यापीठ,पुणे	चर्चासत्र सहभाग International Seminar on Approaches o security in the age fo Globalization	१०/१०/०२ ते ११/१०/०२
१६.	प्रा.एस.आर.काळे (रसायनशास्त्र)	१) शारदाबाई पवार महिला महाविद्यालय, शारदानगर	कार्यशाळा उपस्थिती विषय :Restructuring of SYBSC syllabus in chemistry.	२७/१२/०२ ते २८/१२/०२
		२) आण्णासाहेब मगर महाविद्यालय,हडपसर,पुणे	कार्यशाळा उपस्थिती विषय :FYBSC Syllabus revision in chemistry	११/३/०२
		३) दादा पाटील महाविद्यालय,कर्जत अहमदनगर	चर्चासत्र उपस्थिती विषय:"Microscale technique in physical chemistry Practicals'	१/३/०२

अ.नं.		ठिकाण	विषय	कालाव
१७.	प्रा.सौ.केळकर प्रभुणे (मानसशास्त्र)	भगिनी मंडळे संयुक्त कार्यक्रम बारामती	महिला दिनानिमित्त व्याख्यान विषय :''विवाह स्वप्न सत्य आणि वास्तव''	८/३/२००
१८.	प्रा.बी.आर.तोरणे (रसायनशास्त्र)	१) शारदाबाई पवार महिला महाविद्यालय शारदानगर	कार्यशाळा उपस्थिती विषय Restructuring of SYBSC syllabus in chemisty	२७/१२/० २८/१२/०
१९.	प्रा.कु.संगीता मल्हारी शिंदे (मराठी)	१) तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय बारामती	कार्यशाळा उपस्थिती क्षेत्रीय देवनागरी लिपी संगोष्ठी	२१/१२/०
		२) शारदाबाई पवार महिला महाविद्यालय शारदानगर	इ.स.२००२ मधील दिवंगत साहित्यिकांना श्रद्धांजली	२५/१/०३
		२) विद्याप्रतिष्ठान महाविद्यालय विद्यानगरी बारामती	चर्चासत्र कथावैभव काव्यसुगंध अभ्यासाच्या विविध दिशा	७/२/०३

आपल्या अज्ञानाची जाणीव ज्याला असते, तोच खरा ज्ञानी.- **म.गांधी**

★

शिक्षण हे साध्य नव्हे, ते एक साधन आहे, ज्या शिक्षणाने चारित्र्यवान बनू तेच खरे शिक्षण.- **म.गांधी**

★

प्रेम आणि सत्य या एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहेत.- **म.गांधी**

चर्चासत्रे, कार्यशाळा, संमेलन, अधिवेशन, परिषद, शिबीरे इ. मधील सहभाग व शोधनिबंध सादरीकरण.

प्राध्यापकाचे नाव	ठिकाण	विषय	कालावधी
प्रा.सीमा नाईक गोसावी	१) पुणे विद्यापीठ मराठी विभाग व महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळ,पुणे	मराठी वाङ्मयेतिहासः पुनर्लेखनाच्या दिशा	२२.११.०२. ते २३.११.०२
	२)नागरी लिपी परिषद व तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती.	'देवनागरी लिपीचे स्वरुप वैशिष्ट्ये व मर्यादा' या विषयावर शोधनिबंध सादर	२१.१२.०२
	३)पुणे विद्यापीठ व पेमराज सारडा महाविद्यालय, अहमदनगर	पदव्युत्तर मराठी चर्चासत्र साहित्य प्रकाराचा अभ्यास-कथा	२०.०१.०३ ते २१.०१.०३
		नेमलेल्या साहित्यकृतींचा अभ्यास चर्चासत्र	२२.०१.०३
	४)शारदाबाई पवार महिला महाविद्यालय, शारदानगर.	इ.स.२००२ मधील दिवंगत साहित्यिकांना श्रद्धांजली चर्चासत्र	२५.०१.०२
	५)विद्या प्रतिष्ठान कला,विज्ञान व वाणिज्य महाविद्यालय, विद्यानगरी, बारामती.	'कथावैभव-काव्यसुगंध:अभ्यासाच्या विविध दिशा'	२७.०२.०२
	६)महाराष्ट्र फौंडेशन व मराठी विभाग पुणे विद्यापीठ,पुणे -७	'सामाजिकता आणि मराठी साहित्य' चर्चासत्र	३.०३.०३ ते ५.०३.०३
	७)युवक क्रांती दल, पुणे	युवक क्रांती दल (युक्रांद) आधिवेशनात सहभाग.	९.०३.०३
	व्याख्याने		
	१) डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर युवा संघ,सांगवी,पुणे -२७	'डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर जीवन व कार्य'	१४.४.२००२
	२) गोपीनाथ कला व वाणिज्य महाविद्यालय, वरवंड	'बहिणाबाई चौधरी यांची कविता' (जयकर व्याख्यानमाला)	३.२.२००३
	३) भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर महाविद्यालय, पुणे -७	बॅ.जयकर व्याख्यानमालेत बहिणाबाई चौधरी यांची कविता.	२८.१२.२००२
	४) कर्मवीर क्लासेस, बारामती	'कर्मवीर भाऊराव पाटील जीवन व कार्य	२२.०९.०२

४) पुस्तके, लेख, प्रकाशन

प्राध्यापकाचे नांव	प्रकाशन	विषय	कालावधी
डॉ.सौ.एन.ए.पाटील (वनस्पतीशास्त्र)	Discovery Publishing House New Delhi.	FYBSC (Botany)साठी खालील पुस्तके लिहिली. 1)Text book of fundamental Botany. FYBSC Paper-I(Part-I) 2)Text book of Applied Botany FYBSC Paper-II Part-I 3)Text Book of Applied Botany FYBSC Paper-II Part-II Recent Advances in Environmental science (Ed.K.G. Hiremath)	जून २००२
प्रा.एम.डी.भगत (गणित)	निराली प्रकाशन पुणे	FYBSC (गणित) व FYBSC संगणकशास्त्र) यासाठी गणित विषयाची सहा पुस्तके लिहिली.	जून २००२
३)प्रा.विलास कदम (मराठी)	१)दैनिक लोकमत पुणे २)सा.रणशिंग बारामती ३) वर्षा प्रकाशन पुणे	''स्वागत''पुरवणीमध्ये पुस्तक परिक्षण ''तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय तारांकनाच्या पलिकडे''लेख प्रसिद्ध समाजदर्पण, यशोदिप पसायदान पुस्तके संयुक्तपणे प्रकाशित.	२/७/२००२ १६/१/०३ २४/६/०२

(५) पुरस्कार / अन्य कार्य

१) प्रा.डॉ.सौ.एन.ए.पाटील या वर्षीचा महाराष्ट्र पातळीवर डॉ. पतंगराव कदम पुरस्कार जाहीर करण्यात आला. हा पुरस्कार संशोधन क्षेत्रातील उल्लेखनीय कार्याबद्दल डॉ. पतंगराव कदम फाउंडेशन, कोल्हापूर यांचेवतीने दरवर्षी देण्यात येतो.

यशवंत गुणवंत २००२-२००३
हार्दिक अभिनंदन

मार्च २००२ मध्ये झालेल्या परिक्षेत पुणे विभागीय मंडळात मुलीत पहिली, तर महाराष्ट्र राज्यात मुलीत दुसरी व सर्वसामान्य गुणवत्ता यादी व व्यावसायिक अभ्यासक्रम गुणवत्ता यादीत तिसरी आली.

महाविद्यालयातर्फे सत्कार करताना
मा.श्री.जंबुकुमार चंदुलाल शहा
(अध्यक्ष, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती.)

कु.श्रध्दा श्रीकांत जोशी
१२वी शास्त्र (९५.६७%)

श्री.कल्पेश सुधीर पोटघंटे
१२ वी शास्त्र (९३.५०%)गुणवत्ता यादीत १५ वा क्रमांक
गणित १०० पैकी १०० गुण

श्री.अलंकार अनिलकुमार पोटे
१२ वी शास्त्र भौतिकशास्त्र १०० पैकी १०० गुण

श्री.विशाल भारत पाटील
१२ वी कॉमर्स

श्री.प्रशांत भगवान खारतोडे
प्रथम वर्ष (शास्त्र)

२० वी जागतिक जांबोरी, (बँकाक) थायलंड २००३ येथे झालेल्या जागतिक जांबोरी मध्ये भारताचे कुशल नेतृत्व
बँकॉक (थायलंड) येथे अमेरिका स्काऊटिंग मध्ये Global Development Village (GDV) मध्ये भारताचे नेतृत्व
बारामती गौरव पुरस्कार, २६ जानेवारी २००३
हरीयाना येथे होणाऱ्या कॉन्टीजन लिडर बॅच या टेस्टिंगसाठी ॲक्टीव्ह राष्ट्रपती स्काऊट म्हणून निवड

✻ हार्दिक अभिनंदन ✻

प्रा.डॉ.ए.एन.शेंडगे
(प्राणीशास्त्र विभाग)
Ph.D. पदवी प्राप्त.

प्रा.डॉ.के.एम. जाधव
(मानसशास्त्र विभाग)
Ph.D पदवी प्राप्त.

प्रा.डॉ.सौ.रंजना.नेमाडे
(मराठी विभाग)
Ph.D. पदवी प्राप्त.

प्रा.डॉ.प्रदीप. पाटील
(इंग्रजी विभाग)
Ph.D पदवी प्राप्त.

प्रा.कु. प्रतिभा जावळे
(हिंदी विभाग)
M.Phil पदवी प्राप्त.

कु. एस.एन.गायकवाड
बी.लीब.(सायन्स)
पदवी प्राप्त.

हार्दिक अभिनंदन

महाराष्ट्र विद्यापीठ कायदा १९९४ कलम ४० (१) अन्वये प्रस्थापित
तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालयाची विद्यार्थी परिषद २००२-२००३
विद्यार्थी सदस्य

श्री.काळे ऋतुराज अर्जुनराव
टी.वाय.बी.ए.
(सचिव, विद्यार्थी परिषद)

श्री.कविश्वर संदिप राजकुमार
एस. वाय.बी.ए.
(सांस्कृतिक प्रतिनीधी)

अंडर आफिसर
श्री. शिन्दे विशाल विजय
टी.वाय.बी.एस्सी
(राष्ट्रीय छात्रसेना प्रतिनिधी)

श्री. घाडगे हेमंत सर्जेराव
टी.वाय.बी.एस्सी
(राष्ट्रीय सेवा योजना प्रतिनिधी)

कु .सुर्यवंशी रोहिणी मनोहर
एम.कॉम.(भाग १)

कु. जरांडे पल्लवी तुकाराम
टी.वाय.बी.ए.

श्री.लोणकर संदीप भाऊसाहेब
एफ.वाय.बी.ए.

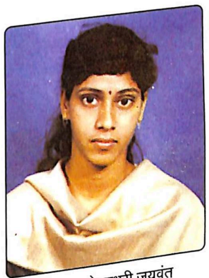

कु.नलावडे माधुरी जयवंत
एस.वाय.बी.ए.

श्री.नांदगुडे अजिनाथ महादेव
टी.वाय.बी.ए.
(एस.वाय.बी.ए.प्रथम क्रमांक)

कु.पटेल माया हिम्मतलाल
एफ.वाय.बी.कॉम

कु.पवार तेजास्विनी चंद्रकांत
एस.वाय.बी.कॉम.
(एफ.वाय.बी.कॉम.प्रथम क्रमांक)

कु.गिरमे श्रध्दा वि
टी.वाय.बी.कॉम.
(एस.वाय.बी.कॉम.प्रथम क्र

कु.धुमाळ तृप्ती अनिलकुमार
एफ.वाय.बी.एस्सी.

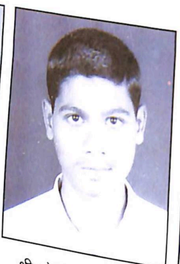

श्री.जोशी राजेंद्र गणपत
एस.वाय.बी.एस्सी.
(एफ.वाय.बी.एस्सी.प्रथम क्रमांक)

श्री.मंडलिक निलेश दगडु
टी.वाय.बी.एस्सी.
(एस.वाय.बी.एस्सी.प्रथम क्रमांक)

श्री.शहा सारिका सु
एफ.वाय.बी.एस्सी.(संगणक

श्री.माने चारुदत्त दिलीप
एस.वाय.बी.एस्सी.
(संगणक)

कु.भोसले वर्षाराणी राजन
टी.वाय.बी.एस्सी.
(संगणक)

श्री.खराडे सुरेश रामहरी
एम.ए.मराठी भाग १

कु.निकम वंदना सदाशिव
एम.ए.मराठी भाग २

श्री.शेख शकिल जिलानी
एम.ए. इंग्रजी भाग १

श्री.सायकर सतिश गोविंद
एम.ए. इंग्रजी भाग २

कु.फडतरे मनिषा गणपत
एम.ए. हिन्दी भाग १

कु.पठाण अमिना
एम.ए. हिन्दी भाग २

कु.माळवदे सोनाली श्रीराम
एम.ए. इतिहास भाग १

कु.सुर्यवंशी सुनिता गुलाबराव
एम.ए. इंग्रजी भाग २

कु.पठाण परवीन शोकतभाई
एम.ए.राज्यशास्त्र भाग १

श्री.काळोखे शिवाजी
एम.ए. अर्थशास्त्र भाग २

श्री .गांधी सुशील सुकुमार
एम.कॉम भाग १

श्री. काळे दत्तात्रय नानासाहेब
एम.कॉम भाग १

श्री.कुतवळ शैलेंद्र पांडुरंग
बी.लिब्.सायन्स

श्री.होनकळसे सुनिल
एम.ए. अर्थशास्त्र भाग २

कु.पवार सोनाली माणिकराव
एम.एस्सी(प्राणीशास्त्र)

महाविद्यालय वर्धापन दिन समा

(दि. १९ जुलै २००२)

वर्धापनदिन समारंभासाठी व्यासपीठावर विराजमान झालेले सन्माननीय अतिथीगण

प्रमुख पाहुण्या मा. सौ. नंदाताई पवार (विश्वस्त, कृषी विकास प्रतिष्ठान, बारामती) यांचा शाल, श्रीफळ, पुष्पगुच्छ व स्मृतीचिन्ह देऊन स्वागत करताना मा. श्री. जंबुकुमार चंदुलाल शहा (अध्यक्ष, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती.)

प्रमुख पाहुणे मा. श्री. काळेसाहेब (उपजिल्हा वि... अधिकारी) यांचा शाल, श्रीफळ, पुष्पगुच्छ व स्मृतिचिन्ह देऊन स्वागत करताना मा. श्री जंबुकुमार चंदुलाल शहा (अध्यक्ष, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती.)

मा. सौ. नंदाताई पवार (विश्वस्त, कृषी विकास प्रतिष्ठान, बारामती.) वृक्षारोपण करताना

वार्षिक गुणवत्ता पारितोषिक वितरण समारंभ

२००२-२००३

(दि. २६ फेब्रुवारी २००३)

प्रमुख पाहुणे मा. डॉ. अशोक कोळस्कर (कुलगुरू, पुणे विद्यापीठ, पुणे.) आणि समारंभाचे अध्यक्ष मा. जंबुकुमार चंदुलाल शहा (अध्यक्ष, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती.) दीप प्रज्वलन करताना

प्रमुख पाहुणे मा. डॉ. अशोक कोळस्कर (कुलगुरू, पुणे विद्यापीठ, पुणे.) यांचा शाल, श्रीफळ, पुष्पगुच्छ व स्मृतीचिन्ह देऊन स्वागत करताना मा. जंबुकुमार चंदुलाल शहा (अध्यक्ष, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती.) सोबत मा. श्री. जवाहर मोतीलाल शहा (सचिव, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती.)

प्रमुख पाहुणे मा. डॉ. अशोक कोळस्कर (कुलगुरू, पुणे विद्यापीठ, पुणे) आपले मनोगत व्यक्त करताना

मा. जंवुकुमार चंदुलाल शहा
(अध्यक्ष, अनेकान्त एज्युकेशन
सोसायटी, बारामती.)
आपले मनोगत व्यक्त करताना

समारंभ प्रसंगी व्यासपीठावर
मा. डॉ. अशोक कोळस्कर
(कुलगुरू, पुणे विद्यापीठ, पुणे) आणि
मा. श्री. जवाहर मोतीलाल शहा
(सचिव, अनेकान्त एज्युकेशन सोसा.
बारामती) चर्चा करीत असताना

समारंभप्रसंगी
मा. श्री. शशिकांत शिवलाल शहा
(खजिनदार, अनेकान्त एज्युकेशन सोसा.
बारामती.) यांचे स्वागत करताना
मा. प्रभारी प्राचार्य व्ही. जी. पडवेकर

क्रीडा पारितोषिक वितरण समारंभ २००२-२००३ दि. २८ फेब्रुवारी २००३

प्रमुख पाहुणे मा. श्री. संजय मोहितेसाहेब
(उपविभागीय पोलीस अधिकारी, बारामती)
यांचा सत्कार करताना
श्री . मा. जंवुकुमार चंदुलाल शहा
(अध्यक्ष, अनेकान्त एज्युकेशन
सोसायटी, बारामती.)

प्रमुख पाहुणे मा. श्री. संजीव सोनावणे
(क्रीडा संचालक, पुणे विद्यापीठ
व अधिष्ठाता शिक्षणशास्त्र विभाग)
यांचा सत्कार करताना
मा. जंवुकुमार चंदुलाल शहा
(अध्यक्ष, अनेकान्त एज्युकेशन
सोसायटी, बारामती.)

समारंभ प्रसंगी
मा. जंबुकुमार चंदुलाल शहा
(अध्यक्ष, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी,
बारामती.) दीप प्रज्वलन करताना

क्रीडा पारितोषिक वितरण स...
२००२-२००३

समारंभ प्रसंगी
मा. श्री. जवाहर मोतीलाल शहा (वा...
(सचिव, अनेकान्त एज्युकेशन सोसा...
बारामती.) दीप प्रज्वलन करताना

प्रा. ववन गावडे यांना पुणे
जिल्हा क्रीडा पुरस्कार मिळाल्याबद्दल
त्यांचा सत्कार करताना
मा. श्री. संजय मोहिते साहेब
(उपविभागीय पोलीस अधिकारी, बारामती.)

आंतर महाविद्यालयीन कबड्डी स्पर्धा (मुली)
लोणी काळभोर उपविजयी संघ

विविध क्रीडा स्पर्धा गाजविणारे गुणवंत क्रीडापटू

आंतरमहाविद्यालयीन मल्लखांब स्पर्धा (मुले) सतत ७ वर्षे विजयी संघ

आंतरविभागीय मैदानी स्पर्धा (मुले) नाशिक ४ X१०० मीटर रिले व ४ X४०० मीटर रिले

आंतर महाविद्यालयीन मैदानी स्पर्धा -ओतूर जनरल चॅम्पियनशिप विजयी संघ

आंतर महाविद्यालयीन योगासन स्पर्धा (मुले) सतत ७ वर्षे विजयी संघ

आंतर महाविद्यालयीन योगासन स्पर्धा (मुली) सतत ४ वर्षे विजयी संघ

आंतरशालेय मैदानी स्पर्धा (मुली) नाशिक ४X १०० मीटर रिले व ४ X ४०० मीटर रिले

आंतर विभागीय कबड्डी स्पर्धा (बारामती गट स्टार)उपविजयी संघ (मुले)

पुणे विभागीय व्हॉलीबॉल स्पर्धा सोलापूर उपविजयी संघ -मुले

पुणे जिल्हा पातळी मैदानी स्पर्धा (मुले) ४ X ४०० मी

प्रमुख पाहुणे मा. श्री संजय मोहिते साहेब
(उपविभागीय पोलीस अधिकारी, बा
यांचे शुभहस्ते श्री. भिकोबा देवकाते
(योगासन -पुणे विद्यापीठ)
पारितोषिक स्विकारताना

क्रीडा पारितोषिक वितरण समारंभ
श्री. अशोक शिंदे(कुस्ती-पुणे विद्यापीठ)
मा. संजय मोहिते साहेब
यांचे हस्ते वक्षीस स्विकारताना

श्री. विनोद गायकवाड
(मल्लखांव-पुणे विद्यापीठ)
मा. संजय मोहिते साहेब
यांचे हस्ते वक्षीस स्विकारताना

कु. शुभांगी म्हस्के
(योगासन-पुणे विद्यापीठ)
मा. संजय मोहिते साहेब
यांचे हस्ते वक्षीस स्विकारताना

श्री. नितीन साळुंके
(योगासन-पुणे विद्यापीठ)
मा. संजय मोहिते साहेब
यांचे हस्ते वक्षीस स्विकारताना

पुणे जिल्हा पातळीवर निवड कनिष्ठ महाविद्यालय

कु. कुंदा हंबीर
ज्युदो स्पर्धा-पुणे जिल्हा द्वितीय

कु. वंदना हंबीर
ज्युदो स्पर्धा-पुणे जिल्हा द्वितीय

राष्ट्रीय छात्र सेना २००२-२००३

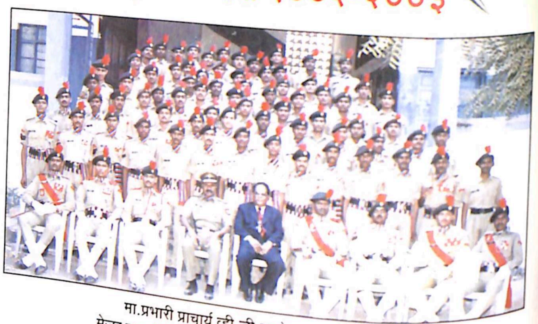

मा.प्रभारी प्राचार्य व्ही.जी.पडवेकर यांचे समवेत
मेजर एम.व्ही. गोडसे आणि महाविद्यालयातील छात्रसैनिक

श्री. विशाल शिंदे
सिनिअर अंडर ऑफिसर

मा.जंवुकुमार चंदुलाल शहा
अध्यक्ष, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती.
यांचे शुभहस्ते राष्ट्रीय ध्वजारोहण
(२६ जानेवारी २००३)

श्री. संदेश का...
ज्युनिअर अंडर ऑफि...

श्री. समीर सय्यद
ज्युनिअर अंडर ऑफिसर

श्री. विनायक गाय...
कंपनी क्वार्टर मास्टर

कविवर्य मोरोपंत आंतरमहाविद्यालयीन वाद-विवाद व वक्तृत्व स्पर्धा (२७ व २८ सप्टेंबर २००२)

स्पर्धेचे उद्घाटक मा.विठ्ठलराव सुर्यवंशी
माजी अध्यक्ष,बारामती दूध संघ बारामती
यांचा सत्कार करताना
मा.श्री.जवाहर मोतीलाल शहा (वाघोलीकर)
(सचिव,अनेकान्त एज्यु. सोसायटी,बारामती)

स्पर्धा समारोप समारंभाचे
प्रमुख पाहुणे मा.श्री.चंद्रराव तावरे
(माजी अध्यक्ष,माळेगांव सह. साखर कारखाना)
यांचा सत्कार करताना
मा.जवाहर मोतीलाल शहा (वाघोलीकर)
(सचिव,अनेकान्त एज्यु. सोसायटी,बारामती.)

स्पर्धा समारोप समारंभाचे
प्रमुख पाहुणे मा.श्री.सतीश बागल साहेब
(तहसीलदार,बारामती)
आपले मनोगत व्यक्त करताना

वक्तृत्व स्पर्धा
प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक स्विकारताना
कु.प्रिया सावणे, फर्ग्युसन महाविद्यालय, पुणे

वक्तृत्व स्पर्धा (कनिष्ठ महाविद्यालय)
''मोरोपंत'' विषयात प्रथम क्रमांक
कु.श्रुती अतुल प्रभुणे
(तु.च.महाविद्यालय, बारामती.)

उत्स्फूर्त वक्तृत्व स्पर्धा
प्रथम क्रमांकाचे पारितोषिक
स्विकारताना श्री.तुषार काकडे
शासकीय अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पुणे

प्राध्यापक प्रबोधिनी २००२-२००३

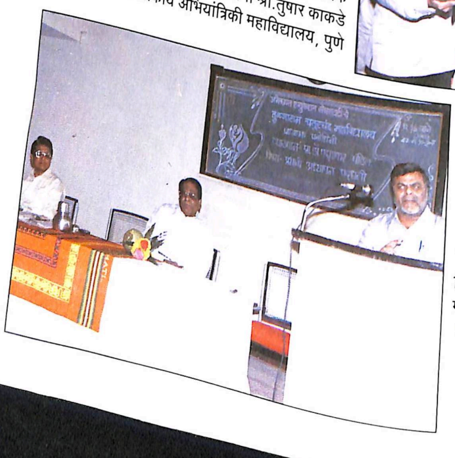

प्राध्यापक प्रबोधिनी अंतर्गत
'प्रभावी अध्यापन पध्दती' या
विषयावर व्याख्यान देताना
मा.डॉ.पद्माकर पंडीत
बी.जे.मेडिकल कॉलेज (पुणे)

वार्षिक सांस्कृतिक महोत्सव २००२-२००३ (दि. ३१ जानेवारी ते २ फेब्रुवारी २००३)

वार्षिक सांस्कृतिक महोत्सव उद्घाटन समारंभ
उद्घाटक : मा. ॲड. रमेश दोशी
(सदस्य, अनेकान्त एज्युकेशन
सोसायटी, बारामती.)
म.गांधी प्रतिमेचे पूजन करताना

पथनाट्य सादर करताना
महाविद्यालयाचे विद्यार्थी

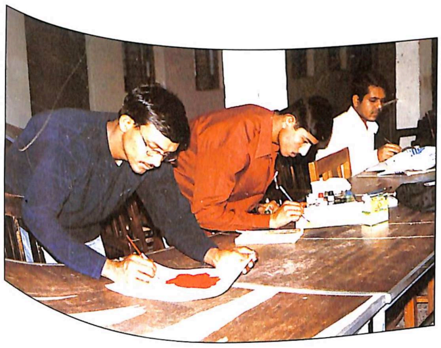

चित्रकला स्पर्धेमध्ये स्पर्धक विद्यार्थी
चित्र रंगवताना

राष्ट्रीय सेवा योजना २००२-२००३

राष्ट्रीय सेवा योजना (हिवाळी शिबीर)
तावशी ता. इंदापूर
महाविद्यालयाचे प्रभारी प्राचार्य व्ही.जी.पडवेकर
स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन करताना

तावशी गावात 'शोषखड्डे'
तयार करताना स्वयंसेवक

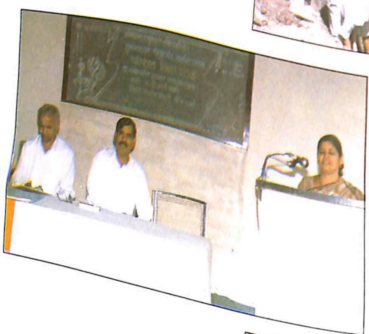

बहि:शाल शिक्षण मंडळ २००२-२००३

बहिशाल शिक्षण मंडळ, पुणे विद्यापीठ आयोजित
डॉ.बाबासाहेब जयकर व्याख्यानमालेत
मा.सौ.अपर्णा सावणे
आपले विचार व्यक्त करताना

डॉ.बाबासाहेब जयकर व्याख्यानमालेत
प्रा.डॉ.पद्माकर पंडीत यांचे
स्वागत करताना महाविद्यालयाचे
प्रभारी प्राचार्य व्ही.जी.पडवेकर

सेवानिवृत्त शिक्षकेतर कर्मचारी यांचा सत्कार व निरोप समारंभ दि.५ डिसेंबर २००२

श्री. आर. एम. शहा यांचा सत्कार
करताना मा.श्री.जवाहर शहा (वाघोलीकर)
(सचिव,अनेकान्त एज्यु.सोसा. बारामती)

श्री.बी.यू.टेके यांचा सत्कार करताना
मा.श्री.जवाहर शहा (वाघोलीकर)
(सचिव,अनेकान्त एज्यु.सोसा. बारामती)

श्री.व्ही.जी.कुंभार यांचा सत्कार करताना
मा.श्री.जवाहर शहा (वाघोलीकर)
(सचिव,अनेकान्त एज्यु.सोसा. बारामती.)

सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रम शिक्षक निर्देशक मार्केटिंग व सेल्समनशीप (दि.४ जाने. ते २४ जाने. २००३)

समारंभाचे उद्घाटन प्रसंगी मा. व्ही.जी.पडवेकर
(प्रभारी प्राचार्य, तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय,बारामती)
आपले मनोगत व्यक्त करताना

समारंभाचे समारोप प्रसंगी
मा.श्री.जवाहर मोतीलाल शहा (वाघोलीकर)
आपले मनोगत व्यक्त करताना

अन्य विभागातील कार्यक्रम

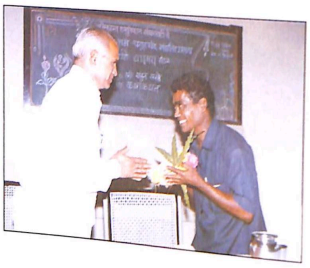

मराठी वाङ्मय मंडळ आयोजित कथाकथन समारंभ
प्रमुख पाहुणे श्री.राहुल सवणे यांचा सत्कार करताना
उपप्राचार्य प्रा.आर.जी.पाटील

नागरी लिपी परिषद, नवी दिल्ली व तुळजाराम
चतुरचंद महाविद्यालय
बारामती आयोजित क्षेत्रीय नागरी लिपी संगोष्ठी मध्ये
आपले मनोगत व्यक्त करताना मा.डॉ. अरुण अडसूळ
(प्राचार्य, विद्या प्रतिष्ठान महाविद्यालय
व अध्यक्ष, स्थायी समिती, पुणे विद्यापीठ)

कविश्रेष्ठ कुसूमाग्रज जन्मदिनानिमित्त
'मराठी दिन' समारंभ प्रमुख पाहुणे मा.श्री.मनोहर जाधव
(मराठी विभाग, पुणे विद्यापीठ)
यांचा सत्कार करताना प्र.प्राचार्य व्ही.जी.पडवेकर

हिन्दी दिन समारंभाचे प्रमुख
पाहुणे डॉ.तुकाराम पाटील (प्रपाठक,
हिन्दी विभाग, पुणे विद्यापीठ)
यांचा सत्कार करताना महाविद्यालयाचे
प्रभारी प्राचार्य व्ही.जी.पडवेकर

मराठी वाङ्मय मंडळ व अस्मिता भित्तीपत्रक उद्घाटन समारंभ
उद्घाटक मा.श्री.भय्यासाहेब देशमुख
आपले मनोगत व्यक्त करताना

एम.एस्सी. (संगणक शास्त्र) प्रयोगशाळा
उद्घाटन व विद्यापीठ पदाधिकारी यांचा सत्कार
समारंभ प्रसंगी आपले मनोगत व्यक्त करताना
महाविद्यालयाचे प्रभारी प्राचार्य व्ही.जी.पडवेकर

महात्मा गांधी जयंतीनिमित्त आयोजित
रक्तदान शिबिरात स्वयंसेवक रक्तदान करताना

प्रौढ निरंतर व ज्ञानविस्तार विभाग प्रशिक्षण शिबीरामध्ये
शिबिरार्थी समोर मनोगत व्यक्त करताना
महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य प्रा.आर.जी.पाटील

विद्यापीठ व विभागीय स्पर्धेसाठी निवड झालेले गुणवंत क्रीडापटू
(२००२-२००३)

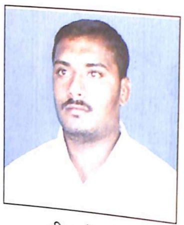
श्री.अशोक शिंदे
T.Y.B.A.
कुस्ती-पुणे विद्यापीठ

श्री.विनोद गायकवाड
M.A.
मल्लखांब (पुणे विद्यापीठ योगासन विभागीय स्पर्धा)

कु.शुभांगी म्हस्के
T.Y.B.Sc.
योगा-पुणे विद्यापीठ

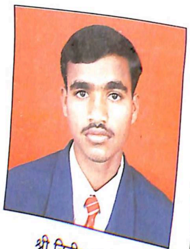
श्री.नितीन साळुंखे
S.Y.B.A.
योगा-पुणे विद्यापीठ

श्री.भिकोबा देवकाते
S.Y.B.A.
योगा-पुणे विद्यापीठ

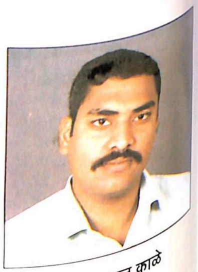
श्री.ऋतुराज काळे
T.Y.B.A.
कुस्ती विभागीय स्पर्धा

श्री.रविंद्र झगडे
M.A.
बॉक्सिंग विभागीय स्पर्धा

श्री.सरवर खान
S.Y.B.A.
कबड्डी व मैदानी स्पर्धा विभागीय स्पर्धा

कु.प्रमिला नगार
M.A.
कबड्डी व मैदानी स्पर्धा विभागीय स्पर्धा

कु.झीनत पठाण
S.Y.B.A.
कबड्डी विभागीय स्पर्धा

श्री.शरद गायकवाड
F.Y.B.Com.
मल्लखांब व योगा विभागीय स्पर्धा

कु.जिगीशा देसाई
S.Y.B.Sc.
बास्केटबॉल - विभागीय स्पर्धा

कु.आम्रपाली कुलकर्णी
M.A.
योगा विभागीय स्पर्धा

श्री.गजानन देवकाते
T.Y.B.A.
बॉक्सींग विभागीय स्पर्धा

श्री.अमोल गावडे
F.Y.B.Com.
मैदानी स्पर्धा-विभागीय स्पर्धा

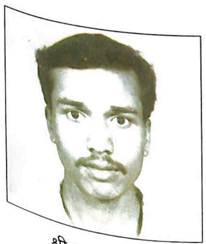
श्री.भाऊ माघाडे
S.Y.B.A.
मैदानी स्पर्धा-विभागीय स्पर्धा

श्री.ज्ञानेश्वर दळवी
F.Y.B.A.
मैदानी स्पर्धा-विभागीय स्पर्धा

श्री.संजय गोरे
F.Y.B.Com.
मैदानी स्पर्धा-विभागीय स्पर्धा

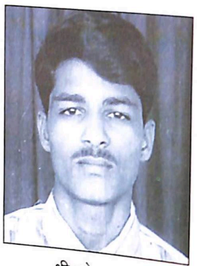

श्री.सुरेश दडस
T.Y.B.A.
मैदानी स्पर्धा-विभागीय स्पर्धा

श्री.अशोक देवकर
F.Y.B.Com.
मैदानी स्पर्धा-विभागीय स्पर्धा

श्री.प्रशांत धोत्रे
T.Y.B.A.
मैदानी स्पर्धा-विभागीय स्पर्धा

श्री.किमिर्पाल गायकवाड
T.Y.B.A.
बास्केटबॉल स्पर्धा-विभागीय स्पर्धा

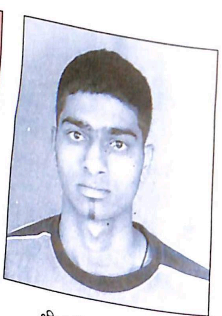

श्री.अभिजीत मांजरे
F.Y.B.Com.
बास्केटबॉल स्पर्धा-विभागीय स्पर्धा

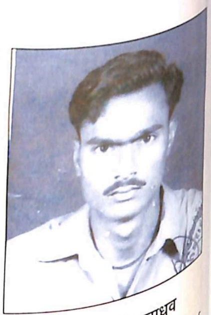

श्री.शशिकांत जाधव
S.Y.B.A.
बास्केटबॉल स्पर्धा-विभागीय स्पर्धा

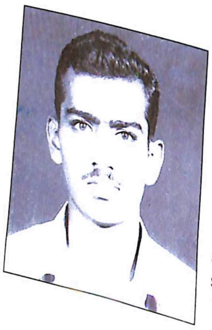

श्री.रोहन शेलार
S.Y.B.A.
पावर लिफ्टिंग स्पर्धा-विभागीय स्पर्धा

अनेकान्त
२००२-२००३

मराठी विभाग

''लाभले आम्हांस भाग्य बोलतो मराठी
जाहलो खरेच धन्य ऐकतो मराठी
धर्म, पंथ, जात, एक जाणतो मराठी
एवढ्या जगात 'माय' मानतो मराठी !''

सुरेश भट

❖ विभागीय संपादक ❖

प्रा.सीमा नाईक-गोसावी
प्रा.मनाजी गावडे
प्रा.विलास कदम

अनुक्रमणिका

पद्य विभाग

१) मैत्री	श्री. कुंडलिक अवघडे,	प्रथम वर्ष कला	२९
२) जीवन	श्री. अजय गोरड	तृतीय वर्ष विज्ञान	२९
३) अजिंक्य	श्री. सुनिल राऊत	द्वितीय वर्ष कला	२९
४) प्रश्न	कु. श्रद्धा जरांडे	११ वी विज्ञान	३७
५) जीवन	कु. रुपाली भुजबळ	द्वितीय वर्ष कला	३७
६) माणूस	प्रिया भागवत	द्वितीय वर्ष कला.	४०
७) बेकारी	कु. अपर्णा पाध्ये	द्वितीय वर्ष वाणिज्य	४०
८) जागतात वतनाला जवाहर शेठ वाघोलीकर	श्री. शामराव खरात	एम.ए.	४३
९) धैर्य	कु. मनिषा वणवे	प्रथम वर्ष विज्ञान	४३
१०) आई	कु. सुमिता खांडेकर	तृतीय वर्ष कला	४५
११) आवड	कु. उज्ज्वला महाजन	१२ वी वाणिज्य	४५
१२) जीवन ज्योत	कु. पुनम लोंढे	११ वी विज्ञान	४५
१३) माझी कविता	कु. निकिता शहा	१२ वी वाणिज्य	४७
१४) साथ	श्री. एस. बी. सातपुते	प्रथम वर्ष विज्ञान	४७
१५) प्रेम	श्री. संदीप मोरे	द्वितीय वर्ष वाणिज्य	४९
१६) पुनर्भेट	श्री. योगेश घायतिडक	तृतीय वर्ष कला	५६
१७) प्रेरणा	श्री. क्षितीज गव्हाळे	प्रथम वर्ष विज्ञान	५६
१८) जीवन	कु. शुभांगी म्हस्के	तृतीय वर्ष विज्ञान	५८
१९) कविता	श्री. चंद्रकांत मोहिते	द्वितीय वर्ष कला	५९
२०) फक्त तू...	श्री. पंकज सोनवणे	प्रथम वर्ष कला	६४
२१) माय	श्री. भारत ससाणे	एम. ए. प्रथम वर्ष	६६
२२) अण्णाभाऊ साठे यांना....	श्री. उमेश आडागळे	एम.ए. (प्रथम वर्ष)	७०
२३) जरवमा	कु. स्वाती शिंदे	द्वितीय वर्ष विज्ञान	७२
२४) हे वयचं असं असतं	कु. प्रणिता माने	तृतीय वर्ष कला	७५
२५) गुलमोहोरांचे बहर	श्री. अमित जगताप	तृतीय वर्ष कला	७७
२६) जाणता राजा	श्री. सतिश कुंभार	द्वितीय वर्ष कला	८२

गद्य विभाग

१) तारांकनाच्या पलीकडे !!!!	प्रा. विलास कदम	मराठी विभाग	३०
२) मनोविकृती	श्री.शितल अहिवळे	तृतीय वर्ष कला	३४
३) जीवन - मैत्री	श्री. संतोष पवार	इ. ११ वी (बेकरी)	३८
४) विचारांचीही स्वच्छता हवी	श्री. संदीप कवीश्वर	द्वितीय वर्ष कला	३९
५) रक्तदान करा	श्री. अतुल दसाडे	द्वितीय वर्ष कला	४१
६) भारतीय हवाईदलाची शान- सुखोई-३० एम.के.आय.विमान	श्री. अशोक पाटील	तृतीय वर्ष कला	४२
७) कराटे प्रशिक्षण-एक काळाची गरज	श्री. शहाजी जांबले	एम.ए.-२	४४
८) योगासनाचे महत्व	श्री. प्रविण आटोळे	द्वितीय वर्ष कला	४६
९) तुझी दिगंताची वाट...	श्री. संग्राम गोसावी	एम.ए.भाग-१	४८
१०) मानवी जीवन	श्री. संदीप चांदगुडे	द्वितीय वर्ष विज्ञान	५०
११) आदर्श जपू या	कु. निर्मला पिसाळ	प्रथम वर्ष विज्ञान	५१
१२) धर्म आणि हेतू	कु. अनुराधा गिरीगोसावी	द्वितीय वर्ष कला	५३
१३) आई	श्री. केदार कांबळे	द्वितीय वर्ष कला	५५
१४) नविन शतक आणि आजचा तरुण	श्री. मुगुटराव सोनवलकर	प्रथम वर्ष विज्ञान	५७
१५) जीवन	कु. नीता बरडे	प्रथम वर्ष विज्ञान	५९
१५) आमचे शेजारी	कु. श्रध्दा जरांडे	११ वी विज्ञान	६०
१६) दहशतवाद	श्री. संतोष रणवरे,	एम.ए.भाग २	६१
१७) प्रगल्भ साहित्यविदुषीचा अस्त : दुर्गाबाई भागवत	श्री. किसन खराडे	एम.ए.भाग २	६३
१८) मला भावलेल्या- प्रिया तेंडुलकर	कु. माधुरी हजारे	एम.ए.भाग २	६५
१९) काव्यमैफिलीतील वसंत	कु. वंदना निकम	एम.ए.भाग २	६७
२०) वगनाट्याचा शिल्पकार : वसंत सबनीस	कु. सारिका अडसूळ	एम.ए.भाग २	६९
२१) मृत्युंजयकार शिवाजी सावंत	कु. शैलजा आरळेकर	तृतीय वर्ष कला	७१
२२) अंध:कारातही स्वाभिमानाची ज्योत जागविणारे साहित्यिक-शिवाजी सावंत	विनोद देवकर	एम.ए. भाग-२	७३
२३) कवयित्री शांता शेळके	कु. करुणा कांबळे	तृतीय वर्ष कला	७४
२४) एक प्रतिभावंत : शांता शेळके	कु. स्मिता काळे	एम.ए. भाग-१	७६
२५) मोरोपंताचे विराट पर्व	कु. श्रुती प्रभुणे	इ. ११ वी विज्ञान	७८
२६) मोरोपंताच्या महाभारतातील अविस्मरणीय व्यक्तिरेखा	कु. आम्रपाली कुलकर्णी,	एम.ए.भाग-१	८१

मैत्री

मैत्री म्हणजे समुजन घेणे
मैत्री म्हणजे जाणून घेणे
मैत्री म्हणजे स्नेहाचे बोल
मैत्री म्हणजे अश्रूंचे बोल
मैत्री म्हणजे मदतीचा हात
मैत्री म्हणजे मदतीचा हात
मैत्री म्हणजे प्रचंड विश्वास
मैत्रीत नसतो कोणता वेगळा भाव
फक्त मिळावा लागतो स्वभाव

श्री. कुंडलिक अवघडे,
प्रथम वर्ष कला

❑ ❑ ❑

जीवन

या जीवनात भेटीच्या वेळी
फक्त भेटायचं असतं
क्षणभर रमून मात्र
दूरदूर जायचं असतं
मन तुटत नसताना देखील
ते तोडून टाकायचं असतं
धारे सारखं वाहत जाऊन
सर्व काही विसरुन जायचं असतं
हजारो नाती-गोती
दूर सारायची असतात
दूर जाताना प्रेमाचे
क्षण हरवून जायचे असतात
शेवटच्या घटकेला
सर्व डाव मोडायचे असतात
निरोप देताना फक्त
अश्रू ढाळायचे असतात !

श्री. अजय गोरड
तृतीय वर्ष विज्ञान

❑ ❑ ❑

अजिंक्य

पसरवण्या या जगात साऱ्या
''श्रम एव जयते'' चे वारे
घेवून हातात पाटी आणि खोरे
दूर करण्या समाजाचा अंधार
थांबवणं आता आम्हाला अशक्य
युवक आहोत आम्ही अजिंक्य
आहे आमच्यात शक्ती
हे जग बदलण्याची
देशाच्या या प्रगतीत
हातभार लावण्याची
रक्तात आहे आमच्या स्वाभिमान
लाजेने झुकणार नाही मान
वाढवू आम्ही देशाची शान
आहेत समोर आमच्या
N.S.S.चे आदर्श महान
आयुष्य सारे झोकून देवू
गरज पडल्यास प्राण ही देवू
अजिंक्य आहोत युवक आम्ही
हे जगच जिंकून दाखवू
हे जगच जिंकून दाखवू...

श्री. सुनिल राऊत
द्वितीय वर्ष कला

❑ ❑ ❑

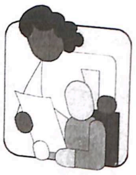

तारांकनाच्या पलीकडे !!!!

प्रा. विलास कदम, (मराठी विभाग)

जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियेला सामोरे जाताना उच्च शिक्षणाची गुणवत्ता वाढविल्याशिवाय गत्यंतर नाही. हे लक्षात घेवून विद्यापीठ अनुदान आयोगाने (युजीसी) नॅक (नॅशनल असेसमेंट ॲण्ड ॲक्रीडिटेशन कौन्सिल) या संस्थेची १९९४ साली स्थापना केली. देशातील पदवी व पदव्युत्तर असा उच्च शिक्षण देणाऱ्या संस्थांचे शैक्षणिक मूल्यमापन करुन त्या संस्थांचा दर्जा ठरविण्याची जबाबदारी ''नॅक'' ला देण्यात आली. आंतरराष्ट्रीय स्तरावर मान्य झालेल्या निकषांच्या आधारे प्रत्येक महाविद्यालयाचे, विद्यापीठाचे, विद्यापीठातील अधिविभागांचे, शैक्षणिक संस्थांचे मूल्यमापन करुन त्या संस्थांनी गुणवत्ता ठरविण्याचे काम ही संस्था करते. ''नॅक'' चा मूलभूत पाया स्वयंअभ्यास (सेल्फ स्टडी रिपोर्ट) आहे. स्वयंअभ्यास अहवालाचा आधार घेऊनच ''नॅक'' त्या शिक्षणसंस्थेचे मूल्यमापन करुन तिला गुणवत्ता प्रमाणपत्र देते. स्वयंअभ्यास अहवाल तयार करण्याचे तंत्र आत्मसात करणे शैक्षणिक संस्थेस आवश्यक आहे. यामध्ये संस्थाचालक, प्राचार्य, शिक्षक, प्रशासकीय कर्मचारी या सर्वांचा सहभाग असणे अत्यंत आवश्यक आहे. ''नॅक'' ची समिती येवून संस्थेने सादर केलेल्या स्वयंअभ्यास अहवालाची सत्यासत्यता प्रत्यक्ष पडताळून पाहून त्यानुषंगाने मूल्यांकन करते. ''नॅक'' म्हणजे, बदलत्या परिस्थितीत उच्च शिक्षणात आमूलाग्र बदल घडविण्याची प्रत्यक्ष कृती-प्रक्रिया होय.

२३ जून, १९६२ साली स्थापन झालेले, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी बारामतीचे, ''तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती'' हे नॅक... यशस्वीरित्या सामोरे जाणारे पहिले महाविद्यालय... आहे. पंचतारांकीत पुणे विद्यापीठाशी संलग्न असले... या महाविद्यालयाला ''नॅक'' ने महाविद्याल... सर्वांगीण दर्जा पाहून, तपासून मूल्यांकनाच्या... तारांकनांनी फोर स्टार अलंकृत केले आहे. अ... प्रकारचे चतु:तारांकित दर्जा प्राप्त करणारे, ''पश्चि... महाराष्ट्रातील ग्रामीण भागातील ... महाविद्यालय'' ठरण्याचा बहुमान प्राप्त केला आ... स्वत:मध्ये काळाच्या गतीबरोबर बदलण्याची... परिवर्तनाची अभिमानास्पद तयारी, गुण आ... गुणवत्तापूर्ण दृष्टीने, आधुनिक पध्दतीने अंतर्बा... बदल करण्याचे, करवून घेण्याचे विलक्षण सामर्थ्य... महाविद्यालयाने आपल्या असामान्य कर्तृत्वा... दारवून दिले आहे. महाविद्यालयाने चतु:तारांकना... बहुमान प्राप्त होण्यासाठी ''नॅक'' च्या दृष्टिकोना... आहे... सर्वांगसिध्दता दारववून दिली ... पंचतारांकनपूर्तीच्या उद्देशाने उरलेले एक तारांक... प्राप्त करण्यासाठी, जो माहितीअभावी अपूर्णता होती... त्याच्या पूर्णत्वाच्या दृष्टीने प्रभावी व डोळस... वाटचाल सुरु केलेली आहे. या महाविद्यालयाचे... प्रत्येक, प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष विकाससेवकाने हे पूर्णत्व... पंचतारांकन मिळविण्याचा आत्मविश्वास बाळगला... आहेच. त्याकरिता संस्थेचे नियामक मंडळ, स्थानिक... समिती, स्थानिक व्यवस्थापन समिती, प्राचार्य, उपप्राचार्य, शिक्षक प्रशासकीय व इतर कर्मचारी हे सर्वचजण आपापले गुणकौशल्य पणाला लावून... आहेत.

आपली 'उच्च गुणवत्ता सिध्द करणारे हे महाविद्यालय अखिल महाराष्ट्रातील ग्रामीण भागातील उच्च शिक्षणक्षेत्राचे नेतृत्व करणारे असे महाविद्यालय आहे. ''नॅक'' मूल्यमापनाच्या मार्गावर वाटचाल करणाऱ्या महाविद्यालयांचे ''आदर्श मार्गदर्शक'' असे महाविद्यालय आहे. जागतिक स्पर्धेत स्वयंप्रगती अत्यंत महत्वाची आहे. प्रत्येक महाविद्यालयाची, चांगली गुणवत्ता देण्याची क्षमता आवश्यक झाली आहे. महाविद्यालयातून प्राप्त केलेल्या पदवीचा नोकरी मिळण्यासाठी उपयोग झाला पाहिजे, त्यानुसारच विद्यार्थी महाविद्यालयांकडे आकर्षित होणार आहेत. शिक्षण ह्या कृत्रिम प्रक्रियेतून समाजाला फक्त शास्त्रज्ञ व तंत्रज्ञ निर्माण होणे पुरेसे होणार नाही तर सखोल चिंतन करुन वर्तमानकाळाबरोबरच येणाऱ्या भविष्यकाळाला उचित मार्गाचे दर्शन घडविणारे मार्गदर्शक-तत्वज्ञ निर्माण होण्याची आवश्यकता आहे. बुध्दिजीवी नव्हे तर बुध्दिवादी निर्माण होणे ही विद्यमान काळाची गरज बनली आहे. या सर्व आवाहनांना यशस्वीपणे तोंड देण्यास हे महाविद्यालय सामर्थ्यशाली असल्याचे, सर्वांगीणतेने विचार केल्यास आपणास स्पष्टपणे दिसून येते.

या गुणवत्तासंपन्न महाविद्यालयाला जसा वैभवशाली इतिहास आहे, तसेच अभिनव नवनिर्मितीचे भवितव्यही आहे, ही गोष्ट महाविद्यालयाची वाटचाल पाहता कोणासही टाळता येणार नाही. समाजविकासाची सर्वांगीण संकल्पना महाविद्यालयाने आपल्या ध्येयाशी बाळगली आहे. विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीबरोबरच सामाजिक समता, राजकीय स्वातंत्र्य, भावनिकतेने जोपासलेली बंधुता यांसारख्या अत्यंत आवश्यक असणाऱ्या मूलतत्वांना समवेत घेवून जागतिक स्पर्धेत राष्ट्रबांधणीसाठी आपला वाटा महाविद्यालय आणि विद्यापीठ यांच्या पलिकडे जाऊन असावा. याची जाण ठेऊन प्रभावीपणे वाटचाल करणारे हे महाविद्यालय काही लिखित अटी व नियमांच्या पुढे विधायक दृष्टीने चालतीच नव्हे पळती पावले टाकणारे असल्याचे सिध्द झाले आहे. महान शास्त्रज्ञ आणि भारताचे राष्ट्रपती डॉ.ए.पी.जे अब्दूल कलाम यांच्या, ''भारत ही जगातील श्रेष्ठ महासत्ता'' बनविण्याच्या संकल्प-प्रयत्नांत आपल्या परीने वाटा उचलणारे हे ग्रामीण भागातील, तालुका पातळीवर कार्यरत असणारे महाविद्यालय राष्ट्रपातळीवर दखलपात्र ठरावे, यापेक्षा आणखी मोठे भूषण व अभिमान तो काय असावा.

या महाविद्यालयातील शिक्षण घेवून बाहेर पडलेले विद्यार्थी राज्य व राष्ट्र पातळीवर अभिमानास्पद कामगिरी करीत आहेत. महाविद्यालयाच्या विकासासाठी मार्गदर्शनासाठी ही व्यक्तिमत्वे उपयुक्तपणे संबंधित राहिली आहेत. या महाविद्यालयाच्या विधायक वाटचालीत सर्वतोपरी सहकार्य देत आहेत.

या अनेकविध अंगांनी, गुणांनी आणि गुणवत्तेने संपन्न असलेल्या महाविद्यालयातील वरिष्ठ विभागात मराठी, हिंदी, इंग्रजी, संरक्षणशास्त्र, गणित, संख्याशास्त्र, रसायनशास्त्र, पदार्थविज्ञान, विद्युत्दाण्विकी, वनस्पतीशास्त्र, प्राणीशास्त्र, सूक्ष्मजीवशास्त्र, संगणकशास्त्र, ग्रंथालयशास्त्र, वाणिज्य व व्यापारी कायदे. अकौंटंसी, कॉस्ट ॲण्ड वर्क्स अकौंटिंग, बिझिनेस ॲडमिनिस्ट्रेशन, बिझिनेस इकॉनॉमिक्स, बॅंकींग ॲण्ड फायनान्स, बिझिनेस प्रॅक्टीस, मार्केटिंग इतक्या विपुल विषयांबरोबरच राष्ट्रीय छात्र सेना, राष्ट्रीय सेवा योजना, शारिरिक शिक्षण व क्रीडा अशा विषयांची बहुपर्यायी उपलब्धता आहे.

महाविद्यालयाच्या कनिष्ठ विभागात मराठी, हिंदी, इंग्रजी, इतिहास, अर्थशास्त्र, राज्यशास्त्र, मानसशास्त्र, समाजशास्त्र, भूगोल, संरक्षणशास्त्र, गणित, पदार्थविज्ञान, रसायनशास्त्र, वाणिज्य, शारीरिक शिक्षण, विपणनशास्त्र, विक्रयकला, विद्युत्दाण्विकी, स्वयंचलित अभियांत्रिकी, उद्यानविद्या, बेकरी इ. विविध विषय विद्यार्थ्यांना अभ्यासनिवडीसाठी उपलब्ध आहेत.

गतवर्षीच्या मार्च, २००२ च्या बारावीच्या परीक्षेमध्ये कु.श्रध्दा श्रीकांत जोशी ही विद्यार्थिनी पुणे विभागीय मंडळात ९५.६७% गुण मिळवून गुणानुक्रमे तिसरी आली कल्पेश सुधीर पोटघंटे हा विद्यार्थी ९३.५०% गुण मिळवून पुणे विभागीय मंडळात गुणानुक्रमे पंधरावा झाला. तसेच कल्पेश पोटघंटे गणितात १०० पैकी १०० गुण मिळवून पहिला आला, तर अलंकार अनिलकुमार पोटे हा भौतिकशास्त्रात १०० पैकी १०० गुण मिळवून पहिला आला. अशी उज्ज्वल व नेत्रदीपक यशाची परंपरा कनिष्ठ महाविद्यालयाची आहे.

महाविद्यालयामध्ये एम.ए., एम.कॉम, एम्.एस्सी., एम्.सी.एस. इ.पदव्युत्तर अभ्यासक्रमांची सोय असून प्रत्येक शारवेअंतर्गत अनेक विषय अभ्यासनिवडीसाठी उपलब्ध आहेत. डी.सी.एम्.,एम्.पी.एस्, बी.लिब. ॲण्ड इन्फ सायन्स, डी.टी.एल.असा अभ्यासक्रमांची उपलब्धता आहे. यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठाची विशेष स्तरावरील अभ्यासक्रमाची शारवा इथे कार्यरत आहे.

सुमारे पंचावन्न एकर क्षेत्रामध्ये स्थानापन्न झालेल्या या महाविद्यालयात भव्य क्रीडांगण, सर्व सोयींनी व साधनांनी संपन्न असा जिमरवाना यामध्ये पुरुष व महिलांकरिता स्वतंत्र व्यवस्था आहे. मुलांचे व मुलींचे स्वतंत्र वसतिगृह व रवानावळ, भव्य जीवराज सभागृह, योगासाठी इमारत, प्राध्यापक विश्रामिका व स्वतंत्रपणे विद्यार्थी विश्रामिका आणि विद्यार्थिनी विश्रामिका, महाविद्यालयाची कॅन्टीन (अल्पोपहारगृह), बेकरी, विद्यार्थी ग्राहक भांडार, स्वतंत्र स्वच्छतागृहे, प्रशस्त व भव्य इमारतीत भरपूर वर्गकक्ष, एक लारवाहून अधिक ग्रंथसंरव्या असलेले संगणकीकृत संपन्न व समृध्द ग्रंथालय, स्वतंत्र पदवी व पदव्युत्तर ग्रंथालय विभाग व भव्य अशा स्वतंत्र अभ्यासिका, बहुतेक सर्व प्रमुरव दैनिके, साप्ताहिके, पाक्षिके, मासिके, त्रैमासिके व वार्षिक अंक यांची एकाहून अधिक प्रतींमध्ये उपलब्धता, विज्ञान प्रयोगशाळा व संगणक कक्ष, बोटॅनिकल गार्डन, स्वच्छ व सुंदर परिसर अशी अनेकविध ... महाविद्यालयाच्या ज्ञानसागरास शोभा देत ...

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे ... मा.श्री.जंबुकुमार चंदुलाल शहा (सराफ), ... श्री.जवाहर मोतीलाल शहा (वाघोलीकर) ... पदाधिकारी यांचे महाविद्यालयाला लाभणारे ... भावनेचे व गुणवत्ता प्राप्तीच्या अपेक्षांनी ... भरलेले सहकार्य आणि महाविद्यालयाच्या ... विकासासाठीचा त्याग व औदार्य शब्दातीत ... संस्थेचे नियामक मंडळ, स्थानिक समिती, ... व्यवस्थापन समिती, कनिष्ठ महाविद्यालय ... सर्वांनीच गुणवत्तेच्या विकासासाठी स्वतःला ... घेतले आहे.

महाविद्यालयाचे प्रभारी प्राचार्य मा. श्री. प्रा. ... जी. पडवेकर, उपप्राचार्य मा.श्री.प्रा.आर.जी. ... उपप्राचार्य मा. श्री. प्रा. पी. जी. मेहेर, उपप्राचार्य ... श्री. प्रा. ए. जे. आळंदकर (कनिष्ठ विभाग) ... प्रा.डॉ.सौ.नीलम पाटील (माजी प्रभारी प्राचार्या) ... महाविद्यालयाच्या अंतर्बाह्य विकासासाठी, ... माधुर्य आणि सहकार्य यांनी सौंदर्यपूर्ण ... पूर्णवेळ कामाचे योगदान; आपापल्या विषयातील ... अभ्यासक, विद्यार्थ्यांप्रती गुण व गुणवत्तेला ... देणारे, महाविद्यालयाप्रती अनन्वित ... बाळगणारे, महाविद्यालयाच्या स्वाभिमानाला ... विद्यार्थ्यांच्या डोळ्यातील अडचणींचे अश्रू पुसणारे ... महाविद्यालयाबरोबर आपल्या घराचीच ... ज्ञानहृदयमंदिराची दारे सातत्याने उघडे ठेवणारे ... व्यवस्थापकाची (नॉलेज मॅनेजर) भूमिका निभावणारे ... अध्यापन अनुभवसंपन्न प्राध्यापक, कर्तव्यदक्ष, ... प्रशासन सांभाळणारे व कर्तव्यतत्परता ... कर्मचारी, महाविद्यालयाचे वैभव दर्शविणाऱ्या ... समृध्द व सर्वांगपरिपूर्ण ग्रंथालयातील ग्रंथपाल ... सातत्याने विनम्र सेवा देणारे ग्रंथपाल व ग्रंथसेवक ... या व इथे नामनिर्देशित न झालेल्या ... महाविद्यालयाच्या विकासातील व वाटचालीतील ... योगदान शब्दात व तेही थोडक्यात वर्णन करण्याइतके छोटेसे निश्चित नाही. विशेष म्हणजे या सर्व इतक्या विस्तृत ''अनेकान्त'' कुटुंबातील परस्पर सहकार्य, संपर्क व ताळमेळ उल्लेखनीय तसाच गौरवपूर्ण आहे.

महाविद्यालयाच्या वैभवाला शोभेल असा विद्यार्थी वर्ग इथेच आपणास पहावयास मिळेल. आंतरमहाविद्यालयीन, राज्यस्तरीय पातळ्यांवर निबंध वादविवाद, वक्तृत्त्व, काव्यवाचन, कथाकथन, पत्रकारिता, राष्ट्रीय उभारणीतील विधायक सांस्कृतिक कार्य, विविध क्रीडा प्रकारातील नैपुण्य यामुळे अनेक पारितोषिके व मानसन्मान महाविद्यालयास विद्यार्थ्यांनी मिळवून दिले आहेत. निकालाच्या उच्च गुणवत्तेची परंपरा कायम रारवण्यात विद्यार्थ्यांच्या अध्ययन-अभ्यास परिश्रमाचा वाटा मोठा आहे.

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय हे तालुका पातळीवर शैक्षणिक क्षेत्रात कार्य करणारे अवघ्या महाराष्ट्रातील शैक्षणिक नव्हे तर एक सांस्कृतिक केंद्र आहे. माननीय रवासदार श्री.शरद पवार (अध्यक्ष राष्ट्रवादी कॉंग्रेस) व माननीय नामदार श्री.अजितदादा पवार (पाटबंधारे व फलोत्पादन मंत्री, महाराष्ट्र शासन) यांचाही वरदहस्त महाविद्यालयावर आहेच. यांसाररव्या कर्तृत्ववान समाजधुरिणांमुळे भारताच्या नकाशात विशिष्ट स्थान प्राप्त झालेल्या ''बारामती'' ची ओळरव तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालयाशिवाय अपूर्ण राहील इतके महत्व या महाविद्यालयास निश्चितच आहे. सातत्याने विद्यापीठ-व्यवस्थापनाच्या सहकार्याने व मार्गदर्शनाने वाटचाल करणाऱ्या या महाविद्यालयाचे आणरवी एक महत्वपूर्ण वैशिष्ट्य म्हणजे, हे महाविद्यालय फक्त गुणवत्तेलाच प्राधान्य देवून, सद्गुणांचाच अंगिकार करुन कोणत्याही प्रकारच्या धर्म-जातिभेद, मोर्चा आणि राजकारणापासून कटाक्षाने दूर आहे.

''नॅक'' तसे पाहता व सरवोल विचार करता इथे उशिरा पोहोचली. त्यावर्षीपासून म्हणजे प्रारंभापासूनच महाविद्यालय आपली असलेली गुणवत्ता अधिकच संपन्न करण्याच्या दृष्टीने होकारात्मक दृष्टीने वाटचाल करीत आहे. या महाविद्यालयाच्या अशा सर्वांगीण कार्याचे निश्चितच सोने होणार असल्याचे आत्मविश्वासपूर्वक वाटते. ''नॅक'' ने चार तारांकनांनी भूषणालंकृत केल्यापासून पूढे आणरवी अल्पावधीतच महाविद्यालयाने कितीतरी प्रगती केली आहे, करीत आहे, इतर महाविद्यालयांना मार्गदर्शक ठरत आहे. अशा सर्वगुणसंपन्न महाविद्यालयात अध्ययन करणे, अध्यापन करणे, महाविद्यालयाचे प्रशासन, व्यवस्थापन पाहणे या गोष्टी रवरोरवरच भूषणातीत, आत्माभिमान जागृत ठेवणाऱ्या, आत्मविश्वास वाढविणाऱ्या, प्रेरणा देणाऱ्या व गर्व वाटावा (अहंम् वाटू न देताही) अशाच आहेत. असे अनेकविध विद्यागुणांनी, गुणवत्तेने भरलेले, भारलेले, तरीही विनयशीलतेनेच ''सिध्दिरनेकान्तात्'' बिरुद मिरविणारे हे तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, त्याच्या गुणातील विकासामुळे रवरोरवर 'तारांकनाच्या पलीकडे'' आहे.

❑ ❑ ❑ ❑

मनोविकृती

श्री.शितल अहिवळे, तृतीय वर्ष कला

मानसशास्त्र हा विषय गेल्या काही वर्षात त्यासंबंधी निघालेली निरनिराळी नियतकालिके, वर्तमानपत्रातील लेख, संशोधन पाठ्यपुस्तके यामुळे समृद्ध होत आहे. जगातील एका नामांकित संस्थेने अशी पाहणी केली की, भविष्यात कोणत्या क्षेत्राला कोणत्या ज्ञानाला अधिक महत्व असेल ? तर प्रामुख्याने दोन क्षेत्र पुढे आली संगणक आणि मानसशास्त्र.

समाजातील प्रत्येक व्यक्ती आपले वर्तन समाजमान्य नियमांच्या निकषांवर आधारित करीत असते. वर्तन जर समाजमान्य नसेल तर ते ''विकृत'' (अपसामान्य) ठरविले जाते आणि विकृत करणाऱ्या व्यक्तीविषयी निरनिराळ्या गैरसमजुती व ऋणात्मक दृष्टीकोन निर्माण झालेला आढळतो. या गैरसमजुतींमुळे समाजात अधंश्रद्धा, चुकीच्या उपचार पद्धती, रुग्णांवर अत्याचार पहावयास मिळतात. मग प्रश्न असा निर्माण होतो की, खरंच या विकृत वर्तन करणाऱ्या मनोविकृत रुग्णांना ऋणात्मक वागणूक दिली पाहिजे का ? यांच्यावर अघोरी उपचार केले पाहिजेत का ? की या रुग्णांना प्रेमाची, आपुलकीची जिव्हाळ्याची वागणूक दिली पाहिजे ? त्यांच्या सतऱ्या जाणून घेतल्या पाहिजे ? त्यांना योग्य औषधोपचार केले पाहिजेत का ? त्यांनी पुन्हा समाजमान्य नियमांची कास धरुन नवीन जीवनाला सुरुवात करायला लावली पाहिजे का ? इत्यादी अनेक प्रश्नांचा उहापोह करण्याचा प्रयत्न मानसशास्त्रात केला जात आहे.

मानसिक विक्तीबाबत गैरसमजुती

अपसामान्य वर्तन हे लज्जास्पद, भयानक आणि अनाकलनीय असते अशी एक गैरसमजुत असते. मनोविकृती अनुवंशिक असतात. त्या हस्तमैथुना... निर्माण होतात. प्रतिभाशाली व्यक्ती वेडसर असता... यासारखे कितीतरी गैरसमज जनमानसात आसता... पण ते बरेचसे निराधार आणि अतिशयोक्ती... आधारित असतात. मनोविकृती बद्दलच्या का... गैरसमजुती आणि वस्तुस्थिती पुढीलप्रमाणे

गैरसमजुती

१) अपसामान्य वर्तन हे नेहमीच विचित्र असते
२) सामान्य आणि अपसामान्य वर्तनाच्या प्रकारा... फरक असतो.
३) एक समुह म्हणून मनोरुग्ण अकयनक्षम आणि... धोकादायक असतात.
४) मनोविकृतीमध्ये काही मुलभूत उणिवा असता... त्यामुळेच त्यांना आजार होतात आणि या उणिवा... ते दुरुस्त करु शकत नाही.
५) मानसिक आजाराबद्दलचा यथायोग्य दृष्टिकोन... म्हणजे स्वत:मधील उणीवा व विकृतीप्रवणता... यांची धास्ती घेणे किंवा त्यांना घाबरणे होय.

वस्तुस्थिती

१) मानसिक आजार म्हणून निदान बहुतेक व्यक्तींचे... वर्तन हे सामान्य व्यक्तीपेक्षा फारसे वेगळे नसते.
२) मनोरुग्णांच्या वर्तनातून प्रकट होणारे... अपसामान्य वर्तनाचे काही प्रकार वेगळे असतात... ते वर्तन आणि भोवतालची परिस्थिती यातून... संघर्षातून निर्माण होतात.
३) सामान्य व्यक्तीपेक्षा मनोरुग्ण मुळीच... धोकादायक नसतात एखादा अपवाद असलाच तर त्याला जास्त प्रसिद्ध दिली जाते विपर्यास केला जातो.
४) प्रत्येकजण विकृत होण्याची आणि अपसामान्य वर्तन करण्याची शक्यता असते.
५) पुष्कळसे आजार (मानसिक) हे नैसर्गिक आणि समायोजनात्मक प्रक्रिया स्वरुपात असतात आणि त्या प्रक्रिया समजण्याजोग्या असतात बहुतेक लोक मानसिकदृष्ट्या निरोगी असतात आणि जर आजारी झालेच तर संपूर्णपणे बरेही होतात.

प्रमुख विकृतीचे सर्वसाधारण वर्गीकरण

१) ज्या विकृतीचे पहिले अर्भकावस्था, बाल्यावस्था व किशोरावस्थेत केले जाते अशा विकृती :- मतिमंदत्व, अध्ययनविकृती, कारकविकृती सप्रेंपण विकृती, व्यापक वैकल्पिक विकृती (उदा. स्वमग्नता), एकाग्रता कमतरता विकृती मलमुत्र विसर्जन संबंधित विकृती, अर्भकावस्था, बाल्यावस्था व किशोरावस्थेतील इतर विकृती.

२) भ्रांती, अवमनस्कता, स्मृतीलोप व अन्यबोधात्मक विकृती :- भ्रांती (शारीरिक अनारोग्यामुळे उदभवणारी, मादक द्रव्य सेवनामुळे उद्‌भवणारी व अन्य कारणामुळे उदभवणारी), अवमनस्कता-(रक्तवाहिनिशी संबंधित व इतर सर्वसाधारण अनारोग्यामुळे उदभवणारी), स्मृतीलोप (तात्पुरता, दीर्घकालीन, मादक द्रव्य व अन्य औषधांच्या परिणामाने निर्माण होणारा), इतर बोधात्मक विकृती.

३) शारीरिक आरोग्य बिघडल्याने निर्माण होणाऱ्या व इतर गटात समाविष्ट न केलेल्या मनोविकृती :- ताण अवरुद्धता, व्यक्तिमत्वातील बदल, इतर मनोविकार.

४) मादक द्रव्य सेवनाशी संबंधित विकृती :- मद्यसेवनाशी संबंधीत विकृती कॉफीनसंबंधीत विकृती, इन्हॉलान्टसंबंधीत विकृती, कोकेन संबंधीत विकृती, निकोटीन संबंधीत विकृती, अफुसंबंधीत विकृती, फेन्नसायकील डाईन विकृती.

५) छिन्नमनस्कता व अन्य मनोदुर्दशात्मक विकृती :- छिन्नमनस्कता (विभ्रती, विसंघटीत, ताण-अवरुद्ध, अतिभेदित अवशिष्ट), छिन्नमनस्कतासदृश्य विकृती, विभ्रम विकृती (छळणूक विरुयक, कामोत्तोजक, मत्सर विषयक, कायाविषयक, थोरत्वविषयक, संमिश्र, अल्पकालीन मनोदुर्दशा.

६) भावावस्था विकृती :-विषाद विकृती, हताशावस्था विकृती, उन्माद विकृती, चक्री दुर्मनस्कता, एकावस्था विकृती, उभायावस्था विकृती.

७) चिंताविकृती :- संरक्षण शून्यता विरहित घबराट विकृती, संरक्षण शून्यता सहित घबराट विकृती, घबराट विकृती सहित संरक्षण शुन्यता विकृती, विशिष्ट अनिवार्य भीती विकृती (प्राणी, उंची, रक्त इ. शी संबंधित), सामाजिक अनिवार्य भीती विकृती, विचार-कृती अनविर्यता विकृती, आघलोत्तर ताण विकृती सामान्यीकृत चिंता विकृती, शारीरिक अनोरोग्यामुळे निर्माण होणारी चिंताविकृती.

८) कामिक विकृती :- कामिक विकृती, रुपांतरन विकृती, स्वकायचिंताग्रस्तता.

९) वियोजनात्मक विकृती :- वियोजनात्मक स्मृतीलोप, वियोजनात्मक पलायन वियोजनात्मक स्वपरिचय लोप विकृती, अ-व्यक्तीकरण विकृती.

१०) लौंगिक विकृती :- लैंगिक इच्छेशी संबंधित विकृती, लैंगिक उत्तेजनाशी संबंधीत विकृती, लैंगिक वर्तनशील वेदनांशी संबंधित विकृती, कामपूर्तीतील परमोच्च क्षणांशी संबंधीत विकृती.

११) खाण्याशी संबंधित विकृती

१२) झोपेशी संबंधित विकृती

१३) आवेग नियंत्रणाशी संबंधित विकृती

१४) समायोजनाशी संबंधित विकृती

१५)व्यक्तिमत्व विकृती मनोविदल, छिन्नमनस्कसम, नाटकी- आकषणलोलुप, आत्मप्रेमी, समाजविघातक सीमारेषा स्थित, वर्जनशील, अवलंबी, विचारकृती-अनिवार्यता

मनोविकृतिची कारणे -

जैविक कारणे (Biological Causes)

१) मेंदुतील बिघाड,२) जननशास्त्रीय दोष ३) शरीररचना, ४) शारीरिक वंचनानुभव किंवा बिघाड या अंतर्गत जननशास्त्रीय दोष, गुणत्रातील दोष, सदोष जन्य, अनुवंशिक प्रभाव अभ्यासण्याच्या पद्धती, शरीररचनात्मक घटना, मेंदुमधील बिघाड, मुलभूत शारीरिक गरजा, उद्दीपन आणि कृतीशीलता.

मनोसामाजिक कारणे - मानसआकृतीबंध आणि 'स्व'शी संबंधित मानस आकृतीबंध, बालपणातील वंचनानुभव आणि मानसकि आघात, संस्थावास, वंचनानुभव आणि मानसिक आघात, संस्थावास, वंचनानुव आणि कुटुंबातील वाईट वागणुक, बालपणातील मानसिक आघात, अपुरे पालकत्व, आई-वडिलांचे प्रेम आणि नियंत्रण :- अधिकारवृत्तीचे पालक,हुकूमशाहीवृत्तीचे पालक, मुभा देणारे लाड करणारे पालक, मन न गुंतवणारे, दुर्लक्ष करणारे पालक, आई-वडिलांमधील विकृती, अपुरे अविवेकी आणि क्रोधयुक्त संप्रेषण, विकृतीपोषक कौटुंबिक रचना, वैवाहिक बेबनाव, घटस्फोटित कुटुंब, सहकाऱ्यांशी असमायोजनात्मक संबंध.

सामाजिक -सांस्कृतिक कारणे :- विकृती पोषक सामाजिक प्रभाव, निम्न आर्थिक सामाजिक दर्जा, विकृती निर्मायक सामाजिक भुमिका, पूर्वग्रह आणि भेदभाव, आर्थिक आणि रोजगार विषयक समस्या, सामाजिक बदलाव आणि अनिश्चितता. सिगमंड फ्राईड च्या मते व्यक्तिमत्वाच्या इदं (Id)अहं(Fgo)पराअहं(Superego)या घटकांमधील आंतरक्रियेतून वर्तन घडते.

१) नसविकृती चिंता:इदंच्या अवेगामुळेही चिंता निर्माण होते.

२) वास्तविक चिंता: बाह्य जगातील धोके, [illegible] यामुळे

३) नैतिक चिंता:व्यक्तीच्या पराअहंशी विसंगत [illegible] संघर्ष निर्माण करणाऱ्या कृती कर[illegible] लागल्यामुळे किंवा त्याबाबतच्या इच्छे[illegible] अपराधभावना निर्माण होऊन नैतिक चिंता [illegible] शकते.

मनोलैंगिकवतस्था -फ्राईडच्या मते मनोलैंगि[illegible] विकासाच्या पाच अवस्था सांगितल्या. या प्रत्ये[illegible] अवस्थेत लैंगिक आनंद प्राप्त करण्यासाठीचे व्यक्ति[illegible] वैशिष्ट्यपूर्ण मार्ग असतात त्यात जर बिघाड झाला [illegible] विकृती निर्माण होते. प्रकार १) मुखकामुकता, २) गुदकामुकता, शैग्रिक अवस्था, ४)का[illegible] अण्यकतता कालखंड,५)जनन कामुकता इ.

विकृत वर्तनावरील उपचार :-

१) जीवशास्त्रीय उपचार पद्धती -अचेतनावस्[illegible] उपचारपद्धती व आघात उपचार पद्धती, मेंदुवरी[illegible] शस्त्रक्रिया, औषधोपचार, अवसादरोधी औषधे[illegible]

२) मानसशास्त्रीय आधारित उपचार-मनोगतिकी[illegible] उपचार पद्धती मुक्त साहचर्य, स्वप्नविश्लेषण[illegible] विरोध विश्लेषण, भावातंरणाचे विश्लेषण

वर्तनोपचार पद्धती:- १) विलोपन, २)पद्धतशीर[illegible] अवेदनशीलन, ३) परावृत्ती उपचार पद्धत, ४) प्रतिरूप[illegible] अनुसरण, ५) प्रबलकाचा पद्धतशीर वापर, ६) आग्र[illegible] प्रतिपादनाचे प्रशिक्षण, ७) जैवप्रत्याभरण.

बोधात्मक वर्तनाथारीत उपचार :- मनुष्याचे [illegible] परस्परांशी असणारे संबंध सुरळीत असणे खूप [illegible] महत्वाचे आहे हे आंतरवैयक्तीक संबंध बिघडले तर [illegible] मानसिक आरोग्य बिघडते म्हणून १)वैवाहिक उपचार [illegible] पद्धती, २) कौटुंबिक उपचार पद्धती, ३) विविध उपचार [illegible] पद्धतीचा समन्वय.

मनोविकृतीवरील प्रतिबंधात्मक उपाय

१) मनोविकृतीच्या निर्मितीला कारणीभूत ठरणारे घटक बदलणे.

२) मन:स्वास्थ्य वाढवणारी परिस्थिती निर्माण करणे. या अतंर्गत १) शारीरिक उपाययोजना - कुटुंब नियोजन, जन्मपूर्व व जन्मोत्तर काळजी, लोकांना मदत करणे, अनुवंशकि सल्ला. २) मनोसामाजिक उपाययोजना- भावनाचे व्यवस्थापन करणे, सौहार्दपुर्ण, समाधान कारक, हितकारक तर वैयक्तीक संबंध तयार करणे, धुम्रपान, मदयसेवन व चुकीच्या आहारपद्धती अशा प्रकारच्या सवयीमधून माणसाला बाहेर काढणे. ३) सामाजिक सांस्कृतिक उपाययोजना सार्वत्रिक सुरक्षितता, आर्थिक नियोजन आणि सामाजिक कायदे कानून यांचे पालन करणे.

भारतात एकूणच शारीरिक आजारांवर देखील कमी पैसा खर्च केला जातो. आणि त्याहीपेक्षा कमी पैसा लोकांच्या मानसिक आरोग्यासाठी वापरला जातो. भारतीय समाजातील व्यक्तींच्या अज्ञान व अंधश्रद्धांमुळे मनोरुग्णांकडे पाहण्याचा दृष्टिकोन ऋणात्मक झालेला आहे. मनोरुग्णाचा तिरस्कार न करता त्यांना प्रेमाची, आपुलकीची वागणूक देऊन त्यांच्या समस्या जाणून घ्याव्यात व त्यांच्यावर योग्य उपचार करुन त्यांना आपले आयुष्य आनंदी जगण्याची संधी द्यावी हे प्रत्येकाचेच कर्तव्य आहे ।

❑ ❑ ❑ ❑

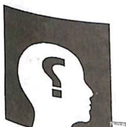

प्रश्न

जेव्हा आपलीच माणसं होतात परकी
तेव्हा मन होत पिसं
डोळ्यातून वाहू लागते गंगा नदी
आणि समजतं दु:ख असतं कसं
माणसं अशी वागतातच कशी ?
भावना नसलेली यंत्रमानव जशी
आपली माणसं धोका देतात
आणि वाटतं
नक्की ती आपलीच असतात ?
नात्यांचे बंध निर्माण करणे अवघड असतं
पण ते तोडणं इतकं का सोपं असतं ?
मनी येतात अनेक प्रश्न
पण, खरंच नसतं सर्वांनाच उत्तर

कु. श्रद्धा जरांडे
११ वी विज्ञान

❑ ❑ ❑

जीवन

जीवनात निराश व्हायचं नसतं
जीवन असंच जगायचं असतं
अडखळत, ठेचकळत, तडफडत, धडपडत
पडलं तरी पुन्हा उठायचं असतं
हसत-हसत आसू लपवत
निराश मनाला धीर देत
प्रीतीच्या वेलीशी बागडायचं असतं
प्रेम द्यायचं आणि घ्यायचं असतं
जीवन असंच जगायचं असतं !

कु. रुपाली भुजबळ
द्वितीय वर्ष कला

❑ ❑ ❑

जीवन - मैत्री

श्री. संतोष पवार, इ. ११ वी (बेकरी)

जीवन म्हटले की अनेक कल्पना येतात. जीवन हा एक असा शब्द आहे की, कथन त्यातून मनाला अनेक संवेदना होवून जातात. त्यासाठी जीवनाबद्दल काहीतरी म्हणावेसे वाटते.

जीवन म्हटले तर हे एक प्रेमगीत आहे,
आणि ते प्रत्येकालाच गावे लागते.
जीवन हा दु:खाचा समुद्र आहे.
हसून तो पार केलाच पाहिजे.
जीवन म्हणजे एक वनवास आहे,
तो प्रत्येकालाच भोगावा लागतो.
जीवन हा एक संघर्ष आहे,
प्रत्येकाला तो करावाच लागतो.
जीवन हे एक कोडे आहे,
आणि ते प्रत्येकाला सोडवावेच लागते.

अशा प्रकारे जो यातून तारला जातो तो खऱ्या अर्थाने सार्थक होतो.

जीवनाच्या खडतर वाटेवर केवळ मैत्रीचा आधार मिळाला तरी त्याच शिदोरीवर जन्मभराची वाटचाल सहजच होऊन जाते. जीवन आणि मैत्री ही तर एका आईची जुळी मुले असल्याप्रमाणे कारण की या दोन्हीमधील संबंध खूप घनिष्ठ आहेत. या दोन्ही गोष्टी परस्परांवर अवलंबून असतात. जीवनाचा अंतरंग खऱ्या अर्थाने उजळून टाकले. ती मैत्री आणि जे मैत्रीचे पुष्प फुलते ते जीवनातच.

जीवनात मैत्रीला कधीच नसेत जात, नसतो धर्म, मैत्रीला केवळ कळते प्रेमाची उत्कट भाषा, हृदयातच ती फुलते. सर्वांनी अनुभवली आहे मैत्री कृष्ण सुदाम्याची, मैत्री बाजी शिवबाची ''जीवनात प्रेमरूपी तेलाने प्रज्वलित होणारा दीपक म्हणजे मैत्री होय. मैत्रीचा हा दीप प्रज्वलित करायचा की तो विझ हे ज्याच्या त्याच्या मनावर असते. क्षण जगण्याला मैत्रीचा नुसता सहवासही डोंगरा आधार देऊन जातो.

संकटाच्या काळी उपयोगी पडतो तोच खरा असे म्हटले जाते. आपण कोणतीही खाजगी स्वत:च्या जन्मदात्या आईलाही सांगत नाही, गोष्ट ते गुपित आपण मित्राजवळ किंवा मैत्रीणी उघड करुन अगदी मनमोकळ्यापणाने बोलतो म्हणजे प्रेम, विश्वास आणि आधार याचा त्रि संगम होय. एखाद्याने मैत्रीचा हात दिल्यास हृदय फु येते. मित्र किंवा मैत्रिणीकडून मिळतो पावलो विश्वास, संकटे जीवनात ही सतत येत असतात. अशा संकटात धीर येतो तो मैत्रीमुळेच. मैत्रीमुळेच जीवनावर प्रीती, तीच शिकवते जगण्याची कला मैत्रीला लाख लाख सलाम !

आजकालच्या धकाधकीच्या धावपळीच्या जीवनात नातेवाईकांपेक्षाही रक्ताच्या नात्यापेक्षाही जोडलेली माणसेच जवळची वाटतात ते केवळ मैत्री मुळेच ! जुळविण्यासाठी प्रेम, माणुसकी यांनी ती स्वयंपूर्ण हवी. मैत्री ही जीवनात नि:स्वार्थी आणि असावी. मैत्रीत कपटभाव नसतो. जर अपवाद असेल तर अशा संबंधाला मैत्री संबोधावी नाही हे एखाद्या सल्लागाराला विचारण्याची गरज नाही. मैत्रीला जीवनात अनन्यसाधारण महत्व आहे. तुमच्या आमच्या सर्वांसाठी ! !

❑ ❑ ❑

विचारांचीही स्वच्छता हवी

(गाडगेबाबा स्वच्छता अभियानाच्या निमित्ताने)

श्री. संदीप कवीश्वर, द्वितीय वर्ष कला

समाजवाद म्हटला की, कार्ल मार्क्सची आठवण येते. झाडूचे तंत्र म्हटले की, म. गांधींची आठवण होते. परंतु कार्ल मार्क्सच्याही तीनशे वर्ष आधी वर्गविहीन झालेल्या जगत्‌गुरु तुकोबांचे उरलेले कार्य पूर्ण करणाऱ्या गाडगेबाबांची आठवण महाराष्ट्र शासनाला झाली असली तरी अतिसुशिक्षित महाराष्ट्राला ती तितकीशी झालेली नाही हा दैवदुर्विलास म्हणावा लागेल.

गाडगेबाबा, झाडू व स्वच्छता एवढीच फक्त बाबांच्या कार्याची ओळख नाही. ज्यांनी आपल्या हजारो कीर्तनांतून जनसामान्यांचे कष्टकऱ्यांचे विकार धुतले, अधंश्रध्दा धुतल्या, स्वच्छ, पारदर्शक अशी वैचारिक स्वच्छता केली, त्या बाबांच्या आदर्शांचे खरेखुरे पालन हे तशी वैचारिक स्वच्छता केल्याशिवाय पूर्णत्वास येणार नाही.

तुकोबा आणि गाडगेबाबा यांच्या शिकवणुकीत विलक्षण साम्य आहे. किंबहुना आचार्य अत्रे यांनी म्हटल्याप्रमाणे गाडगेबाबा हे तुकारामांचेच अवतार होत. ज्याप्रमाणे अतिशय निर्भीड वृत्तीच्या तुकोबांनी समाजातल्या दंभावर आसूड ओढले, अंधश्रद्धेंवर जबरदस्त प्रहार केले तेच कार्य बाबांनीही आयुष्यभर केले. लाखो दरिद्री, कंगाल, भुकेकंगाल, अज्ञ कष्टकरी यांच्यासाठी बाबांच्या कीर्तनांचा प्रवाह अखंड वाहत राहिला. रोगराई हटण्यासाठी मरीआईचा गाडा ओढण्याऐवजी हातात झाडू घेवून गाव स्वच्छ ठेवा म्हणजे रोगराई पसरणार नाही, अशा स्वरुपाची शिकवण त्यांनी शब्दांचे कोणतेही अवडंबर न माजवता जनसामान्यांच्या बोलीतूनच त्यांना पटवून दिली. तुकोबांना शब्दज्ञान होते. पण ''शब्दज्ञाने देवा नाश केला'' अशी स्वत:चीच परिस्थिती न होवू देता त्यांनी प्रचंड मोठी वैचारिक क्रांती बहुजनसमाजात घडवून आणली. बाबांना तर शब्दज्ञानही नव्हते. पण आजही त्यांच्या कीर्तनाचे स्वरुप कुठे वाचण्यात आले तर मोठमाठे शब्दप्रभूही थक्क व्हावेत जनसामान्यांविषयी त्यांच्या मनात वसणारा मुलभूत कळवळा कीर्तनातून त्यांच्या शब्दांनी उचंबळून यायचा तेव्हा साध्या - सोप्याच परंतु मायेने, ममतेने पूर्ण भरुन राहिलेल्या विचारांचे लोटच्या लोट श्रोत्यांचे सारे अज्ञान धुवून स्वच्छ करायचा. तुकोबांच्या कोणत्या अभंगातील कोणता चरण हे ही त्यांना माहित नसायचे. परंतु तुकोबांचे सारे अभंग त्यांना तोंडपाठ असायचे आचार्य अत्र्यांनी वर्णन केल्याप्रमाणे ''गुळावर मुंग्यांनी धाव घ्यावी तसे रात्रीच्या वेळी हजारो कंगाल, भुकेकंगाल बाबांचे कीर्तन ऐकण्यासाठी गर्दी करायचे दिवसभर गावातील घाण झाडूने साफ केल्यानंतर रात्री लोकांच्या डोक्यातील घाण बाबा कीर्तनाने साफ करीत. बाबा तुम्हाला तसे कळणारच नाहीत. '' सिंहाला पहावे वनात, हत्तीला पहावे रानात आणि बाबांना पहावे कीर्तनात.'' खरोखर आचार्य अत्र्यांसारख्या शब्दप्रभूचे हे शब्द निर्विवादपणे सत्य आहेत.

गाडगेबाबांनी आयुष्यभर शुद्ध समाजवादच शिकवला. कष्ट केल्याशिवाय भाकरीचा एक तुकडाही फुकट घेतला नाही. दरिद्री नारायणाची पूजा करायची असेल त्यासाठी आपला वेषही तसाच फाटकातुटका ठेवला. अशा या फाटक्यातुटक्या दिसणाऱ्या महान संताने कधीही न तुटणारे प्रभावी विचारांचे मजबूत धागे विणले. पण तीच वीण सुशिक्षित महाराष्ट्र पुढे चालवू

शकला नाही. पण आजही दरिद्री, कष्टकरी जनांच्या मनामनात बाबा अद्याप जिवंत आहेत.

जगदगुरु तुकोबांनी जशी संतत्वाची व्यारव्याच बदलून टाकली. त्या व्यारव्येत तंतोतंत बसणारे गाडगेबाबा हे रवुद्द तुकोबांचेच अवतार होते, हे कोण बरे नाकारील ? जेथे कीर्तनाला जावयाचे तेथील अन्य सेवन करायचे नाही, एक छदामही मोबदला घ्यायचा नाही. इतकेच काय, पण तिथला बुक्काही कपाळास लावायचा नाही ही तुकोबांची शुद्ध भावनेची शिकवण बाबांनी शब्दश: पाळली. संतत्व मिरवण्यासाठी कधी स्त:ची मिरवणूक काढून घेतली नाही. कीर्तन हा कधी ''धंदा'' केला नाही, गाड्याघोड्यांतून कधी फिरले नाहीत. आयुष्यभर स्वत:च्या पायांवर अरवंड चालत राहिले. कीर्तनाला उभे राहिले आणि कीर्तनातून समाज उभा केला. दरिद्री, गबाळ्या दिसणाऱ्या या महापुरूषानं आलेल्या देणग्यातून लारवो रुपयांच्या धर्मशाळा बांधल्या, रस्ते बांधले, पुल बांधले, पाणपोया बांधल्या. अरवेरपर्यंत कष्टकऱ्यांसाठीच जगले, त्यांच्यासाठीच झिजले. एका अक्षरओळरव नसलेल्या या अशिक्षित माणसानं मोठमोठ्या तत्ववेत्त्यांनाही बरोबर घेऊन वाहील अशा रसाळ, सोप्या तत्त्व... सागर वाहविला. गरज आहे ती त्यांचे हे विचार... या वैचारिक स्वच्छतेची. नुसत्या घोषणांचे... मिरवून का साध्य होत नाही. झाडूच्या स्वच्छ... त्यांनी दिलेली विचारांची स्वच्छताही महत्त्... स्वच्छतेचा प्रारंभ प्रत्येकानं स्वत:पासून कर... आहे. दुसऱ्याकडे बोट करण्यात अर्थ नाही. प्रत्ये... उणा आहे. कारण रवुद्द तुकोबांनीच लिहून ठे... ठेवले आहे.

काहे गुणदोष पाहू आणिकांचे
मज काय त्यांचे उणे असे ॥

पाहू पापपुण्य काय आणिकांची
मजपासी त्याची पुरी साठवण ।

नष्टदुष्टपणा कवणाचे वानू ।
मजपासी अणू अधिकच त्याचे ॥

कुचर तो रवोटा पाहू जाता डोळा ।
मी पाहुनि आगळा कोण आहे ॥

तुका म्हणे ''मी'' हे भांडवल पुरते ।
पंढरीनाथ तुवा अर्पियले ॥

❑ ❑

माणूस

कळीलाही वाटतं कधी तरी उमलावं
पक्षालाही वाटतं कधी तरी उडावं
मेघालाही वाटतं कधी तरी गर्जावं
पावसालाही वाटतं कधी तरी बरसावं
फुलालाही वाटतं कधी तरी फुलावं
ताऱ्यांनाही वाटतं कधी तरी चमकावं
मनालाही वाटतं कधी तरी हसावं
पण मला वाटतं कधी तरी माणसानं
माणसासारखं ''माणूस'' म्हणूनच जगावं
''माणूस'' म्हणून वागावं ।

प्रिया भागवत
द्वितीय वर्ष कला.

बेकारी

करियर घडवायला मी शिक्षण घेतो
डिग्री घेऊन मी पासही होतो
सोबत करतो कॉम्प्युटरचे कोर्सेस
पण उपयोगी पडत नाही प्रोसेस
नोकरीसाठी मी वणवण भटकतो
नोकरी नाही म्हणून ''वळु'' म्हणवून घेतो
कट्ट्यावर बसून फोक्या मारतो
असा मी बेकारीचा बळी ठरतो

कु. अपर्णा ...
द्वितीय वर्ष वाणि...

रक्तदान करा

श्री. अतुल दराडे, द्वितीय वर्ष कला

''दानेन तुल्यु:विधिरस्ति नान्यो'' किंवा गौरव प्राप्यते दानातं'' इत्यादि अनेक सुवचने भारतीय संस्कृतीची थोरवी गातात. भारतीय संस्कृतीत सुरवांशी तसेच दु:रवांशी दानाची सांगड घातली जाते. दानाचे अनेक प्रकार आहेत. देहदान, सुवर्णदान, नेत्रदान, मुत्रपिंडदान इ. दानाच्या बदलत्या संकल्पनांच्या यादीत सर्वात प्रभावी टरलेले जिवंतपणी व अनेकदा करता येणारे दान म्हणजे रक्तदान ।

अपघात प्रसंगी व्यक्तीला दुरवापत झाल्यास, तिच्या शरीरातील रक्तसाठी अपुरा पडल्यास रक्तदान करुन एरवाद्या व्यक्तीला जीवदान मिळू शकते, रक्त हा अनेक धटकांनी बनलेला द्रव पदार्थ असून तो अमुल्य आहे. कारण अजुनपर्यंत तरी वैज्ञानिकांना, शास्त्रज्ञांना आपल्या शीररासारखा रक्त निर्मितीचा कारखाना त्यांच्या प्रयोगशाळेत थाटाला आलेला नाही. म्हणूनच गरजू व्यक्तीला संपूर्णत: दात्यांवर अवलंबून राहावे लागते.

हल्ली शासनाच्या मोहिमेद्वारे, अनेक रक्तपेढ्या, केंद्रे सुरु झाली आहेत. तेथे गरजेप्रमाणे, रक्तगटानुसार ठराविक प्रमाणात रक्त स्विकारले जाते. यापैकी काही रक्तपेढ्या शासकीय अनुदानावर चालविल्या जातात. तर काही सामाजिक पातळीवर उदा. रोटरी क्लब इत्यादी तसैच गणेशोत्सव मंडळे, बँका, वित्तसंस्था. या द्वारेही रक्तदान शिबीरे घेतली जातात. तरी देखील किती नागरिक आपले सामाजिक कर्तव्य समजून या शिबिरात सहभागी होतात. ?

रक्तदान करताना दात्याने व रक्त स्विकारणाऱ्यानेही सावधानता बाळगली पाहिजे. नाही तर ''हिपिटायटस-बी''म्हणजे ''रक्तातील काविळ'' आणि ''एड्स'' या महाभयंकर रोगांनी घातलेली थैमानं आपण बघत आहोतच. बऱ्याच अंशी HIV एच.आय.व्ही. बाधित रक्ताच्या दानामुळे या रोगांची लागण झालेली दिसून येते. सर्वत्र रक्त पेढ्यांमध्ये ठराविक चाचण्या करुन मगच रक्त स्वीकारले गेले पाहिजे.

रक्तदान केल्याने दात्याला कोणतीच दुरवापत होत नाही. पूर्वीचा समाज मात्र अंधश्रद्धेच्या भोवऱ्यात आडकलेला असल्याने ''रक्तदानाचे माणूस अशक्त बनतो अशी भोळसट कल्पना होती. उलटपक्षी योग्य प्रमाणात व नियमित रक्तदान केल्याने शरीरातील रक्तनिर्मितीची प्रक्रिया जास्त जोमाने होते.

आपले जवान आपल्या देशासाठी संपूर्ण शरीरातील रक्त सांडायला तयार असतात. नि:संकोचपणे ते आपल्या प्राणांची आहुती देतात. तेव्हा आपण आपल्या शरीरातील पाच लिटर रक्तामधील ३०० ते ३५० मि.ली. रक्त देताना का कुचरावे ? कारण रक्ताचा एक थेंब जीवनाचा अंकुर वाचवितो व फुलवितो'

आपण सर्वत्र समाजातील प्रत्येक थरातील लोकांना रक्तदानाचे महत्व समजावून त्यांच्या विचारांना वैज्ञानिकतेची जोड दिली पाहिजे. आमच्यासारख्या विद्यार्थ्यांनी निरनिराळ्या निबंध स्पर्धांतून, मोर्चात सहभागी होऊन अशी क्रांती घडवून आणण्यास मदत केली पाहिजे. असे रक्तदान करुन पुण्य मिळविले पाहिजे. म्हणूनच म्हणतात.-

या दानाहून दानासि
अन्य नसे उपमान
मित्र हो, करा रक्तदान
द्या जीवदान ।

❑ ❑ ❑

शकला नाही. पण आजही दरिद्री, कष्टकरी जनांच्या मनामनात बाबा अद्याप जिवंत आहेत.

जगदगुरु तुकोबांनी जशी संतत्वाची व्यारव्याच बदलून टाकली. त्या व्यारव्येत तंतोतंत बसणारे गाडगेबाबा हे रवुद्द तुकोबांचेच अवतार होते, हे कोण बरे नाकारील ? जेथे कीर्तनाला जावयाचे तेथील अन्य सेवन करायचे नाही, एक छदामही मोबदला घ्यायचा नाही. इतकेच काय, पण तिथला बुक्काही कपाळास लावायचा नाही ही तुकोबांची शुद्ध भावनेची शिकवण बाबांनी शब्दश: पाळली. संतत्व मिरवण्यासाठी कधी स्त:ची मिरवणूक काढून घेतली नाही. कीर्तन हा कधी ''धंदा'' केला नाही, गाड्याघोड्यांतून कधी फिरले नाहीत. आयुष्यभर स्वत:च्या पायांवर अरवंड चालत राहिले. कीर्तनाला उभे राहिले आणि कीर्तनातून समाज उभा केला. दरिद्री, गबाळया दिसणाऱ्या या महापुरुषानं आलेल्या देणग्यातून लारवो रुपयांच्या धर्मशाळा बांधल्या, रस्ते बांधले, पुल बांधले, पाणपोया बांधल्या. अरवेरपर्यंत कष्टकऱ्यांसाठीच जगले, त्यांच्यासाठीच झिजले. एका अक्षरओळरव नसलेल्या या अशिक्षित माणसानं मोटमोठ्या तत्ववेत्त्यांनाही बरोबर घेऊन वाहील अशा रसाळ, सोप्या त... सागर वाहविला. गरज आहे ती त्यांचे हे विचार... या वैचारिक स्वच्छतेची. नुसत्या घोषणां... मिरवून का साध्य होत नाही. झाडूच्या स्वच्छ... त्यांनी दिलेली विचारांची स्वच्छताही मह... स्वच्छतेचा प्रारंभ प्रत्येकानं स्वत:पासून क... आहे. दुसऱ्याकडे बोट करण्यात अर्थ नाही. प्र... उणा आहे. कारण रवुद्द तुकोबांनीच लिहून ... ठेवले आहे.

काहे गुणदोष पाहू आणिकांचे
मज काय त्यांचे उणे असे ॥

पाहू पापपुण्य काय आणिकांची
मजपासी त्याची पुरी साठवण ।

नष्टदुष्टपणा कवणाचे वानू ।
मजपासी अणू अधिकच त्याचे ॥

कुचर तो रवोटा पाहू जाता डोळा ।
मी पाहुनि आगळा कोण आहे ॥

तुका म्हणे ''मी'' हे भांडवल पुरते ।
पंढरीनाथ तुवा अर्पियले ॥

❑ ❑

माणूस

कळीलाही वाटतं कधी तरी उमलावं
पक्षालाही वाटतं कधी तरी उडावं
मेघालाही वाटतं कधी तरी गर्जावं
पावसालाही वाटतं कधी तरी बरसावं
फुलालाही वाटतं कधी तरी फुलावं
ताऱ्यांनाही वाटतं कधी तरी चमकावं
मनालाही वाटतं कधी तरी हसावं
पण मला वाटतं कधी तरी माणसानं
माणसासारखं ''माणूस'' म्हणूनच जगावं
''माणूस'' म्हणून वागावं ।

प्रिया भागवत
द्वितीय वर्ष कला.

❑ ❑ ❑

बेकारी

करियर घडवायला मी शिक्षण घेतो
डिग्री घेऊन मी पासही होतो
सोबत करतो कॉम्प्युटरचे कोर्सेस
पण उपयोगी पडत नाही प्रोसेस
नोकरीसाठी मी वणवण भटकतो
नोकरी नाही म्हणून ''वळु'' म्हणवून घेतो
कट्ट्यावर बसून फोक्या मारतो
असा मी बेकारीचा बळी ठरतो

कु. अपर्णा ...
द्वितीय वर्ष ...

❑ ❑

रक्तदान करा

श्री. अतुल दराडे, द्वितीय वर्ष कला

''दानेन तुल्यु:विधिरस्ति नान्यो'' किंवा गौरव प्राप्यते दानातं'' इत्यादि अनेक सुवचने भारतीय संस्कृतीची थोरवी गातात. भारतीय संस्कृतीत सुरवांशी तसेच दु:रवांशी दानाची सांगड घातली जाते. दानाचे अनेक प्रकार आहेत. देहदान, सुवर्णदान, नेत्रदान, मुत्रपिंडदान इ. दानाच्या बदलत्या संकल्पनांच्या यादीत सर्वात प्रभावी ठरलेले जिवंतपणी व अनेकदा करता येणारे दान म्हणजे रक्तदान ।

अपघात प्रसंगी व्यक्तीला दुरवापत झाल्यास, तिच्या शरीरातील रक्तसाठी अपुरा पडल्यास रक्तदान करून एरवाद्या व्यक्तीला जीवदान मिळू शकते, रक्त हा अनेक धटकांनी बनलेला द्रव पदार्थ असून तो अमुल्य आहे. कारण अजुनपर्यंत तरी वैज्ञानिकांना, शास्त्रज्ञांना आपल्या शीररासाररवा रक्त निर्मितीचा कारखाना त्यांच्या प्रयोगशाळेत थाटाला आलेला नाही. म्हणूनच गरजू व्यक्तीला संपूर्णत: दात्यांवर अवलंबून राहावे लागते.

हल्ली शासनाच्या मोहिमेद्वारे, अनेक रक्तपेढ्या, केंद्रे सुरु झाली आहेत. तेथे गरजेप्रमाणे, रक्तगटानुसार ठराविक प्रमाणात रक्त स्विकारले जाते. यापैकी काही रक्तपेढ्या शासकीय अनुदानावर चालविल्या जातात. तर काही सामाजिक पातळीवर उदा. रोटरी क्लब इत्यादी तसेच गणेशोत्सव मंडळे, बँका, वित्तसंस्था. या द्वारेही रक्तदान शिबीरे घेतली जातात. तरी देरवील किती नागरिक आपले सामाजिक कर्तव्य समजून या शिबिरात सहभागी होतात. ?

रक्तदान करताना दात्याने व रक्त स्विकारणाऱ्यानेही सावधानता बाळगली पाहिजे. नाही तर ''हिपिटायटस-बी''म्हणजे ''रक्तातील काविळ'' आणि ''एड्स'' या महाभयंकर रोगांनी घातलेली थैमानं आपण बघत आहोतच. बऱ्याच अंशी HIV एच.आय.व्ही. बाधित रक्ताच्या दानामुळे या रोगांची लागण झालेली दिसून येते. सर्वत्र रक्त पेढ्यांमध्ये ठराविक चाचण्या करून मगच रक्त स्वीकारले गेले पाहिजे.

रक्तदान केल्याने दात्याला कोणतीच दुरवापत होत नाही. पूर्वीचा समाज मात्र अंधश्रद्धेच्या भोवऱ्यात आडकलेला असल्याने ''रक्तदानाचे माणूस अशक्त बनतो अशी भोळसट कल्पना होती. उलटपक्षी योग्य प्रमाणात व नियमित रक्तदान केल्याने शरीरातील रक्तनिर्मितीची प्रक्रिया जास्त जोमाने होते.

आपले जवान आपल्या देशासाठी संपूर्ण शरीरातील रक्त सांडायला तयार असतात. नि:संकोचपणे ते आपल्या प्राणांची आहुती देतात. तेव्हा आपण आपल्या शरीरातील पाच लिटर रक्तामधील ३०० ते ३५० मि.ली. रक्त देताना का कुचरावे ? कारण रक्ताचा एक थेंब जीवनाचा अंकुर वाचवितो व फुलवितो'

आपण सर्वत्र समाजातील प्रत्येक थरातील लोकांना रक्तदानाचे महत्व समजावून त्यांच्या विचारांना वैज्ञानिकतेची जोड दिली पाहिजे. आमच्यासाररव्या विद्यार्थ्यांनी निरनिराळ्या निबंध स्पर्धातून, मोर्चात सहभागी होऊन अशी क्रांती घडवून आणण्यास मदत केली पाहिजे. असे रक्तदान करून पुण्य मिळविले पाहिजे. म्हणूनच म्हणतात.-

या दानाहून दानासि
अन्य नसे उपमान
मित्र हो, करा रक्तदान
द्या जीवदान ।

❑ ❑ ❑ ❑

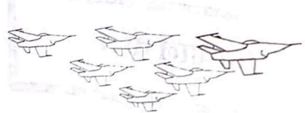

भारतीय हवाईदलाची शान- सुखोई-३० एम.के.आय.विमान

श्री. अशोक पाटील, तृतीय वर्ष कला

पुण्याच्या लोहगांव विमानतळाला ऐतिहासिक महत्व आहे. येथील भारतीय वायुदलाचे केंद्र क्रमांक ०२ विंग म्हणून प्रसिद्ध आहे. या ठिकाणी ११ जून १९९७ रोजी तत्कालीन पंतप्रधान इंद्रकुमार गुजराल यांच्या हस्ते सुखोई-३० विमाने याच ठिकाणी वायुदलात सामील करुन घेण्यात आली होती. व २७ सप्टेंबर रोजी सुखोई ३० एम. के. आय.ही सुखोई - ३० ची सुधारीत आवृत्ती संरक्षणमंत्री जॉर्ज फर्नांडिस यांच्या हस्ते वायूदलाकडे सुपूर्त करण्यात आली आहेत. सुखोई -३० हे विमान बहुविध उपयोगी लढाऊ आहे हे विमान लष्कराच्या जमिनीवरील हल्ल्याच्या वेळी सैन्याच्या कारवाईला आधार म्हणून, शत्रू पक्ष्याच्या विमानांना आकाशात अडवून त्यांच्यावर हल्ला करण्यासाठी (इंटरसेप्टर) अशा विविध भूमिका पार पाडू शकते. अशी १० विमाने यापूर्वी रशियाकडून भारताला देण्यात आली आहेत. विशेष म्हणजे या विमानाच्या इंजिनाचे आयुष्य कमी होऊ नये, म्हणून ही विमाने रशियाहून उड्डाण करुन न आणता मोठ्या विमानात घालून आण्यात आली आहेत. सुखोई-३०, एम, के. आय. हे विमान जागातील अत्याधुनिक लढाऊ समजले जाते. फ्रान्सचे मिराज किंवा अमेरिकेचे बहुचर्चित एफ-१६ या मल्टिरोल विमानापेक्षा सुखोई-३० एम.के.आय. विमान सरस असल्याचा निर्वाळा वायुदलातील अधिकारी स्पष्टपणे देतात.

विमान सरस आहे की नाही, हे कशावरुन ठरते १ विमानाचा वेग त्यातील शस्त्रे, त्यांची मारकक्षमता, त्याची स्वत:भोवती पलटी मारण्याची क्षमता, शुन्यापासून कमाल वेग येण्यास लागणारा वेळ, इंधन भरल्याशिवाय ते किती वेळ उडू शकते व शत्रू रडारांना चुकविण्याची क्षमता, हे निकष लावून वि[...] सरस की, साधारण हे तज्ञ पायलट वि[...] उडविल्यानंतर सांगतात. भारतीय वायुदला[...] वैमानिकांनी रशियामध्ये व नंतर भारतात सु[...] स्वत:चालवून बघितल्यानंतरच हे विमान सर्वो[...] असल्याचा निर्वाळा दिला. आहे. सुखोई-३० ची[...] ची १० विमाने १९९७ साली भारतीय वायुदला[...] देण्यात आली. ती उडवून त्यात हव्या त्या दुरुस्त्या[...] सुधारणा हे विमान बनविणाऱ्या इरकुत्स्क रशि[...] कंपनीला सांगण्यात आल्या.त्यानुसार ही नवी[...] आवृत्ती एम.के.आय. बनविण्यात आली आहे[...] नविन विमानाने भारताला जगातील इतर वायुदला[...] तुलनेत १० वर्षाची आघाडी मिळाली आहे, असे रशि[...] व भारतीय वायुदलातील तज्ञांचे मत आहे. भा[...] रशिया करारानुसार ४० विमाने चार हल्ल्यात देण्या[...] येणार आहेत. सध्याच्या सुखोई-३० एम.के.आय.[...] प्रात्याक्षिक डिसेंबर १९९८ मध्ये झाले. या विमाना[...] रडार एकावेळी अनेक लक्ष्यांवर नजर ठेवू शकते.[...] रडारावर ढगांचा परिणाम होत नाही. एकदा टा[...] भरली की सतत १७ तास उड्डाण करण्याची क्षमता[...] विमानात असून, गरज पडल्यास आकाशातच इंधन[...] भरण्याची सोय य विमानात आहे. हे विमान भारता[...] रशियन बनावटीचे नाही. सध्या रशियन ट्रेनर भा[...] बसून ते जरूर ते प्रशिक्षण भारतीय वैमानिकांना दे[...] आहेत. ही विमान निर्मिती म्हणजे भारत-रशिया[...] सहकार्याचे उदाहरण आहे. एकूण १५० विमाने भारता[...] २००४ सालापर्यंत मिळणार आहेत. त्यापैकी ४०[...] रशियाकडून तयार मिळतील बाकीची ११० रशिया[...]

तंत्रज्ञानाचा उपयोग करुन इरकुत्स्क व हिंदुस्थान एअरोनॉटिक्स लिमिटेड संयुक्तरित्या भारतात बनविणार आहे.

ही सुखोई-३० एम.के.आय.हो विमाने पुणे वायुदल केंद्राच्या क्रमांक २८ कडे देण्यात आली आहेत. या तुकडीचे नावं आहे ''हॉक्स'' म्हणजे बहिरीससाणा.ससाणा कोणालाही कळण्याअगोदर एका झटक्यात आपल्या भक्ष्यावर हल्ला करुन त्याला घेऊन जातो. त्याप्रमाणे सुखोई-३० एम.के.आय. विमान शत्रुच्या विमानावर किंवा लक्ष्यावर झपाट्याने हल्ला करुन निघूनही जाईऽ. यांचे ब्रीदवाक्य आहे नावि जित्य निर्वतनम ''विजय मिळविल्याशिवाय परत यायचे नाही''

❑ ❑ ❑

जागतात वतनाला जवाहरशेठ वाघोलीकर

अतिसामान्य
नाही गर्व
यांच्या स्वभावाचं
सांगतो पर्व

सचिव आहेत
कर्तव्यदक्ष
कामगारांवर
प्रेमाचं लक्ष

मन घडविलं
असं देवानं
''सुखी राहवं
साऱ्या जिवानं

लाख चुकांचा
कर्मचारी
माफ करतात
असे अधिकारी

स्वभाव कडक
आहे जरी
प्रेम वाहते
मनभरी

नुकसान कोणाचं
ना करिती
छत्र छायेचं
सारखं धरिती

पशूपक्षांत
देव मानती
करु कशानं
यांची गणती..?

मोतीलाल यांनी
लावली पणती
तुळजारामाला
दुनिया जाणती

दीनदुबळ्यांचे
असे कैवारी
लोक प्रेमाचे
होवो मानकरी

अशा हिऱ्याच्या
एका रत्नाला
शब्द टिपले
जागतो वतनाला !

शामराव खरात
एम. ए.

❑

धैर्य

नशिबाने साथ सोडली
म्हणून रडायचे नसते.
आपले भाग्य आपणच
घडवायचे असते.
आलेल्या अपयशाला
घाबरायचे नसते,
ध्येय गाठता आले नाही
म्हणून हरायचे नसते.
धैर्याने त्याच मार्गावरुन
चालायचे असते,
प्रयत्नांच्या साथीने
यश गाठायचे असते !

मनिषा वणवे
प्रथम वर्ष विज्ञान

❑

कराटे प्रशिक्षण - एक काळाची गरज

श्री. शहाजी जांबले, एम.ए.-२

सुमारे १४०० वर्षापूर्वी धर्मप्रसारासाठी चीनला जाणाऱ्या बौद्ध भिक्षुकांनी आत्मसंरक्षणासाठी ''शाओरीनची केम्पो'' ही कला शोधून काढली. या विद्येला ''काटे'' या नावानेही ओळखवले जायचे. पुढे ही आत्मसंरक्षणाची कला जपानमध्ये पोहचल्यावर तिच्यातअनेक अमूलाग्र बदल झाले आणि आधुनिक कराटे या आत्मसंरक्षणात्मक कला प्रकाराचा जन्म झाला. ''कारा म्हणजे रिकामे ''टे'' म्हणजे हात. ''कारा'' व ''टे'' या दोन जपानी शब्दांचे विलीनीकरण होऊन ''कराटे'' हा शब्द तयार झाला. रिकाम्या हतांनी स्वसंरक्षणासाठी झुंजायची कला म्हणजे कराटे होय.

एकतर्फी प्रेमातून होणाऱ्या खुनांना प्रतिबंध घालण्यासाठी कराटे प्रशिक्षणाची मुलींना जास्त आवश्यकता आहे. काळाची गरज म्हणून ते त्यांनी घेतले पाहिजे. त्यासाठी त्यांना खूप कष्ट घ्यावे लागतील. स्वसंरक्षणासाठी कराटे ही कला अंगी असणे अतिशय आवश्यक आहे. मुलींमध्ये ''काता''या कराटे प्रकाराचा प्रसार योग्य रित्या झाला पाहिजे. ''काता'' म्हणजे निशस्त्र युद्धाच्या काल्पनिक पायऱ्या. या प्रकारात पारंगत असणारी मुलगी, महिला कोणत्याही संकटावर मात करु शकते.

कराटेमुळे व्यक्तीमध्ये आत्मविश्वास निर्माण होतो. शारिरीक व मानसिक विकासही होतो. हा एक खेळ असल्याने मनोरंजनही होते. कराटेबाबत अनेक गैरसमजुती समाजामध्ये आहेत. कराटेमुळे अपाय तेव्हाच होतो जेव्हा विद्यार्थी चुकीचा सराव करतो. हे प्रशिक्षण देण्यासाठी व्यक्ती ब्लॅक बेल्ट असणे आवश्यक असते.

कराटे ही कला एक छंद म्हणून जोपासणे [illegible] आहे. तर कुस्तीप्रमाणे शेकडो वर्षांची [illegible] लाभलेल्या कराटेलाही शासनाकडून राज[illegible] मिळाल्यावर शासनाने शालेय अभ्यासक्र[illegible] आत्मसंरक्षणाचा प्रकार म्हणून कराटे शिक[illegible] काहीच हरकत नाही.

अलिकडील काळात कराटे या कला प्रका[illegible] व्यवसाय म्हणून वापर केला जात नाही. हे पू[illegible] चुकीचे आहे. पारंपारिक गुरुकुलाच्या धर्तीवर [illegible] या प्रकारांचे प्रशिणि युवा पिढीस दिले गेल्यास येणा[illegible] संकटावर मात करणारा युवक निश्चितच तयार हो[illegible] कराटे ही कला फक्त स्वंरक्षणासाठी नव्हे तर आप[illegible] शरीरासाठी आरोग्य संयम, प्रतिकार, सम[illegible] सहनशिलता, निर्व्यसनीपणा, अहिंसा आदी गुण[illegible] विकास या कलेच्या माध्यमातून होतो.

कराटे शिकत असताना आपल्या शरी[illegible] अवयव व सांधे मजबुत व्हावेत म्हणून कठीण [illegible] वेगवेगळे व्यायाम केले आहेत, कारण या युद्धक[illegible] शस्त्र म्हणून शरीराच्या प्रत्येक अवयवाचा वापर के[illegible] जातो, ही युद्धकला शिकताना व्यायाम [illegible] असतो. तसेच शरीर लवचिक व [illegible] राहण्याच्यादृष्टिने व शरीराची प्रतिकार [illegible] वाढण्यासाठी व्यायाम करावा लागतो. मनावर [illegible] टेवून मानसिक संतुलन राखावे लागते.

कराटे प्रशिक्षणामध्ये प्रामुख्याने शत्रुवि[illegible] लढा देताना प्रत्येकाने स्वरंक्षण केले पाहिजे, [illegible] शिकवले जाते. यासाठी कराटे हा प्रकार अति[illegible] उपयुक्त आहे. कराटेला ऑलिंपिक स्पर्धेमध्ये मान्य[illegible]

मिळाली आहे. परंतू अद्यापही ऑलिंपिक मधून पदक आणणारा भारतीय कराटे पटू तयार झालेला नाही. ही एक खंत वाटते. तर कराटे या खेळाकडे कला म्हणून पाहिले तर निश्चितच चांगले खेळाडू तयार होतील आणि जर व्यायाम म्हणून पाहिले तर खेळाची प्रगती होणे शक्य नाही.

कराटे प्रशिक्षणामुळे समाजात अतिशय परिपूर्ण झालेला नागरिक तयार होईल व हेच प्रमुख उद्दिष्ट कराटे प्रशिक्षकांचे असावे.

❑ ❑ ❑ ❑

''आई''

आई एक नाव असतं
जीवनात येणारं सुख असतं
दुःखात सहारा देणारं मन असतं
मायेनं गोंजरणारा हात असतं
भल्यासाठी धडपडणारं वेड मन असतं
प्रेमाने रागावणारं वेड मन असतं
आई हे नक्की काय असतं
हे समजुनसुद्धा
शब्दातीत असतं !

कु. सुमिता खांडेकर
तृतीय वर्ष कला

❑ ❑ ❑

आवड

जीवनातील सुखात वाहण्यापेक्षा
दुःखात बुडणे मला खूप आवडेल
अंधारात चाचपडत राहण्यापेक्षा
स्वत:च प्रकाश होणे मला खूप आवडेल
कल्पनांमध्ये असे रमण्यापेक्षा
स्वत:च एक कल्पना होणे मला खूप आवडेल
इतरांना समज देण्यापेक्षा
स्वत:लाच समजून घेणे मला खूप आवडेल
मनात रुपेरी चांदणे उतरवण्यापेक्षा
स्वत:लाच नभातील तारका होणे मला खूप आवडेल
लेखणीने अनेक काव्य करण्यापेक्षा
स्वत:लाच एक कविता होणे मला खूप आवडेल.

कु. उज्ज्वला महाजन
१२ वी वाणिज्य

❑ ❑ ❑

जीवन ज्योत

डोळ्यांतील पाणी दाखवणं
फार सोपं असतं, पण
डोळ्यातील पाणी लपवणं
फारच कठीण असतं
नाजूक त्या हृदयावर
दडपण मोठं आलेलं असतं
नशिबातल्या आनंदाकडे
आनंदाने पाहणंही
पण...फार सोपं असतं
नशिबातल्या दु:खाकडे आनंदाने
पाहणं फारच अवघड असतं
दु:ख लपवून-लपवून
किती लपवणार
नकळत ओठांवर ते
उमटणारचं असतं
ओठांवर ते दु:ख उमटणं
पण...फारच सोपं असतं,
ते पुसणही फारच अवघड असतं
जीवनातील जीवनज्योत मावळणं
फारच सोपं असतं.
पण... जीवनातील जीवन ज्योत फुलवणं
फारच कठीण असतं
ते तर परमेश्वराच्याच हातात असतं !

कु. पुनम लोंढे
११ वी विज्ञान

❑ ❑ ❑

योगासनाचे महत्व

श्री. प्रविण आटोळे, द्वितीय वर्ष कला

आजच्या आधुनिक युगात प्रत्येक क्षेत्रामध्ये स्पर्धा आहे. त्यामुळे आजच्या मानवाला प्रत्येक ठिकाणी वेगवेगळ्या ताणतणावांना, मानसिक विकारांना सामोरे जावे लागत आहे. त्यामुळे स्वत:च्या जास्तीत जास्त सामर्थ्यानुसर उंचावलेल्या स्वत:च्या व्यक्तिमत्व प्राप्तीसाठी व मानसिक स्वास्थाची अत्यंत जरुरी आहे. मानसिक स्वास्थ्यास योगासाधने सारखा सोपा, सरळ व बिनखर्चाचा दुसरा व्यायाम वा मार्ग उपलब्ध नाही.

योगा म्हणजे बुद्धी, मन, भावना आणि संकल्प यांचे नियमन होय, योगा म्हणजे मनुष्याचे त्याच्या आत्मशक्तीशी मीलन होय. आत्मशक्ती म्हणजे कुंडलिनी आणि आरोग्य हीच कुंडलिनीची देणगी होय. कुंडलिनी ही आनंदाची माऊली आहे, विश्रांती, तृप्त झोप, पूर्ण अनुभवजन्य विश्वास, ज्ञान यांची जननी होय. पतंजलींनी परमात्म्याच्या प्राप्तीसाठी असलेल्या साधनांचा उल्लेख योगाच्या आठ अंगाच्या स्वरुपात केलेला आहे. यामुळे योग अष्टांगयोग म्हणून प्रसिद्ध आहे. योगाच्या आठ अंगामध्ये यम, नियम, आसन, प्राणायाम, प्रत्याहार, ध्यान, धारणा व समाधी होत.

व्यायामाचे या दृष्टिने दोन प्रकार करता येतील. एक शारीरिक व दुसरा मानसिक. योगासनाखेरीज इतर कोणत्याही व्यायामाने हे पूर्णत्वाने साधता आलेले नाही. ''शरीराच्या निरोगीपणास व पुष्टतेस समप्रमाणात ज्याची अधिकाधिक मदत होईल, असा व्यायाम म्हणजे योगासनाचा व्यायाम होय''. शारीरिक व्यायामाच्या, म्हणजेच आरोग्यप्रद व्यायाम कार्याच्या सर्वांगाचे गुण आसनामध्ये आहेत. ह्या व्यायामाचे गुण, शरीर व मन या दोहोंना उ... असतात.

योगासनाचा नियमित व्यायाम घेणारा ... कधी आजारी पडत नाही व पडल्यास बरे होणे त्या... हातात असते. कारणं योगासनाचा परिणाम शरी... महत्वाच्या अवयवांवर होत असतो. आसने क... कांही महत्वाच्या सूचना पुढीलप्रमाणे योगास... व्यायाम सकाळी व संध्याकाळी, यापैकी कोणत्या... एका वेळेस केला पहिजे. त्यातल्या त्यात संध्याका... वेळ उत्तम. कारण दिवसभरातील हालचालींनी ... शरीर सकाळपेक्षा अधिक लवचिक अस... शास्त्रीयदृष्ट्या सकळची वेळ अधिक उपयुक्त, का... त्या वेळेस पोट रिकामे असून मनही प्रसन्न अ... दिवसभर काम करण्याचा उत्साह व श्रम स... करण्याची क्षमता, सकाळच्या व्यायामाने निर्मा... होते. यामुळे सकाळची वेळ सोयीस्कर ठरते..

आजच्या धकाधकीच्या यंत्रयुगात सर्वांना... योगाआसने करावयाची नितांत आवश्यकता आहे... आजच्या महागाईला तोंड देण्यासाठी, अनेक का... करावे लागतात. सकाळपासून रात्री झोपेपर्यंत... धावपळीत जीवन कंठावे लागते. त्यामुळे मन:शांती... लाभणे कठीण होते. मानसिक समाधान प्राप्त... होण्यासाठी, रोग प्रतिकारार्थ अलिकडे... योगाभूयासाकडे लोकांचा कल वाढत आहे... योगशास्त्राबात लोकांच्या मनात अनेक प्रकारच्या... गैरसमजुती आहेत. कारण या शास्त्राच्या समर्पक... ज्ञानाचा लोकांमध्ये, समाजामध्ये असलेला अभाव. एकूण योगशास्त्रात मंत्रयोग, लययोग, हठयोग, राजयोग, क्रियायोग इत्यादी प्रकार आहेत. त्यात हठयोग अत्यंत महत्वाचा असून अत्युपयोगी असा आहे. हठयोगाने अनेक कष्टसाध्य गोष्टी साध्य होतात. मनाच्या सर्व बाजूंना जिंकून इंद्रियांवर पूर्ण ताबा मिळविता येतो. शरीराला नाना प्रकारच्या सवयी लावून, त्याला इच्छानुवर्ती कार्यप्रवणता आणून देण्याचे काम हठयोग करतो. योगशास्त्रात अतिशय महत्वाचा अभ्यास म्हणजे योगासन होय. यानेच ''शरीर व मन'' याची एकरुप सांगड घालता येते.

सरकारसुद्धा क्रीडा व शिक्षणक्षेत्रात योगाभ्यास हा विषय ठेवण्याच्या विचारात आहे. योगा हा विषय पुणे विद्यापीठामध्ये फक्त दोनच कॉलेजमध्ये शिकविला जातो, तुळजाराम चतुराचंद कॉलेज, बारामती व संगमनेर कॉलेज.बाहेर सार्वजनिकरित्या ठिकठिकाणी योगासनाचे वर्ग व शिबीरे घेतली जात आहेत. डॉक्टरी उपाय थकले म्हणून अनेकजण योगापचार पद्धतीसाठी योगाच्या शिबीराकडे, अभ्यासाकडे वळू लागले आहेत.

❑ ❑

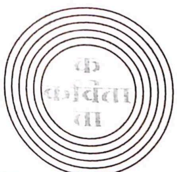

माझी कविता

माझी प्रत्येक कविता ही
एका अर्थाने माझी नसतेच
कुठली तरी शक्ती लिहीत असते
म्हणूनच मी म्हणते
मी न लिहिते कविता काही
लिहूनी तोची घेत आहे
''ईश'' त्याचे नाव आहे
तशा कविता मला कुठेही खुणावतात
एखादी वीज चमकावी अशा वेगात
आवेगात जन्मजात
कुठलीही पुर्वसूचना न देता येतात !

कु. निकिता शहा
१२ वी वाणिज्य

❑ ❑ ❑

साथ

मला तुझी मैत्री हवी होती
तुझ्या सुंदर साथीची गरज होती
साथ मागणे माझी चूक नव्हती
ती तुझ्याबद्दल वाटणाऱ्या आदराची होती

पण नाही गरज मला तुझ्या साथीची
साथ आहे मला माझ्या सावलीची
ती ही सोडते एकट्याला रात्रीची
मग तू तर कोण कोणाची ?

मनी होती एक वेडी आशा
शिकवशील तू जीवनाची भाषा
पण तूच भरलीस जीवनी निराशा
उद्ध्वस्त केल्यास इच्छा आकांक्षा

भावना व्यक्त करायला मन लागतं
अन् भावना जाणून घ्यायला काळीज लागतं
समजलो आता की ते ही काहींजवळ नसतं
म्हणूनच कोणी कोणाचं नसतं !

श्री. एस. बी. सातपुते
प्रथम वर्ष विज्ञान

❑ ❑ ❑

तुझी दिगंताची वाट...

श्री. संग्राम गोसावी, एम.ए.भाग -१

०१ फेब्रुवारी २००३ जगातील सर्वोत्कृष्ट आणि त्याचबरोबर अतिप्रगत अशी अमेरिकेची अवकाश संशोधन संस्था असलेली नासा ह्या संस्थेतील सर्व वैज्ञानिक उत्सुकतेने एका क्षणाची वाट पाहात होते. त्याला कारण ही तसेच होते. दिनांक एक फेब्रुवारी रोजी सकाळी सव्वासहा वाजता आपला १६ दिवसांचा अंतराळ प्रवास पूर्ण करुन अमेरिकेचे ''कोलंबिया'' अंतराळयान आपल्याबरोबर सात अंतराळ वीरांना घेवून पृथ्वीवर परतणार होते. त्या सात अंतराळ यात्रींमध्ये विविध देशांच्या अंतराळवीरांबरोबर भारताची पहिली अंतराळ महिला प्रवासी डॉ. कल्पना चावला सुद्धा सामील होती. परंतु दैवाच्या मनात काहीतरी वेगळेच होते. अंतराळापासून पृथ्वीपर्यंतचे फक्त १५ मिनीटाचे अंतर उरले असतानांच या कोलंबियात अचानक काहीतरी यांत्रिक बिघाड झाला आणि काही क्षणातच संपूर्ण कोलंबियाच्या ठिकऱ्या ठिकऱ्या झाल्या. यानाचे जळके अवशेष पाहून आतल्या अंतराळवीरांची काय स्थिती झाली असेल याचा विचार न केलेलाच बरा.

डॉ. कल्पना चावला मूळची भारतीय.कल्पनाचा जन्म भारतातील हरयाणा प्रांतातील कर्नाल गावी झाला. कल्पनाच्या घरची परिस्थिती तशी बऱ्यापैकी होती. बालपणापासून इतरांपेक्षा काही तरी वेगळे करुन दाखविण्याची जिद्द कल्पनाने बाळगलेली होती. ज्या वयात इतर लहान मुली भातुकलीचे खेळ खेळत होत्या त्या वयात कल्पनाला विमानाचे वेगवेगळे चित्रे काढयाची, वेगवेगळे विज्ञान मॉडेल बनविण्याचे वेध लागलेले होते. लहानपणी इतर मुले राजा,राणी पऱ्या यांच्या स्वप्नात गुंग होउन जात असे

तर कल्पना लहानपणापासून ताऱ्यांच्या जाण्याचे त्यांच्यात वावरायचे स्वप्न पडत. आपले हे जगावेगळे स्वप्न पूर्ण करण्या कल्पनाने इ.स. १९७६ मध्ये शालेय शिक्षण मधील टागोर शाळेत पूर्ण केले व महावि शिक्षणासाठी तिने कर्नाल बाहेर पडण्याचा घेतला. अर्थात सुरुवातीला तिला घरातून विरोध परंतू प्रबळ इच्छाशक्ती साहसीपणा आणि स्वभावामुळे अखेर कल्पनाने चंदिगढच्या अभियांत्रिकी महाविद्यालयात प्रवेश घेतला. इत काहीतरी वेगळे करुन दाखविण्याचे बालपणापासून बाळगले असल्यामुळे एरोनॉटिकल इंजिनिअरींग सारख्या कठीण अभ्यासक्रमाला प्रवेश घेतला आणि यशस्वीरित्या उत्तीर्ण होऊन तिने एरोनॉटि इंजिनिअरींगची पदवी मिळविली. यानंतर कल्पना कधीच मागे वळून बघितले नाही. एरोनॉटिकल पदवी घेतल्यानंतर कल्पना पुढील शिक्षणा अमेरिकेतील टेक्सॉस विद्यापीठात दाखल झाली. तिने एरोस्पेस इंजिनिअरींगचे शिक्षण घेतले. कोलोरेडी विद्यापीठातून ती डॉक्टरेट झाली. बुद्धीमान आणि परिश्रमी कल्पनाचे नाव वैज्ञानि श्रेत्रात हळूहळू नावारुपाला येत होते. त्याचबरोब कॅलिफोर्नियाच्या सॅनहोजे इन्स्टिट्यूटमधून ''नासा च्या विशेष संशोधन प्रकल्पाकरिता कल्पनाला निमंत्रित करण्यात आले. १९९३ साली कल्पनाची लॉस एल्टोजमधील ओव्हर सेंट मेथडस संस्थे उपाध्यक्षपदी नियुक्ती करण्यात आली. पुढे १९९ साली याच केंद्रासाठी कल्पनाची निवड करण्यात

आली. या केंद्रात तिला अंतराळ प्रवासासाठी प्रशिक्षित करण्यात आले आणि अखेर बालपणापासूनचे तिचे स्वप्न पूर्ण झाले. १९९७ साली कोलंबिया स्पेस शटलच्या ८८ व्या अंतराळ मोहिमेसाठी विशेषज्ञ म्हणून कल्पनाला ''नासा'' तर्फे अंतराळात पाठविण्यात आले. आणि कल्पना ''भारताची पहिली महिला'' अंतराळयात्री ठरली. त्याचबरोबर कल्पनाने स्वत:बरोबरच स्वत:च्या देशाची भारताची मान जगात उंचावली. भारताच्या मुकुटात आणखी एक कोहिनूर हिरा कल्पनाच्या रुपाने विराजमान झाला.

आपल्या एका मुलाखतीत कल्पनाने एका प्रश्नाचे उत्तर देताना सांगितले होते. की, 'जे आर.डी. टाटा हे आपले स्फूर्तीस्थान होते'' जे.आर.डी. टाटांसारखे आपणही हवेत विहार करावा असे अनेकांना वाटले असेल पण त्यांच्यात जिद्द नव्हती. चिकाटी नव्हती. कल्पनामध्ये हे सर्व गुण होते. म्हणूनच आपल्या स्फूर्तीस्थानाचा योग्य सन्मान ठेवून आपले स्वप्न पूर्ण केले. कल्पनाकडे साहसप्रेमाला जिद्दीची व अभ्यासाची जोड होती. त्यामुळेच मुलगी असूनही एरोनॉटिकल इंजिनिअरिंगसारखा अभ्यासक्रम निवडणे, त्यातल्या प्रगत शिक्षणासाठी अमेरीकेला जाणे, पीएच.डी. मिळविणे आणि त्याचबरोबर शारीरिक क्षमता वाढवत नेवून अंतराळवीर बनणे हे सारे टप्पे कल्पनाने एका पाठोपाठ एक गाठले. कल्पना, तू नेहमी म्हणायचीस.... स्वप्न पाहत राहा तरच तुम्हाला काहीतरी मिळत राहील.... आम्ही तुझंच अनुकरण करत राहिलो. तुला ताऱ्यांना स्पर्श करायचा होता, हे खरं पण तू तिथंच हरवशील असं वाटलं नव्हतं.....

कोलंबिया अवकाशयानाच्या दुर्घटनेनंतर जगभरातील अनेकांनी आपलं दु:ख असं व्यक्त केलं तर ''अवकाशयात्री कल्पना चावला हा भारताचा एक तेजस्वी तारा होता'' अशा शब्दात अमेरिकेचे अध्यक्ष जॉर्ज बुश यांनी कल्पनाला विनम्र श्रद्धांजली वाहिली.

शेवटी असे म्हणावेसे वाटते की,

''तुझी दिगंताची वाट
आता नाही पुन्हा भेट
आता नाही पुन्हा गाठ ।''

❑ ❑ ❑ ❑

प्रेम

प्रेम आहे प्रेमासाठी
प्रेम तुम्ही कराल का ?
खाच खळगे विसरुन सारे
वाटेने या जाल का ?

प्रेम आहे संगीत बासरी
वादक तुम्ही व्हाल का ?
सुर-तालाच्या मैफलीत या
प्रेमासाठी डोलाल का ?

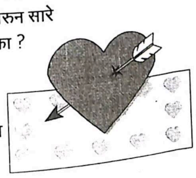

प्रेम आहे महासागर
जलराशी तुम्ही व्हाल का ?

प्रेमासाठी लाटा होवून
उंच ऊसळी घ्याल का ?

प्रेम आहे कल्पवृक्ष
शाखा तुम्ही व्हाल का ?
प्रेमासाठी प्रेमतरुंना
प्रेमळ छाया द्याल का ?

प्रेम आहे प्रेमासाठी
प्रेम तुम्ही कराल का ?

श्री. संदीप मोरे
द्वितीय वर्ष वाणिज्य

❑ ❑ ❑ ❑

मानवी जीवन

श्री. संदीप चांदगुडे, द्वितीय वर्ष विज्ञान

जीवन ! जीवन म्हणजे नेमकं काय ? आजवर जीवनाबद्दल बरेच काही लिहिलं गेलं आहे. पण अजुनही जीवन म्हणजे नेमकं काय अशी एखादी परिपूर्ण व्याख्या केली गेली नाही. किंबहुना ते शक्यही नाही. कोणी म्हणतो जीवन म्हणजे एक सहल आहे. ती एक मैत्री आहे. जीवन म्हणजे एक प्रेमबंध आहे. तर कोणी म्हणतं काही नाही ते फक्त दोन श्वासातलं अंतर आहे. तर कोणाला जीवन एक वृक्ष वाटतो. या वृक्षाला वसंत बहर येतो आणि ग्रीष्म पडझड होते. आपल्याही आयुष्यात वसंत तारुण्याचा बहर येतो तर ग्रीष्म वृध्दत्वाची पडझड होते. परंतु यातला वसंत ऋतुचा बहर सर्वांनाच हवाहवासा वाटणारा असतो. तर वृध्दत्व नकोसे वाटते. कारण वृध्दत्वानंतर येणार असतो तो 'मृत्यू' जो की कोणालाही हवासा वाटत नाही.

मानवी जीवन जगत असताना त्याला दुःखांना सामोरे जावे लागते. यात दुःखच जास्त असते. दुःखाचे डोंगर पार केल्यानंतर कुठेतरी सुखाची हिरवळ दिसत असते आणि ती हिरवळ जास्त काळ टिकणारी नसते. मनुष्य ती हिरवळ मिळवण्यासाठी मृगजळासारखा तिच्या मागे धावत असतो आणि ते त्याला कधीही मिळत नाही. कारण त्यासाठी दुःखावर विजय मिळवावा लागतो व तो कोणालाही मिळवता येत नाही. मनुष्य आयुष्यभर चांगल्या वाईट मार्गाचा अवलंब करुन संपत्ती मिळवण्यासाठी धडपडत असतो

आणि जगाला सांगत असतो हे सर्व माझे आहे ... मी मिळवलेले आहे. पण त्या वेड्या माणसाला हे ... नसतं की हे सर्व नश्वर आहे. हे शरीर देखील ... आहे. ते ''आत्मा'' रुपी भाडेकरुनी भाड्याने घेतले ... ''घर'' आहे. किंबहुना त्यामुळेच जीवनात सौंदर्य ... असे जॉन किटस म्हणतो Death is mother ... beauty' तरी प्रत्येक मनुष्य मृत्यूला घाबरत ... त्यापासून दूर पळू पाहत असतो. पण मृत्यू कोणाला ... सोडत नाही. ही नियती कधी कोणाचा दरवाजा ठोठा... आणि ''प्राणपाखरु'' घेवून जाईल हे सांगता ... नाही.

या जीवन रुपी अथांग सागरात प्रत्येक मनुष्य ... आपली नाव चालवीत असतो आणि किनाऱ्यापर्यं... नेण्याचा प्रयत्न करत असतो. या सागरातून ... असताना अनेक वादळे येतात. ही वादळे पार करण्या... प्रत्येकजण प्रयत्न करत असतात. पण सर्वच ... किनाऱ्यापर्यंत जाऊ शकत नाही.

यासाठी जीवन जगत असताना ते चांगल्या ... प्रकारे जगण्याचा प्रयत्न करा. दुसऱ्याला दुःख देऊन ... माणूस स्वतः कधीही सुखी होऊ शकत नाही. ... दुःखातच सुख माना म्हणजे दुःख बोचणार नाही ... आणि जीवनात जास्तीत जास्त आनंद मिळवण्याचा ... प्रयत्न करा. कारण

"Life is a film but has not chance of "retake"."

आदर्श जपू या

कु. निर्मला पिसाळ, प्रथम वर्ष विज्ञान

आपणासी चिमोटा घेतला तेणे जीव कासावीस झाला।
आपणावरुन दुसऱ्याला । ओळखित जावे ।

हे ''रामदासाचे'' वचन पुन्हा पुन्हा ओरडून सांगण्याची नितांत गरज आहे, कारण आज रोज वर्तमानपत्र, दूरदर्शन यावर बातम्या असतात, ''जम्मू-कश्मीरमध्ये आतंकवादी हल्ल्यात ०३ मुले, ०५ महिलांसहित १८ जण मृत्यू'', ''अक्षयधाम मंदिरात आतंकवादी हल्ल्यात ५० लोक ठार तर १५० हून अधिक जखमी'' ''दिल्लीतील मेडिकल कॉलेजमध्ये विद्यार्थीनींवर अत्याचार ''जमिनीच्या वादावरुन दोन्ही भावांनी ऐकमेकांचे जीव घेतले'' अशा अगणित बातम्या पाहिल्यावर वाईट वाटतं. पण यापेक्षा भयंकर सत्य म्हणजे हे सर्व करणारा प्राणी आहे. ''माणूस.'' या सगळ्याकडे रोजचंच आहे, असं म्हणत दुर्लक्ष करत ज्यांनी आपल्या हृदयाची दारे बंद केली आहेत ते तर सगळ्याचे शिरोमणीच. काहीजण हृदयाची दारे अघडी करुन दोन अश्रू ढाळतात. पण तरीही कुठेतरी, कशाचीतरी कमतरता आहे, उणीव आहे. ही कमतरता, उणीव आहे ती आदर्शाची. या सर्व बेसूर, भकास परिस्थितीवरुन सहज नजर फिरवली तर दृष्टीस पडतात मानवतेची लक्तरे.

आता मनात प्रश्न पडतो, वरील घटना आणि आदर्श यांचा संबंध काय? पण संबंध आहे, खूप मोठा संबंध आपण ''आदर्श'' हा शब्द सर्रास वापरतो. ''आदर्श म्हणजे आपला आचार, विचार यांचा परस्पर मेळ घालून तयार केलेले नियम, ज्याने स्वकल्याण तर होईल पण इतरांचेही कल्याण होईल.'' अशी आदर्शाची एक ढोबळ व्याख्या जरी केली तरी वरील घटनांवरुन आपल्याला जाणवेल. येथे कुणाचे कल्याण तर नाही, पण सर्वांचा विनाश आहे. मग हे त्या नराधमाला का कळत नाही ? कळणार तरी कसं ? या नराधमांनी स्वतःच्या संवेदना, भावना यांना ईर्षा, तिरस्कार, क्रोध यांच्या आगीत भस्म केले आहे. या लोकांनी आदर्शबाबत नको ते गैरसमज मनात निर्माण करुन घेतलेले आहेत.

यांना वाटतं, ''आदर्श म्हणजे आपल्यावरील अवजड बंधने आहेत. पण त्यांना कळत नाही, आदर्श म्हणजे सर्व वाईट कृत्यांपासून दूर ठेवण्याचा प्रयत्न करणारे कवचकुंडले आहे. आदर्श म्हणजे यांची वाढ रोखणारे, प्रगतीच्या मार्गातील अडसर आहेत. पण आदर्श तर आपल्या जीवनमार्गावरील सतत सोबत देणारे मित्र आहेत. काहीजण आपल्या तोकड्या बद्धीच्या पातळीवर आदर्श पडताळून पाहण्याचा प्रयत्न करतात. जर एखाद्याने छोटी पट्टी घेऊन हिमालयाचा व्याप मोजू लागला तर ते त्याला पेलवणार नाही. अशीच गत या लोकांची आदर्शाच्या बाबतीत होऊन ते आपले स्पष्ट मत मांडतात. आदर्शवादी विचार सामान्याच्या जीवन चाकोरीच्या बाहेरचे आहेत. पण त्यांच्या बुद्धीला हे कळत नाही. हे विचार सामान्यांनीच मांडलेले आहेत. आपण चालत असताना एखाद्याला चालण्यास मदत करावी. एखाद्या प्रगती करत असेल तर त्याला हातभार लावावा. यात काय असामान्य आहे. पण एखाद्याला प्रगतीत हातभार लावण्यापेक्षा तो दोन पावले मागे कसा येईल, यांचा विचार करणाऱ्यांना आदर्शवादी विचार रुचणार नाहीत. मग ते इतरांनातरी कसे पचवू देणार. यांच्यामते आदर्शवादी

विचारांवर चालणे म्हणजे काट्यांवर किंवा तलवारीच्या पात्यावरुन नग्न पावलांनी चालण्याबरोबर आहे. अंगावर अगणित केस असतात. पण त्याचा भार न जाणवणाऱ्यांना नुसत्या 'आदर्श' शब्दांचाच इतका भार वाटतो. की, जणू एरवाद्या मुंगीच्या डोक्यावर कुणी पर्वत मांडला आहे. अशी अवस्था होते. लोकांच्या या नकारात्मक विचारसरणीतून एक गोष्ट जाणवते, की ते आदर्शहीन होत चालले आहेत.

आज जनमाणसात 'आदर्श' या शब्दाबावत इतका नकारात्मक दृष्टिकोन, वाढत चाललेली आदर्शहीनता यामागे काही कारणे आहेत. त्यात सर्वात प्रामुख्याने एक कारण जाणवते ते म्हणजे गरिबी अन त्या त भर बेरोजगारी. जी अर्ध्या भाकरीच्या चंद्रासाठी कुठल्याही थराला जाण्यास प्रवृत्त करते. कारण पोटाला आदर्श नाही तर भाकरी हवी असते. झटपट श्रीमंत होण्याकडे सर्वांचा वाढता कल, जो स्वार्थीपणा, तिरस्कार यांना खतपाणी घालतो. दुसऱ्यांचे घर जाळून स्वत:ची पोळी भाजू पाहणारी प्रवृत्ती म्हणजे तर सर्व नीतिमूल्यांची राखच आहे. आज पृथ्वी सूर्याभोवती फिरत आहे असं म्हणण्यापेक्षा ती पैशाभोवती फिरत आहे, असं म्हणणेच जास्त उपयुक्त होईल. यामुळे माणूस माणसापासून दूरावत चालला आहे. मग आदर्शांचं रोपटं रुजणार तरी कसं ? यंत्राच्या तालावर नाचणारा माणूस प्रेमाला मात्र उपेक्षित राहतो. मग ते मिळविण्यासाठी तो पशूवृत्ती अंगीकारतो अन आदर्शांचं रोपटं मुळी डहाळीशी कोलमडून पडतं सर्व नीतिमूल्ये मातीसम होऊन जातात.

❑

पण नाही हे रोपटं नष्ट होऊ द्यायचं नाही पशूसमान मानवाला जर वठणीवर आणायचं तर आदर्शरुपी वेसन ओवण्याची नितांत गरज आज सर्वांना आदर्शांचं महत्त्व सांगण्याची, देण्याची गरज आहे.

आज सर्वांना कळलं पाहिजे, आदर्श हे पाण्या बुडबुडे नाहीत, जे क्षणभर दिसून नंतर अंधारात होतात, ते तर आहेत अविरत प्रकाश देऊन मोहवणारे तारे आदर्श हे फुल नसून फुलातील सुगंध आहेत, जस फुलं त्यांच्या जवळून जाणाऱ्यांचे मन सुगंधीत करतात. तेच काम आदर्श करतात. धगधगत्या ज्वालेला वणवा न होऊ देता बनविण्याचे काम आदर्शवादी विचार करतात. ज्याप्रमाणे हिऱ्याची चमक अन पाखरांच्या पंखांची धमक सतत पाहूनही कुणाला पुर्णत: कळू शकत नाही. तशीच काहीशी गत या आदर्शवादी विचारांची आहे. कारण यांचा व्यास आणि ताजगी पुर्णत: उमगलीच नाही.

सूर्य नभाआड गेला म्हणून तो नाहीसा झाला असं होत नाही. पाण्यावर शैवालाचा थर चढला म्हणून पाणी नाहीसे होत नाही. शैवाल बाजूला सारलं तर दृष्टीस पडते ते निर्मळ पाणीच. अशीच गत आपल्या नीतिमूल्याबाबत झाली आहे. त्यासाठी गरज आहे सर्वांनी आपल्या मनातील सर्व वाईट घाण झटकण्याची, आदर्शवादी विचारांकडे पुन्हा वळण देण्याची. आपण जीभेवर मनाचा अन् मनावर बुद्धीचा ताबा जेव्हा बसेल तेव्हा मानवतेला लाजवणाऱ्या घटना या पृथ्वीवर होणार नाहीत आणि मग या पृथ्वीवर स्वर्ग अवतरल्याशिवाय राहणार नाही.

❑ ❑

जीवन दायीनी मानवाची,
समाज म्हणजे सरिता,
धर्म द्वेष हा दूर करावा,
समाज सरितेकरिता

मित्रांनो, पुष्प जसे पाकळ्यांनी, सरोवर जसे थेंबांनी अन आकाशगंगा जशी लुकलुकणाऱ्या ताऱ्यांनी बनली आहे. तसेच आपला समाज आपणापासून बनला आहे. आपण समाजाचे महत्वपूर्ण घटक असतो. जसे आपण तसा आपला समाज. समाजाची उपयोगिता आपणावरुनच ठरते. सागर कितीही विशाल असला तरी त्यातील पाणी हे खारं असतं. ते मानवी जीवनाला उपयोगी नसतं. पण सरोवर छोटसंच असतं पण त्यातील गोड्या पाण्यामुळे ते प्राणीमात्रांना जास्त उपयोगी असतं.

आज आपला भारतीय समाज बऱ्याच प्रश्नांना सामोरा जात आहे. त्यातील सर्वात बिकट प्रश्न हा धर्मद्वेषाचा. गरीबी, पूर, दुष्काळ, भूकंप या आपत्ती देशाला विभाजनाला भाग पाडणार नाहीत. पण धर्मद्वेष आपणावर देशाचे विभाजन करण्याचा आघात जरुर करु शकतो. धर्म द्वेषातून आपल्या देशाची दूर्दैवी फाळणी झाली हे आपण कसे विसरु शकू ? आणि या फाळणीतून मानवतेची झालेली हानी तर किती भयानक आहे. या फाळणीने हिंदू अन् मुस्लीम यांची दोन वेगळी राज्ये (देश) केली. पण तरीही भारत मातेनं मुस्लीमांना किंवा कुठल्याही इतर धर्मीयांना नाकारलं नाही. हे आपण कसं विसरावं ?

हिंदू आणि मुस्लीम हे भारत मातेचे दोन हात तिच्या एका हाताने दुसऱ्या हातावर घाव घालावा काय ? तिच्या या दोन पुत्रांनी एकमेकांचा द्वेष करावा काय ?

धर्म आणि हेतू

कु. अनुराधा गिरीगोसावी, द्वितीय वर्ष कला

आपण शिवरायांचं नाव अभिमानानं घेतो. ज्यांचं स्मरण झाल्यानंतर आपलं मस्तक आदराने नम्र होतं. ज्यांची कीर्ती आपण आपल्या स्मरणाची प्रमुख ठेवण बनवली आहे. त्या शिवरायांनाही आपण खरं तर ओळखलं आहे काय ? त्यांचं स्वराज्य, त्यांचा लढा, हा कशासाठी व कुणाविरुध्द होता. या प्रश्नाचं उत्तर आपणाजवळ काय आहे ? शिवरायांचा लढा, त्यांचं स्वराज्य हे धर्माविरुध्द नसून ते अन्याय व अत्याचार या विरुध्द होतं असं म्हणणाऱ्या व्यक्तीलाच मी म्हणेल की, तो खरा शिवरायांचा भक्त. त्यानेच खरं शिवरायांना ओळखलं.

लोक महापुरुषांना ध्यानात ठेवतात व त्यांचे विचार हेतू मात्र विसरतात. आपल्या सोयीनुसार त्यांचे विचार जुळवून घेतले जातात.

काशी विश्वेश्वराचं मंदीर औरंगजेबानं पाडलं. हा धर्मावर झालेला अन्याय होता. पण प्रचंड संतापलेल्या मन:स्थितीतही शिवरायांनी अन्यायाचं उत्तर अन्यायानं दिलं नाही. औरंगजेबाच्या त्या कृतीनंतरही स्वराज्यात मशीदीचं झालेलं रक्षण. शिवरायांच्या विषयी आपणाला काय सांगतं ? शिवरायांच्या सैन्यात असणारे मुस्लीम शिपाई, प्रतापगडावरील अफजल खानाची समाधी, हाती आलेली कुराणाची प्रत आदरासहित मुस्लीम शिपायांच्या हाती देणं. एवढंच नव्हे तर त्यांच्या आरमाराचा प्रमुख हा एक मुस्लीम होता. हे सगळं आपणाला शिवरायांविषयी काय सांगतं ? त्यांचा लढा हा धर्माविरुध्द नव्हता.

पण दुर्दैव असं की आपणाला नेहमी त्यांच्या हातातील तलवारच दिलते. अन् हिंदू धर्माचीच नव्हे तर

प्रत्येक धर्माची दयेची शिकवण जी शिवरायांनी आपणाला दिली ती प्रत्येकच धर्मीच दुर्लक्षित करतो.

विशिष्ट धर्मियच आतंकवादी असतो असं नाही. कारण प्रत्येकच धर्म शांतता, न्याय, आदर व प्रेमाची शिकवण देतो. खरे धर्म न्याय, मानवता, स्वातंत्र्य, प्रेम. पण मानवाने या धर्माचे स्वरुप ओळखायला हवं. परके जर आपल्या घराला नष्ट करु पाहतील तर स्वकीयांनीच एक व्हायला हवं.

पडक्या घरात मंदीर किंवा मशीद शोभा देणार नाहीत. आपलं घर सुशोभित बनवायला हवं. तरच लोक आत येतील व आपल्या दैवतांना पुजतील. नाही तर आपणच आपल्या ईश्वराला व धर्माला कलंकित करु. सुंदर घरात मंदीर, मशीद शेजारी शोभतील जगात आपला मान वाढवतील पण पडक्या मंदीराशेजारी मशीद किंवा पडक्या मशीदीशेजारी मंदीर शोभा देणार नाही. व आपलं घरही तेव्हा सुशोभित असणार नाही.

आपण हे विसरु नये की आपला लढा, भारतीय तरुणांचा लढा हा अन्याय, अत्याचार, भ्रष्टाचार, आतंकवाद व परकियांविरुध्द असला तरच तो विधायक आहे. स्वकीय विविध धार्मिक हे ही भारताचे भक्त आहेत. निष्पापावर अन्याय ही कुठल्याही धर्माची नीती नाही.

आजच्या तरुणानं आपला लढा, सत्य, न्याय, देश यासाठी आहे का हे पहावं. नाहीतर शांतपणे घरात बसावं. आग विझवू शकत नसेल तर त्यानं ती वाढवू तरी नये. आज देशात होणाऱ्या दंगली या का... प्रतिक आहेत ? खरं तर त्या प्रतिक आहेत ... तरुणांच्या ढासळलेल्या मानसिकतेचं, नीती... आणि विसरलेल्या संयमाचं !

आज आपल्या देशातील बरीच राज्ये अस्थि... जीवन जगत आहेत. गरीब, निष्पाप नागरि... आपलं जीवन जगणं कठीण झालं आहे. पण आ... आगीत तेलच ओतण्याचं काम करतो आहोत. ... आहे की, बाह्यशक्ती देशाला अस्थिर करण्या... प्रयत्नांत आहेत. पण आपणही दंगली, तणाव ... त्यांना मदतच नाही का करत ?

आज देशाच्या आपल्या तरुणांकडून अपेक्षा ... कमी झाल्या आहेत. आजच्या तरुणाने देशासाठी प्र... द्यावेत ही अपेक्षा देश आता करीत नाही. तर प्राण... त्याग करणे दूर, पण देशावर थोडं फार प्रेम असलं ... देशबांधवांचे प्राण तरी घेऊ नये. एवढी साधीच अपे... देश आज तरुणांकडून करत आहे.

आपली संकुचित वृत्ती बदलून देशासाठी जी... जगावं ही वृत्ती आज तरुणांमध्ये वाढेल ही अपे... करण्यात काही हरकत नाही. आपल्या धर्माच्याही... देशाचं स्थान आहे. हे आजच्या तरुणाला विस... येणार नाही.

''जननी आणि जन्मभूमी'' ह्या स्वर्गाहूनही श्रे... असतात'' हे विचार भारतीय तरुणांच्या मनी पुन्हा एकदा वसावेत, ही अपेक्षा !

❑ ❑ ❑ ❑

आई

श्री. केदार कांबळे, द्वितीय वर्ष कला

''सत्ययुगाच्या अखेर जाहली
प्रेम, द्वेष यांच्यात लढाई
द्वेष जाहला विजयी
प्रेम लपे आईच्या हृदयी''.

या शब्दात कवी विंदा करंदीकर येथे मातृप्रेमाची भावना व्यक्त करतात. खरोखर ''आई'' म्हणजे साक्षात सुखाचा ठेवा ''आई'' म्हणजे गंगेचं शुध्द उदक चंद्र आकाशात उगवला की, सागराला कशी भरती येते तसेच आईचे दर्शन होताच अंत:करणात प्रेमाच्या लाटा उभ्या राहतात. महात्माजींनीही आईची ही थोरवी जाणली होती. म्हणून ते सांगत, ''एक माता ही सहस्त्र शिक्षकांपेक्षाही श्रेष्ठ आहे.'' साने गुरुजींच्या जीवनात आकार देण्यात त्यांच्या आईचा हातभार फार मोठा आहे. म्हणून ते ''श्यामची आई'' ह्या आपल्या पुस्तकात म्हणतात.''माझ्यात जे काही चांगले गुण आहेत ते सर्व माझ्या आईचे''

आईच्या सान्निध्यात सुरक्षितता वाटते. म्हणून माधव जुलियनांसारखे कवी आईची आठवण काढताना म्हणतात. ''हे प्रेमस्वरुप आई, तू वेगाने माझ्यासाठी खाली भूतलावर ये, तुझ्या कुशीत घे.'' कारण,

''विद्याधनप्रतिष्ठा लाभे आता मला ही
आईविना परी हा पोरकाच राही.''

आई आपल्या बाळासाठी काय करत नाही ? गडावर उशीर झाला, गडाचे दरवाजे बंद झाले. गावात खाली आपले बाळ भुकेले असेल, या काळजीने गडाचा अवघड कडा उतरुन, काट्याकुट्यांतून हिरकणी गवळण बाळा जवळ धावली म्हणून माधव जूलियन म्हणतात.

''प्रेमस्वरुप आई,
वात्सल्य सिंधू आई''

प्रत्येक माणसाच्या जीवनात आईचे स्थान महत्वाचे आहे. म्हणून कवी फकीरराव मुंजाजी शिंदे म्हणतात,

''आई एक नाव असतं
घरातल्या घरात गजबजलेलं गांव असतं
सर्वात असते तेव्हा जाणवत नाही
आता नसली कुठंच तरीही नाही म्हणवत नाही''

खरोखर आईची माया आभाळाएवढी असीम आहे. आपल्या लोकगीतांनीसुध्दा आईच्या सुखाचे वर्णन केले आहे. जसे,

''फुलामध्ये फुल जाईचं हुंगावं
सुख भोगावं आईचं.''

भगवान श्रीकृष्ण सांगतात, ''मला जन्म देणाऱ्या देवकी मातेइतकेच महत्व माझे पालन पोषण करणाऱ्या यशोदा मातेला आहे.''

''विश्वाचा जनिता !
म्हणे यशोदेस माता ।''

अनाथ आश्रमसंचालिका सौ.सिंधूताई सपकाळ म्हणाल्या ''मला देवकी माता होता आलं नाही. म्हणून मी यशोदा माता झाले.''

संत तुकाराम महाराज आईचं मुलावर प्रेम कसं असतं ते सांगतात,

''लेकुराचे हित ।
वाहे माऊलीचे चित्त ।
ऐसी कळवळ्याची जाती ।
करी लाभाविण प्रीती ॥

स्वराज्य संस्थापक छत्रपती शिवाजी महाराज, जगज्जेता सिकंदर, राष्ट्रपिता महात्मा गांधी, साने गुरुजी यांच्या बद्दल मला असं म्हणावसं वाटतं.

''धन्य माता पिता तयाचिया ।''

❑ ❑

परंतु ''अतिपरिचयात् अवज्ञा'' असे एक... आहे. एखाद्या गोष्टीचा खूप सहवास मिळा... त्याची किमत कळत नाही. असेच बरेचसे ... आईबाबत होते. जन्मल्यापासून आपण मोठे हो... आई सतत आपल्या बरोबर असते. सतत आपल्या... करते. म्हणून ''आईची थोरवी'' आपल्याला ... नाही. पण ज्यांना मातृसहवास लाभला नाही ... मात्र वाटते की,

''स्वामी तिन्ही जगाचा आईविना भिकारी''

❑ ❑

पुनर्भेट

निरोपाच्या प्रत्येक क्षणी
डोळ्यामध्ये पाणी येतं
पुन्हा भेटू... म्हणतानाही
आतून मात्र दाटून येतं
काळजाच्या ठोक्याला
आता जरा काबूत आणा
काय झालं ? काय होईल ?
हृदयामधला शब्द न शब्द
रक्तामध्ये गोठून जाईल
काळजाच्या ठोक्याला
आता जरा सैल सोडा

पुन्हा भेट नक्कीच होईल
हीच आशा बांधून ठेवा !

श्री. योगेश घायतिडक
तृतीय वर्ष कला

❑ ❑ ❑

प्रेरणा

मारुन मजल मी व्याघ्रगर्जनांच्या पलीकडे
जीवाच्या आकांताने आक्रोश करीतो आहे
अरे गुलामगिरीच्या वेड्या तोड
अन समतेचं शस्त्र धारण करुन
रंजलेल्या गांजल्यांच्या उद्धारासाठी
अथांग सागर दुःखाचा पार करुन
काडीच्या ही स्वार्थाचा विचार न करता
उठ अन कर संघर्ष अन्यायाविरुद्ध
उठ अनं दे लढा मुक्तीसाठी !
अन्यथा...
सत्ता नामी अश्वांवर स्वार होवून
दीन-दलितांच्या निष्पाप, निरागस आत्म्या...
भस्मासूर तो अन्यायाचा, भस्म करुन टाक...
तेव्हा करुन धारण तू रौद्रस्य
हो तारणहार दुःखीजनांचा
कर त्यांची सुटका
अन् हो आशीर्वाद लाखो जीवांचा !
मारुन मजल मी व्याघ्रगर्जनांच्या पलीकडे
जीवाच्या आकांताने आक्रोश करीतो आहे
क्रांतीच्या प्रक्षोभक निशाणाची शपथ घेवून
शब्दरुपी प्रेरणा मी तुला देतो आहे !

श्री. क्षितीज ग...
प्रथम वर्ष वि...

❑ ❑ ❑

नविन शतक आणि आजचा तरुण

श्री. मुगुटराव सोनवलकर, प्रथम वर्ष विज्ञान

जगात क्रांती अनेक देशात झाली, पण बहुतेक ठिकाणी झालेली क्रांती रक्तरंजीत होती. मात्र भारतामध्ये स्वातंत्र्यप्राप्तीसाठी जी क्रांती झाली तिचे तत्व मात्र अहिंसा होते. या शतकाच्या मध्यंतराला अहिंसा या तत्वावर देशाला स्वातंत्र्य मिळाले, परंतु याच शतकाच्या अखेर पर्यंत अहिंसा हे तत्व पूर्ण पायदळी तुडवले जावून इतरही तत्वांचा व मूल्यांचा ऱ्हास झाला आहे. लोकशाहीची विटंबना होऊ लागली आहे.

ध्येयाने प्रेरित झालेल्या व्यक्तींच्या बोलण्यातून त्यांच्या विचारांच्या ठिणग्या पडतात. त्या ठिणग्या एकत्रित केल्या तर त्यातून अग्निकुंड तयार होते. अग्निकुंडामध्येच बदल करण्याची धग तयार होते. हजारो तरुण बेभान होऊन या अग्निकुंडात उडी घेतात व प्रस्थापित समाजाविरुध्द, शासन रचनेविरुध्द बंड करुन पेटून उठतात. आणि येणाऱ्या झगमगत्या जवळपास संस्कृतिहीन शतकामध्ये अशाच प्रकारचे एखादे कुंड तयार होऊन मोठी चळवळ होईल. मानवाने आज नवीन शतकात पदार्पण करुनही या संताच्या भूमीत मात्र कोणत्याही पक्षाचे सरकार आले तरी जनतेची लुटालुट मात्र सुरुच आहे. पक्षीय राजकारणाचा साठमारीत समाजसुधारणेचे कार्य मागे पडले आहे. सत्ता टिकवण्यासाठी सत्ताधिशांनी सामान्य जनतेला दाबून ठेवले आहे. नेते हे सुधारकाच्या कोणत्याही व्याख्येच्या फार दूरवर पोहचले आहेत.

''देशांच्या तुलनेत आज आपला भारत देश तिसरी महाआघाडी बनू शकतो.'' असे विश्वविख्यात राजकारणी, तज्ञ, तत्ववेत्ते, ज्योतीषी व भविष्यकार आणि व्यावसायिक म्हणताहेत, पण त्यांनी कोणीही या संभाव्य तिसऱ्या महाआघाडीखालील सामान्य जनतेचा, त्यांच्या परिस्थितीचा सतुभरसुध्दा विचार किंवा काळजी केली नाही. त्यांना गरज आहे फक्त सत्तेची, सत्ताधिशांची, दबणाऱ्या अशिक्षित सामान्य जनतेची आणि त्यांची लुटालुट करण्याची. हे जीवनाचे वास्तव रुप तरुणांनी जाणून घेणे अत्यंत निकडीचे ठरले आहे.

आज भारत स्वतंत्र असूनही पारतंत्र्यातले अनुभव त्याला दिवसाउजेडी घ्यावे लागताहेत. पन्नास वर्षानंतरही या पेक्षा मोठे दुर्दैव कोणते कारण भ्रष्टाचारी प्रवृत्तींचे लोककारण व सामान्य जनतेची लुटालुट करण्याची लोभी वृत्ती. अशातच मग स्वप्नाळू तरुण कोणत्यातरी गोल्डन फॅशनला बळी पडतात आणि त्यांना वास्तव जीवनाचा विसर पडतो. तरुण पुरुषार्थ, शूरता गमावून बसले आहेत. आदर म्हणजे काय ? त्यांना आठवेनासे झाले आहे. काहीजण हातात पिस्तुल घेऊन तर कुणी हातात बांगड्या भरुन समाज सुधारणा करायला निघाले आहेत, मात्र उघड्या हातांनी खरी समाजसुधारणा करायला कोणीही तयार नाही. एकेकाळी म्हणजे ५० वर्षापूर्वी भारतीय तरुणांना हवा असणारा स्वातंत्र्यकाळ आजचे तरुण कोणत्या पध्दतीने उपभोगताहेत हे जाणले तर सावरकर, महात्मा गांधी, जवाहरलाल नेहरु यांना सुध्दा, ''हीच का ती भरतभूमी, जिच्यासाठी आपण गतप्राण झालो ?'' हे कोणाला तरी विचारावे लागेल. तसेच पाहता स्वातंत्र्यलढ्याचा काळापेक्षा ५० वर्षे म्हणजे काहीच काळ नाही. कारण पारतंत्र्यात असताना ५० हून अधिक वर्षे नुसते लोकांचे डोळे उघडण्याकरता त्यांची

अस्मिता जागविण्याकरता गेली. या सर्वाचा विचार वास्तवरुपाने व मुळापासून करणे अवश्य बनत चालले आहे. आपला भारत देश तिसरी महाआघाडी फक्त आपण बनवू शकतो-तरुण, तो अण्वस्त्रे तयार करुन नव्हे, तर भारत मुळापासून सक्षम बनवून. पण त्यासाठी आवश्यक आहे तरुणांची वैचारिक व मानसिक सक्षमता। मात्र सध्य परिस्थिती उलट दिसते आहे.

पाश्चात्यांनी भारतीयांच्या मनावर असे काही आक्रमण केले आहे की, ह्या पावन मातृभूमीच्या डुप्लीकेट वीरांना संस्कृतीहीन देशांकडून संस्कृतीचे पाठ गिरवायची वेळ यावी इंग्लंड, अमेरिका या देशांत कितीही सामान्य माणूस असला तरी त्याच्या मनात उचंबळून राष्ट्रप्रेम वाहत आहे... आणि आपले भारतीय पहा... ? भारताचा ''संस्कृती प्रधान'' देशाचा ''नकाब'' उतरायला फक्त काही दशके वेळ ... पहा भारतीय तरुण कोणत्या थराला जाऊन ... असेल आणि समाजव्यवस्था काय असेल ? ... तरुणांवर आपल्या भारत देशाचे (उज्वल) ... अवलंबून आहे. भारताला खरोखर सक्षम ... समाज व्यवस्था बनवायची असेल तर ... तरुणपिढी दिवसरात्र घडवायला पाहिजे.

पुन्हा एकदा चळवळ व्हायला पाहिजे ... ज्यामुळे भारत सुताचे वीरता, धैर्य सहनशीलता, ... प्रकृती, विवेकता हे गुण उजळून निघतील. ... एकदा ''भारत माता की जय'' हा ... तिरंग्यासहीत प्रत्येक नागरिकाच्या अंतःकरणा... त्याच उत्साहाने निघेल, ज्या उत्साहाने १४ ... १९४७ च्या रात्री १२ वाजता निघाला होता.

''भारत माता की जय'' !

❑ ❑ ❑ ❑

जीवन

जीवन जगताना कधी प्राजक्तही व्हावं,
मनामध्ये साचवून दुःख फक्त अबोल रहावं.
जीवन जगताना कधी मेणबत्तीही व्हावं,
स्वत: जळत राहत सर्वांना प्रकाशमान करावं.
जीवन जगताना कधी गुलाबाप्रमाणे फुलावं,
जरी तुडविले कुणी तरी वाऱ्यावर झुलावं.
जीवन जगताना कधी चातकही व्हावं,
व्याकुळतेने वाट पाहून पावसाचंच पाणी प्यावं.
जीवनाच्या वेलीवर कधी पारवाही बनावं,
एकटेपणात आर्ततेने दुःखी गीत म्हणावं.
जीवन जगताना त्याला पाषाणाप्रमाणे घडवावं.
नित्य हसत राहून दुःख मात्र दडवावं.
जीवन जगताना सदा सरितेप्रमाणे व्हावं,
पात्रात दगड फेकला तरी खळखळत रहावं.
जीवन जगताना कधी पदराप्रमाणे उडावं,
डोळ्यांवर ठेवून त्याला मनसोक्त रडावं.
जीवन जगताना आयुष्य सावरकरांप्रमाणे घडवावं,
राख करुन संसाराची फासावर चढवावं
जीवन जगताना चंदनाप्रमाणे झिजावं,
स्वत: माती बनून अश्रुंनी भिजावं.
कधी स्वामी विवेकानंदासंम योगीही व्हावं,
विरक्त होऊन जीवनाशी ध्यानस्थ बसावं.
जीवनाच्या संध्याकाळी सूर्याप्रमाणे मावळावं,
प्रेमाच्या निरंजनाने दुःखाला ओवाळावं.
पापण्यांआड अश्रु दडवून सर्वांना फसवावं,
कंठामध्ये दाटवून त्यांना इतरांना हसवावं.
जीवन जगताना त्यामध्ये दुःखाला साधवावं,
अश्रू ढाळून त्याला मोराप्रमाणे नाचवावं.
जीवनाची सुरुवात करावी दुःख घेता-घेता,
वाट पहावी सुखाची जीवनाचा अंत होता होता ।

कु. शुभांगी ...
तृतीय वर्ष विज्ञा...

❑ ❑ ❑ ❑

जीवन

कु. नीता बरडे, प्रथम वर्ष विज्ञान

जीवन हे फुलाप्रमाणे नाजूक आहे. फुल काही कालावधीनंतर कोमेजते हे सर्वांना माहित आहे. पण ते जो पर्यंत फुललेल्या अवस्थेत असते तोपर्यंत सर्वांना आनंद देत राहते. त्याप्रमाणे प्रत्येक व्यक्तीने आपण स्वत:कष्ट सहन करुन इतरांना आनंद द्यावा.

''आनंद या जीवनाचा'
सुगंधापरी दरवळावा''
झिजुनी स्वत: चंदनाने
दुसऱ्यास मधुगंध द्यावा.''

जीवन ही सुखदु:खांच्या क्षणांनी भरलेली घागर आहे. प्रत्येकाच्या जीवनात दु:खाचे क्षण येत असतातच पण त्यामुळे निराश न होता उद्या उगवणारा सूर्य आपल्या बरोबर आनंदाची किरणं घेऊन येणार आहे ही आशा धरुन उद्या घडणाऱ्या घटनांची वाट पाहावी. जे होवून गेले त्याचा विचार न करता उद्या येणाऱ्या सुखाची वाट पाहावी. जीवनातील प्रत्येक अनुभवातून काही तरी आत्मसात करावे.

आजच्या युगात काहीही घडत आहे. कुठे भूकंप झाला, कुठे बाँब पडला. त्यामुळे आपले जीवन हे अनिश्चित आहे. आपण आज आहोत तर उद्या आहे की नाही म्हणून जीवनातील प्रत्येक क्षणाचा लाभ करुन घ्यावा. जीवन हे सुखदु:खाचे चक्र आहे.

''जीवन म्हणजे क्रिकेट राजा जो हुकला तो संपला'' हे गीत सर्वांना माहित आहे. प्रत्येक व्यक्तीने आपल्या जीवनात उंच ध्येय बाळगावीत व त्या दिशेने वाटचाल करावी. पण एकदा का वेळ निघून गेली की मग पश्चातापाशिवाय आपल्या जवळ काहीच शिल्लक राहत नाही. जीवनातून आपल्याला बरेच काही शिकता येते.

''जग ही एक रंगभूमी
देव हा दिग्दर्शक आहे.
आणि तुम्ही त्यातील कलाकार आहात.''

❑ ❑ ❑ ❑

कविता

श्री. चंद्रकांत मोहिते
द्वितीय वर्ष कला

फुलासारखी नाजूक अन् कोमल
कविता
वाऱ्याच्या संगतीने हळूवार डोलणार
कविता
आपल्या गंधाने आसमंत धुंद करणारी
कधी कधी हीच कविता काट्यांसारखी
हातांना बोचणारी अन् हातातून रक्त काढणारी
हीच ती कविता
आपले सुख सांगणारी...
...आपले दुःख जाणणारी !

आमचे शेजारी

कु. श्रध्दा जरांडे, ११ वी विज्ञान

''रक्ताचं नातं अतूट असतं'' असं म्हणतात, पण माझा मात्र या विधानाला कडकडून विरोध आहे. ''शेजाऱ्यांशी असलेली नात्याची वीण घट्ट असते.'' असा माझा विश्वास आहे. त्याचं असं आहे, नातेवाईक तुम्हाला सोडू शकतात पण शेजारी तुम्हाला मनात असो नाहीतर नसो तुम्हाला सोडून जाणार नाहीत.

आम्ही राहतो ते म्हणजे तीन-चार कुटुंब असलेल्या चाळवजा इमारतीत. ''व्यक्ती तितक्या प्रकृती'' या नियमाप्रमाणे आमच्या या चाळीत तुम्हाला अनेक पैलू सापडतील.

आमचे निकट शेजारी जाधव काका सकाळी सातच्या ठोक्याला घरात हजर. कशाला ? अहो वर्तमानपत्र वाचायला ? ''वहिनी चहा टाका''. म्हणत घरात येतील, वर्तमानपत्र अथ पासून इति पर्यंत वाचतील. परत जाताना ''वहिनी चहात जरा साखर जास्तचं झाली होती'' असा शेराही मारतील.

अगदी सकाळी तुम्हाला भांडल्यासारखा आवाज आला तर त्यात नवल वाटून घ्यायचे कारण नाही, कारण आसाम भाभी व माजी यांच्यात आदळआपट चालली असेल. त्यातील एक अक्षर कळणार नाही. पण होनाजींच्या भूपाळी ऐवजी ''आसामची भूपाळी'' ऐकल्याचा आनंद मात्र मिळतो.

''अगं, सीमा तुला आजची ताजी खबर कळली का ? अगं, तो बुटका दुधवाला आहे ना, त्याची पोरगी घटस्फोट घेणार आहे वाटतं,'' झालं, देशपांडे काकू, एकवेळ पृथ्वी गरगर फिरायची थांबेल, पण देशपांडे काकूंची टकळी थांबणार नाही. चटणीपासून फास्ट फुड पर्यंत, मधुबाला पासून ते करीना कपू[र] पं.नेहरूंपासून ते वाजपेयी पर्यंत, गल्लीपासून दि[ल्ली] सगळया बातम्या, माहिती यांचा खजि[ना] त्यांच्याजवळ आहे. एवढेच काय तर या गप्पां[च्या] नादात त्यांनी गेल्या महिन्यात तीन वेळा [...] करपवून विक्रम प्रस्थापित केला आहे.

अहो या तऱ्हेवाईक शेजाऱ्यांपैकीच आम्ही [...] आमची मराठमोळी आई म्हणजे हिंदीची बोंब[...] जेव्हा आसाम भाभी शेजारी नवीन आल्या होत्या [...] पहिले आठ दिवस आमची आई त्यांच्याकडे [...] नुसतीच हसायची. ''आमची आई वेडी आहे'' [...] त्या आसाम कुटुंबाचा ग्रह झाला होता. तो [...] करण्यास आम्हाला एक महिना वेळ लागला.

आमच्या या चाळीत भिन्नभिन्न तऱ्हेचे लोक अ[सले] तरी आम्ही शक्यतो एकमेकांत भांडत नाही. आ[...] भाभी मला मेहंदी शिकवतात, तर देशपांडे का[...] इंग्रजीचे मार्गदर्शन करतात, जाधव काकूंनी तर [...] गेल्या उन्हाळ्यात त्यांच्या माहेरी-मुंबईला नेले [...] सुनेला भांडणाऱ्या मॉंजी मला आसाममधील [...] जमती सांगतात. होळी, दिवाळी नवरात्र इ. अनेक [...] आम्ही एकत्र साजरे करतो. इंद्रधनुष्यात ज्याप्रमाणे अनेक रंग असतात, पण इंद्रधनुष्य मात्र एकच अ[सते] त्याचप्रमाणे आम्ही वेगळ्या जातीचे, चालीरीती[...] असलो तरी आम्ही कुटुंबाप्रमाणे एकत्र राह[तो] म्हणूनच शेजारी मला सर्वात प्रिय आहेत. जन्मोजन्मी आम्हाला हेच शेजारी असावेत अशी मी देवाजवळ प्रार्थना करते.

❑ ❑ ❑

दहशतवाद

श्री. संतोष रणवरे, एम.ए.भाग २

मानवाच्या अन्न, वस्त्र, व निवारा ह्या मुलभूत गरजा आहेत. मानव हा बुध्दिमान प्राणी आहे. तो विचार करुन एखादी गोष्ट करतो. मानवाला इच्छा, आकांक्षा, राग, लोभ, द्वेष, मत्सर व अहंकार इत्यादी अनेक प्रकारच्या भावना आहेत. मानव हा धूर्त प्राणी आहे. कारण तो एखादी गोष्ट मिळवायची असेल तर तो कसलाही विचार करत नाही. त्याला जे साध्य करायचे ते साध्य झाल्यावर त्याचे समाधान होते. मानव हा पूर्वीपासून आजपर्यंत विविध क्षेत्रात विविध प्रकारचे अनेक बदल करत आला आहे. पण या बदलात एक महत्त्वपूर्ण गोष्ट म्हणजे ''दहशतवाद'' ही होय. सुरूवातीच्या काळात ''दहशतवाद'' हा अत्यंत दुर्मिळ होता. त्यावेळी दहशतवादी हे हिंसक कृत्ये करीत नव्हते. कारण त्यावेळी लोक दहशतवादाचा व दहशतवाद्यांच्या टोळ्यांचा बिमोड करीत होते. त्यावेळी लोक हे साधे, सरळ व आज्ञेचे पालन करणारे होते. त्यांची भावना होती की, जर आपण दुसऱ्याचे वाईट केलेतर आपल्याला मृत्यू नंतर स्वर्गाऐवजी नरकात जागा मिळेल. त्यामुळे आंतरराष्ट्रीय राजकारणात ''दहशतवाद'' हा कमी होता. जशी मानवाने प्रगती साधली तसे दहशतवादी क्षेत्र व्यापक बनले. त्यामुळे दहशतवादाचा प्रचंड विकास होत गेला. दहशतवादी कारवायांना आंतरराष्ट्रीय राजकारणात महत्त्वपूर्ण स्थापन प्राप्त झाले. त्यामुळे प्रत्येक देशात दहशतवादाची प्रशिक्षण केंद्रे निर्माण होऊ लागली. त्यामुळे देशादेशांमध्ये या दहशतवादी संघटना गुप्त मार्गाने आपली कार्ये पार पाडू लागल्या व दहशतवादाने सर्वसामान्य जनतेला आपल्या प्रभावाखाली आणले आहे.

दहशतवादाचा अर्थ - ''राजकीय, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक व सार्वजनिक उद्दिष्ट किंवा ध्येय साध्य करण्याकरीता व्यक्ती विरूध्द, मालमत्तेविरूध्द शासन किंवा नागरी समुदाय किंवा त्याच प्रकारची ग्रामीण जनता ह्याच्यांवर दहशत निर्माण करण्याकरीता अनैतिक, अवैध हिंसाचाराचा अगर बळाचा वापर करणे म्हणजे ''दहशतवाद'' होय.

प्राचीन काळातील इजिप्शियन व ॲसीरियन या संस्कृतीत राजकीय दहशतवादाची बीजे आढळतात. मध्ययुगातील नादिरशहा व तैमुरलंग हे आक्रमक दहशतवादी राज्यकर्ते होते. प्राचीन रोममध्ये दहशतवादी आढळून येतो.

दहशतवादाचे स्वरूप- दहशतवाद हा एक महाभयंकर भस्मासूर आहे. तो काही व्यक्तीचा परिस्थितीप्रमाणे मित्र असतो. तर तो काहींचा शत्रू बनतो. माणसाच्या मनात जे भ्रष्ट, वाईट व हिंसक स्वरूपाचे विचार प्रकट होतात. त्या विचारांची दहशतीची साथ मिळाली तर ते महाभयानक रूप धारण करतात. दहशतवादाचे स्वरूप पाहिले असता ते आजच्या आधुनिक व तंत्रयुगात अत्यंत व्यापक व सर्वकष बनले आहे. कारण दहशतवादी संघटना ह्या अमर्यादीत व अनियंत्रित स्वरूपात आपले कार्य करीत आहेत. ह्या संघटना आपल्या इच्छा, आकांक्षा तसेच धार्मिक विचार अप्रत्यक्षपणे लोकांच्यावर लादत आहेत. दहशतवादाला आंतरराष्ट्रीय स्वरूप प्राप्त झाले आहे. हे अत्यंत घातक आहे. कारण त्यामुळे जागतिक शांतता व सुरक्षितता ह्यांना धोका निर्माण झाला आहे. दहशतवादी त्यांच्या स्वतःच्या धर्माचा प्रसार व्हावा

ह्यासाठी दुसऱ्या देशात दहशत पसरवत असतात. हे दहशतवादी सर्व बाबतीत निपुण असतात. त्यासाठी त्यांनी घातपाताचे प्रशिक्षण घेतलेले असते.

दहशतवादी संघटना :- दहशतवादात एरवाद्या व्यक्तीची नव्हे तर अनेक संघटनांची मते विचार, ध्येय, ही विध्वंसक कामाकडे असतात. आपली ध्येये, साध्य करण्यापर्यंत ते लढत राहतात. त्यात त्या व्यक्तीला मृत्यू आला तरी ते भित नाहीत. जगात अशा अनेक संघटना आहेत की, त्यामुळे दहशतवादाला रवतपाणी मिळण्यास मदत झाली आहे. त्या संघटना पुढीलप्रमाणे इटलीतील ''रेड ब्रिगेड'', जर्मनीतील ''बंदरमेन हॅक'', जपानमधील ''रेड आर्मी'' पॅलेस्टाईन मुक्त संघटनेच्या (P.L.O.) एल आन्सर या टोळ्या आहेत. पंजाबमध्ये ती दहशतवादी संघटना होत्या. त्या म्हणजे ''रवलिस्तान लिबरर्शन फोर्स, रवलिस्तान कमांडो फोर्स'', ''बाबर रवालसा'' ह्या होत. पाकिस्तानमध्ये 'लष्कर-ए-तोयबा व जैश-ए-मुहमंद''ह्या दहशतवादी संघटना आहेत. ''लिबरेशन टायगर्स ऑफ तामील इलम'' इत्यादी अनेक प्रकारच्या दहशतवादी संघटना होत. अमेरिका व रशिया या देशात अनेक प्रकारच्या दहशतवादी संघटना आहेत. पाकिस्तानातील ''आय. एस. आय.'' ही संघटना भारतातील अनेक निष्पाप लोकांचे बळी घेत आहे.

भारताच्या दृष्टीने दहशतवाद हा अत्यंत घातक ठरला आहे. ह्याचे कारण म्हणजे शेजारील शत्रू राष्ट्रांच्या सीमा.त्यामुळे काश्मिरमध्ये अनेक लोक मृत्यूमुरवी पडत आहेत. जम्मू-काश्मिरमध्ये कमबुल भट्टा याला सनदशीर मार्गाचा तिटकारा होता. त्यामुळे त्याने जम्मू-काश्मिर राष्ट्रीय मुक्त आघाडी(J.K.N.L.F) ही दहशतवादी संघटना स्थापन केली. पाकिस्तान देरवील आपल्या गुप्तहेर संघटनांमार्फत दहशत पसरवून अनेक ठिकाणी बॉम्ब स्फोट घडवून आणत आहेत. पंजाबमध्ये दहशतवादी अनेक घातपाती कामे आढळतात. घरात घु... अपहरण करणे, झाडाला टांगून फाशी देणे, रेल्वे ... स्टँडला आगी लावणे, दहशतवादी देशातील प्र... व्यक्ती उदा. शास्त्रज्ञ, अभिनेते, कलाकार, उद्यो... ह्यांचे अपहरण करणे, विमान अपहरण करणे ... दहशतवादी लोक हे प्रमुरव उद्योग, रवनिज संप... सरकारी महत्त्वाची ठिकाणी ह्या ठिकाणी बॉम्ब ... व हिंसक कार्य करतात. जगातील महासत्ता सम... जाणाऱ्या अमेरिकेतील दोन शहरांवर (न्युयॉर्क ... पेंटॅगॉन) विमानातून बॉम्ब टाकून हल्ले केले. त्या... ''वर्ल्ड ट्रेड सेंटर'' या इमारतीवर हल्ला केला. अमेरि... झालेल्या ह्या हल्ल्यामुळे संशयावरून अफगाणिस्ता... बरोबर युद्ध केले.

दहशतवादाचे परिणाम :- दहशतवादाचे परि... पाहिले असता असे दिसून येते की, देशातील ज... भितीचे वातावरण निर्माण होते. त्यामुळे निष्पाप ज... योग्य त्या क्षेत्रात योग्य तितकी कार्यक्षम राहत ना... दहशतवादी संघटनांचे देशाच्या आर्थिक, राजकीय ... सांस्कृतिक परिस्थितीवर गंभीर परिणाम होता... दहशतवादामुळे देशाच्या संरक्षण क्षेत्रात वाढ क... लागते. सरकारला नेहमी दहशतवादाविरोधी का... व नियम कडक करावे लागतात. ह्या नियम... कायद्याचे पालन करवून घेण्यासाठी पोलिसांना व ... सुरक्षा रवात्यातील लोकांना अहोरात्र संरक्षण क... लागते. परिणामी देशाच्या अर्थव्यवस्थेवर आर्थि... बोजा वाढतो. परिणामी देश आर्थिक दृष्ट्या दु... बनतो. दहशतवादामुळे देशामध्ये मनोरूग्णांची संख्या... वाढत जाते.

दहशतवाद असू नये यासाठी शांतता व सुव्यव... रारवून कायदे व नियम प्रत्येक ठिकाणी कडक के... पाहिजेत. पण हा दहशतवाद एका दृष्टिने सर्वांनी अ... प्रयत्न केले तर संपुष्टात येईल.

❑ ❑ ❑ ❑

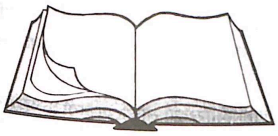

प्रगल्भ साहित्यविदुषीचा अस्त दुर्गाबाई भागवत

श्री. किसन रवराडे, एम.ए.भाग २

दुर्गाबाई भागवत यांचा जन्म १० फेब्रुवारी १९१० रोजी इंदूर मध्ये झाला.मुंबईच्या सेंट झेव्हियर्स महाविद्यालयातून त्यांनी आपले पदव्युतर शिक्षण पूर्ण केले. त्यांच्या शैक्षणिक कारकिर्दीचं रवास वैशिष्ट्य असं की ते पूर्णपणे शिष्यवृत्तीमध्ये पार पडले. १९३२ मध्ये संस्कृत आणि इंग्रजी या विषयांमध्ये पहिला वर्ग मिळवून त्या उत्तीर्ण झाल्या. ''अरली बुध्दिस्ट'' ''ज्युरिज पईडन्स''या विषयावर त्यांनी संशोधन केले. दुर्गाबाईंनी डॉक्टरेटही मिळविली. ''सिंथेसिस ऑफ हिंदु अॅण्ड ट्रायबल कल्चर ऑफ द सेंट्रल प्रोव्हीजन्सेस ऑफ इंडिया'' या विषयावर त्यांनी प्रबंध लिहिला.

मराठी साहित्यातील मान्यवर लेरवकांची एक पिढी हळूहळू अस्तंगत होत आहे. दुर्गाबाईंच्या निधनाच्या वृत्ताने समस्त साहित्यरसिकांना अंतर्मुरव केलं आहे. पु. ल. देशपांडे यांच्या निधनामुळे मराठी साहित्यातील एक मानदंड हरपला. त्यानंतर वि. वा. शिरवाडकर निघून गेल्यानंतर असाच मोठा धक्का बसला.त्यानंतर वसंत कानेटकरांच्या निधनाने मराठी वाचक पोरका झाल्याची भावना बळावली अन दुर्गाबाई भागवतांच्या निधनानंतर मराठी साहित्यातील दीपस्तंभ लयाला गेला आहे. दुर्गाबाई भागवत आपल्यातून निघून गेल्याची बातमी आली आणि त्यांच्या साहित्यिक आणि सामाजिक कार्याचा पट डोळ्यापुढून सरकत गेला.

दुर्गाबाई भागवत आणि इरावतीबाई कर्वे ही दोन व्यक्तिमत्त्वे मराठी साहित्यामध्ये स्त्री-साहित्यिक म्हणून अतिशय महत्त्वाची होती. पण दोन्हीही आपापल्या परीने वेगळी होती. दुर्गाबाईच्या व्यक्तिमत्वाची वैशिष्ट्ये लक्षात घ्यायची तर त्यांचे विविध पैलू आणि छटा समजून घ्यायला हव्यात. कारण त्या फक्त साहित्यिक नव्हत्या तर त्याही पुढे जावून सर्वदूर ठसा उमटवण्याची ताकद त्यांच्या लेरवनात होती. दुर्गाबाईचा अभ्यास हा प्रामुरव्याने लोकसाहित्याचा, लोकसंस्कृतीचा आणि बौद्ध संस्कृतीचा होता. या अभ्यासातूनच त्याची अनेक पुस्तके जन्माला आलेली आहेत. दुर्गाबाईच्या गाजलेल्या साहित्यकृतीमध्ये ऋतुचक्र, 'भावमुद्रा 'व्यासपर्व' ही ललित पुस्तके आहेत. मानववंशशास्त्र आणि समाजशास्त्र हे विषय त्यांनी विशेषत्वाने हाताळले. त्यांना साहित्य अकादमी पुरस्काराने गौरवण्यात आले होते. महाराष्ट्र शासनाचा ललित लेरवनाचा पुरस्कारही त्यांना लाभला.त्याचबरोबर लोकसाहित्याची रुपरेषा, केतकरी कादंबरी, धर्म व लोकसाहित्य अशी त्यांनी काही वैचारिक पुस्तके लिहिली. म्हणजेच ठराविक विषयांवर किंवा क्षेत्रावरच बेतलेलं लेरवन त्यांनी केलं नाही, तर वेगवेगळ्या प्रकारची लेरवनानुभूती त्यांनी वाचकांना दिली. दुर्गाबाईचं व्यक्तिमत्व दुहेरी होतं. केवळ हे व्यक्तिमत्व दुहेरी होतं असं नव्हे तर त्यांच्यावर मोठमोठ्या व्यक्तीचे रवोलवर संस्कार झाले होते. त्या महात्मा गांधीच्या राष्ट्रीय चळवळीत होत्या. काही काळ त्यांनी चळवळीत भागही घेतला होता. वाचनातून त्यांनी टॉलस्टॉय,राजारामशास्त्री भागवत, डॉ. श्रीधर व्यंकटेश केतकर या परंपरेचा वारसा उचललेला होता.त्यांचे मन लोकसाहित्याच्या प्रांगणात रमले होते. त्या मनाने बौद्ध, धर्माचा तत्कालीन संस्कृतीचा, लोकसंस्कृतीचा अभ्यासही केला होता. त्यातून त्यांचे काही इंग्रजी

ग्रंथही प्रसिद्ध झालेले आहेत आणि ते त्या क्षेत्रात मान्यता पावले आहेत.

दुर्गाबाईच्या व्यक्तिमत्त्वाचा आणखी एक महत्त्वाचा पैलू या ठिकाणी मांडायला हवा किंबहुना त्याची नोंद केल्याशिवाय त्यांच्या समृद्ध व्यक्तिमत्त्वाचा परिचय खऱ्या अर्थाने झाला असं म्हणता येणार नाही. दुर्गाबाई लेखनस्वातंत्र्याच्या फार मोठ्या पुरस्कर्त्या होत्या. आणीबाणीच्या काळात दुर्गाबाईंनी स्वतंत्र बाणा जपला होता. कोणत्याही प्रकारच्या दबावाला न जुमानता त्यांनी स्वत:चं लेखनस्वातंत्र्य जपलं. त्यांनी त्या वेळेच्या सरकारवर झोड उठवली होती. त्यासाठी काही काळ त्यांनी तुरुंगवासही भोगावा लागला. असे हे बहुआयामी व्यक्तिमत्त्व आपल्[illegible] निघून गेले आहे. याचे अतिशय दु:ख होते. १९७[illegible] कराड येथे झालेल्या अखिल भारतीय सा[illegible] संमेलनाच्या त्या अध्यक्षा होत्या. १९७५ नंतर त्[illegible] पुरस्कार स्वीकारणे थांबवले.

दुर्गाबाईसारख्या साहित्यिकांनी केलेलं लेख[illegible] संशोधन कार्य, अनुभवकथन याचं वाचन व्हायला [illegible] केवळ वाचन उपयोगाचं नाही, तर त्याचं पठण आ[illegible] चिंतनही व्हायला हवं. त्यातूनच दुर्गाबाईसारख्या [illegible] लेखिकांनी मांडलेले विचार आणि उभं केले[illegible] साहित्यविश्व समजून घेता येईल.

❑ ❑ ❑ ❑

फक्त तू...

पावसाचा थेंब पडून
मोती बनलेल्या
समुद्रातील शिंपल्यात तू आहेस
सुखंटाला फुटणाऱ्या पंखांच्या
सुंदर रंगामध्ये तू आहेस
मृगाच्या नाभीतील
सुवासिक कस्तुरीमध्ये तू आहेस
पाकळी-पाकळीने उमलताना
कळीच्या लाजण्यामध्ये तू आहेस
गवताच्या पात्यावरील नाजूक
दवबिंदूमध्ये तू आहेस
लाजाळूच्या हळूवार
पानाच्या मिटण्यामध्ये तू आहेस
माझ्या मनात बहरलेल्या
अंकुरात तू आहेस
माझ्या-मूक ओठावरील
मिटलेल्या शब्दांमध्ये तू आहेस
माझ्या अबोल भावनांत
माझ्या पानावलेल्या डोळ्यात तू आहेस
माझ्या हृदयात तू केलेल्या
जखमाच्या प्रत्येक वेदनेत
तू आहेस
माझ्या श्वासात;
माझ्या धुंदीत;
माझ्या चेतनेत तू आहेस
जिकडे-तिकडे चोहिकडे
आणि
माझ्या कण अन् कणांत तू आहेस
तू...
फक्त तू !

श्री. पंकज सोनवणे
प्रथम वर्ष कला

❑ ❑ ❑ ❑

मला भावलेल्या- प्रिया तेंडुलकर

कु. माधुरी हजारे, एम.ए.भाग २

''प्राजक्ताच्या फुलांपरि
अस्तित्व अलगद उमलावं
ते स्वत:च्याही नकळत
दूरवर सुगंधापरि पसरावं ।

प्राजक्ताच्या फुलांकडं जसा बेधुंद करणारा सुगंध असतो. तसाच प्रत्येक व्यक्तिजवळ कर्तृत्वानं सर्व दूर पसरणारा किर्तीचा सुगंधही असतो. तो ज्याला गवसतो ती व्यक्ती अंतर्बाह्य उजळून निघते, बहरून जाते. आणि स्वत:च्या कर्तृत्वानं त्या व्यक्ती लोकप्रिय ठरतात. मग त्या अल्पायुषी असल्या तरी त्यांची आठवण इतरांना चुटपूट लावून जाते. मग मनातल्या-मनात आपण त्या व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्त्वाची, कर्तृत्वाची सांगड घालत राहतो.

गेल्याच वर्षी म्हणजे २० सप्टेंबर २००२ ला अशीच मनाला चुटपुट लावून कालवश झालेली व्यक्ती म्हणजे प्रिया तेंडुलकर । प्रिया तेंडुलकरांच्या कारकीर्दीमुळे साहित्य, रंगभूमी, दूरचित्रवाणी, चित्रपट क्षेत्र उजळून निघालं. प्रिया तेंडूलकर म्हणजे ज्येष्ठ साहित्यिक,नाटककार विजय तेंडुलकर यांची कन्या. घरातच सांस्कृतिक वारसा जपला गेल्यामुळे प्रियाला लहानपणापासूनच जिद्द, चिकाटी, आत्मविश्वास, प्रगल्भता गुणांमुळे अष्टपैलु व्यक्तिमत्व घडत गेलं आणि त्यामुळंच त्यांनी स्वतंत्र ओळख निर्माण केली.

त्यांच्या साहित्यक्षेत्रातील कारकीर्दीचा विचार करता एक वेगळ्या वाटेने जाणारी कथालेखिका म्हणून त्यांनी ठसा उमटविलेला दिसतो. आयुष्याकडे लेखनाकडे अपारंपरिक पद्धतीने पहात त्यांनी आपले वेगळे स्थान निर्माण केलेले दिसते. स्त्री असूनही जीवनाच्या विविध क्षेत्रातील अनुभव घेण्याचे धाडस त्यांच्या अंगी होते. त्या अनुभवातूनच त्यांनी 'पंचतारांकित' हा कथासंग्रह लिहिला. त्यात त्यांनी पंचतारांकित हॉटेलमध्ये काम करताना आलेले चांगले-वाईट अनुभव अतिशय प्रगल्भ कथांद्वारे चित्रित केले आहेत. तसेच त्यांच्या ''ज्याचा त्याचा प्रश्न'' या लघुकथा संग्रहामध्ये त्यांनी प्रत्यैकाच्या आयुष्यात जे भले-बुरे अनुभव येतात आणि त्यातून अनेक प्रश्न उभे राहतात. त्या प्रश्नांची उकल करताना, या कथासंग्रहातील पात्रांच्या भावनिक, वैचारिक पातळीचा मागोवा घेतला आहे. या लेखनातूनच स्वत:चे अनुभव त्यांनी मराठी वाचकांसमोर मांडून मराठी मनाला एक वेगळे दालन उघडून दिले. त्यांच्या लेखनाला साहित्य परिषद, दिल्ली कथा पुरस्कारही मिळाले. त्यांनी उत्तम चित्रकार आणि कवयित्री म्हणूनही मान मिळविला. तसेच समाजाला अंत:र्मुख करणारे लेखन केले.

विजय तेंडुलकरांसारख्या बंडखोर नाटककाराची कन्या असूनही त्यांची स्वत:ची अशी वेगळी ओळख त्यांनी निर्माण केली. हेच त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचे विशेष होय. नाट्यक्षेत्रातही त्या परिचित होत्या- लोकप्रिय होत्या. त्यांचे पहिले नाटक म्हणजे 'तो राजहंस एक' हे होय. त्यानंतर त्यांनी ''बेबी'', 'एक हट्टी मुलगी', सखाराम बाइंडर', 'कन्यादान', 'कमला', 'गिधाडे', 'ती फुलराणी', अशा नामांकित नाटकांमध्ये उत्कृष्टरित्या भूमिका साकारल्या.

नाट्यक्षेत्रापेक्षाही प्रिया तेंडुलकर नावारुपाला आल्या त्या 'रजनी' या दूरदर्शन मालिकेमुळे, बासू चटर्जी दिग्दर्शित या मालिकेत अन्यायाविरूद्ध ठामपणे उभ्या राहणाऱ्या सर्वसामान्य, मध्यमवर्गीय भूमिका त्यांनी प्रभावीपणे वठविली. सर्वसामान्यांच्या तक्रारी व अडचणींना 'रजनी' ने व्यासपीठ दिले. आणि त्यामुळेच महिलांमध्ये 'रजनी'-प्रिया तेंडुलकर टॉक शो' सुरू केला. या शोमध्ये सामाजिक व राजकीय विषयांना त्यांनी महत्त्व दिले. त्याच बरोबर त्यांनी 'खानदान', 'अडोस-पडोस', 'बॅरिस्टर विनोद', 'दामिनी' या सारख्या मालिकांमधूनही विविध भूमिका केल्या आणि सर्वपरिचित तुफान विनोदी मालिका 'हम पाँच' मध्ये त्यांनी अतिशय निरवळ विनोदी भूमिका साकारली. अजुनही ती अविस्मरणीय आहे ।

अभिनय क्षेत्रातदेखील त्यांनी 'तूच माझी राणी', 'गोंधळात-गोंधळ', 'धाकटी जाऊ' यासारख्या चित्रपटांत विविधरंगी भूमिका केल्या. या क्षेत्राचा विचार करता 'मुंबईचा फौजदार' या चित्रपटातील प्रिया तेंडुलकर मला खूप भावल्या. या चित्रपटात त्यांची भूमिका फार कमी वेळ आहे. मात्र अगदी लक्षात राहण्यासारखी आहे. मोठ्या डोळ्यांची, मधाळ चेहऱ्याची, लांब केसांची, गालात हस... स्वप्नसुंदरी, त्यातला समुद्रकिनारा आ... स्वप्नसुंदरीची भूमिका करणाऱ्या प्रिया तेंडु... आठवतात आणि ते गाणं ओठांतून सहज बाहेर ...

'सहजीवनात आली ही स्वप्नसुंदरी,

माझी-तिची, तिची-माझी आहे बरोबरी ।

या क्षेत्रात एक जिद्दी, करारी नायिका म्ह... त्यांची वेगळीच छाप पडलेली दिसते. आणि म्हणू... चित्रपट क्षेत्रही त्यांनी स्वबळावर गाजविले अ... म्हटल्यास वावगं ठरू नये.

प्रिया तेंडुलकरांचे स्थान लेखिका म्हणू... अभिनेत्री म्हणून उच्च आहे. त्यांच्याकडं संवेदनशी... परखड विचार मांडणारी लेखिका, अभिनेत्री आ... एक जिद्दी व्यक्तिमत्व म्हणून पाहिलं जात असे. ... त्यांच्या अल्पायुष्यात त्यांनी बरंच धडाडीचं कार्य... केलं. नाट्यगृहातील, चित्रपटगृहातील प्रेक्षकांची दा... मिळविली. आणि समाजाला अंतर्मुख करणारे... लेखिका म्हणूनही त्यांनी मान मिळविला. आणि... म्हणूनच अष्टपैलू व्यक्तिमत्व याच अर्थाने त्यांच्याकडे... पाहिले जाईल. तसेच, 'मरावे परी कीर्तीरुपी उरावे'... या उक्तीचा प्रत्यय त्याचवेळी आपल्याला येईल.

❑

माय

बांधावरती बाभळ
कशी कमरेत वाकली
ऊस तोडीच्या कामाने
माय माझी गं थकली
उन्हातान्हात भिजला
बाप जुवाला जुंपला
टायरची मोळी-दोरं
त्यानं कमरेन ओढला
काळोखाची रात्र न्यारी
कशी मध्यात दाटली
मायच्या अंगामंधी चोळी
थोडी दंडात फाटली

अंगात मळकट कोपरी
गुडघ्यावरती धोतरं फाटलेलं
बा नं तोडलेला ऊस घिऊन
माय कमरेत वाकलेली
दोघांच्या गं विचारानं
ऊसतोड गं होयाची
कंपनी गं संपल्यावरती
माय घरी गं जायाची
माय घरी गं येयाची

श्री. भारत ससाणे
एम. ए. (मराठी) प्रथम वर्ष

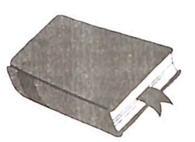

काव्यमैफिलीतील वसंत

कु. वंदना निकम, एम.ए.भाग २

''संपूर्ण मी तरू की आहे नगण्य पर्ण
सांगेल राख माझी गेल्यावरी जळून''

या चि. त्र्यं.खानोलकरांच्या कवितेतील ओळी कविवर्य वसंत बापट यांच्याबाबतीत सार्थ वाटतात. कविवर्य वसंत बापट यांच्या निधनाने तेजाची एक जीवनसाधना शांत झाली.

समाजवादी विचारांच्या भूमितच त्यांचे तेजाचे अंकूर फुलले.

मुख्य म्हणजे तेजाची व मुक्तीची आराधना हा वसंत बापट यांच्या कवितेचा प्राण होता. माणूसपणावरची अखंड मुक्तीची आराधना हा वसंत बापट यांच्या कवितेचा प्राण होता. माणूसपणावरची अखंड श्रद्धा वाढविण्याचे काम बापट यांच्या कवितांनी केले.

त्यांच्या कवितेला स्वत:चा एक नादगुण असे. शैलीची वस्त्रेही देखणी असत.

वसंत बापट यांची कविता माणसाच्या सर्व भावना मुखरित करणारी होती. अन्यायाविरूद्ध पेटून उठणारी आणि आपला आधार वाटणारी अशी माणसे या जगातून जाताना पाहिली, की मन विव्हळ होते.

बापटांनी सेवादल सैनिकांना अखंड चैतन्य देणारी गीते रचली. वसंत बापट यांनी गेली ५० वर्षे मराठीला अतिशय श्रेष्ठ दर्जाची कविता दिली. कवितेपेक्षाही त्यांनी राष्ट्र सेवा दल व एस.एम. जोशी यांनी दिलेला समतेचा विचार त्यासाठी वगनाट्य व थिएटरशी संबंधित वेगवेगळे प्रयोग देशभर केले. त्यांनी माणूस म्हणून सामाजिक कार्यासाठी केलेली ही गोष्ट मोलाची वाटते.

सर्व मर्यादांच्या पलीकडे जाऊन तरुण कार्यकर्त्यामागे सजग व आश्वासकपणे उभे राहणे, हे बापट यांचे वैशिष्ट्ये होते. ते नुसतेच कवी नव्हते. कार्यकर्त्याच्या भूमिकेतून त्यांनी प्रत्येक घटनेकडे पाहिले. 'समाजवादी साथी गाती एका आवाजात' असे ते म्हणत.

त्यांनी आयुष्य भर कलेची, ज्ञानाची सेवा केली. अशी मोठी माणसे मीही पाहिली आहेत, पण कोणत्याही विषयाची ठाव घेण्याची उत्तुंग ताकद बापटांपाशी होती.

वयाच्या ८० व्या वर्षी म्हणजेच १७ सप्टेंबर २००२ या दिवशी काळाने त्यांच्यावर अकस्मात घाला घातला व कवितेच्या मैफलीतील एक वसंतोत्सवच मावळला.

वसंत बापट यांची ग्रंथसंपदा :-

कविता संग्रह :-

बिजली-१९५२, सेतू- १९५७, अकरावी दिशा-१९६२, सकीना- १९७२, मानसी- १९७७, प्रवासाच्या कविता -१९८२, शिंग फुंकिले राणी- १९८४, शूर मर्दाचा पोवाडा-१९८८, मेघहृदय-१९८८, तेजसी-१९९१, राजसी- १९९१, रसिया,

बालकविता

चंगामंगा- १९८३, अकडक तबडक-१९८३, आम्ही- १९८५

ध्वनिमुद्रित गाणी

१) ते फुल पदी वाहिन मी, २) उत्तुंग आमुचो उत्तर सीमा, ३) जिंकू किंवा मरू, ४) शिंग फुंकिले रणी, ५) गगनसदन तेजोमय ६) चांद मातला मातला, ७) येशिल येशिल येशिल. ८) नाच रे शिवगौरीच्या मुला ९) डोळे कशासाठी १०) राधामाधव रवेळीत रास ११) दिंडी चालली पंढरी १२) तुझ्या कामामधून १३) बिजली नाचेल गगनात १४) सत्य सुंदर मंगलाची, नित्य हो आराधना १५) देव माझा निळा निळा १६) श्रीरामा घनश्यामा बघशिल कधी तू रे १७) चंदर आलाय आभाळी इत्यादी गीते.

''कसणाऱ्यांची आता होऊ दे धरणी,
श्रमणाऱ्यांची आता होऊ दे गिरणी,
ध्येय आमुचे हे ठरले, कार्य दुसरे न उरले''

यासाररव्या गीतांनी तेव्हाच्या तरुण पिढीला मोहून टाकले.

''सांग सागरा सांग जगाला,
सांग सांग गर्जून,
मी कविता करतो''

असे बापट ''सेतू'' काव्यसंग्रहात गोवा मुक्ती लढ्याच्या वेळी लिहितात.

''तुझ्या कामामधून, तुझ्या घामामधून
उद्या पिकंल सोन्याचं रान,
चल उचल हत्यार
गड्या होऊन हुशार
तुला नव्या जगाची आण''

❑

❑

असे लिहिणारे बापट, पंडित, कवी व ... यांच्यामधील दुवा असणारे बापट हे शब्दप्रभू ...

अरवेरपर्यंत बापट लिहीत राहिले. ''शत... सुवर्णमुद्रा''हे त्यांचे पुस्तक त्यांच्या ऐं... वाढदिवसानिमित्त नुकतेच प्रकाशित झाले.

''काव्यतुराणां न भयं न लज्जा'' असे आ... मिस्कील स्वभावाला अनुसरुन बोलणारे वसंत ... अतिशय भावुकही होते. ''जीवनाची आशा कोणा... सुटत नाही. परंतु जीवन कशासाठी जगायचे याचे ... जर उदात्त असेल तर अशा माणसाच्या आयुष्याला ... असतो. जोपर्यंत माझ्या मनात कविता निर्माण ... राहील. तोपर्यंत मी जगणारचं, अशी दृढ ... बाळगून हा कवी कवितेवर प्रेम करीत होता. ... बापट गेले, पण त्यांची चरित्ररेरवा अवचित प्रक... ''लावणी अरवेरच्या विनवणीच्या'' मधील एक ... रसिकांच्या मनात घोळत राहते.

''आमी जाणारच की
कवातरी पटदिशी...
आमी छंदीफदी नादी नाना गुणी,
दो हाती लुटली आणि लुटवली खुशी,
ही मैफल अपुली अरवंड चालो अशी''

अशा या वसंतोत्सवाच्या आत्म्याला परमे... चिरशांती देवो ।

आठवणी तुमच्या क्षणोक्षणी
येत राहतात आम्हाला ।
परमेश्वर चिरशांती देवो
तुमच्या आत्म्याला ॥

❑

❑

वगनाट्याचा शिल्पकार : वसंत सबनीस

कु. सारिका अडसूळ, एम.ए.भाग २

वसंत सबनीस हे एक नामवंत कथाकार, पटकथाकार, नाटककार म्हणून मराठी साहित्यक्षेत्रात नाट्य क्षेत्रात प्रख्यात आहे. अशा या थोर नाटककाराचा जन्म ६ डिसेंबर १९२३ रोजी झाला. वसंत सबनीसांचे प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षण पंढरपूर येथील लोकमान्य महाविद्यालयात झाले. फर्ग्युसन कॉलेजमधून त्यांनी बी. ए.ऑनर्स (मराठी) ही पदवी घेतली. शिक्षण चालू असतानाच पुण्यातील ''दैनिक समाचार'', दैनिक लोकशक्ती'' इत्यादी वृत्तपत्रात अर्धवेळ नोकरी ते करीत असत. दै. सकाळ मध्ये त्यांनी विनोदी लेखनही केलेले आहे.

१९४९ मध्ये मुंबई सरकारच्या प्रसिद्ध विभागात रूजू झाले. तेथे २७ वर्षे झाल्यावर पाठ्यपुस्तक मंडळाच्या किशोर मासिकाचे कार्यवाही संपादक म्हणून ७ वर्षे काम पाहिले आणि त्यानंतर वसंत सबनीस हे १९८३ मध्ये निवृत्त झाले. फर्ग्युसन कॉलेजातील ''साहित्य सहकार'' या विद्यार्थ्यांच्या वाङ्‌मयीन मंडळात दाखल झाल्यावर वसंत सबनीस यांना साहित्याची खरी जाण झाली. शालेय जीवनापासून कथा, कविता, रहस्यकथा, एकांकिका, नाटके असे विविधांगी लेखन त्यांनी केले आहे. सुरुवातीच्या काळात प्रामुख्याने कविता लेखन 'भारत माझा स्वतंत्र झाला' ही कविता त्याकाळी खूपच गाजली. १५ ऑगस्ट १९४७ रोजी लोकसत्तेच्या दिवाळी अंकात त्यांची कविता छापून आली. तसेच १९५४ साली रेडिओसाठी पहिली एकांकिका ''चोर आले पाहिजेत'' त्यांनी सादर केली. किमान १५ विनोदी एकांकिका त्यांनी लिहिल्या आहेत.

'प्रेक्षकांनी क्षमा करावी'' ह्या त्यांच्या एकांकिकेच्या पुस्तकाला सरकारचे पारितोषिक मिळाले. तसेच वसंत सबनीस यांनी पानधाव, भारूड असे विनोद ललित लेख संग्रह लिहिले. त्यांनी एकांकिकेबरोबरच काही विनोदी नाटके ही लिहिली. त्यांचे 'म्हणे बाजीराव इथे राहिला' हे पहिले नाटक तर 'निळावंती' हे दुसरे नाटक आहे. विच्छा माझी पुरी करा' हे वसंत सबनीसांच्या मते त्यांच्या एकंदर नाट्य निर्मितीतील फार महत्त्वाचे लेखन असून ह्या प्रथितयश लोकनाट्याने महाराष्ट्रात एक स्वतंत्र प्रेक्षक घडविला. किंबहुना, 'लोकनाटय' या कला प्रकाराकडे पाहण्याची पांढरपेशी प्रेक्षक वर्गाची जी दृष्टी होती त्यात आमूलाग्र बदल घडवून आणला. तमाशातील प्रासंगिक विनोद, निर्मितीचे सामर्थ्य सहजस्फूर्त, उत्स्फुर्त संवाद, बोलीभाषेचा ठसका स्विकारून गणगवळण, बतावणी व वगाचा स्थूल अविष्कार पहिल्या, दुसऱ्या, तिसऱ्या अंगामध्ये बसवून जुन्या पारंपारिक वगांना नव्या राजकीय, सामाजिक संदर्भाची उपहासगर्भता ठेवून सबनीसांनी लोकनाट्ये लिहिली.

वसंत सबनीस म्हणतात की, ''वीणा'' दिवाळी अंकातून मी सातत्याने वगांवर आधारित लोकनाट्ये लिहिली ''खणखणपूरचा राजा' 'छपरी पलंग' वगावर आधारित 'विच्छा माझी पुरी करा' सारखी

लोकनाट्ये लिहिली. १९५८-५९ सालापासून जनता कलापथकाने माझी लोकनाट्य रंगभूमीवर आणली.एप्रिल १९६५ मध्ये राणीबाग ओपन एअर थिएटर (आताचे अण्णाभाऊ साठे थिएटर) येथे पहिला 'विच्छा' चा प्रयोग झाला. यात दादा कोंडकेंनी ११८५ प्रयोग केले त्यातीलमी स्वत: बतावणी केली. या प्रयोगाच्यावेळी अर्थमंत्री परंतु नुकताच रा... दिलेले सी. डी. देशमुख यांना पाहून दादा कों... रंगभूमीवर 'शिडो गेल्यापासून समदेव लोक...' असा विनोद केला. सवनीसांनी 'एक बार चार...' 'आदपाव सुतार, पावशेर न्हावी, सव्वाशेर शिंपी, ...' 'माझं सावकार', त्रिशुलाचा वग' इत्यादी लोक... लिहिली.

❑ ❑ ❑ ❑

अण्णाभाऊ साठे यांना....

असा समाज शिक्षक झाला
एक दिवस शाळेत गेला
विद्येचा, साहित्याचा कळस त्यानं गाठला
उपेक्षितांचा गुरु तो झाला
सारा समाज जागा केला
असा समाज शिक्षक झाला ।।१।।

जग बदल घालुनी घाव
सांगुनी गेले मला भीमराव
अण्णाभाऊ जयांचे नाव
सांगली जिल्हा जन्मगांव वाटेगाव
असा पोवाडा तू गाईला
असा समाज शिक्षक झाला ।।२।।

तू शोषित नाही, गुलाम नाही
असा मंत्र आम्हाला दिला
भांडवलशाही - नोकरशाहीचा बीमोड तू केला
मानवतेचा धडा आम्हाला दिला
असा समाज शिक्षक झाला ।।३।।

पेटविला चोहीकडे वणवा
असा तू उपेक्षित काजवा
तुला पाहून चंद्रही लाजला
असा शाहीर दुजा नसावा
नवा इतिहास तू घडविला
असा समाज शिक्षक झाला ।।४।।

नाही म्हणाला पार आणि शिवार
केलं साक्षर लहान-थोरांना
केला नाही विचार
उघडी पडतील बायका पोरं
खर्ची घातलं आयुष्य सारं
असा तू उपेक्षित साहित्यकार
'देवमाणूस' असे तू झाला
असा समाज शिक्षक झाला ।।५।।

श्री. उमेश आडागळे
एम.ए. (प्रथम वर्ष)

❑ ❑ ❑ ❑

मृत्युंजयकार शिवाजी सावंत

कु. शैलजा आरळेकर, तृतीय वर्ष कला

सर्वव्याप्त अंधकारात प्रकाशकिरण दिसतात. उष:कालचा दिनकर जेव्हा स्वत:ची छाया घसरवितो त्यावेळी कुणाचे हृदय आनंदाने फुलकित होणार नाही. अशा प्रकारे शिवाजी सावंत यांनी सर्वसामान्य लोकांच्या अंत:करणाला स्पर्श केला. आजही ते आपल्यात त्यांच्या मोलाच्या साहित्य विचाराने आपल्या मनात कायमचे घर करून राहिले आहेत.

शिकारी पद्धतीची टोपी, कोट आणि गळ्यात टाय म्हटले की, आपल्यासमोर आकृती उभी राहते ती शिवाजी सावंत यांची. शिवाजी गोविंद सावंत यांचा जन्म ११ ऑगष्ट १९४० रोजी आजरा जि. कोल्हापूर येथे झाला. लहानपणापासूनच त्यांना व्यायाम, कबड्डी, पोहणे, प्रवास करणे, व्याख्याने, परिसंवाद, नाट्य संगीत, इ. आवड होती. त्यांनी कॉमर्स डिप्लोमा आणि प्रथम वर्ष कला पर्यंत शिक्षण घेतले होते. लोकशिक्षण, मासिक महाराष्ट्र राज्य शासन शिक्षण खाते यांचे पद भूषविले होते. ७६ व्या अखिल मराठी साहित्य संमेलनाच्या अध्यक्षपदाच्या निवडणूकीचे ते उमेदवार होते.

शिवाजी सावंत यांनी आपल्याला लाभलेल्या प्रतिभेच्या जोरावर रसिक मनावर अनेक वर्षे राज्य केले. त्यांच्या लेखनाची भाषा ही सोज्वळ आणि मोरपिसासारखी मुलायम होती. त्यांना लाभलेल्या प्रतिभेला गंभीर आणि सातत्यपूर्ण अशा अभ्यासाचीही जोड होती. त्यामुळेच ते ''मृत्युंजय'', ''युगंधर'', ''छावा'', यासारख्या अजरामर साहित्यकृती निर्माण करू शकले. ''मृत्युजंय'' कादंबरीला एवढी उदंड लोकप्रियता मिळाली की ती कुठल्याही मराठी कादंबरीकाराच्या पहिल्याच कादंबरीला मिळालेली नाही.

मराठी साहित्यात अनेक संत आले त्या त्या काळात गाजले आणि लोप पावले. पण त्यांच्या बाबतीत तसे घडले नाही. त्यांना महाभारतातील कर्ण, श्रीकृष्ण, त्याचप्रमाणे ऐतिहासिक कालखंडातील संभाजीवर लेखन केले. तसेच त्यांनी ''कांचनकण'' ''अशी मने असे नमुने'' ''क्रांतीसिंहाचे गावरान बोल'' ''लाल माती रंगित मने'' ''शोलका साज'' असे कितीतरी लेखसंग्रह, कथासंग्रह लिहिले. त्यांच्या या साहित्याला लेखकाला सहसा दुर्मिळ करणारे यश आणि लोकप्रियता त्यांना भरभरून मिळाली.

''मृत्युंजय'' ही कादंबरी १९६७ साली प्रकाशित झाली. त्यांच्या या कादंबरीला ''मुर्तिदेवी पुरस्कार'' ही त्यांना लाभला आहे. त्यांना उत्कृष्ट वाङ्मय निर्मितीसाठी महाराष्ट्र राज्य शासनाचा पुरस्कार १९६७ साली मिळाला. हिंदी, इंग्रजी, कन्नड, गुजराथी, मल्याळम, बंगाली, राजस्थानी या भाषांमध्ये भाषांतरे झाली. त्यांच्या ''युगंधर'' कादबरीला ह. ना. आपटे पुरस्कार २००१-२००२ मध्ये मिळाला. पौराणिक व ऐतिहासिक संदर्भांना कुठेही छेद न देता त्यांनी केलेले हे लेखन वाचकांनाही आवडले.

''मृत्युंजय'' कादंबरीव्दारे मराठी मायबोलीचा झेंडा दिशदिशात डौलाने फडकविणारा आधुनिक मराठी साहित्यविश्वातील साहित्यिक १८ सप्टेंबर २००२ रोजी अस्तंगत झाला. त्यांच्या आकस्मिक निधनाने साहित्य विश्वाला धक्काच बसला. त्यांच्या असंख्य चाहत्यांना रडू कोसळले. शिवाजी सावंत हे अजरामर

राहतील अशा शब्दात विविध क्षेत्रातील अभ्यासकांनी श्रद्धांजली वाहिली.

शिवाजी सावंत यांनी आपल्या लेखणीतून उपेक्षित व्यक्तिरेखा जिवंत केल्या आणि त्यांचे अंतरंग नि गुणवैशिष्ट्ये आपल्या कादंबऱ्यातून उलगडून दाखविले. ''मृत्युजंय'' मधील ''कर्ण'' प्रत्येक वाचकाच्या मनात घर करून राहिला. त्यांची साहित्यकृती एकदा वाचून मन कधीच समाधानी होत नाही. ती पुन्हा पुन्हा आपणास वाचावी वाटते.

उपेक्षितांचे कैवारी ।
युगन्धराचे आधारू ।
साहित्य सृष्टीचे गंधर्वू ।
श्रीमंतराजे ।

होच साश्रुनयनांनी त्यांना वाहिलेली ...
श्रद्धांजली ॥ ''तसाच आहे हार फुलांचा, ...
गळ्यात माळा, तोच अचानक काय घडे है ...
होय कलेवर...''

ज्या व्यक्तीने गेली कित्येक वर्ष ...
लेखणीच्या सामर्थ्याने लोकांच्या मनात ...
लोकांचे मूड क्षणार्धात बदलण्याचे सामर्थ्य ...
शब्दात होते, ती व्यक्ती आपण पाहू शकणार ...
कल्पनाच काळजात कळ उमटवून गेली. ...
सावंत तुम्ही आज आमच्यात नाही आहात ...
देहानं. पण जाताना खूप-खूप देऊन गेला ...
सर्व अनुभवण्यासाठी जन्मही पुरायचा नाही!

❑ ❑ ❑ ❑

जखमा

जुन्याच जखमेवर
पुन्हा एकदा घाव
जखमा भरल्याचा
नुसताच आव
जखमांच्या गावात
अश्रुंनाच भाव
म्हणूनच डोळ्यात माझ्या
त्यांचाच ठाव
जखमांशीच झालीय
आता मैत्री
म्हणूनच वाटतेय
हसण्याची भीती
जखमांशीच वागायचं
आता सलगीनं
कदाचित त्याही मिटतील
माझ्या नशीबानं

कु. स्वाती शिंदे
द्वितीय वर्ष विज्ञान

❑ ❑ ❑

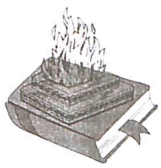

अंध:कारातही स्वाभिमानाची ज्योत जागविणारे साहित्यिक-शिवाजी सावंत

विनोद देवकर, एम.ए. भाग-२

''मृत्युंजय'' कादंबरीने लाखाचा आकडा तर कधीच ओलांडला आणि त्याच्या २१ आवृत्त्याही प्रकाशित झाल्या. ''मृत्युंजय'' चे एवढे कौतुक पुरे नव्हते तर, काहींना माहीत नसेल ''मृत्युंजयचे इंग्लिश, मल्याळम, बंगाली, हिंदी, कन्नड, राजस्थानी, तेलगू, गुजराती इ. १३ ते १४ भाषांमध्ये भाषांतरे झाली. कविवर्य कुसुमाग्रजांनी ''मृत्युंजयच्या'' यशाबद्दल त्यांचे अभिनंदन करताना म्हटले होते की, ''मृत्युंजय'' आता महाराष्ट्राच्या नकाशातून भारताच्या नकाशात गेला आहे आणि तुम्हीही हा गौरव तुमचा आणि मराठीचा. फार आनंद वाटला. माझे शुभाशिर्वाद तुमच्या सोबत आहेतच. श्रीकृष्णही असाच दिग्विजयी होवो''.

शिवाजी सावंताचा विवाह आंतरजातीय होता. ते माणूस म्हणून फार मोठे होते. त्यांच्या जीवनातील एक उदाहरण देता येईल, स्वत:च्या मुलीचे लग्न अगदी साधेपणाने करून वाचलेले पन्नास हजार रुपये त्यांनी किल्लारीच्या भुकंपग्रस्त अनाथ विद्यार्थ्यांना दिले. गाजावाजा न करता. आपल्या सामाजिक जाणीवेला कृतीशीलतेचे भान देणारे तेही गाजावाजा न करता-

कितीजण दिसतात ? सध्या झालेल्या कऱ्हाड येथील साहित्य संमेलनाचे अध्यक्षपद निवडणुकीत सुभाष भेंडे हे त्यांचे प्रतिस्पर्धी होते. सुभाष भेंडे सावंताना म्हणाले ''शिवाजीराव आपली ही मैत्रिपुर्ण लढत बरं का ? सावंत मोठ्या तन्मयतेने पुढे गेले भेंडे यांना मिठी मारली आणि हसत-हसत म्हणाले आपण एकमेकांचे थोडेच शत्रु आहोत''.

शिवाजी सावंत गेल्याने मराठी साहित्याला जो हादरा बसला, तो कधीही भरून न निघणारा आहे. त्यांना भावपूर्ण आदरांजली वाहत असताना फ. मु. शिंदे यांच्या कवितेच्या कांही ओळी आठवतात.

''कुठे हुडकावे आता
फुलांनी गंधाची जागा
माहेरच्या मुक्या-मुक्या
रिक्त वनवाशी बागा

चिव-चिव चिमण्यांचा
आज वेगळाच सूर
घरटे आपुलकीचे
जवळून गेले दूर ॥

❑ ❑ ❑ ❑

''असेन मी नसेन मी
तरी असेल गीत हे
फुला फुलात येथल्या
उद्या हसेल गीत हे''

किती अर्थपूर्ण आहेत ह्या काव्यपंक्ती त्यातच त्यांनी स्पष्ट केलं आहे की मी असेल किंवा नसेल तरी ही माझी गीते असतील नसेल मी म्हणताना देरवील मी असेल असे त्या म्हणतात. आज त्या आपल्यात नाहीत परंतु काव्यातून त्यांच्या कथा कादंबऱ्या, ललित, बालगीते अशा अनेक गोष्टांच्या रुपाने त्या आपल्यात सहवास करीत राहतील.

शांताबाईंमध्ये एक प्रकारची राजस रसिकता होती. आणि ही राजस रसिकता पर्यावरणातच जन्म घेते. पर्यावरणाचा मूलाधार सामान्य माणूस असतो. अशा सामान्य माणसांचा गराडा शांताबाईंच्या आसपास सततच असे म्हणून त्यात ही राजस रसिकता टिकवून ठेवू शकल्या. शांताबाईंचे जीवन म्हणजेच एक सुंदर अशी जीवन कविताच होती.

अबालवृद्धांना रिवळवून ठेवणाऱ्या त्यांच्या कविता आहेत जसे-

''मनाच्या धुंदीत लहरीत येना
सरवे गं साजणी ते ये ना.''

या काव्यपंक्ती उच्चारताच तरुणांच्या बेधुंदमनाच्या लहरी उचंबळून येतात. आणि त्या तालावर डोलू लागतात. एवढे मोठे सामर्थ्य त्यांच्या काव्यात आहे. आणि हे साध्य होते रवूप परिश्रमाने ते परिश्रम शांताबाईंने घेतले आणि काव्याच्या कसोटीला रवऱ्या उतरल्या.

कवयित्री शांता शेळके

कु. करुणा कांबळे, तृतीय वर्ष कला

त्यांच्या कविता म्हणजे विशिष्ट साच्या... विशिष्ट गटासाठी, लोकांसाठी लिहिलेल्या... नव्हत्या तर सर्वसामान्य लोकांपर्यंत त्यांच्या... पोहचल्या होत्या. त्यांची बालगीते आजही... गुणगुणतो. बालपणी शिकलेले

नाच रे मोरा आंब्याच्या बनात
नाच रे मोरा नाच''

यांसारखी गीते आजही बालकांपा... अबालवृद्धांपर्यंत मनात घर करुन राहिले आहे. जे... काव्य बालमनात रुजते त्याची जागा म्हातारपणा... कायम असते. आणि शेवटपर्यंत मनात रुजत... आणि हे अढळस्थान शांताबाईंच्या बालगि... मिळाले आहे.

शांताबाईंच्या कविता ह्या काही तरी सुचित... जीवनार्थ प्रतीत करणाऱ्या आहेत. की ज्या... प्रत्येकाला काही तरी प्रेरणा, नवी दिशा देणारी... अशीच एक कविता

''प्रत्येकाला कवळायचा असतो
आपापला स्वतंत्र चंद्र दोन्ही हातात,
ते न जमल्यास निदान
वेचायचे असते चिमुटभर चांदणे तरी
जे डबीत ठेवायचे असते जपून''

यात त्या म्हणतात सर्वांनीच स्वप्न पाहिले... असतात. पण ती पूर्ण न झाल्याने निराश न होता... आहे त्यात समाधान मानून तो आनंद जपून ठेवाय... असतो.

'वर्षा', 'गोंदण', 'रुपसी', 'अनोळरवी', 'जन्मजान्हवी', 'कळ्याचे दिवस', फुलांच्या राती', 'तोच चंद्रमा' हे त्यांचे काव्यसंग्रह प्रसिद्ध आहेत. कवितेसाररव्या निरवळ साहित्य प्रकाराबरोबरच गीतलेरवनातही त्या रमत. चित्रपटांसाठी त्यांनी तीनशेहून अधिक गाणी लिहिली. रेशमाच्या रेघांनी, ''मागे उभा मंगेश पुढे उभा मंगेश'', ''ही वाट दूर जाते'', ''वादळ वारं सुटलं गं'', ''तोच चंद्रमा नभात'' इ. त्यांची गाणी रसिकांच्या मनात घर करून बसली आहेत.

''अजुन माझी
उत्सुक ओंजळ
अजुन ताजी फुले''
-असं त्या म्हणतात.

माझी ओंजळ अजुन उत्सुक आहे. जगातली किती तरी फुल वेचायली आहेत. त्यासाठी माझी ओंजळ (लेरवणी) उत्सुक आहे. ''धुळपाटी'' हे त्यांचे आत्मचरित्र. काही काळ त्यांनी ''डॉ. वसंत अवसरे'' या टोपण नावाने गीत लेरवन केले.

कवयित्री शांताबाईना काव्य, गीतलेरवनाबद्दल अनेक पुरस्कार मिळाले. प्रतिष्ठेचा समजला जाणारा ग. दि. माडगुळकर गीत पुरस्काराच्या १९९६ मध्ये त्या मानकरी ठरल्या. 'यशवंतराव चव्हाण मराठी साहित्य संस्कृती पारितोषिक' ही त्यांना मिळाले. आणि सर्वात महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे १९९६ मध्ये आळंदी येथे भरलेल्या अरिवल मराठी साहित्य संमेलनाच्या त्या अध्यक्षा होत्या.

शांताबाई शेवटपर्यंत लिहित राहिल्या आणि आपल्या काव्याने रसिकांच्या मनात त्या सतत रुंजी घालत आहेत अस वाटत राहतं. त्यांच्या काव्यातून भावमधूर स्वरांच्या तलम रेशीम लडी मनात हलके हलके उलगडू लागतात, कानात निनादु लागतात, ओठांवर रेंगाळत राहतात. सोनेरी स्वरांच्या कुपीत साठवलेला भावनेचा परिमळ हलके-हलके दर्वळू लागतो. बघता बघता या आर्त गंभीर सूरांचे धागे चित्तवृत्तींना ओढून घेतात. एवढी श्रेष्ठता त्यांच्या काव्यात होती, अन आजही आहे.

म्हणूनच त्यांच्यासाठी त्यांच्याच काव्यपंक्ती म्हणाव्याशा वाटतात-

''तोच चंद्रमा नभात
तीच चैत्रयामिनी
एकांती मज समीप
तीच तू ही कामिनी
तीच तूही कामिनी.''

❑ ❑ ❑ ❑

हे वयचं असं असतं

हे वयच असं असतं
कोणाची तरी वाट पाहत असतं
कोणाच्या तरी प्रेमात गुंतत असतं

हे वयच असं असतं
कोणाची तरी आठवण करीत असतं
कोणाच्या तरी स्वप्नात डुबत असतं

हे वयच असं असतं
कोणावरती तरी रुसत असतं
कोणासाठी तरी झुरत असतं

हे वयचं असं असतं
कोणाला तरी समजून घेत असतं
कोणाची तरी काळजी करत असतं

हे वयच असं असतं
कोणाला तरी घाबरत असतं
पण तरीही खूप खूप
कोणावर तरी खरं प्रेम करीत असतं
हे वयच असं असतं

कु. प्रणिता माने
तृतीय वर्ष कला

❑ ❑ ❑ ❑

एक प्रतिभावंत : शांता शेळके

कु. स्मिता काळे, एम.ए. भाग-१

''कधीतरी एके दिवशी मीच झाड होईन
पानामधून ओळरवीचे जुने गाणे गाईन''

मराठी काव्यरसिकांच्या कानामनात सतत घोळणारे नाव म्हणजे प्रतिभावंत कवयित्री शांता शेळके. यांचा जन्म २१ ऑक्टोबर, १९२२ मध्ये झाला. त्यांचे शालेय शिक्षण प्रथम रवेड-मंचर येथे व नंतर पुण्याच्या हुजुरपागेत झाले. महाविद्यालयीन शिक्षण स. प. महाविद्यालयात झाले. संस्कारश्रम वयात त्यांना श्री. म. माटे व रा. श्री. जोग यांच्यासाररवे उत्तम मार्गदर्शक लाभले. मराठी आणि संस्कृत भाषा घेऊन त्यांनी पदव्युत्तर पदवी संपादन केली. आळंदी येथे झालेल्या ६९ व्या अरिवल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाच्या त्या अध्यक्षा होत्या. त्यांच्या अनेक पुस्तकांना राज्य शासनाचे पुरस्कार लाभले.

''मला काहीतरी सांगायचे राहते
तेव्हा मी स्वत:ला प्रश्न विचारते
आणि मी लेरवनाकडे वळते'' असे त्या म्हणत

व यातूनच त्यांनी उत्तम साहित्याची निर्मिती केली. कोष्टी समाजातून आलेल्या शांताबाईंची कारकिर्द बहरली ती मुंबईतून आचार्य अत्रे— यांच्यासाररव्या अष्टपैलू व्यक्तिमत्वाचे मार्गदर्शक त्यांना लाभले. त्यांना माधव ज्युलियन व मर्ढेकर यांच्या काव्याने भारून टाकले व त्यांनी त्यांचाच वारसा पुढे चालवला.

'कविता ही एक काळजाला झोंबणारी, जीवन व्यापून टाकणारी, स्वत:कडे आणि जगाकडे बघण्याची अगदी वेगळी दृष्टी देणारी शक्ती आहे. हे मर्ढेकरांच्या कवितेने त्यांना तीव्रतेने जाणवून दिले.

१९४७ साली त्यांचा पहिला ''वर्षा'' हा काव्यसं[illegible] प्रसिद्ध झाला. त्यानंतर ''रुपसी'', ''तोच चंद्रमा'' यापासून ''रेशीमगाठी'' हे काव्यसंग्रह प्रसिद्ध झाले. शांताबाईनी अशाच सौंदर्यपूर्ण कवितांचा नजराणा बहाल करून रसिकांच्या सौंदर्यजाणिवा संपन्न केल्या. मोजक्या शब्दातून चित्रदर्शी शैलीने दृश्य परि[illegible] साधण्याची किमया त्यांच्या कवितेत होती. रुप, र[illegible] गंध स्पर्शाच्या संवेदना त्यांच्या कवितातून अति[illegible] संयम रितीने प्रकटल्या. असंरव्य संदर्भ जुन्या कवि[illegible] ओळी, वचने, उदाहरणे त्यांना सहज आठवतात व त्या[illegible] अतिशय चपलरवपणे त्यांचा वापरही करत. त्यां[illegible] अफाट स्मरणशक्ती हा सर्वांनाच चकित करणारा [illegible] होता.

''माझ्या बर्फाच्या उरात
प्रेम उबदार आहे,
शुभचिंतने साऱ्यांची,
घेऊन मी आले आहे''

असे सुंदर शब्द त्यांच्या अनुवाद कौशल्याची साक्ष देत पानोपानी विरवुरले आहेत. त्यांना कवि[illegible] लिहिण्याची प्रेरणा सतत काही प्रतिकात्मक [illegible] रुपकातूनच मिळाली. त्यांचे अप्रतिम निसर्गचित्रे [illegible] त्यांच्या कवितेचे वैशिष्ट्य आहे.

''सहज मिळे त्यात जीव तृप्तता न पावे,
जे सुदूर, जे असाध्य तेथे मन धावे ।

अशा वृत्तीच्या त्या होत्या.

गीतकार शांताबाई हेही त्यांचे रुप अतिशय विलोभनीय होते. त्यांच्या बहुसंरव्य गीतातून प्रकट [illegible]

होणारा भाव हा प्रामुरव्याने, प्रीतीचाच तसेच चैतन्य, विरह प्रेमाचा आहे. मराठी मनाला भावविश्वाला शब्द देवून हृदयातले गुज शब्दावाटे साकार केले. व रसिकांनी या सर्वच रचनांना प्रचंड दाद दिली. शांता शेळके या साऱ्या कौतुकाच्या वर्षावात अरवंड भिजत राहिल्या आणि रसिकांप्रती कृतज्ञ राहिल्या. बुजूर्ग संगीतकारापासून ते आजच्या युवा संगीतकारापर्यंत पिढ्या बदलल्या. पण शब्दवैभव शांताबाईचेच राहिले. तेवढेच प्रसन्न, ताजे आणि आशायघन

''प्रत्येक या शब्दावर, माझा ठसा,
हे शब्द माझा आरसा, हे शब्द माझा वारसा''

आनंदाची प्रेमळ गाणी गातानाही

''उमलून ये आनंद जो, गळणार त्याच्या पाकळ्या,
क्षणिकावरी असल्या सये तू जीव ओवाळू नको,

हे त्यांचे भानही जागे होते. ''महानंदा'' साठी तर कोकणी बाजाची गाणीही त्यांनी लीलया लिहिली. शांताबाईना संगीताचे शिक्षण नसले तरी त्यांचा कान चांगलाच तयार होता यातून अनेक सुंदर गाण्यांनी जन्म घेतला. ''राम राम पाहुणं'' ते ''वारसा लक्ष्मीचा'' इथपर्यन्त लेरवन त्यांनी केले. कधी त्या आपल्याच मनाला समजावताना,

''अजून थोडे आहे बाकी,
या रक्ताचे करणे पाणी,
अजून थोडे आणिक नंतर,
सरेल तेव्हा सारे कहाणी''

असे त्या म्हणून गेल्या आहेत. त्याच वैशिष्ट्यामुळे त्या समीक्षक-अभ्यासकांच्या लेरिवका न राहता थेट लोकलेरिवका झाल्या व त्यांची ही भूमिका 'माणूसपण' शोधण्याची व जपण्याची राहिली.

❑ ❑ ❑ ❑

गुलमोहोरांचे बहर

एकेक पान आयुष्याचं
उलगडत जाईल
मागचं मागे राहील
नवं समोर येईल
खुणावतील नवे रस्ते,
नव्या वाटा, नवी गावं
आखून दिलेल्या रस्त्यांवरून
तू दूरदूर चालत राहशील
काहीच नसेल माझ्याजवळ
तेव्हा...कदाचित
आठवतील मला
ते गुलमोहोरांचे बहर
तुलाही... कदाचित !!

श्री. अमित जगताप
तृतीय वर्ष कला

❑ ❑ ❑

मोरोपंताचे विराट पर्व

कु. श्रुती प्रभुणे, इ. ११ वी विज्ञान

(३०व्या आंतरमहाविद्यालयीन मोरोपंत वक्तृत्व स्पर्धेतील कनिष्ठ गटातील मोरोपंत विषयावरील प्रथम क्रमांक विजेतीचे भाषण)

''व्यासकृत महाभारत लक्ष ग्रंथ प्रसिद्ध हा भारी आर्यावृत्ते रचितो स्वल्पातची आणि तो कथा सारी''
अथवा

''करिती सूर्यास्तोदय अेक मुहूर्तात अेक शतदा ते त्यात न अेकासमही होते मेथे असेही शत दाते पाडिली शरपटलांनी जेव्हा नभ भरुनी अंधकाराते कातर म्हणती असमयी करविसी का अल्प ? अंधकाराते''.

हे महाभारतातील अर्जुनाने इतरांशी केलेल्या युद्धाचे वीरसात्मक वर्णन असो.

आर्या म्हटले की आपल्याला सर्व प्रथम आठवतात ते मोरोपंत, ओवी ज्याप्रमाणे ज्ञानेश्वरांच्या नावाशी, सुश्लोक वामनाच्या नावाशी व अभंगवाणी तुकोबाच्या नावाशी निगडीत झाली. त्याप्रमाणे आर्या ही मयुर कवी म्हणजेच मोरोपंतांच्या नावाशी निगडीत झाली. मोरोपंतांनी जे काही लिखाण केले, त्यातील सुंदर, अप्रतिम काव्यप्रकार म्हणजे आर्या.

मोरोपंतांचा जन्म शके १६५१ मध्ये झाला. ते बाबुजी नाईकांकडे पुराणिक म्हणून दाखल झाले. इथेच त्यांची काव्यप्रतिमा पूर्णत्वाने व खऱ्या अर्थाने बहरली. विराट पर्व हे महाभारतातील चौथे पर्व, यात विराट नगरीतील पांडवांचा अज्ञातवास वर्णन केलेला आहे. या पर्वात पाच घटना प्रमुख आहेत. पांडवांचे वेष पालटून विराट नगरीत आगमन, जीमूत वध, कीचक व उपकीचक यांचा वध, दक्षिण व उत्तर गोग्र... अभिमन्यू-उत्तरा विवाह. मूळ महाभारतात विराट... अध्याय ७२ व श्लोक संख्या २२५० आहे. मोरो... तो सर्व कथाभाग सात अध्यायात व ७४० आ... आणला. मात्र हा संक्षेप करताना मोरोपंतांनी मू... कथानकात कोणताही बदल केला नाही कि... कोणत्याही प्रकारचे स्वातंत्र्य घेतले नाही.

विराट पर्वाच्या पहिल्या भागात कीचकव... वर्णन आहे. त्यावेळेस द्रौपदीच्या म्हणजेच सैरंध्री... सौंदर्यावर मोहित होऊन विराट राजाचा मेहुणा कीच... तिला त्रास देऊ लागतो. हे भीमाला द्रौपदी... सांगितल्यावर तो कीचकाचा वध करतो. ... कीचकवधाचे वर्णन करताना तो प्रसंग किती भयं... होता किंवा कीचकाला मारताना भीमाच्या म... किती तिरस्कार होता हे पंतांनी फक्त दोनच ओळी... फार सुंदर उदाहरणासह स्पष्ट केले आहे.

''ब्रह्माकरवी स्मरवीमधुसुदनचरित जु पवनभू ते
कापवि शेष पटोते न विराटाच्या चित्या भवन भूते...''

याचा अर्थ असा की, भीमाच्या हातून झालेला कीचक वध हा श्रीविष्णूने मधुकैटभ नावाच्या दैत्यांना मारल्यानंतर विष्णूचे निवासस्थानच कापले गेले नाही तर त्या धक्क्याने विश्व मस्तकावर धारण करणाऱ्या शेषशायी नागाच्या फणेला सुद्धा कंप सुटला. त्याचप्रमाणे भीमाने ज्यावेळी कीचकाला आपट्टून ठार केले, त्यावेळी विराट राजाच्या भावांना स्वालील जमीनच कापली नाही तर शेषफणाही कापला गेला असे वर्णन केले आहे.

दुसऱ्या अध्यायात कीचक व उपकीचकाचे वध झाल्यानंतर कौरवांनी विराटनगरीवर आक्रमण केले पण पांडवांच्या मदतीने विराट राजाने हे युद्ध जिंकले. पांडवांच्यावर कितीही संकटे आली तरी ते कधीही न डगमगता त्या प्रत्येक संकटाचा समाचार अतिशय खंबीरपणे घेतात. हे दुसऱ्या अध्यायातल्या पंधराव्या आर्येत त्यांनी सांगितले आहे. उदा.

रवि न टळे चि गिळी परि उगळी खळ मलिन मंद राहू टळे
भर्वापद ही साथ न भी न चळे जेवि अचळ बाहू टळे

म्हणजे जसे दुष्ट राहू सूर्याला गिळतो तरी तो त्याला पुन्हा सोडतो व आपण स्वत: नाहीसा होतो पण सूर्य मात्र नाहीसा होत नाही. कितीही मोठी वावटळ आली तरी पर्वत ज्याप्रमाणे हलत नाही त्याप्रमाणे सज्जन लोकही संकटाला घाबरत नाहीत.

तिसऱ्या अध्यायात विराट नगरीत उत्तर दिशेने कौरवांनी केलेल्या हल्ल्याचे वर्णन आहे. यामध्ये स्त्री वेषातील अर्जुन (बृहन्नडा) याने विराट राजाचा मुलगा उत्तर याला युध्दात केलेली मदत आहे.

चवथ्या, पाचव्या, सहाव्या अध्यायात पांडवांचा अज्ञातवास संपल्याने त्यांचे झालेले प्रगटीकरण व कौरव पांडव युद्धाचे समर्पक वर्णन आहे.

सातव्या अध्यायात अर्जुनपत्र अभिमन्यु व विराटराजाची कन्या उत्तरा यांचे विवाह वर्णन आहे.

मोरोपंतानी विराट पर्वाचे वर्णन संक्षेपात केलेले असले तरीही मूळ कथानकाचे अनुसंधान त्यांनी कुठेच सोडले नाही. गतिमानते बरोबर प्रसंग उत्कटतेने व रसाळपणे रंगविण्याचे सामर्थ्य त्यांच्या लेखणीला लाभले. ज्या ठिकाणी संघर्ष असेल त्या ठिकाणी त्यांची लेखणी विशेष चमकते. वीररस हा त्यांचा आवडता रस आहे, म्हणूनच उत्तर गोग्रहणातील विविध प्रसंग रंगविताना इतक्या जलदगतीने एकामागून एक अशा घटना आपणासमोरून जातात, की आपण एखादा चलचित्रपट पहात आहोत असा भास होतो.

त्यांचे संवाद कौशल्यही अप्रतिम आहे. पाचव्या अध्यायातील कर्ण-अर्जुन संवाद, द्रौपदीने विराट राजाची केलेली निर्भत्सना, कीचकास उद्देशून भीमाने केलेले भाषण, कीचक-सैरंध्री संवाद इत्यादी संवाद वाचताना त्यांचे संवाद कौशल्य आपणास जिवंतपणा व रसरशीतपणाची अनुभूती देतात त्यामुळे मोरोपंताचे संवाद हे त्यांचे स्वतंत्र कर्तृत्व आहे. विराट पर्वात मुख्य पात्रांबरोबर कनिष्ठ पात्रांचे स्वभाववर्णन कथानकात रंग भरतात. द्रौपदी रंगविताना भावनेच्या कितीतरी सूक्ष्म छटा त्यांनी उलगडून दाखविल्या आहेत. पंतांच्या काव्यात रसाविष्कार आणि कल्पनाविलास अप्रतिम आहे. उपमा, उत्प्रेक्षा, रुपक आणि दृष्टान्त हे त्यांचे आवडते अलंकार.

अनेक यमकाच्या जोड्या आपणास विराट पर्वात दिसून येतील. जसे असो नमन/असोन-मन, सुप्रभा वरमणीला/सुप्रभाव रमणीला, चरणांच्या शेवटच्या दहा अक्षरांचे यमकही कसे जुळवले आहे ते पहा-

''शोभा सोडुनि होता शुद्ध वसंती करीरसा पार्थ
मग मंत्राते व्हाया उध्दव संती करी रसापार्थ''

उपमा साधताना त्यांनी विविध भावछटांचे वर्णन यातून केले आहे.

उदा.: ''गाठी तिला पुन्हा तो खल जेवी पतंग दीपकलिकेला''

यामध्ये पतंग जसा दीपकलिकेवर झडप घालून स्वत:चा नाश पावतो तसा कीचक सुद्धा नाश पावणार आहे हे सुंदर रीतीने सांगितले आहे. त्याचप्रमाणे :

''परि कांपली सतीची तनू जैसी मंदमारुते कदली''

यामध्ये कीचकाला खरे वाटावे म्हणून संकेत स्थानाची सूचना करणाऱ्या सस्तिम द्रौपदीच्या शरीराला जो कंप सुटला त्याचे साम्य मंद वाऱ्याने हालणाऱ्या कदलीशी केले आहे.

पण यमकाच्या हव्यासामुळे काही वेळा घोटाळ्याची व गुंतागुंतीची शब्दरचना करावी लागली.

तरी कथेचे अनुसंधान सांभाळून मूळ आर्येतील रसांचा भंग होऊ न देता दुसऱ्या ओळीत संवादी कल्पना आणून ५-५, ६-६ अक्षरांचे यमक जुळविणे कठीण आहे. ते मोरोपंतांनी आपल्या भाषाप्रभुत्वाच्या जोरावर साध्य केले आहे.

विराट पर्वात रुपके अनेक ठिकाणी आली आहेत. भीमाने त्रिगर्ताच्या शरीराला मार देऊन रवूप दुःरव दिले ही कल्पना रुपकाच्या द्वारे उत्कृष्टपणे व्यक्त केले आहे.

मोरोपंताच्या काव्यातील कथाकथन चातुर्य, संवादशैली, रसाविष्कार, कल्पनाविलास, संस्कृत शब्द व समास यांच्यामुळे त्यांच्या काव्यात आलेली गंभीरता व घनता उत्कृष्ट शब्दालंकार व अर्थालंकार या आणि इतर अनेक गुणांमुळे त्यांचे आर्याभारत हे उत्कृष्ट काव्य झाले.

हे सर्व असले तरीही टीकाकारांनी त्यातील काही दोषही दारववले आहेत. त्यांच्या भाषेत क्लिष्टता, दुर्बोधता, कृत्रिमता आणि औचित्यहानी आहे. त्यांच्या काव्यात सतत दीर्घ समास येतात त्यामुळे भाषा अकारण दुर्बोध होते. अर्थ सौदर्याच्या दृष्टीने त्यांचा काही उपयोग होत नाही.

उदा. पहिल्या अध्यायातील ४८वी आर्या बघा- हशमुरव मुरवमळजळ निधिरवपतिपंक्तीत कीचक लिहावा ।

त्यांच्या काही अलंकारात गंभीर विषयाच्या शेजारी एरवादी शुल्लक गोष्ट आणून बसविल्याने चमत्कृती निर्माण झाली आहे. जसे अर्जुनाने मारलेल्या बाणाचा अश्वत्थाम्याने कसा नाश केला हे एरवाद्या वानराने हरभरे जसे गटप करावे हे उदाहरण देऊन सांगितले आहे.

❑

❑

मोरोपंत हे फक्त भाषांतरकार होते ... त्यांच्या काळाचे प्रतिनिधी नव्हते असे म्हणजे पानिपतसाररवे महाप्रचंड युद्ध ... असताना ते कौरव-पांडवांच्या काळातील ... रमून गेले होते. त्यांच्या अवघड भाषाशैलीमुळे ... काव्य बहुसंरव्य जनते पोहोचू शकले नाही.

असे थोडेफार दोष सोडले तर त्यांचे ... अप्रतिम होते यात शंका नाही. मोरोपंत काळाचे ... तर पंडित काव्य परंपरेचे प्रतिनिधी होते असे ... येईल.

मोरोपंताची रचना प्रमाणबद्धता व आटोप... वाटते. त्यांच्या कथेला आकृति सौंदर्य ... अलंकाराचा सुंदर वापर केल्याने त्यांच्या ... प्रतिभेचा अविष्कार हा स्तिमित करणारा ... आजवर महाभारताचे अनुवाद अनेकजणांनी ... असतील पण मोरोपंतांच्या आर्य भारताची गोडी ... अनुवादाला येऊ शकली नाही. एकंदर सर्व ... गुणांचा विचार करता मोरोपंत हे गुणसमुच्चयाचे ... प्रतीचे कवि वाटतात.

पंडित कवींच्या परंपरेतील मोरोपंत हे ... शेवटचे पण मानाने पहिले. मंदिराचा कळस हा ... बांधला जातो पण त्यामुळे मंदिराला रवरी शोभा ... त्यादृष्टीने आरव्यानक कवितेच्या मंदिराचे मोरोपंत ... कळस होते असे म्हटले तर वावगे ठरणार नाही.

तेव्हा या श्रेष्ठ प्रतिभाशाली कविला वंदन ... त्यांच्याच शब्दात त्यांचा असा गौरव करेन की.

''झाले बहु, होतील बहु, आहेतही बहु
परंतु यासम हाच ।''

❑

❑

मोरोपंताच्या महाभारतातील अविस्मरणीय व्यक्तिरेखा

कु. आम्रपाली कुलकर्णी, एम.ए.भाग-१

(३०व्या आंतरमहाविद्यालयीन मोरोपंत वक्तृत्व स्पर्धेतील वरिष्ठ विभागातील मोरोपंत विषयावरील द्वितीय पारितोषिक प्राप्त भाषण)

''आर्या ग्रंथरचूनि बहुविट्ठल
चित्तासि तोषवी फार
त्या मोरेश्वर पंता माझा
हा साष्टांग नमस्कार''

अशा या थोर कविवर्यास वंदन करून मी माझ्या विषयास प्रारंभ करते.

मोरोपंतानी केकावली, मंत्ररामायण, प्रल्हादविजय नामसुधाचषक, रामानमार्या, शिवार्याशतक, आर्यामुक्तामाला इ. उत्तम काव्ये लिहीली. तसेच पांडुरंग स्त्रोत्रे, कृष्णस्तवराज, रामस्तुती, शंकरस्तवन, हरिसंबोध इ. स्फूट प्रकरणे गीर्वाण भाषेत रचली.

१७५२ च्या सुमारास रामजीपंत व मोरोपंत बारामतीस बाबूजी नाईक यांच्या आश्रयास आले. बाबूजी नाईकांनी मोरोपंताचा कवित्व गुण लक्षात घेऊन कायमस्वरुपी आपणाजवळ ठेवून घेतले. अशा या श्रेष्ठ कवीची सर्वच काव्यरचना बारामती या पुण्यनगरीतच झाली.

मोरोपंताची पार्श्वभूमी पाहात असतांना त्यांनी लिहिलेल्या महाभारतातले गुरुद्रोण, भीष्म, अश्वत्थामा, अर्जुन, कृष्ण, अभिमन्यु, भीम, नकुल, सहदेव, युधीष्ठीर, कर्ण या सर्वच पात्रांना पंत महत्व देतात. तरी देरवील त्यातल्या त्यात मला आवडलेली व्यक्तिरेरवा म्हणजे अर्जुनाची होय ती त्यांनी किती सहृदयतेने मांडली आहे ते पाहू.

सर्वप्रथम पंत अर्जुनाच्या रणाविषयी म्हणतात की, या अर्जुनाचा वर्ण गौर आहे. तो नाजुक सुकुमारच नाहीतर वीर योद्धा देरवील आहे. त्याची कांती प्रभा कोटी कोटी सूर्याप्रमाणे आहे, व या तेजाच्या योगाने तो जळतो की काय असा भास होतो. या अर्जुनाचा स्वभाव केविलवाणा, दीनवाना आहे. त्याच्याकडे गुरुविषयी असलेले प्रेम, नम्रता, कृतज्ञता ही दिसून येते. हा प्रेमळ सरवा देरवील आहे. या अर्जुनाला भिन्न भिन्न नावे आहेत. सिताश्रव, पार्थ, धनंजय इ. नावे होत.

''असति बहुधर्नुधर अरि, परिपार्थ सदा नण्यसाचि समराया
हटकाया मटकाया साजिळ कवण सव्यसाचि समराया ।''

पंतांच्या मते धर्नुधर पुष्कळ आहेत हो पण अर्जुनासारखा दुसरा कोणी नाही. म्हणूनच पंत या पांडव सैन्याच्या रक्षणकर्त्याला ''महाबाहो'' ही उपमा देतात. परंतु एकीकडे गुणवर्णन करत असताना काही कवींनी मात्र अर्जुनास वाहुटळाची उपमा देतात पण पंत अशा कवींना रवडा सवाल करतात. ते म्हणतात की जो आपल्या बाणांस अवकाशात नेण्यास समर्थ आहे अशा पराक्रमी अर्जुनाविषयी बोलणाऱ्या कवींनी कुठंतरी लज्जित झाले पाहिजे.

म्हणूनच मला पंतांनी लिहिलेल्या महाभारतातील एक श्लोक सांगावासा वाटतो तो म्हणजे-

''अर्जुन समवीर नसे मागे । आता पुढे न व्हायाचा
हा वीरसौध नगही न उरेल उरेल लव्हयाचा''

अर्जुनासारखा समवीर इथून मागेही नाही व इथून पुढेही होणार नाही. ज्याच्याजवळ नम्रपणा आहे त्याचाच टिकाव लागेल अन्यथा सर्व काही कठीण होईल. अशा या संहारकर्त्याला अर्जुनरूप ''शरभ व बाल सूर्य'' अशी उपमा देतात. सरवाप्रिय गुरुप्रिय कृतज्ञताशील, रणशूर, धर्नुधारी अशा विविधगुणांच्या रूपात मोरोपंत अर्जुनाला पाहतात. म्हणूनच म्हणतात ना - आकाशात विहार करु शकत नाही तो ... कसला, कृष्णाला त्रास दिला नाही तो कंस ... पोटाला थोडा त्रास नसेल तर तो उपवास कसला, ... नसलेले क्षेत्र कसले, आणि अर्जुनाची ... व्यक्तिरेखा सांगितली नाही तर ते मोरोपंतांचे ... कसले ?

❑ ❑ ❑ ❑

जाणता राजा

उपेक्षतांच्या डोळ्यातील अश्रु
शरदचंद्रजींनी आपल्या ओठांनी पिला
म्हणून जनतेने त्यांना
'रयतेचा वाली' हा किताब दिला.

शेतकऱ्यांच्या घामाचं मोल
शरदजी हृदयापासून जाणतात.
सोन्याहुनही त्याला
सदैव श्रेष्ठ मानतात.

शेतकऱ्यांचे सुख-दुःख
शरदचंद्रजी मनापासून जाणतात.
म्हणून तर शेतकरी त्यांना
'जाणता राजा' म्हणतात.

जनतेच्या घामाला शरदचंद्रजी
नेहमी महत्त्व देतात
म्हणून माणसं त्यांच्याकडे
'महानायक' म्हणून पाहतात.

शरदचंद्रजींच्या व्यक्तिमत्वाकडे पाहिलं असता
हृदय प्रभावित होतं
कळत-नकळत ओठांवर
शरदचंद्रजी जिंदाबाद येतं.

महाराष्ट्राच्या विकासाचे स्वप्न
शरदजींनी सदैव पाहिलं
त्यासाठी त्यांनी
आपलं सर्वस्व वाहिलं.

स्त्री उन्नतीचे कार्यही
शरदजींनी मनापासून केले
सार्वजनिक क्षेत्रात तिला
मानाचे स्थान मिळवून दिले.

सर्वसामान्य माणूस सुखी झाला पाहिजे
हीच आहे शरदजींची भावना
लाभो उदंड यश ह्या कर्तृत्वाला
हीच माझी कामना !

श्री. सतिश कुंभार
द्वितीय वर्ष कला

❑ ❑ ❑ ❑

अनेकान्त
२००२-२००३

हिंदी विभाग

बेकार है तुम्हारा होना हिंदू
बेकार है तुम्हाराहोना मुसलमान,
अगर न रह सके तुम इन्सान,
अगर न रख सके तुम इन्सान का स्वाभिमान
अगर न रच सके तुम इन्सान के लिए
सुख की जमीन,
स्नेह का आसमान ।

हरिवंशराय ''बच्चनजी''
('बुद्ध और नाचघर' से उद्धृत)

❖ विभागीय संपादक ❖
प्रा.सुरेश साळुंके

अनुक्रमणिका

गद्य विभाग

१) हालावादी कवि : हरिवंशराय बच्चन	अशोक शिंदे
२) देश की एकता की संवाहिका :हिंदी	कु. अनिता डोंबाळे
३) कबीर की प्रासंगिकता	शहाजी नरुटे
४) भारत माता की मनोकामना	तुकाराम इंगळे
५) दोस्ती	गोरख रुपनवर

पद्य विभाग

१) हिंदी	कु. अनुराधा गिरीगोसावी
२) साथ-साथ	विनायक चोरमले
३) जीवन एक सपना	कु. अनिता बनकर
४) मंजिल की तलाश में	अमोल जाधव
५) मत बनो	संतोष पवार
६) जिंदगी की राह	कु. अनिता बनकर
७) रावण की तलाश	सचिन मोरे
८) मेरा भारत	अनुराधा गिरीगोसावी
९) हिंदी की नजाकत	दत्तात्रय तावरे
१०) मेरी दोस्ती	कल्याण धायतोंडे
११) रुसवाई	कल्याण धायतोंडे
१२) इन्सान क्या बन गया है तू	मुकिंदा जगताप

हालावादी कवि : हरिवंशराय बच्चन

अशोक शिंदे, टी.वाय.बी.ए.

''मृत्यु पथ पर भी बढूंगा
मोद से यह गुनगुनाता
अंत यौवन अंत जीवन
का मरम क्या
दो नयन मेरी प्रतिक्षा में खडे है ।''

हिंदी जगत के हालावादी कवि हरिवंशराय 'बच्चनजी' ने ऐसे अनेक पद्य काव्य लिखकर अपनी जीवन यात्रा समाप्त कर दी मगर आपकी मृत्यु की खबर सुनकर मन बहुत दु:खी हुआ । आपको जीवन में हर कदम चुनौती मिली । आपका जीवन पथ भी अनिनिश्चत था । कर्मफल की आपको चिंता न थी । आपकी प्रीति तो सफल हुई इसी कारण आपको मुसीबतों का कोई दु:ख नहीं, मगर आपके इस दुनिया से चले जाने के कारण पूरा भारत दु:ख के सागर में डूब गया है ।

हरिवंशराय ''बच्चनजी'' का जन्म प्रयाग के कटघर मोहल्ले के प्रतिष्ठित कायस्थ परिवार में २७ नवम्बर, १९०७ ई को हुआ था । प्रताप नारायण आपके पिताजीका और सरस्वती देवी आपकी माताजी का नाम है । आपके पिताजी नित्य ''रामायण'' पढा करते थे और माताजी ''सूरसागर'' पढा करती थी और ऐसे महान माता पिता की देखरेख में आपकी शिक्षा आरंभ हुई । आपने १९२५ में इन्टर, १९२७ में बी.ए. की शिक्षा पूरी की ।१९३० में असहयोग आंदोलन में आपने सहभाग लिया और इसी कारण एम.ए. की पढाई छोड दी। यह तो आपकी शिक्षा का पहला चरण था । आपके जीवन का दूसरा चरण! आपकी पहली पत्नी ''श्यामा'' की मृत्यु के बाद १९३७ में आरंभ हुआ। इसी कारणवश १९३८ में एम्.ए और १९३९ में बनारस से बी.टी. की । १९५२ में कैम्ब्रिज जाकर १९५९ में पीएच. डी.की उपाधि प्राप्त की ।

आपकी पहली पत्नी की मृत्यु के बाद आपके जीवन में निराशा फैल गई और आप गाते रहें -

''कितना अकेला आज मैं ।
संघर्ष में टूटा हुआ
दुर्भाग्य से लूटा हुआ ''

यही कारण है आपके काव्य में निराशा की छटा दिखाई देती है । विदेश से उपाधि प्राप्त करके लौट आने पर आपने अपने पूर्व पद पर काम किया और इस कार्य से मुक्त होने पर आकाशवाणी के इलाहाबाद केंद्र से सम्बद्ध हो गये । दिसंबर १९५५ में भारत सरकार ने आपको विदेश मंत्रालय में हिंदी विशेषज्ञ पद पर नियुक्त किया । जब १९६६ में तत्कालीन राष्ट्रपती डॉ. राजेंद्र प्रसाद ने आपको राज्यसभा का सदस्य नियुक्त किया । आपको ''चौसठ रुसी कविताएँ'' पर सोवियत भूमि का ''नेहरु पुरस्कार'' तथा १९६९ में ''दो चट्टाने'' पर साहित्य अकादमी से पुरस्कृत किया । आपको ''साहित्य वाचस्पति'' का सम्मान और १९७६ में ''पद्मभूषण'' ''देशद्वार से सोपान तक '' को ''सरस्वति'' सम्मान आदि पुरस्कारों से सम्मानित किया ।

''आपका पहला प्यार'' आपकी कविता है, जिसका लेखन आपने केवल हिंदी में ही किया । शराब की बूँद को भी स्पर्श न किए हुए इस महाकवि ने ''मधुशाला'' नामक काव्य लिखा । इसके साथ ही ''तेरा हार'', ''मधुबाला'', ''मधुकलश'', ''दो

चट्टाने'', ''बहुत दिन बीते'', ''जालसमीटा'', ''भाषा अपनी भाव पराये'' आदि मौलिक काव्यकृतियों का निर्माण करके आपने साहित्य का रस पी लिया और इस भूतल को स्वर्ग बनाया है।

जब आपका दूसरा विवाह २४ जून १९४५ को ''तेजी'' से हुआ तब आपके जीवन की निराशा, पीडा, तथा वह गहन तिमिर जो श्यामा की मृत्यु के उपरांत छा गया था वह खल हो गया। ''तेजी''ने ''श्यामा'' की पूर्ति तो की उसके साथ ही माँ-बहन, सहचरी, प्रियतमा, पत्नी का सा प्यार दिया। उसके व्यवहारों के कारण आपकी कविता को प्रेरणा के साथ नई दिशा का निर्देश भी मिला। ''तेजी'' के द्वारा मिले हुए आपके पुत्र अमिताभ और अजिताभ में से आपके बड़े पुत्र अमिताभ सिनेजगत के प्रसिद्ध कलाकार है।

हरिवंशराय बच्चनजी हालावादी कवि कहे जाते हैं। 'श्यामा' की मृत्यु के बाद लिखा हुआ ''निशा-निमंत्रण'' ''एकांत संगीत'', ''आकूल अंतर'' आपके वेदना परक काव्य है। मगर जब आपका विवाह ''तेजी'' से हुआ तब आपको जीवन से समझौता करना पडा। तब आपने ''सतरंगिनी'', ''हालाहल'', ''मिलनयामिनी''और ''प्रणय पत्रिका'' जैसे प्रणय काव्यों का निर्माण किया।

आपको एक सफल व्यंग्यकार भी कहा जाता है। अपने गीतों में जहाँ व्यंग्य करने का अवसर मिला है वहाँ आप व्यंग्य करने से नहीं चुके हैं। आपके समय के आदर्शवादी नेताओं, अवसरवादी राजनीतिज्ञों पाखंडी देश हितैषियों आदि के प्रति आपका व्यंग्य यथार्थ है जैसे,

''भ्रष्टाचारी पकड़ी गई है ?
मंत्री जी को एक बडा अभिनंदन ग्रंथ
समर्पित कर दो।
बिगडा सब कुछ बन जायेगा।''

❑

आपका समाजसुधार का काव्य भी कम मौलि[...]
है। आपने कहा है-

''बेकार है तुम्हारा होना हिंदू
बेकार है तुम्हारा होना मुसलमान
अगर न रह सके तुम इन्सान।''

कितना मौलिक है आपका काव्य जैसे

''बैर बढाते मंदिर-मस्जिद
मेल करती मधुशाला।''

बच्चनजी मानते हैं कि, ''मधुशाला'' ही ए[...] है, जो जाति के भेदभावों को मिटाती है। मंदि[...] मस्जिद में विश्वास नही रखते क्योंकि वहाँ सिर्फ[...] के ही नामपर आडंबर होते हैं और सिर्फ बैर ब[...]

देशभक्ति के साथ ही आपने मुक्तक [...] उद्‌बोधन काव्य तथा मानवतावादी काव्य में [...] सभी मानव जाति को समान रुप से देखा है। [...]

''भूल गया है क्यों इंसान
देश अलग है, देश अलग हो
देश अलग है, वेश अलग हो
रंग रुप नि:शेष अलग हो
मानव का मानव से लेकिन अलग न [...]
प्राण।''

संक्षेप में, हरिवंशराय 'बच्चन'जी हिंदी जगत[...] एक महान कवि ही नहीं बल्कि एक सफल गीतका[...] भी थे। उन्हें संगीत का भी ज्ञान था। उनके काव्य[...] अनेक छंद तथा अलंकार मिल जाते हैं। हिंदी ज[...] के काव्य में से हरिवंशराय ''बच्चनजी'' नामक [...] समाप्त हो चुका है। दुनिया याद रखें या न रखें, [...] जगत उन्हें कभी नहीं भूल सकेगा। ऐसा महान [...] हिंदी जगत् में शायद फिर नहीं होगा। उनकी [...] संपदा के कारण हिंदी जगत आजीवन उनका [...] ऋणी रहेगा। उनकी मृत्यु से एक युग की समाप्ति [...] तो हो गई, लेकिन उनकी ''मधुशाला'' हम सब [...] जीने का बल देगी, यह विश्वास है।

❑

''देश की एकता की संवाहिका हिन्दी''

कु. अनिता डोंबाळे, एम्.ए. (हिन्दी) भाग २

''निज भाषा उन्नति अहै सब
उन्नति को मूल।
बिन निज भाषा ज्ञान के मिटै न
हिय को शूल।''

अर्थात हिन्दी एक सामूहिक शक्ति है, जो सभी को एक डोर बाँधे हुई है। जब राष्ट्रीय चेतना के विकास के साथ राजभाषा को राजपद दिलाने की माँग उठी। तब भारतेंदु जी ने यह नारा लगाया था।

''हिन्दी'' शब्द का लम्बा इतिहास है। हमारे देश में ''हिन्दु'' नाम ''सिंधु'' का प्रतिरुप है। ईरान अथवा फारसवासी सिन्धु नदी तट के प्रदेश को ''हिन्दु'' एवं वहाँ के निवासियों को '' हिन्दु'' कहते थे। इस 'हिन्दु' से 'हिंदी' शब्द बना। 'हिंदी' का एक अर्थ हिंदुस्थान का निवासी भी है। यहाँ पर इकबाल की चंद पँक्ति कितनी सार्थक है ''हिन्दी है हम, वतन है हिन्दोस्ताँ हमारा''।

सन १९४७ में देश की आजादी के बाद संविधान में हिन्दी भारत संघ की राजभाषा और देवनागरी राजलिपि स्वीकृत की गई।

संविधान के अनुच्छेद ३५१ द्वारा केंद्रीय सरकार को हिन्दी के विकास एवं प्रचार का दायित्व सौंपा गया। १९५५ ई. में राजभाषा आयोग की स्थापना की गई जिसका कार्य हिन्दी के प्रयोग को बढाना था। १९६७ ई. में संशोधित अधिनियम के अनुसार आश्वासन दिया गया कि जब तक भारत का एक राज्य भी अंग्रेजी का प्रयोग करना चाहेगा, तब तक कोई अन्य भाषा राजभाषा नहीं बन सकेगी।

राज्यकर्मचारियों को हिन्दी में कार्य करने के प्रोत्साहन, भत्ते, पुरस्कार और वेतनवृद्धि का प्राविधान किया गया। हिन्दी की प्रगति को देखने के लिए उच्चस्तरीय केन्द्रीय हिन्दी समिति है।

हिंदी किसी जाति विशेष की बोली नहीं है, किसी व्यक्ति विशेष की मातृभाषा नहीं है अपितु यह एक सामान्य भाषा है। हिन्दी राष्ट्रीय एकता का आईना है। भाषा मनुष्य की भावाभिव्यक्ति का साधन है। गांधी जी ने स्पष्ट कहा था कि, ''मेरी मातृभाषा में कितनी भी कमियाँ क्यों न हों, मैं इससे उसी तरह चिपटा रहूँगा जैसे बच्चा अपनी माँ की छाती से। वही मुझे जीवनदायी दूध दे सकती हैं। अगर अंग्रेजी उस जगह को हडपना चाहती है, तो मैं उससे सक्त नफरत करूँगा। वह कुछ लोगों के सीखने की चीज हो सकती है, लाखों करोंडो की नहीं।''

हिन्दी भारत की राष्ट्रभाषा है, यह तो स्वत: सिद्ध बात है। अमरीका, पश्चिम जर्मनी आदि देशों में भी हिंदी का अध्ययन किया जाता है। आज सभी देशों में हिन्दी का महत्व दिनों दिन बढता जा रहा है। विदेशों में भी इसकी माँग बढती जा रही है। राष्ट्रभाषा हिन्दी की जानकारी सभी राष्ट्रवासियों को होनी चाहिए। राष्ट्रभाषा हिंदी में करुणा, मैत्री, सहानुभूति, उदारता जैसे सामाजिक गुणों के विकास की भी नितान्त आवश्यकता है।

आज बहुत-सी संस्थाएँ ऐसी हैं जहाँ हिन्दी को महत्वपूर्ण दर्जा दिया जा रहा है। हिन्दी साहित्य संमेलन से हिन्दी का महत्वपूर्ण समाचारपत्र ''राष्ट्रभाषा सन्देश'' सम्पूर्ण देश में जन-जन तक पहुँचकर लोगों

ट्रीय एकता का संचार करने में काफी कामयाब सिद्ध हुआ है। यह स्पष्ट है कि आकाशवाणी और दूरदर्शन के क्षेत्र में हिन्दी को सर्वोत्तम स्थान प्राप्त है।

अन्त में, मेरा यही कहना है कि हिन्दी को सफल बनाने में सभी को अपना सहयोग देना होगा, देश के प्रत्येक नागरिक को उसमें आना होगा। इस... में मेरी एक उक्ति चरितार्थ सिद्ध होगी -

''अंग्रेजी का गया जमाना
इंग्लिश का अब नही ठिकाना।
मेरे इस लेख की लाज बचाना
हिन्दी को मत कभी भुलाना॥

❑

हिंदी

हिंदी जिसको नाम मिला,
वह भाषा हिंदुस्तान की है।
हिंदी तो राष्ट्रभाषा तो
यह बात बडे सम्मान की है।
हिंदी हिंदुस्तान का दिल है,
हर किसी के दिल में हिंदी है।
फिर भी जाने क्यों अब तक
हम अंग्रेजी के बंदी है।
हिंदी हमारी भावना है,
यह भाषा हमारी शान की है।
वीरता की बोली यहीं है,
यह बोली अभिमान की है।
रिश्ते-नातों का लिहाज जिसने,
अपने आप में पिरोया है।
जिसने अपनी सुंदरता से,
देशवासियों का प्यार पाया है।
हर किसी की है यह बोली,
अपनों को अपनों से जोडे।
भूला दे जो जाति धर्म को,
परायेपन के बंधन तोडे।
यह भाषा अपनेपन की है।
हिंदी जिसको नाम मिला,
वह भाषा हिंदुस्तान की है।

कु. अनुराधा गिरीगोसावी
एस.वाय.बी.ए.

❑

साथ-साथ

जिंदगी सपनों से जुडी है,
सपना जिंदगी से जुडा है।

सुख-दुख के साथ है
दुखसुख के साथ है।

खुशबू फूलों के साथ जुडी हैं,
फूल खुशबू के साथ जुडा है।

धरती हरियाली के साथ जुडी हैं,
हरियाली धरती के साथ जुडी है।

संगीत गीत के साथ जुडा हैं,
गीत संगीत के साथ जुडा हैं।

मंजिल राह के साथ जुडी हैं,
राह मंजिल के साथ जुडी हैं।

धडकन दिल से जुडी है,
दिल धडकन से जुडा है।

प्यार इन्सान के साथ जुडा है,
इन्सान प्यार के साथ जुडा है।

चाँद-चाँदनी के साथ जुडा है,
चाँदनी-चाँद के साथ जुडी है।

तुम हमारे साथ जुडी हो
हम तुम्हारे साथ जुडे हैं।

विनायक चौरमाले
एस.वाय.बी.ए.

कबीर की प्रासंगिकता

शहाजी नरूटे, टी.वाय.बी. ए.

इस बात से तो सभी परिचित हैं कि भारत ''संतमहात्माओं की'' भूमि है। भारत जैसे विशाल देश में बहुत सारे समाजसुधारक हुए हैं। हिंदी जगत् के महान समाजसुधारक के रुप में संत कबीरदास ख्यात हैं। आज के संदर्भ में उनके विचार उपयुक्त ही नहीं, बहुत जरुरी भी हैं।

कबीरदास की जन्म सं. १४५५ में हुआ था। इससे आपके सामने यह सवाल उठना स्वाभविक है कि समाजसुधारकों की कमी न होते हुए भी इतने पुराने समाजसुधारक को याद करने की क्या आवश्यकता थी? वैसे आज भी बहुत सारे समाजसुधारक हैं लेकिन वे अपना कर्तव्य भूल रहे हैं। कबीर एक ऐसे महान संत, कवि तथा समाजसुधारक रहे हैं उनका समाजसुधारक रुप उन पर लिखने के लिए मुझे प्रेरित कर रहा है।

आज भारत जैसे विशालकाय देश के सामने बढती बेकारी, अशिक्षा, जनसंख्या, आतंकवाद, जातिभेद आदि कई समस्याएँ हैं। इन समस्याओं में जातिभेद सबसे बडी समस्या है। आज हिंदु-मुस्लिम भेदभाव के कारण देश का ज्यादातर पैसा युद्धोंपर खर्च होता है। अत: मन में प्रश्नचिन्ह खडा होता है कि इन समस्याओं को कैसे हल किया जाए? इन समस्याओंको बहुत पहले समझनेवाले कबीरदास निश्चय ही महान समाजसुधारक थे। जिन्होंने इन समस्याओं की भीषणता को उस काल में समझा ही नहीं तो उसपर हल ढूँढने का काफी प्रयास भी किया था। उनके शब्दों में -

''जाति-पाति पूछे न कोई,
हरि को भजे सो हरि का होई।''

अर्थात जो भगवान की भक्ति करता है वह भगवान को पाता है, इसमें जाति-पाति के लिए कोई स्थान नहीं है। वैसे भगवान की भक्ति करने का अधिकार तो सभी मानवजाति का है।

कबीर ने भगवान की भक्ति को मानवरुप में ढूँढा है, अत: वे कहते हैं

''मोको कहाँ ढूँढे बंदे, मैं तो तेरे पास में
ना मैं देवल, ना मैं मस्जिद, ना कौबे कैलास में।''

अर्थात, हे भक्त मुझे अन्यत्र कहीं ढूँढने की आवश्यकता नहीं है। मैं तो तेरे पास ही रहता हूँ। मैं मंदिर, मस्जिद या कैलासपर कहीं भी नहीं हूँ। तेरे पास होनेपर भी तू मुझे पहचान नहीं पा रहा है और मुझे ढूँढते हुए अन्यत्र भटक रहा है।

आज के समाजसुधारकोंकी बात ही कुछ और है। जातिभेद की समस्या को मिटाने के बजाय दोनों जातियों को भडकाने का काम ही वे अधिक करते हैं। कोई भी इस समस्या को मिटाने का प्रयास नहीं कर रहा है। सौं-करोड से भी ज्यादा जनसंख्यावाले इस देश में कबीरदास जैसा एक भी समाजसुधारक पैदा न होना यह दुर्भाग्य की बात है।

आज भक्तिभावना का स्वरुप बदल गया हैं। ''पैसा'' ही लोगों का भगवान हो गया है। उसे ही सबकुछ मानकर लोग उसके पीछे भाग रहे हैं। मानवता का कहीं नामोनिशान तक नहीं दिखाई देता

है। इस संदर्भ में कबीरदास की प्रेमकल्पना अलौकिक हैं। वे कहते हैं-

''पोथी पढी-पढी जग मुआ पंडित भया न कोइ।
ढाई आरवर प्रेम का पढे सो पंडित होई ॥''

अर्थात किताबें पढनें से कोई पंडित नहीं बन सकता, तो ''प्रेम'' के ढाई अक्षर को मन से समझनेवाला महान पंडित होता है। आज प्रेम की व्यारव्या बदल गयी है। उसमें स्वार्थ के सिवा कुछ भी नहीं है। कहीं भी त्याग की भावना नहीं दिरवाई देती है। आज के नवयुवक प्यार के चक्कर में पडते है मगर उनका प्रेम सच्चा न होने के कारण व अपनी प्रेमिकाओंकी हत्याएँ करते हैं। नारी की ओर भोगविलास की दृष्टि से देरवते हैं। तात्पर्य, प्रेम का वास्तवविक अर्थ लोग भूल बैठे हैं। कबीर की प्रेमकल्पना ता इससे कई गुणा अच्छी तथा श्रेष्ट है।

आज कोई भी समाजसुधारक जातिभेद की समस्या को मिटाने का प्रयास नहीं कर रहा है।

जीवन एक सपना

जीवन एक सपना है, जो सुबह होते
ही टूट जाता है।

जीवन एक हवा का झोंका है, जो आता है
चला जाता है।

जीवन एक मिट्टी का रिवलौना है, जो गिरने पर
चूर-चूर हो जाता है।

जीवन एक आँसू है, जो आँरवों से बहकर
मिट्टी में मिल जाता है।

जीवन एक यात्रा है, जो समाप्त होने पर
मिट जाती हैं।

जीवन एक सपना है, याद किया तो अपना है,
भूल गया तो सपना है।

कु. अनिता बनकर, एफ.वाय.बी.ए.

अयोध्या तथा कश्मीर का प्रश्न अब तक नहीं गया है। रथयात्राएँ निकाली जाती हैं, मंदिर-... गिरा दिए जाते है, तो कही एक जाति दूसरी ... लोगों की हत्याएं करती है। इससे यह समस्या ... रुप धारण करती है। दो जातियों को एक दूसरे ... रिवलाफ भडकाया जाता है और ये लोग दूर से ... तमाशा देरवते है। निश्चय ही ये समाजकंटक ... समाज तथा देश के लिए बडा रवतरा है।

जातिभेद की यह भीषण समस्या कहीं तो ... चाहिए। हिंदु-मुस्लिमों के बीच मानवता की ... बढनी चाहिए। भारत-पाकिस्तान मित्र बनने चाहि... लेकिन क्या यह संभव है ? कोई भी इस समस्या ... मिटाने का प्रयास क्यों नहीं कर रहा हैं ? इसके ... कबीर जैसे महान, प्रतिभासंपन्न समाजसुधारक फिरसे ... आवश्यकता है। अगर ऐसा समाजसुधारक विचारों से ... भारतभूमि में पैदा हो जाए तो उनके विचारों ... भयावह समस्या मिट जायेगी और भारत को ... महान बनने से कोई नहीं रोक सकेगा।।

मंजिल की तलाश में

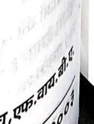

हमें देरवने से ही पहले,
नजरे आपकी झुक जाती हैं।
नहीं नजर आए आप हमें तो
साँसे हमारी रुक जाती हैं।
जिस गली से आज गुजरते हैं।
हर चीज रवुशबू से महक उठती है।
आपको पुकारने से पहले ही
जुबान हमारी रुक जाती है।
छुपकर न ऐसा कीजिए
नजरें हमारी बहक जाती हैं।
मंजिल की तलाश में हैं हम
हँसते ना शरमा कीजिए।
इतना इंतजार हम करते हैं आपका
हमारी नजर थक जाती है।

अमोल जाधव, एफ.वाय.बी.ए.

'भारत माता की मनोकामना'

तुकाराम इंगळे, एम.ए. (हिंदी) भाग- २

''चोर बने है थानेदार, बंद करो यह भ्रष्टाचार''
यह जनता की है ललकार, बंद करो यह भ्रष्टाचार ॥''

ऐसी घोषणा ऊंची आवाज में देते सेंकडो लोगों का मोरचा अभी यहाँ से गया और मेरे मन में एक बात आ गई कि सिर्फ एक ही व्यक्तिने सीता की पवित्रता को लेकर अपने ही घर के अंदर थोडासा संशय व्यक्त किया। तभी उसको वनवास भेज देनेवाले प्रभु रामचंद्र की भूमि में यह क्या हो रहा है ? पंजाब अस्वस्थ है, कश्मीर भड़क गया है, आसाम बेचैन है। भ्रष्टाचार महँगाई, बेकारी, गरीबी, अज्ञान, सांप्रदायिक दंगे सिर्फ यहीं नहीं ? करोडों रुपयों के घोटाले करनेवाले ये लोग-प्रतिनिधि देरवने पर मन बेचैन हो जाता है।

गंगा, सिंधु, यमुना इन नदियोंके समान और हिमालय जैसे नगाधिराजा के संग मेरे यहाँ एक विशाल संस्कृति भी विकसित हो गयी थी। सिंह के भी दाँत गिननेवाले शूरवीर सुपुत्र को मैंने जन्म दिया था। एकबानी, एकवचनी, एकपत्नी प्रभु रामचंद्र जैसे आदर्श देवलोक मैंने ही इस भूमि को दिये थे। रणभूमि को शिक्षणभूमि करके अपने प्रिय मित्र को- 'कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन' ऐसी मौलिक सीरव देनेवाले भगवान श्रीकृष्ण को भी मैंने ही जन्म दिया है। राजा विक्रमादित्य, चक्रवर्ती सम्राट अशोक से लेकर छत्रपति शिवाजी महाराज, शाहु महाराज तक आदर्श राजाओं की एक विशाल परंपरा मेरी इस भूमि में विकसित हुयी है। व्यास, वाल्मिकी, विश्वामित्र, अगस्ती, परशुराम आदि ज्ञानसंपन्न और तेजस्वी, महान ऋषि-मुनियों को मैंने ही जन्म दिया है।

एकलव्य, अरूणी यह शिष्य भी मेरे ही है। मातृपितृभक्त श्रावणबाळ आज भी मुझे याद आते है। दानशूर शिबी, कर्ण आदि कई हैं, किन-किन के मैं नाम ले लूँ ? आर्यभट्ट पाणिनी इनकी तरह प्रज्ञावंत वैज्ञानिक, गणितज्ञ, भाषा पंडित यह सब मेरा अक्षय वैभव है। शंकराचार्य, गौतमबुद्ध, महावीर जैन, गरुनानक, विवेकानंद इन सभी धर्मपंडितोंने सारे जग को धर्म की शिक्षा दी। वह भी मेरी इस भूमि से ही ज्ञानेश्वर, तुकाराम, नामदेव, एकनाथ, सूरदास, तुलसीदास, कबीर, मीराबाई के भक्तिरस से मैं ओतप्रोत हूँ।

मेरे पास क्या नहीं है ? मेरे पास है आकाश को मिलनेवाले उत्तुंग पर्वत, घने जंगल, बारह माह आच्छादित रहनेवाले बर्फीले प्रदेश, विशाल सागर किनारे। काशी, रामेश्वर, दिल्ली, मुंबई, म्हैसूर, कोयना, बाँबे हाय, टाटा, बिर्ला, लता मंगेशकर, सुनिल गावसकर, भीमसेन जोशी, मदर तेरेसा, सचिन तेंडुलकर ये सब मेरा ही वैभव है।

कवि कुलगुरु कालिदास, भवभूति, टागौर, प्रेमचंद, गडकरी, पु.ल.देशपांडे, कुसुमाग्रज, केशवसुत आदि प्रतिभासंपन्न साहित्यकार मैंने ही इस जग को दिये हैं। बसू, रामन, नारळीकर, भाभा इन सभी वैज्ञानिकों ने मुझे विश्वरव्याति दे दी। राधाकृष्णन, साने गुरुजी इनके जैसे आदर्श अध्यापक इसी भूमि के हैं। व्ही. शांताराम, सत्यजीत रे, बालगंधर्व, रविशंकर कहाँ के ? रामायण, महाभारत, भगवत्गीता, ज्ञानेश्वरी, रामचरितमानस ये सब ग्रंथ वैभव किसका ? कहाँ का ?

न जाने कितने लोगों ने मुझपर हमलें किए और मैनें भी सभी हमलों को झेल लिया है। मेरी ओर आनेवाले हर व्यक्ति का मैंने स्वागत किया है। मैने सभी को मुझमें समाया है। अंग्रेजों ने तो यहाँ पर डेड सौ साल तक राज किया। परतंत्रता की इन बेडियों से छूटने के लिए मेरे असंख्य सुपुत्रोंने जो संघर्ष किया, जो खून गिराया उसका इतिहास तो एक यज्ञ-कुंड हो है।

देश स्वतंत्र हुआ लेकिन मेरी यहाँ की अबलाएँ आज भी सुरक्षित नहीं है। संस्कृति को भूलकर विकृति की ओर बढ़ रहा है मेरा समाज। कौन रोकेगा उनको ? क्या खेती, शिक्षा, व्यापार, विज्ञान इन सभी क्षेत्रों में दिखनेवाली प्रगती सचमुच ही प्रगति है ? दिन-ब-दिन बढ़ती जनसंख्या, सांप्रदायिकता, बेकारी की समस्याएँ बढ़ रही हैं। राजनीति और गुनाहगारोंकी मिली भगत तो पूछो मत।

'चोर बने हैं थानेदार' वाली यह स्थिति ब
चाहिए। राज्य कर्ताओं के परमात्मा घर में न
रास्तोंपर होते हैं। समाज सिर्फ विचारों से नहीं ब
उसको आचारों की साथ होनी चाहिए। ऐसे मा
फुले, आगरकर जैसे समाज सुधारकों राज
की आज जरुरत है। उनकी राह मैं देख रहा हूँ।
भी मुझे विश्वास है कि रात की गर्भ में क
प्रातःकाल का आरंभ होगा। कल महात्मा
सावरकर, विनोबा, मदर तेरेसा, गाडगेबाबा जैसे
निर्माण हो जायेंगे। 'पसायदान' के सूर आ
कानों में, हृदय में सभी ओर पहुँचेंगे। फिर ए
'सुवर्ण भूमि' कहकर मुझे लोग जानेंगे और य
पुनः 'रामराज' भी आयेगा।

❑

मत बनो

इतने नरम मत बनो कि,
लोग तुम्हें खा जाए।
इतने गरम मत बनो कि,
लोग तुम्हें छू भी ना सके।
इतने भोले मत बनो कि,
लोग तुम्हें मुर्ख बना सके।
इतने गंभीर मत बनो कि,
लोग तुम्हें ऊब जाए।
इतने छिछले मत बनो कि,
लोग तुम्हें मान न पाए।
इतने महँगे मत बनो कि,
लोग तुम्हें बुला न सके।
इतने सस्ते मत बनो कि,
लोग तुम्हें नचाते रहे।

संतोष पवार, ग्यारहवीं बेकरी

❑

ज़िंदगी की राह

जिंदगी की मंजिल बहुत दूर है,
वहाँ जाना भी जरुरी है।
जिंदगी की जंग जीतने के लिए,
हम भी तैयार हैं ॥

जिंदगी की राह काँटों भरी भी हैं,
और फूलों भरी भी हैं।
कौन-सी राह पर चलना है,
यह सोचकर आगे बढना है ॥

सब मिलने को मिलते हैं,
उनमें से बहुत कम अपने होते हैं।
जिंदगी में कभी सबेरा होता है,
तो कभी अंधेरा होता है ॥

जिंदगी में बहुत कष्ट हैं,
उनका सामना करके बढ़ना है।
आखिर जिंदगी एक जुआ है,
जो जीतेगा वहीं जीएगा ॥

कु. अनुराधा देवकाते, एम.ए.भाग

❑

दोस्ती

गोरख रुपनवर, तृतीय वर्ष कला

मनुष्य समाजप्रिय प्राणी है। समाज में अपना आचरण करते समय अनेक प्रकार के लोग मिल जाते हैं, अलग अलग भूमिकाएँ निभानेवाले। जिंदगी में मिलनेवाले सभी लोगों में से दोस्ती का रिश्ता सब रिश्तों से बढ़कर होता है। जिसका समाज में कोई दोस्त नहीं उसकी जिंदगी ''आत्मा बिन शरीर'' के समान है।

आज के वर्तमान युग में लोग एक-दूसरों के साथ अलग-अलग कारणों से दोस्ती करते हैं। अपना स्वार्थ पूरा होने पर उसको साथ छोडकर चले जाते हैं। इन लोगों के बीच दोस्ती कहाँ ? दोस्ती के लिए कॉलेज के विद्यार्थी ज्यादा तर अमीर दोस्तों को ढूँढते हैं और उसे अपना दोस्त बनाते हैं। उसकी अमीरी के बलपर मजा करते है और बाद में सब कुछ भूल जाते हैं। यह दोस्ती सच्ची नहीं होती, इसके पीछे सिर्फ स्वार्थ ही स्वार्थ रहता है।

दोस्ती में उम्र, जाति, स्त्री, पुरुष कोई भेद नहीं होना चाहिए। उसके लिए इसकी आवश्यकता भी नहीं है। दोस्ती तो पाँच साल का बच्चा और बूढे दादाजी इन दोनों के बीच भी हो सकती है।

लडका और लडकी अगर पढाई के किसी विषय पर भी चर्चा करते हैं, तो देहाती लोग समझतें है कि इन दोनों के बीच जरुर कुछ है। इसी कारण इन देहातीं लडके और लडकियों में दोस्ती का रिश्ता न के बराबर दिखाई देता है। ये लोग यह नहीं सोचते कि दोस्ती का भी एक अलग रिश्ता हो सकता है।

दोस्ती निभाना भी एक जिंदगी की कसौटी है। सच्चा दोस्त वह होता है, जो सुख में तो साथ देता है लेकिन दुःख में भी कभी साथ नहीं छोडता। अपने किसी स्वार्थ सिद्धि हेतु सच्चा दोस्त अपने दोस्त को हानि नहीं पहुँचाता। अपने दोस्त की दुःखद स्थिति में उसका मार्गदर्शक बन जाता है और उसे शिक्षक की तरह मार्गदर्शन करता है। धन की लालसा सच्चे दोस्त को कभी अंधा नहीं बना सकती।

जो लोग सिर्फ प्रशंसा करते रहते हैं, वे लोग बडे स्वार्थी होते हैं। इनको कभी अपना दोस्त नहीं समझना चाहिए। प्रशंसा करनेवाला दोस्त किसी स्वार्थ के लिए ही प्रशंसा करता है और अपने दोस्त को बिगाड देता है। प्रशंसा सुननेवाला और उससे खुश होनेवाला भी किसी का दोस्त बनने के काबिल नहीं होता। सच्चा दोस्त वह है, जो गलतियों को कभी माफ न करें। गलतियाँ बताकर सुधारने के लिए प्रोत्साहित करें। अगर हम कोई अच्छा कार्य करते हैं, तो प्रशंसा उसकी आँखों से साफ झलकती है। उसके लिए मुँह से कहने की जरुरत नहीं पडती। वह सदा अपने दोस्त का हौसला बढाता है।

दोस्ती के लिए अमीरी-गरीबी की कोई सीमा नहीं होती। हम निम्न उदाहरण के द्वारा देख सकते हैं - ''भगवान श्रीकृष्ण'' तो एक रईस कुल के राजा के बेटे थे। उनकी दोस्ती अनेक सखाओं से थी। एक बार जब उनके एक सखा को उसकी माँ दधि खाने के लिए देती है, तो पहला कौर मुँह में डालते ही उसे अपने दोस्त की याद आती है। वह समझता है, मैं अपने दोस्त के बिना कैसे खाऊँ ? वही दधि मुँह में लेकर वह श्रीकृष्ण के पास चला आता है। भगवान को हाथ के इशारे से मुँह खोलने को कहता है और वह दधि भगवान श्रीकृष्ण के मुँह में डालता है। इस घटना से आप श्रीकृष्ण के

उस सरवा का तिरस्कार करेंगे, उसे घृणास्पद समझेंगे। लेकिन इसके पीछे तो उसकी आत्मीयता है, सच्ची दोस्ती है, यह बात स्पष्ट होती है। इस प्रकार सच्चा दोस्त कोई कार्य केवल दिरवाने के लिए नहीं करता। उसके पीछे उसकी आंतरिक भावनाएँ होती हैं।

आज के वैज्ञानिक युग में केवल विलासी प्रवृत्ति फैल गयी है। सच्ची दोस्ती के लिए एक-दूसरे में विश्वास होना आवश्यक है। सच्चे दोस्तों में एक-दूसरें के प्रति सहानुभूति होती है। जिनको अपने दोस्तों का सहवास मिलता है, वे लोग बडे रवुशनसीब होते हैं। जीवन में सुरव-दु:रव बाँटने के लिए ही दोस्त की आवश्यकता होती है। जो लोग दोस्त समझने में गलती क... उन्हें उनके दोस्त गलत रास्ते पर ले जाते हैं। ... के अलावा दोस्त न होना अच्छा है। सच्चा दो... अपने दोस्त को सन्मार्ग पर लेकर चलता है।

आज सच्ची दोस्ती के भी बहुत से उदाह... जा सकते हैं। जैसे - फिल्म 'शोले' में चित्रि... और 'जय' की दोस्ती आज भी अमर है। ... मरकर भी अपनी दोस्ती निभाता है। उनकी ... सच्चे दोस्त अभी भी गुनगुनाते हैं-

''ये दोस्ती हम नहीं तोडेंगे,
तोडेंगे दम मगर,
तेरा साथ ना छोडेंगे।''

❑

रावण की तलाश

सत्ययुग में सीता को पाने के लिए, रावण ने युद्ध किया था,
लेकिन आज सीता रवुद रावण के पास चली जाती है,
चंद पैसों के लिए वह अपना जिस्म बेच रही है,
मैंने कुछ नहीं कहा, आपने कुछ नहीं सुना।

सत्यसुग का लक्ष्मण भाई राम के लिए बनवास गया था,
लेकिन आज लक्ष्मण रवुद सगे भाई का गला काँट रहा है,
चंद दौलत के लिए वह कसाई बन रहा है,
मैंने कुछ नहीं कहा, आपने कुछ नहीं सुना।

सत्ययुग में राम ने रावण को मारा था,
लेकिन आज का राम रोज रावण के हाथों मर रहा है,
और लोग डर के मारे रावण को ही वोट देते हैं,
चंद रवुशी के लिए अपना जमीर बेच रहे हैं।
मैंने कुछ नहीं कहा, आपने कुछ नहीं सुना।

आज के रावण से तो उस सत्ययुग का रावण अच्छा था,
क्योंकि वह एक मुँह से नहीं, दस मुँह से बोलता था,
लेकिन आज का रावण, सीता संग माँ को भी भगाता है,
जनता परेशान है, और मुझे उस रावण की तलाश है।
मुझे उस रावण की तलाश है...

सचिन मोरे, एफ.बाय.बी.ए.

मेरा भारत

मुरव है कश्मीर जिसका,
पैर हैं कन्याकुमारी।
यह भारत जान हमारी॥

दिल्ली दिल है जिसका,
यह भूमि जान से प्यारी,
यह भारत जान हमारी॥

सागर जल पाँव धोएँ जिसके,
ज्ञान बढाए हिमगिरी।
यह भारत जान हमारी॥

प्यार भरा दिल हर किसी का,
इससे टकराने से, सारी दुनिया हारी,
यह भारत जान हमारी॥

हर मन में देशप्रेम है,
हर देशभक्त में दिलेरी।
यह भारत शान हमारी,
यह भारत जान हमारी॥

कु. अनुराधा गिरीगोसावी
एस.वाय.बी.ए.

मेरी दोस्ती

जिंदगी तो बस एक रिवलौना है,
कोई आता है कोई जाता है।
दिल का दर्द वही पर छोडना,
जहाँ दोस्ती का हाथ होता है।

दोस्त ऐसा हो जो,
दिल की बात समझ सके।
वक्त आने पर भटके दोस्त को,
सही रास्ते पर ला सके।

इस दोस्ती से कभी,
कोई शिकवा नहीं करुँगा।
दिल में छुपा हर दर्द,
उसे बताता रहूँगा।

बिना स्वार्थ, अविश्वास की,
हमारी दोस्ती होगी।
समाज के लिए एक
नई मिसाल होगी।

कल्याण थायतोंडे
एफ.वास.बी.एस्सी.

❑ ❑ ❑ ❑ ❑ ❑

हिंदी की नज़ाकत

हिंदी की छटा निराली है,
दिग-दिगंत हरियाली है।
आकाश कुसुम तिहारी है।
बिहारी की वाटिका है।
विहार कीजिए, सूर की कुटिया है।
आसन लगाइए केशव का कुंज है।

किलोल कीजिए, तुलसी की गंगा है।
डूबकी लगाइए, देव की दिव्यता है।
निहार लीजिए, भूषण की सेना है।
सिपाही बन जाइए। अन्य भाषा-भाषियों।
कुछ भी कीजिए। तुम्हें मनमाना सुरव, ही मिलेगा।
अत: निमंत्रण है आइए और हिंदी के,
हिंडोल में जरा तो बैठ जाइए।

दत्तात्रय तावरे, एफ.वाय.बी.ए.

❑

रुसवाई

ऐसा क्या गुनाह किया,
जो तुने सबकुछ भूला दिया।
मेरी एक छोटीसी रवता के लिए,
तूने दोस्ती का नाता तोड दिया।

गलत फहमी में था मैं,
तू सबकुछ समझ सकेगी।
अपनी शराफत के लिए मुझे,
ऐसी भी कोई सजा मिलेगी।

गलती मेरी थी जो तुझे,
अपना यह दर्द सुनाया।
इसलिए अभी तक मेरे हाथों,
सिर्फ यह रवाली पैमाना आया

दिल कहता है अब,
तुम्हें भूल जाऊँ।
लेकिन तेरे साथ बिताएँ,
वे दिन कैसे भूल जाऊँ ?

माफ करना मुझ को,
मेरा कोई गलत इरादा नहीं था।
मेरे रवयाल से शायद,
वह सिर्फ तेरा शक था।

मुझे लगता है अब हम
यहीं रुक जाए तो अच्छा है।
इससे आगे और भी,
गलत फहमियों का रास्ता है।

कल्याण थायतोंडे
एफ.वाय.बी.एस्सी.

इन्सान क्या बन गया है

क्या बनाना चाहता था तुझे
लेकिन क्या बन गया है तू
इन्सान बनाना चाहता था तुझे
लेकिन हैवान बन गया है तू।

उसने फूल दिए थे तुझे दुनि
प्यार-मुहब्बत फैलाने के लि
काँटे क्यों अपना लिए तुने
अपना दिल बहलाने के लि

दिल दिया था उसने तुझे
ताकि हर जरव्म का दर्द हो तुझे,
हथियार क्या उठा लिए तुने
तब से बेदर्दी बन गया है तू
इन्सान क्या बन गया है तू।

जब जरव्म अपनों को होता है
तब दर्द कैसा होता है
यह याद आता है तुझे
तेरा निर्माण कर के खुद-
पछतावा होता है मुझे।

दहशत फैला कर आरिवर क्या
हासिल करना चाहता है तू,
है इन्सान कैसा है तू
दूसरों को मारकर खुद भी
मरना चाहता है तू।

मैं क्या बनाना चाहता था तुझे
इन्सान क्या बन गया है तू।

मुकिंदा
एफ.वाय.

ANEKANT
2002 - 2003

English Section

Neither a borrower, nor lender be,
For loan of loses both itself and friend,
And borrowing dulls the edge of husbandry.
This above all : to thine own self be true,
And it must follow, as the night the day,
Thou canst not then be false to any man.
- Shakespeare

❖ SECTION EDITOR ❖
Prof. T. S. Sawant
Prof. B. G. Deshmukh

INDEX

PROSE

1) Shakespeare Nobody Knows — Gurprat Kaur, M.A.II — 99
2) Is Love Blind — Chandgude Rajiv, T.Y.B.A. — 101
3) Entrepreneurship Development — Sabale Vinod Uttam, B.A.III — 102
4) Polluted Life in India — Thombare Rupali, B.A.III — 103
5) English as an International Language — Narute Sambhaji Vaman — 104
6) Women and Society — Pandkar Priti Deelip, M.A.II — 106
7) Blind Imitation of western culture — Smita H.Purwat, M.A.II — 108
8) Metaphysical elements in the poetry of Emily Dicknison — Jarad Sandhya, M.A.(Eng.) II — 110
9) Psychological Approach to any one of D.H. Lawrence's Novel — Saykar Satish, M.A.(Eng.) II — 112
10) Soliloquies in Shakespeare's "Hamlet" & Its impact on the play — Gaikwad Sudhakar, M.A.Eng.II — 115
11) Improving One's Vocabulary — Gaikwad Sudhakar, M.A.Eng.II — 118

PROSE

11) When You Love — Miss.Smita Purwat M.A.II — 100
12) Muskan my dear — Varsha Teke, M.A.II — 105
13) Sweet Memories — Smita H. Purwat, M.A.II — 107

SHAKESPEARE NOBODY KNOWS

Gurprat Kaur, M.A.II

The thousands of years, before him, or the 400 years since, no writer has so eminently engrossed the heart and admiration of human race as William Shakespeare has. His plays have forever enlarged our comprehension of those inner feelings or emotions that haunt people.

But do we ever halt in our daily life and ponder over the private life of this veteran icon ? Many of Shakespeare's enthusiasts have devoted their lives to decipher his plays and poems, in their hopes of beaming new clues about the "covert life' of the Bard of Avon.

William Shakespeare was born in Startford-on-Avon, north-west of London, on April 23rd, 1564. His father, John Shakespeare, was a prosperous burgess and tradesman of Startford. He was a dealer in wool and leather, and living at the house in Henley Street, (Known as the Shakespeare's birthplace). His mother, Mary Arden, came from a good family and brought a dowry of valuable land. William was the third child and the eldest Son, among eight children of his parents. He got free education being acquainted from burgesses family. He studied in Startford's excellent grammar school and mastered English, Latin, History etc. Around 1580, he left school and there is a hearsay that after leaving school he became a teacher or worked as a law clerk.

At the age of 18, William got married to Anne Hathway (26). Anne gave birth to girl child, Suranna in 1585, twins Hamnet . and Judith.

William moved to London, alone, to become an actor. By 1592, William had carved a niche, as an actor and a poet. "Venus and Adonis' (1583), a sensuous Love Poem, was his first printed work. It was a great success, dedicated to the third Earl of southampton (whose patronage he sought).

In 1594, Shakespeare joined a troup of actors, the celebrated Lord Chamber Lain's Men and remained an active partner, actor and playwright in this remarkable group until about 1610. He was popular with his colleagues and had no temperamental ego.

Owing to his astounding popularity, and his conspicious financial success, envious rivals began to demean his work. In latter centuries, a common charge was that Shakespeare did not invent many of his plots, but took his basic stories from Plutarch, Ovid, Well-known English history and old legends. In fact, these sources were used by all English dramatists.

But, what Shakespeare did to the common facts is wholly remarkable, he invented new characters, created a gallery of monarchs, maidens, courtiers, warriers

and even buffoons of startling psychological depth. He beautifully re-arranged known tales with rich language, in such a way that it carved an unforgettable experience on readers.

OTHELLO was a tired murder story until Shakespeare re-invented it with his intellectual wisdom.

ROMEO AND JULIET was transformed by Shakespeare from a poem into a tempest of passion, a celebration of young love and a damnation of hate.

But how could a man of so little education produce such masterpieces ? Did Shakespeare, infact, write these plays ?

It may be true that Shakespeare had not prestigious literary degrees of University of Cambridge / Oxford, but he was a learned man.Some people, however, have discovered signs of deep learning in Shakespeare. He was a voracious reader. The sentence, "Go before, I'll follow" in his play Richard III has been regarded as a translation of "I Prae. Sequar" in Tere[...] Andrier

John Dryden has rightly said, "He [...] naturally learned' And Shakespeare ce[...] "read' the nature of human behaviou[r ...] and female, monarchs, and jes[ters ...] peasansts and buffoons. It was [...] imaginative range, his jewelled languag[e ...] skill as a story-teller, had made him [...] wonder of the world.

By 1611, Shakespeare had left Lo[ndon] to lead rest of his life with his fam[ily ...] Serenity of Country life.

On April 23, 1616 "after a me[rry] evening" spent with Ben Johson and an[other] friend, William Shakespeare, in the co[...] of his home died. He was only 52.

He left the world leaving behind [...] precious Sonnets, and 38 plays, at least [...] of which are masterpieces.

It is rightly said by a critic that "He w[as] not of an age, but for all time".

❑

When You Love

When you love the sky,
Don't think of a cloud.
When you love the moon,
Don't think of a star.
When you love the sun,
Don't think of fire.
When you love the sea,
Don't think of the storm.
When you love day light,
Don't think of the dark night.

When you love a dream
Don't think of its unfulfillment.
When you love life,
Don't think of death.
And when you love somebody,
Don't think of everybody.

Miss. Smita H. Purwat
M.A.II

❑

IS LOVE BLIND ?

Chandgude Rajiv, T.Y.B.A. (Eng)

Love ! What's it ? How does it taste ? How does it smell ? No one can properly define the term as it is subjective. But whatever it may be these four alphabets remain as an infinite treasury to all films, novels, dramas and mostly to poetry all over the world. In word LOVE "L" means life and "O" stands for ocean of tears and "V" for value of happiness and the last alphabet at "E" stands for End of life. Through love we get the nature of life. But Shakespeare says, "Love is blind and lover can't see anything."

The following story strongly supports the view. There was an old poor couple. They loved each other too much. Unfortunately, the old man had a disease so he suffered lot. The old woman could not bear the struggle of her husband to live. As a result, whenever she gave him medicines, she started to add a drop of poison in it secretly. She thought that the old man should not have pains in his life. He should die instead of living in such miserable conditions. On the other hand, the old man thought that the old woman was foolish. He himself wanted to die soon. He threw the medicine away secretly. He thought that his wife had worked hard for him. So he wanted to die. He didn't take the medicine. No one could get the target. There were totally opposite actions though there was love. It shows it was too blind.

Many talented persons tried to comment on love. Great poet like Robert Burns says, "My love is like red, red rose', where as any frustrated lover may say it is a disease to be careful. Someone says it is a sweet dream, it is a combination of two hearts. Love is medicine which has not expiry date.

"Love is like flowing river
You put your fingure in it
And check the speed of it,
And not directly fall in it".

Anyone can say anything about it. "Everything is fair in love and war."

But now-a-days, there are some practical views about love. Love is part of life not heart of life'. John Donne, a metaphysical poet says in his poem 'Song' "Man may catch a falling star but he cannot catch a loyal and beautiful woman in the world. Today's love is not too blind. So lovers don't fall in love but they enter in it.' Whatever the ideas about it, one thing is clear that love is a precious gift to us so..

"Love and let Love"

❑

ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT

- A REMEDY ON UNEMPLOYMENT

Sabale Vinod Uttam, B.A.III

Now-a-days, India is facing the serious problem of unemployment. A large number of youth is in search of service/employment. But most of them fail in achieving the job because of lack of employment. Among them, who are of innovative minds i.e. having the ability of finding new ways or doing old or same things in a new manner by taking calculated risk, have the great chance of becoming a successful entrepreneur. Let's go in slight deep understanding of entrepreneur and entrepreneurship.

Entrepreneur can be defined as 'a person who undertakes a business or enterprise with risk of profit or loss.' Enterpreneurship can also be defined as 'a propensity of mind to take calculated risk with confidence to achieve a pre-determined goal.' In addition to risk taking ability it requires an ability of correct decision making. Entrepreneurs do their business with innovative mind. Innovative mind is used not only in the field of business but also in the fields like-agriculture, education etc. (a teacher who introduces a new method of teaching is called an entrepreneur or a farmer who brings into use an improved technology to increase the yield is also called an entrepreneur) In this way, the field of entrepreneurship is very extensive.

Enterpreneurship may or may not be learned at the classroom level. For application of this we can give the exam of Dhirubhai Ambani, Pioneer of Rel group who never went to any clas entrepreneurship development. But one develop or increase his abilities to b successful entrepreneur by joining the classes. In order to solve the proble unemployment the central and state g have started institutions like MCED, ED train the entrepreneurs and through providing job opportunities.

These institutions play an impo role in the development of entrepreneu They are responsible for develo entrepreneurial characteristics/qualities risk bearing, leadership, innova management, self confidence, pers vision and human relationship. The qualities are very essential to becom successful entrepreneur. In addition to th qualities it also requires the large amou Vita-M, that is money to organise enterprise.

But it is a quite neglibible element the innovators/entrepreneurs becau instead of doing a sticky job of a clerk by paying a large amount of capital seeking this type of job one can invest capital in enterpreneurship and can g contribution to create a strong India by be a successful entrepreneur.

❑

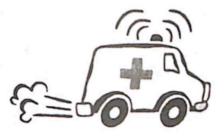

POLLUTED LIFE IN INDIA

Thombare Rupali Laxman, B.A.III

We know water pollution and air pollution better. But there is another kind of pollution. It is "Life Pollution".

Life is God given gift to man. It is pure and beautiful, but today life is being polluted because of many reasons. There are many things which make our life polluted, for e.g.population, illiteracy fashions, child marriages and late marriages, use of lot of machinaries, generation gap, and political matters etc.

Firstly, Population has created a lot of problems like unemployment, poverty, diseases, malnutrition, illitracy etc. Everybody can not get good food, good education, good service. Therefore, husband and wife have to work to live life in a better way. So they cannot look after their old parents who actually need their help. In this way, everybody's life has become polluted. There is no peace of mind.

In educational field students are very much examination oriented. They study only for the sake of examinations. They do not study any subject deeply. Though they get Degree Certificates they don't get a proper job. So it becomes difficult for them to live in a proper way.

Fashion also contributes in making life polluted. Mostly students' educational life has become polluted because of fashions. Various kinds of fashions have affected them badly. They indulge in fashions more than that of study. They don't study seriously. It has affected them badly. That's why, their life has become meaningless.

Child marriages and late marriages are very harmful physically and mentally. They give birth to various problems owing to the intercaste marriages, the problems of parents have increased. They cannot adjust with a new culture. The modern people also can not adjust with old culture. That's why, family life is disturbed. There is no proper understanding between each other.

This is an age of science. Lot of work is being done with the help of machines. So man does not get physical exercise. Wherever he wants to go, he takes the help of vehicles. In this way, physical life has also become polluted. Artificiality has come in life.

There is a lot of generation gap between old and young people. There is no adjustment and better understanding between each other. The old people stuck to traditions, customs, values, cultures etc. On the contrary, young people accept modern culture. So this generation gap creates a conflict between them and a lot of controversy between them. They can not live in harmony and peace.

❑

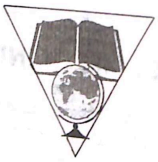

ENGLISH AS AN INTERNATIONAL LANGUA[GE]

Narute Sambhaji Vaman, B.A.III

English is spoken in almost all the countries of the world and it has also become the mother tongue of millions of the people in the world. In the most of the countries English is an official language and also the language of law, medicine, engineering and scientific research. It is used as the first language in all the advanced countries like America, Australia, Canada and Newzealand. Even in our India, English has become as good as the mother tongue of modern and advanced families. English is used as an official language in day to day affairs of parliament. The well known political leaders of India like Nehru and Azad have emphasized the teaching of English right from the primary level. There are some countries in the world where English has been looked upon has an important foreign language. These factors show that English has entered in every field of knowledge. It has become the medium of international communication. The members of the "Common Wealth' have also emphasized the study of English language in all the countries.

A man with the knowledge of English finds it very easy to contact any one in the world. The world is growing smaller and samller day by day. Lot of progress in communication systems has brouhgt different countries very close to each other. In order to avoid difficulties of understanding each other, all the countries have dec[ided] to use English, as a common langu[age of] communication. English is the only lang[uage] in the world which is understood any[where] by any educated man, for this reason English is regarded as a link lang[uage]. English is a window to the knowledge of ... world. It has opened the doors of d... cultures which exist in the different cou[ntries] of the world.

The importance of English has ... acknowledged in every university ... institution of education. All the people of ... world have realised its importance. ... effort to remove English language will ... to be a failure effort. We cannot partic... in different countries of the world. It ma[kes] us aware of the day to day progress ... in the world. It makes us aware of the ... to day progress made in the field of sci[ence,] technology, electronics and politics. ... knowledge of English has become esse[ntial] today for establishing intellectual, cul[tural,] economic, commercial and political rel[ations] with the rest of the world. It is ... necessary for higher education. If you ... up English, you will cut yourselves off ... stream of our growing knowledge. Li... nations must move with the times and ... respond quickly to the challenges of ... surroundings. English is the only win[dow of] communication which makes us move ... the modern times. We can not a[llow] ourselves to be enveloped in the folds of a dark curtain of ignorance Our students who are under going training at schools, colleges, universities must acquire mastery over English. Pt. Nehru used to say that technical training should be given in English only. Scientific and technical training given in English only, makes the rapid progress of science. The world is growing smaller and smaller day by day. The most distant people are our neighbours. This means we need English for promoting international co-operation and understanding.

Different types of English are used in different countries and they are shaping the English language. American English, Indian English, British English are the important types of English. The language used in broadcasting, the language of news-papers and the language of science and technology have influenced English language greatly. There are many new pharases and metaphors in American English which are not found either in British English or Indian English. We find many slang expressions in American English. There are also strange words in American English which are freely used all over America. Many words which are nouns in British English are used as verbs in American English e.g. the noun "pocket'.

The radio, T.V. and movies are also shaping English language today. In Indian English we find the words like 'Morcha' 'Bandobast' 'Bandh' which are purely Indian. The speakers of English in India use such words freely in their conversation. Modern technology has also brought many new words in English language. Computerised education has also given new words to English language. The language used in computer and internet contains many new and strange words.

The language of B.B.C. has been very helpful in the conversation of standard English. The announcers working at B.B.C. use English as per B.R.P., B.B.C. made it possible for all the countries to learn correct pronunciation. The film makers are also shaping the English language. We find many new words and new expressions used in Hollywood movies. In India the study of phonetics has been made compulsory for the student of higher education. English language is an easy means of communication at the international level. It is a language which can be easily understood in different parts of the world. Dennis Bloodworth is of the opinion that about 350 million people of the world speak English.

❑ ❑ ❑ ❑

Muskan, my dear

O my dear, you are the home,
O my darling, you are the architect,
And you are the builder.
O my love, without you we are lovelorn,
We are the field and you are the corn,
Without you our lifeline is breathless.
O my love without you our field is cornless,
You are the strong bond and bridge
bet'n me and you
O my darling, like your name you're the
"Muskan' for both of us
O my dear, you are the home for us.

Varsha Teke
M.A.II

WOMEN AND SOCIETY

Pandkar Priti Deelip, M.A.II

Nature has endowed women with a gift of motherly love that has been the bedrock of the human and humane qualities of mankind. It is an injustice to call her the weaker sex. It is the male domination in society confining the natural gifts of women to the four walls of his home that is responsible for the degradation of human values.

Gandhiji rejected discrimination against woman as an anachronism. He had almost an instinctive understanding of women and their problems. He had a deep and abiding sympathy for them. Under his inspiration the women of India woke up from a long slumber and have contributed to the restoration of freedom to this ancient country.

I have included the service of women in the constructive programme, for though sathygraha has automatically brought India's women out from their darkness, as nothing else could have in such an incredibly short space of time. We have not felt the call to see that women became equal partners in the fight for independence. Woman must be a true helpmate of man in the mission of service. Woman has been suppressed under custom and law for which man was responsible and in the shaping of it she had no hand. In a plan of life based on nonviolence, woman has as much right to shape her own destiny as man has to sh[ape] his. But as every right in a non-vi[olent] society proceeds from the prev[ious] performance of a duty, it follows that r[ules] of social conduct must be framed by mu[tual] co-operation and consultation. They c[an] never be imposed from outside. Men h[ave] not realised this truth in its fullness in [their] attitude towards women.

I am quite conscious of the fact tha[t in] the villages generally women hold their [own] status with their men-folk, and in so[me] respects even rule them. But to the impa[rtial] outsider the legal and customary status [of] woman is bad.

Woman is fitter than man to ma[ke] explorations and take bolder actions. For [the] courage of self sacrifice woman is any d[ay] superior to man as I believe man is [to] woman for the courage of the brute.

Ahimsa means infinite love, which ag[ain] means infinite capacity for suffering. W[ho] but woman, the mother of man, shows th[is] capacity in the largest measure ? Who ag[ain] suffers daily for her babe ? Let her trans[fer] that love to the whole humanity. Let [her] forget that she ever was or can be the obj[ect] of man's lust. And she will occupy her pro[per] position by the side of man as his mothe[r,] maker and silent leader.

But somehow or other man ha[s] dominated her from ages, and so wom[an] has developed an inferiority complex. She has believed in the truth of man's interesting teaching that she is inferior. But the seers among men have recognized her equal status.

Chastity is not a hot-house growth. It can not be protected by the surrounding wall of the purdah. It must grow from within and to be worth anything it must be capable of withstanding every unsought temptation.

A woman who is a good worker and was anxious to remain celibate in order to serve better the county's cause, has recently married having met the mate of her dreams. But she imagines that in doing so she has done wrong and fallen from the high ideal which she had set before herself. It is no doubt an excellent thing for girls to remain unmarried for the sake of service, but the fact is that one in one million is able to do so. Marriage is a natural thing in life and to consider it derogatory in any sense is wholly wrong. When one imagines any act, a fall, it is difficult, however hard one tries to raise oneself. The ideal is to lead a life of self-restraint in the married state.

We realize our dignity and privilege, and make full use of it for man kind. But man has delighted in enslaving us and we have proved willing slaves till the slaves and the slave holders have become one in the crime of degrading humanity. Now I am in search of a woman who could realize her mission. Are you that woman ? Will you be that one ?

Woman should never labour under any legal disability. We should treat the daughters and sons on the footing of perfect equality.

❑ ❑ ❑ ❑

Sweet Memories

Today we are together,
Tumorrow we will depart,
But the sweet memories
of our college life
Will always remain in my heart.

The moments that I shared with you,
Laughed with you,
Fought with you,
Played with you,
In short,

I shared the life lovely with you
Now it's difficult to forget,
It always touches my mind and
lives in my heart.

Miss. Smita H. Purwat
M.A.II

BLIND IMITATION OF WESTERN CULTURE

Miss. Smita H. Purwat, M.A.II

"London dekha, Paris dekha, Aur dekha Japan, Sare jag mai nahi hai koi dusra Hindustan, dusra Hindustan."

This modern song from a Hindi film 'Pardes' shows us the patriotic feelings of the Indians. for our own country. These partriotic feelings, emotions are found in everybodies mind in the world for their own country. In some cases such type of feelings burst out, on the other hand, some people only have such type of emotions but they don't do anything for their country. The person who loves even a minor thing of his/her nation, is called a patriotic person. But I feel sorry to say that this feeling of patriotism is going to decline day by day in our own country i. e. India.

In past, India was well-known all over the world for her culture, customs, her qualities like humanity. Even it was said that "India's unity lies in diversity".

But now-a-days, we should ask ourselves where this unity is, where our culture has disappeared. I am sure nobody can answer this question. I feel ashamed of myself when I know that most of the well-educated people among us don't know the proud history of our own country. What is the reason behind this ? Have we ever thought of it ? No! why ? Because all the people from India have become self-centred. They are running after luxurious pleasure, m... Even a single member from our co... doesn't get time to think about it. What ... It is nothing but a blind imitation of We... culture.

In past, proper respect was given to elder members of our family. But now days, we find all members espec... youngsters living in the air. They think these things are tools of wasting their ... They can forget their studies or even ... urgent household work but they can't m... any scene of the movie or any luxur... things.

Now, the question arises : Is this a ... view of our culture ? Can we acce... without any objection ? That is why I ... unable to understand why we all are runn... after western culture. Can't we use our ... mind and lead our country to the path ... progress ? Actually, we all are becom... selfish. We all have forgotten our etiquettes ... our appropriate manners and also o... culture. If we compare our culture to weste... culture we will find our culture is mo... superior to western culture. If we know o... culture very well we will be able ... differentiate a foreign culture from o... culture. It becomes easy to understand the difference between right and wrong.

People like Jawaharlal Nehru, M.K.Gandhi, Subhashchandra Bose, India... Gandhi.... have sacrificed their lives for the country. But we are sacrificing nation's life for our own sake.

Literature is also a part of culture. Today people from India are mad for the western literature. They don't think about Indian writers and about their writings. They all are wandering in the dark. They think that Western Countries are superior to our own country. But they don't think that in our India also we have such type of scholar persons. If we notice, in America, we find more than 40% scholars are from India. Let us see another example, epics like "Mahabharat', "Ramayana' can become the most popular epics in all over the world if we traslate them into English language. In this way, we can surpass them. But unfortunately we all are blind imitators of the western culture or we may say literature. We are very lucky that we find the great saints like Tukaram, Kalidas, Surdas and so on in India. It is impossible to find these kinds of saints in the Western countries. If we compare their works to our works of literature, we will definitely get more information, knowledge, manners in Indian lit. rather than in the foreign lit. We always say that we are civilized people ! Just adopting the dresses from foreign people, copying their life-style, their way of eating, walking, talking, laughing is called civilization ? It gives us satisfaction. Is it a true satisfaction ? It is only an external show that we become civilized, on the other hand, we are becoming uncivilized. We are walking not on the path of progress but the way to (which we can call) deterioration.

The most essential reason for this kind of disease is "The Great Cable Network'. It has become a new fad in India. People can live without their relatives but they can't live without a cable network. It is the medium by which we become familiar of such vulgar things which can lead our way towards deterioration. Nobody of us wants to work hard. Even we know that because of hard-work and well cultured nature our ancestors have become the pioneers in the world.

Today's Indian society member is acting as if he/she is a blind person. They can't observe the difference between right and wrong. I don't say that you must not see movies, but it is necessary that you should be able to identify what is good and what is bad.

If the same thing happens then the day is not far away when all Indians are going to collapse into the well of deterioration. Therefore, I request all the people from India esp. youngsters to come in the life of reality, identify your own strength, purify your own mind and be proud of your own things. We can improve our power, sharpen our moral nature. We can enable ourselves to stand the severest temptations of life and thus protect us from falling into errors.

Please, don't run after western culture which is a blind imitation. At last, I want to say only this-

"Don't miss your way,
Don't forget your directions,
Life is yours, and
Don't live without yourselves",

"Be proud of your nation,
To keep your own culture,
If you lost all this,
Definitely you become a burglar".

❑ ❑ ❑ ❑

There are various types of poetry in the field of English literature like classical poetry, Romantic poetry, metaphysical poetry, Victorian poetry, modern poetry etc. Romantic poetry is the product of 18th century, while metaphysical poetry is the product of 17th century.

Word 'Metaphysical' is the combination of two words, 'Meta' and 'Physic'. 'Meta' means 'beyond' and "Physic" means physical nature. John Donne is a founder of "Metaphysical school" of poetry, of which Richard Crashaw, George Harbert, Henry Vaughan and Abraham Cowley are the other leading poets. Metaphysical poets like Donne, Marvell and others adopted older ways of thinking derived from the philosophy of Plato. The poets of this group sought to express and explore Ideas and feelings about the complex and changing world in which they lived. Unlike Augustan poets, Who didnot feel and Romantics who didnot think. The Mehaphysical poets hormonised feelings and thinking. As C.S. Lewis says, "Metaphysicism in poetry is the fruit of the Renaissance free becoming over cripe and approaching putrescence".

The term "Metaphysical" as applied to poetry was first used by Dr. Jhonson who borrowed it from Dryden's Discourse of Satire (1863). Sainsbury denotes the habit common to this school of poets of always seeking express something behind, the simple obvious first sense and suggestions of subject. Dr. Jhonson's observaion in "The Life of Coweley" (1779) that about the beginning of the 17 th century appeared a race of writers. That may be termed as a "Metaphysical poets'.

There are some features of metaphysical poetry which can be applied to the poetry of Dickinson.

1) Metaphysical poets were men of learning and to show their learning was their whole endeavour.

Metaphysical elements in th poetry of Emily Dickinson

Jarad Sandhya Dhansing, M.A.(Eng.) II

II) Imagery, Conceits, similies, Hyperbo metaphors and other figures of sp are used excessively.

III) Poetry is always crowded with abstra concrete, remoote and near, spiritu material, the finite and infinite so it is d and obscure

IV) It is intellectual in sense and Psycholo in experiences.

V) There is a fusion of emotion and in and originally it is achieved by the us new vocubulary from trade and comm

VI) Lastly, poem has abrupt and collo opening, and it has colloquial rhythm it is also dramatic.

I have selected a few significant poems Emily Dickinson who is the founder of metaphysical poetry in 19th Century. Am The selected poems of Dickinson are g below :

First poem " I taste a Liquor never brew poem is a fine nature poem.

Central metaphor in that poem comparison between intoxication of liquor the ecstasy of nature. See, how the poets used that metaphor and how it has beco spiritual and divine from physical and mat

The poetess addicted to drink but her is not wine. on, the contrary, it is exhilarat air and her sensual indulgence in the dew

is fully involved in the indulgence & no one can take her away from that because she doesnot drink from the earthly bars but from the inns of molten blue which are heavenly inns. This means intoxication of the poets is divine. Images of landlords, bees, butterfly and flowers and also molten blue are used effectively for taking her away from drinking.

Images of saints and angles are used to see her leaning against the sun. In this way, We got many metaphysical elements from this poem. Difficulty and complexity drossed because of the far-fetched imagery is used. Most varied concepts are brought together like comparision of intoxication of liquor with nature ecstasy. The Poem is intellectual in tone and there is also a fusion of emotion and intellect. Hyperbole is used as the poetes leans against the sun. Images are from nature and heaven.

In second poem "There's Certain Slcent of Light' she uses the images and symbols of days of the por describing the death. She didnot describe the death straightforwardly. Day-Light is not straight days but slanted rays of sun. Slanted rays, Winter season, evening time symbolises the death. The Slant rays are compared with the dying day. The setting sun and winter atmosphere stand for human suffering.

In this way, she has used the concrete and abstract images for describing death.

Poem "A Bird come down the walk' is primarily nature poem, but she uses the bird, angle worm, grass dewdrops bettle and beads images which are dissimilar and far-fetched. But through them she tells us that how in modern age nature has become disturbed. She compares the flight of the bird with the odrs of about which symbolies the disturbance of man in nature. So we got the metaphorical elements and the poem gets the intelluctual and logical tone rather than emotional.

In poems like "I Heard a Fly of Buzz" and "Because I could not stop for death', she uses the hyperbole excessively. The Poetess says that I heard a fly of Buzz, after how it is possible anyone to hear the buzz of fly. The image of fly becomes the symbol of and image of light and buzz of fly stands for life but darkness stands for death.

In latter poem "Because I could not stop for death' the poetess says that she could not stop for death. Actually man has to stop for death how death stop for us but in this poem the poetes says that I could not stop for death. The Poetes uses the images of death, life and immortality. Death is personified. Death stands for the lover of Poetess who comes to take the Poetes in carriage.

Abstaract, and concrete symbols and metaphors are used. Journey symbolizes life. school children sybolizes childhood, growing crops stand for old age. Finally the end of Journey means the death of the poetess, sweeling grounds for tomb and heads of horses symbolizes hope of immortality after this life. The journey metaphorically stands for the funeral procession and not for the bridal procession. It is a paradox.

In this way, we come to the conclusion that Emily Dickinson has used many metaphysical elements in her poetry. Various images, figures of speech, abstract for concrete, similar for dissimilar and intellectual thoughts and argumentative nature in her poetry which make the poetess woman of learning and intellectual rather than emotion. There is a mature blending of Romanticism and Classicism (Augstans) in her poetry which is the important trend of metaphysical school of poetry.

PSYCHOLOGICAL APPROACH TO ANY ONE OF D. H. LAWRENCE'S NOVEL

Saykar Satish Govind, M.A.(English) II

Psychological novel is known as the novel of character which deals with the protagnost's motives for what he or she does, and on how the protagonist as a person will turn out. In this novel, characterisation is more important than the plot.

The credit for having written the first English novel of character, or Psychological Novel", is almost unanimously given to Samual Richardson for his 'Pamela'; or, Virtue Rewarded. But the term Psychological novel, was first applied in the middle of the 19 th century to the novels written by George Eliot and Meredith. Thackeray, Dickens, Hardy and Conrad, Who also, probed the inner recesses of the minds of characters, came to be called psychological novelists in a broader sense. In the 20 th Century, the term was applied to the novels of Virginia Woolf, James Joyce and D. H. Lawrence, in which the author bares the inner mind of characters irrespective of the time sequence of past, present and future.

In this kind of novel there is depicted the proclivity of the mind to associate or relate a present event with the past. This gradually, came to be designated as the stream-of-consciousness novel, because it discards the sequence or order of occurrence of events. The reader is invited to record and put the incidents, ideas into a chronology, as it exists in the traditional novels.

D H Lawrence's "Sons and Lovers' Joyce's 'Ulysses', Woolf's 'Mrs. Dalloway' are examples of this type of novel. M. H. Abrahms in his "Glossary of Literary Terms" comments:

"Psychological criticism deals with a work of literature primarily as an expression, in fictional form, of the state of mind and the structure of personality of the individual author"

For understanding the scope and limitation of the psychological approach to Literature, we have to turn to the theory of Sigmund Freud.

Sigmund Freud has coined the term entitled 'Oedipus Complex'. It explains the tendency of a male child rejects his father and is ever seen to be jealous of the father's closeness to the mother, whom the child yearns to possess wholly to himself. The term Oedipus Complex is derived from the Greek dramatist Sophocles' Play, 'Oedipus Rex', in Which Oedipus later discovers that he had married his own mother named Jocasta after killing his own father named Louis as the Oracle at Delphi had prophesied. Freud uses this theory as a model to explain human desires as the child possesses from infancy to aduthood. In English literature we have an instance galore of this complex which have selected. D. H. Lawrence's 'Sons and Lovers'. His Paul Morel and his mother's mutual attachment which impairs Paul's love.

In this novel, the life of Morel family is being drawn, having four children, William, Annie, Paul and Arthur. The Youngest Arthur is only to resemble his father and most favourite of his father. Annie Morel married Leonard and went to her husband.

Married Life of Mr. Morel and Mrs. Morel Was not quite good. It was full of quarells and lacked of mutual understanding. Mr. Morel was a drunkard and So Mrs. Morel felt sad. She started hating her husband and attached to her elder son, named William for emotional fulfilment. They behave like lovers and she made her sons, a substitute for her husband; emotionally, if not physically. Even, once while quarrelling with Mr. Morel, she said to him.

"I Should be only glad. I should laugh, laugh, my lord, if I could get away from you".

She made william to hate his father image also came in the way of his relationship with other girls and Mrs. Morel was also jealous of all of them. She did not allow him to love or to marry Lily Western whom William used to call as Gipsy. It is said that he died partly of illness and partly of mother fixation' and vice versa. Mrs. Morel was also attached to her son and when he dies, overwhelmed by sorrow. Here, the son had excessive affection for his mother and she had a full control on the soul of her son and both hate Mr. morel.

It is Paul, because of whom Mrs. Morel came into reality and cared for her son who was suffering from "Pneumonia' and decided strong thread of the relationship between the son and the mother In addition to this, Paul was a delicate child as he was often attacked by bronchities and needed extra care from his mother. Paul deeply felt attached to his mother and the love he felt grew as he grew. In this connection, D. H. Larence wrote :

"As rule he seemed old for his years.
He was conscious of what other people felt,
he understood, and could have no peace.
His soul seemed always attentive to her."

Like William, he too hated his father because he used to drink and trouble much Mrs. Morel. About hate of paul for his father Lawrence wrote.

""Paul hated his father. As a boy he had a ferevent Private religion.

"Make his stop drinking", he prayed every night.

"Lord let my father die", he prayed very often.

"Let him killed at pit", he prayed when, after tea, the father did not come home from work".

On one occasion, when Mrs. Morel asked Paul to show his father the prize he had won, but Paul felt easier to forfeit the prize than to show it to his father conversation was impossible between the father and any other member of the family. Father was an outsider.

Once Paul was striking his mother's hair and his mouth was on her throat. She kissed him a long kiss; and at the very moment furious quarrel might have taken place but Mrs. Morel fainted and the quarell was avoided. Then paul urged his mother to sleep with annie and not with his father. This is the relationship between the father and the son, which was full of hatred.

Thus, these sons, as they grew up estranged from their father, responded to the pride, their mother had in them. First William was her knight, but after his death and Paul's illness, it was Paul who was her man. Those sons who were guided and loved by their mother responded to their love relationships on her terms. William began to see his relationship with Lily Western through his mother's eyes. But for Paul it was worse. For a while, Lily Western was a lighthearted shallow girl whose presence

Mrs. Morel was unable to ignore. Mrs. Morel was unable to accept Paul's first love. Minam who almost as strong a character as Mrs. Morel herself Miriam's intensity threatens Mrs. Morel who was unable to respond naturally to this relatioship. In the silent struggle which continues ebtween the two women for Paul's love, it was the older woman who wins. D. H. Lawrence had told in words that exactly described her own domination of Paul :

"She is one of those who will go to such a man's soul out till he has none of his own left", she said to herself; and he is just such a baby as to let himself be absorbed. She will never let him be come a man, she never will."

Paul, the hero of the novel was unable to marry or love Mirriam fully and also he could not continue his relationship with Clara Dawes. Mrs. Morel once told Paul that she would not make a good wife to paul. However, Paul retained his love for his other and once told her that he would never marry because he used to prefer to live with her for all the time. In this way, Paul used to think of his mother as his sweetheart, who could not be replaced by any other woman; and felt that he was already married and supposed his mother as his wife.

Mrs. Morel had intense concern about the pleasure of Paul and he too was obsessed by thoughts of his mother's happiness. His concern for her well being was also not of ordinary kind; but it shows the working of "Oedipus Complex'n his mind. He always used to call his mother as "Pigeon' and also as "My Little' as if she was his beloved. While painting he frequently looked at her and her eyes. He could not work in his office because he was haunted by the memories of his mother. At the time of his mother's illness, Paul felt that his own life was shattered in to pieces. This happene[d] because of his motherfixation.

In the last chapter of the novel, a[s] "derelict", after the death of his mother [he] departed from his father and took lodgi[ngs in] Nottingham. Clara also went with her hus[band] to Sheffield and Pauls started drinking to [drown] himself. He ran down the road. For ever res[tless] he went here and there, everywhere [...] determined to work. But when he made [...] strokes, he loathed the pencil violently, go[t up] and went way, hurried to a club where he [could] play cards or billiards, to a place where he [could] flirt with a barmaid who was not more t[o him] than the brass pump-handle she drew.

He did not dare to meet his own eyes in [the] mirror, he never looked at himself. Then M[iriam] came to him with a proposal of marriage bu[t he] commented that she lovedhim so possess[ively] that she might want to put him in her po[cket]. Miriam rejected his idea of living toge[ther] without marriage and the two lover's relatio[nship] came to an end At that time, he felt tha[t his] mother was the only person who used to sus[tain] him in the midst of the difficulties, but she w[as] not into the darkness. He went on thinking [...] decided to face the world and not to acc[ept] defeat as well as decided not to follow [his] mother into darkness and became ready to st[art] a new life and faced alone with coura[ge] whatever was in store for him.

While reading this novel, I came to kno[w] about the thoughts which were in the minds [of] the characters while the writer was narrati[ng] the story. This novel also, can be studied [as] Buildungsroman and it is different form o[ther] Buildungsroman novels such as "Da[vid] Copperfield" in respect of the oedipal overto[nes] in the novel. The novel has the universal appe[al] too.

❑

Soliloquies in Shakespeare's "Hamlet' and its impact on the Play

Mr.Gaikwad Sudhakar Namdeo,M.A.Engl.II

Soliloquy is a discourse made by one in solitude. It is thinking aloud. It is a window of the mind for self-revelation. The soliloquy is generally used as a conflict in the mind. It is a device by employing which the dramatist can communicate to the audience or the readers the secret thoughts of a character while at the same time preserving the serecy of those thoughts from the other characters in the play. The dramatist throws the additional light on the mental make-up of that character as also the mental progress or deterioration. It also contributes to the development of the plot which acquaints us with what the speaker proposes to do or decides to do.

Stage is a house without a wall to spectators. Sliloquy gives us the glimpse of the internal thought. It reveals the mind of the character. It is reflection of the charcter's life. Spectators also come to know about the past of the character. Many a time it is highly philosophical. Soliloquies are usually used in tragedies. They intensify emotions of the audience.

There are a number of soliloquies in "Hamlet' most of these are by the hero himself i.e. Hamlet, but a few by the king Claudius. Later on it is also between Laertes who wants to take revenge upon Hamlet who killed his father. The inner conflict goes on in the mind of a character, and the conflict is the soul of the drama.

Soliloquies in "Hamlet' unravel the secret of Hamlet's character and personality. This is because they are the spontaneous outbursts of his most thoughts and feelings.

In the course of the play there are seven soliloquies of Hamlet. Firstly, in Act-I, scene ii

"O that this too sullied flesh would melt,....

But break, My heart, for I must hold my tongue".

In this soliloquy Hamlet reveals the grief that has been torturing at his mind. He wishes that religion did not forbid suicide so that he could kill himself and get rid of this grief. He feels disillusioned with the world. He deplores the fact that his mother remarried after the death of his father with his unlcle. Hamlet considers this marriage to be an incestuous affair because there was a tradition in Denmark that if a widow remarried within a month to a person after the death of her husband, it seemed the marriage between brother and sister. This soliloquy shows the meditative nature of Hamlet and prepares us for the prolonged delay in his executing the command of the Ghost for revenge. This soliloquy also throws some light on the character of Hamlet's dead father who was an excellent king and a loving husbad. Hamlet's mother and his uncle fall in our estimation as a result of this soliloquy. We are made aware of the indecent haste of Hamlet's mother in getting remarried and her not observing even the ritual of mourning for a

respectable period of time. Hamlet's reference to Hyperion, Niobe and Hercules show him to be well-versed in classical literature.

Hamlet's second soliloquy (Act II Scene-V)
""O,all you host of heaven O'earth
What else ?.....
...It is Adien, Adien remember me I have sworn't"

This soliloquy is placed after the Ghost leaves Hamlet, having charged him with the duty to taking revenge upon the murderer of his father. Hamlet has been stunned by the revelation and echoes the Ghost's words asking him to remember it. Hamlet resolves to wipe out every thing else from his memory and to preserve in it the Ghost's ""commandment" only. We think that Hamlet will soon plunge in to action

....Hamlet then calls his mother "the most pernicious woman' and his uncle the "damned villain.

Third Soliloquy (Act II, Scene II)
""Ay so god buy to yo Now I am alone,
Where in J'11 catch the conscience of the king"

This soliloquy occurs after he has had a talk with Rosen crantz and Guildenstern and with the players. In this soliloquy Hamlet bitterly scolds himself for having failed to execute his revenge so far, he calls himself a dull and "muddy-mettled rascal". He compares himself to an "ass' or a "whore'. He refers to his uncle as a "bloody villain'. He calls him treacherous. Hamlet now seeks a confirmation of the Ghost's charge against his uncle. It shows Hamlet philosophical.

The fourth soliloquy of Hamlet (Act-III Scene i) is the most famous and the most celebrated because it is the most philosophical of all.

""To be or not to be that is the question"
And lose the name of action"

In this soliloquy he asks himself whether is nobler to suffer the cruelties of fate silently to put up a fight against misfortunes of life would be better perhaps to commit suicide death were to mean a total extinction consciousness. But the fear of life after death makes us to endure the sufferings of life. This soliloquy reveals the speculative temperament of Hamlet. It also expresses his delay in action and the forture caused by it. It also discloses Hamlet's sensitive and reflective nature.

The fifth soliloquy (Act III Scene ii)
""tis now the very witching time night"

This soliloquy occurs when Hamlet is about to go his mother's chamber in respones to her summons. Hamlet is at this moment in a mood in which he could ""drink hot blood and do such a bitter business as the day would quake to look on". In this mood he could even kill his mother but he would not like to follow Nero's example by doing so, and also because although he has sufficient reason to hate and detest her, he has no reason to kill her.

Sixth Soliloquy (Act III scene-III)

""Now might I don't pat now is praying

This physic but prolongs thy sickly days"

This soliloquy occurs after the soliloquy of Clandius while going to the chamber to his mother. Hamlet finds claudius in praying God. Here is a splendid opportunity to take revenge. But Hamlet thinks that if he kills him now his soul will be sent to the heaven. He wishes him to be killed while in sinful did so that his soul will be sent to the "Hell'.

This is very philosophical thinking by Hamlet.

"Hamlets last soliloquy (Act IV scene iv)
"How all occassions do inform against me

This occurs just after he has spoken to a Norwegian captain and learnt that young Fortinbra's troops are about to invade some part of Poland in order to acquire a small territory. He scolds himself about his inability.

In each of the seven solioquies the idea is clear: Hamelet's life is one to be lived under the imposition of a great task, an imperious demand from outside. The soliloquies show him for a man taken up with the demands made upon him by that fact. All these soliloques bring our notice the idea of Hamlet's delay and also shows Hamlet's preoccupation with his role. These soliloquies also show Hamlet's poetic eloquence, as a philosopher and scholar.

According to Nigel Alexander the soliloqules of Hamlet are concerned with the three powers of the soul, memory, will and understanding,

There are also three soliloquies of king Claudius, In his first soliloquy we understand the king refelcts upon the heavy weight that lies upon his heart. We get king's haunting sense of his sinfulness in his second soliloquy. In his third soliloquy he formed a scheme to murder Hamlet in England. This soliloquy shows that the king has planned a second murder.

In Act·III scene (i) there is a soliloquy by Ophelia. In this she expresses her grief over what she thinks to be Hamlet's loss of reason and she gives us a picture of Hamlet as he used to be, it exchanges his image in our eyes.

Thus soliloquies play a great role in Hamlet. They show Shakespeare's craftsmanship in handling the theme and developing characters and plot through sililoquiers.

❑ ❑ ❑ ❑

IMPROVING ONE'S VOCABULARY

Mr.Gaikwad Sudhakar Namdeo,M.A.Engl

Man is a social animal. Do you agree with this ? Yes, I agree. Certainly man is a social animal. Man can't live alone. What does the man need the most ? Is it wealth ? Is it education ? Or Is it companionship ? Yes, we will agree that it is companionship. What is the foundationof companionship ?- Words, communication. Without communication we can't live even in our own society. If we want to communicate with eachother, we need a language. Which are the basic components of language ?

Definitely,

1) Sound
2) Form &
3) Meaning

Meaningful conversation is essential in our day to day life. And it is possible only through words. With the help of words we are able to express our feelings & emotions. If we are unable to acquire sufficient words to talk with eachother, our life will become useless. Thus, We can easily understand the importance of vocabulary in any language.

According to Robert Lado, there are around 5 lakh words in English. Of them, 3000 are needed for speaking and 7000 for reading. Some linguists maintain a distinction betn content words & structure words. The list of content words is large in any lang. & it is an "open-ended'. The structure words, on the other hand are used only in relation to the other words in a structure or pattern, & the list of such w... forms a "closed set'. These words are rep... for even the most ordinary kind communication.

According to me, if we think ab... vocabulary, it is necessary for us to know types of vocabulary.

1) Ad-hoc Vocabulary the words that students require for the particular text.

2) Passive vocabulary-We have some w... on which we have full command. But there many words which lie in our unconscious m... Those words are known to us but they are n... used by us. We learn it only through the s... reading and listening.

3) Active Vocabulary-The words which... used by the students in their routine life... called active vocabulary.

It is true that too much time has be... devoted to vocabulary. That of course... unfortunate. We can easily acquire... vocabulary. There is no need to give much... for that.

With the help of real objects & things... can improve our vocabulary. This is an effe... technique to learn vocabulary. For e.g. "boo... "Pencil","Window' & "door' are the things th... we can see while we are hearing the... names for them. Further more things in th... type can also be touched. This is impo... because success in learning often depends on the number of senses which are used in the learning vocabulary process. Real objects are better than pictures. But sometimes it is impossible to show the real object. Then we can use pictures. For e.g.it is difficult to show to the learner. Then we can show the picture of them to him. He can easily understand the meaning of them.

Pictures which have been cut out of magazines and newspapers are also useful, many inexpensive books for children have attractive pictures which show meanings of basic words. It is a useful way while improving vocabulary.

We must travel from simple to complex, known to unknown while improving vocabulary. Demonstrating an action is the best way of knowing meanings of many words. To learn the words 'walk' for instance, we start walking. It is easy and helpful to use commands while improving vocabulary. Children have frequent experiences in obeying commands during the early years of learning words. Those experiences appear to play an important role in improving vocabulary. For e.g. to learn the words like "Floor' "hand' and "touch'. We can use command like this "Touch the floor with hand'

The most important technique while improving vocabulary is the skill of reading. When we start to read any book, we find some new difficult words, we can write it in our special note-book find out its meaning from the dictionary & note down in your note-book.Thus, we can make our special vocabulary related to those texts.

Not only the skill of reading is helpful in vocabulary but all the 4 skills can be useful. For e.g.-through listening we can collect new words. Only collection of the new words is not essential but the actual use of that words in our communication or writing is important. We can write a composition, essay, letter using the new words which we learnt. Therefore, it is helpful to us to remember these words. While speaking also we can use new vocabulary in order to command over all these words. Thus, all the study skills are useful for us while improving vocabulary. Therefore, we can say that the practice in the use of the new vocabulary helps us to keep student's mind 'alert'

If we want to express the word "meal' we can use its word category we can improve our words such as "break fast' "lunch', "brunch',"supper"& "dinner'. When we use all these words it is easy to know the meaning of meal.

Vovabulary differs from person to person For e.g. a doctor. He uses those words which are related to the medical field. Such as co-operation, 'patient','hospital' etc. On the other hand a lawyer uses the words which are related to the legal field. for e.g.-"act', "court'"objection my lord'

Another important way of improving vocabulary is using dictionary. Dictionary is the passport to independence. With the help of dictionary we can improve vocabulary on our own. Of course, students must know how to use dictionary. It contains much valuable imformation in addition to their helpful definitions of words. Any learner must achieve at least one copy of a standard dictionary. It must arouse interest in learner's mind.

With the help of gestures & symbols also we can improve one's vocabulary. For e.g."tall' "happy' "morning' etc.

Sometimes members are very likely to feel that foreign words for familar objects are not really needed when the foreign language is not used for communication. When a student feels

no real need to learn something it is impossible to improve his vocabulary. A feeling of need must be created. Therefore interest and feeling of need are important while improving vocabulary.

If any word is really very difficult to understand then only we can use our mothertongue. With the help of our mothertongue we can be able to remember that word.

Playing word games is another important technique in improving vocabulary. We can say any word which we like. The last sound of that word is given to another partner. He must tell that word which is starting with that particular sound. Or we can play match the words and so on. Through this technique understanding as well as enjoyment can be possible. Students feel interested in words.

The object of improving vocabulary must be to know that language. Only learning the words is not sufficient but the actual use of those words in our day to day life is improtant. It will be important to give the students some excercises for the use of those words in

❑

communication. for e.g. group discussi[on] makings, dialogues and so on. We can [...] ourselves not in a complex form but in a [...] and briefer form. Students must be acti[ve] improving vocabulary. Full understandi[ng] part of the learner is essential. We [...] engage learners in activities that require [...] Eng. words for the exchange of inform[ation] the expression of personal feelings.

When we show the objects like [...] bottles, candles, small-toys we are using [...] aids, which is one of the ways while im[proving] one's vocabulary.

Thus, these are several ways to im[prove] one's vocabulary. Reading & listening sk[ills] [are] the most important ways while impr[oving] vocabulary. Through these skills we ca[n learn] new words which become useful in our [...] life. Without words we cannot write lite[rature] and without literature we cannot enjoy life. [...] John Drinkwater rightly says that,

""Words are the bricks with which the poetry & literature of the world has been built".

❑

❑

❑

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे,

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती, जि. पुणे.

वार्षिक अहवाल सन २००२-२००३

जिमखाना अहवाल

(वरिष्ठ महाविद्यालय)

१) पुणे जिल्हा क्रीडा विभागीय आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धेमधील महाविद्यालयाचे विजयी व उपविजयी संघ.

१) योगा (मुले) सतत ७ वर्षे विजयी संघ
२) योगा (मुली) सतत ४ वर्षे विजयी संघ
३) मल्लखांब (मुले) सतत ७ वर्षे विजयी संघ
४) मैदानी स्पर्धा जनरल चॅपीयनशीप
५) ४ X ४०० रिले (मुले) विजयी संघ
६) ४ X १०० रिले (मुले) विजयी संघ
७) कबड्डी (मुली) उपविजेयी संघ

२) पुणे जिल्हा क्रीडा विभागाकडून महाविद्यालयाचे आंतरविभागीय स्पर्धेसाठी निवड झालेले खेळाडू

संघ	खेळाडू
१. कबड्डी (मुले)	२
२. योगा (मुले)	४
३. योगा (मुली)	२
४. मल्लखांब (मुले)	२
५. बास्केटबॉल (मुले)	३
६. बास्केटबॉल (मुली)	१
७. हॅण्डबॉल (मुले)	१
८. कुस्ती (मुले)	२
९. बॉक्सींग (मुले)	२
१०. पावरलिफ्टींग (मुले)	१
११. मैदानी स्पर्धा (मुले-मुली)	८
१२. व्हॉलीबॉल (मुले)	१

३) अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ स्पर्धेसाठी पुणे विद्यापीठातर्फे महाविद्यालयाचे निवड झालेले खेळाडू-

१. श्री. अशोक शिन्दे	कुस्ती
२. श्री. विनोद गायकवाड	मल्लखांब
३. कु. शुभांगी म्हस्के	योगा
४. श्री. नितीन साळुंके	योगा
५. श्री. भिकोबा देवकाते	योगा

४) सन २००२-२००३ या वर्षात आमच्या महाविद्यालयाने आंतर विभागीय योगा (मुले-मुली) स्पर्धाचे आयोजन करण्यात आलेले होते. महाविद्यालयाचे जे खेळाडू अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ राष्ट्रीय व राज्यस्तरीय स्पर्धेत खेळतील अशा खेळाडूंना प्रोत्साहन मिळावे त्यांच्या कलागुणांचा विकास व्हावा म्हणून त्या खेळाडूंना आपल्या महाविद्यालयाचे माजी विद्यापीठ कबड्डी खेळाडू कै. चंद्रशेखर (अजित) जगताप यांच्या स्मरणार्थ प्रा. अविनाश एस. जगताप यांचेकडून रू. १००१/- चे रोख पारितोषिक विभागून देण्याचे जाहिर केले आहे.

खेळाडूंचे हार्दीक अभिनंदन

प्रा. एस. बी. इंगवले
शारीरिक शिक्षण संचालक, वरिष्ठ महाविद्यालय

* * *

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

आयोजित क्रीडा स्पर्धा :

१. बारामती तालुका व गट पातळीवरील मैदानी स्पर्धा-

महाविद्यालयाचे विविध खेळातील यश :

१. कबड्डी मुले :

शारदानगर येथे झालेल्या कबड्डी स्पर्धेमध्ये तालुका स्तरावर प्रथम क्रमांक व गट पातळीवर उपविजयी संघ.

२. कबड्डी महिला :

शारदानगर येथे झालेल्या कबड्डी स्पर्धेमध्ये बारामती तालुका स्तरावर विजयी संघ व गट पातळीवर उपविजयी संघ.

३. व्हॉलीबॉल मुले :

पुणे येथे झालेल्या जिल्हा स्तरीय स्पर्धेत विजयी संघ. सोलापूर येथे झालेल्या विभागीय स्पर्धेमध्ये उपविजयी संघ.

४. कुस्ती मुले :

सोमेश्वरनगर येथे झालेल्या तालुका स्तरावरील स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक

५. ज्युदो मुली :

पुणे येथे झालेल्या जिल्हा स्तरीय स्पर्धेमध्ये द्वितीय क्रमांक

६. मैदानी स्पर्धा :

बारामती तालुका व गट स्तरावर उत्कृष्ट कामगिरी श्री. शिवछत्रपती क्रीडा संकुल बालेवाडी येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय स्पर्धेत मुलांच्या संघाचा ४x४०० मी. रिलेत सहभाग. तालुका स्तरावर मुलीचा ४x१०० मी. रिले द्वितीय क्रमांक व ४x४०० मी. रिले प्रथम क्रमांक.

यशस्वी खेळाडू

१. कु. कुंदा हंबीर, ११ वी आर्टस् :
पुणे येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय ज्युदो स्पर्धेमध्ये ४०कि.ग्रँ. वजन गटात द्वितीय क्रमांक तालुका स्तरावर ८००मी. धावणे प्रथम क्रमांक.

२. कु. वंदना हंबीर ११वी आर्टस् :
पुणे येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय ज्युदो स्पर्धेमध्ये ४५कि.ग्रँ. वजन गटात द्वितीय क्रमांक.

३. श्री. वैभव मोरे १२ वी आर्टस् :
बालेवाडी पुणे येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय ... स्पर्धा ४x१०० मी. रिले स्पर्धेत सहभाग ... स्तरावर थाळीफेक प्रथम क्रमांक

४. श्री. रविंद्र सावंत ११ वी आर्टस् :
बालेवाडी पुणे येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय ... स्पर्धा ४x१०० मी. रिले स्पर्धेत सहभाग ... स्तरावर २०० मी. धावणे प्रथम क्रमांक.

५. श्री. अर्जुन शेगर १२ वी कॉमर्स :
बालेवाडी पुणे येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय ... स्पर्धा ४x१०० मी. रिले स्पर्धेत सहभाग.

६. श्री. हनुमंत सुरवसे, ११ वी आर्टस् :
बालेवाडी पुणे येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय ... स्पर्धा ४x१०० मी. रिले स्पर्धेत सहभाग.

७. श्री. शंतनु तावरे ११ वी सायन्स :
बालेवाडी पुणे येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय ... स्पर्धा ४x१०० मी. रिले स्पर्धेत सहभाग.

८. कु. अरुणा कांबळे ११ वी आर्टस् :
बारामती तालुका स्तरावरील मैदानी स्पर्धेत ४०० ... गोळाफेक, थाळीफेक द्वितीय क्रमांक, ... धावणे तृतीय क्रमांक, ४x१०० मी. रिले द्वितीय ... ४x४०० मी. रिले प्रथम क्रमांक, शारदानगर ... झालेल्या गटस्तरीय महिला कबड्डी स्पर्धेत ... महाविद्यालयाचा उपविजयी संघ.

९. कु. पल्लवी अनुरकर, १२ वी कॉमर्स :
बारामती तालुका स्तर मैदानी स्पर्धा ८०० ... धावणे द्वितीय क्रमांक १५०० मी. धावणे ... उंच उडी द्वितीय क्रमांक ४x१०० मी रिले द्वितीय ... ४x४०० मी. रिले प्रथम क्रमांक बारामती ... स्तरावरील कबड्डी स्पर्धेत सहभाग.

१०. कु. अमृता शिंदे ११ वी कॉमर्स :
बारामती तालुका स्तर मैदानी स्पर्धा गोळा फेक ... तृतीय क्रमांक ४x१०० मी रिले द्वितीय व ४x४०० मी. रिले प्रथम क्रमांक शारदानगर येथे झालेल्या गट स्तरीय महिला कबड्डी स्पर्धा महाविद्यालयाचा उपविजयी संघ.

अनेकान्त तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय बारामती (पुणे)

११. कु. माधुरी सोनवले १२ वी कॉमर्स :
बारामती तालुका मैदानी स्पर्धा थाळीफेक तृतीय क्रमांक शारदानगर येथे झालेल्या महिला कबड्डी स्पर्धा महाविद्यालयाचा उपविजयी संघ.

१२. कु. हेमलता साळुंके १२वी आर्टस् :
बारामती तालुका मैदानी स्पर्धा १०० मी. धावणे तृतीय क्रमांक ४x१०० मी. रिले प्रथम क्रमांक.

मुलांच्या व्हॉलीबॉल संघाने सोलापूर येथे झालेल्या पुणे विभागीय स्पर्धेमध्ये अटीतटीची झुंज देवून उत्कृष्ट खेळ केला. उपविजयी संघातील खेळाडू खालीलप्रमाणे -

१. श्री.वैभव मोरे	- १२ वी आर्टस्
२. श्री. गणेश घाडगे	- १२ वी कॉमर्स
३. श्री. केतन मेहता	- ११ वी सायन्स
४. श्री. अमित शिंदे	- ११वी सायन्स
५. श्री. पराग राउत	- ११ वी सायन्स
६. श्री. मयुर ढवाण	- १२ वी आर्टस्
७. श्री. गणेश बडे	- ११ वी सायन्स
८. श्री. धैर्यशील निंबाळकर	- १२ वी कॉमर्स
९. श्री. अश्विन सोरटे	- १२ वी सायन्स
१०. श्री. दादासो गावडे	- १२ वी आर्टस्

शारदानगर येथे झालेल्या बारामती गट स्तरावरील कबड्डी स्पर्धेमध्ये मुलांच्या संघाने व महिलांच्या संघाने महाविद्यालयास उपविजेते पद मिळवून दिले.

उपविजयी संघातील खेळाडू खालीलप्रमाणे-

१. श्री.धनंजय आटोळे	- १२ वी आर्टस्
२. श्री.बबन थोरात	- १२ वी आर्टस्
३. श्री.हुसेन शेख	- १२ वी आर्टस्
४. श्री.संजय खाडे	- १२ वी आर्टस्
५. श्री. नितीन कांबळे	- ११ वी आर्टस्
६. श्री. शर्मा पवार	- ११ वी आर्टस्
७. श्री. उमेश मेरगळ	- १२ वी आर्टस्
८. श्री. शेखर म्हेत्रे	- १२ वी कॉमर्स
९. श्री.मनोहर गायकवाड	- १२ वी आर्टस्
१०. श्री. रामदास कोल्हे	- १२ वी आर्टस्
११. श्री. संतोष पलंगे	- ११ वी आर्टस्
१२. श्री. सय्यद साहिल शेख	- ११ वी आर्टस्

महिला कबड्डी

१. कु. झीनत पठाण	२. कु. प्रमिला मगर
३. कु. दिपा शेट्टी	४. कु. अरूणा कांबळे
५. कु. माधुरी सोनवले	६. कु. संगिता देवकाते
७. कु. साधना सोरटे	८. कु. सुवर्णा पाटणकर
९. कु. किर्ती सोनवणे	१०. कु. अमृता शिंदे
११. कु. रोहिणी सुर्यवंशी	१२. कु. प्रिया शेट्टी

प्रा. बबन गावडे

शारीरिक शिक्षण संचालक, कनिष्ठ महाविद्यालय

* * *

वार्षिक गुणवत्ता पारितोषिक वितरण समारंभ

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय व व्यवस्थापन विकास व संशोधन संस्था यांचा वार्षिक गुणवत्ता पारितोषिक वितरण समारंभ बुधवार दिनांक २६/२/२००३ रोजी संपन्न झाला. सन्माननीय अतिथी पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरू डॉ. अशोक कोळस्कर यांचे शुभहस्ते पारितोषिक वितरण करण्यात आले. समारंभाच्या अध्यक्षस्थानी अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे अध्यक्ष मा. श्री. जंबुकुमार चंदुलाल शहा (सराफ) होते.

पुणे विद्यापीठ गीताने कार्यक्रम सुरु झाला. त्यानंतर स्वागत व मनोगत व प्र. प्राचार्य प्रा. व्ही.जे पडवेकर यांनी केले. सरस्वती पूजन व दीप प्रज्वलनानंतर प्रमुख पाहुणे डॉ. अशोक कोळस्कर यांचा परिचय होऊन शाल, श्रीफळ, पुष्पहार व स्मृतिचिन्ह देऊन त्यांचा सत्कार संस्थेचे अध्यक्ष मा. श्री. जंबुकुमार चंदुलाल शहा (सराफ) यांनी केला. त्यानंतर मा.अध्यक्ष श्री. जंबुकुमार चंदुलाल शहा (सराफ), अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे सचिव मा.श्री. जवाहर मोतीलाल शहा (वाघोलीकर) व अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी (स्थानिक समिती)

चे खजिनदार मा. श्री. शशिकांत शिवलाल शहा (लेंगरेकर)यांचे स्वागत प्र. प्राचार्य प्रा. व्ही. जी. पडवेकर यांनी केले. त्यानंतर अहवाल वाचन उपप्राचार्य प्रा. आर. जी. पाटील यांनी केले.

प्रमुख पाहुणे कुलगुरू डॉ. अशोक कोळस्कर यांनी आपले मनोगत व्यक्त करताना आजचे युग हे माहितीचे युग असून देशात तरूणांची संख्या वाढत असून हेच तरूण नवनवीन कल्पनांनी भरलेले असतात व त्यांच्यामुळेच देश पुढे जाणार असल्याचे स्पष्ट केले.आजच्या युगात भारतीय संस्कृतीची कास सोडू नका असे आवाहन त्यांनी केले. त्याचबरोबर "Think globally act globally' हा बहुमोल विचार त्यांनी दिला. त्यानंतर अध्यक्ष मा. श्री. जंबुकुमार शहा यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले. त्यानंतर मा.कुलगुरु डॉ.कोळस्कर, संस्थेचे सदस्य मा. अॅड. रमेश दोशी यांचे शुभहस्ते गुणवान विद्यार्थ्यांना पारितोषिके प्रदान करण्यात आली. त्याचबरोबर मा. कुलगुरुंच्या हस्ते मानसशास्त्र विभागातील प्रा. डॉ. के. एम. जाधव यांचा पीएच. डी. ही पदवी मिळाल्याबद्दल तसेच हिंदी विभागातील प्रा. कु. जावळे प्रतिभा आनंदराव यांचा एम.फिल. ही पदवी प्राप्त केल्याबद्दल व शिक्षकेतर कर्मचारी कु.गायकवाड सुलेखा निवृत्ती यांचा बी. लिब. सायन्स ही पदवी प्राप्त केल्याबद्दल सत्कार करण्यात आला.

गुणवत्ताप्राप्त विद्यार्थ्यांच्या सत्काराशिवाय अस्मितादर्श भित्तिपत्रक, अनेकान्त नियतकालिक पारितोषिके प्रदान करण्यात आली. नंतर सांस्कृतिक कार्यक्रमाची पारितोषिके देण्यात आली.

उपप्राचार्य प्रा. पी. जी. मेहेर यांनी सर्व उपस्थितांचे आभार मानले व राष्ट्रगीताने कार्यक्रमाची सांगता झाली.

या कार्यक्रमास पत्रकार, पारितोषिक दाते, विद्यार्थी, त्यांचे पालक प्राध्यापक, सेवक वर्ग व मान्यवर उपस्थित होते

प्रा. ए.एस.पंढरी
प्रमुख,वार्षिक गुणवत्ता पारितोषिक वितरण

* * *

सांस्कृतिक विभाग

सांस्कृतिक विभागातर्फे यावर्षी दिनां... जानेवारी ते १ फेब्रुवारी २००३ या कालावधीत... सांस्कृतिक महोत्सवाचे आयोजन केले हो... महोत्सवात काव्यवाचन स्पर्धा कथाकथन... एकपात्री स्पर्धा, निबंध स्पर्धा, चित्रकला... रांगोळी स्पर्धा, वक्तृत्व स्पर्धा, मेंदी स्पर्धा... अभिनय स्पर्धा आणि एकांकिका स्पर्धा इ... आयोजित केल्या होत्या. त्याचबरोबर फि... बातमीपत्र वाचन व अल्पोपहार वाटप इ. कार्यक्रम... आयोजित केले होते. विविध कला व सांस्... स्पर्धेतील विजेत्या स्पर्धकांना दिनांक २६/२/२... रोजी आयोजित केलेल्या वार्षिक गुणवत्ता पारितो... वितरण समारंभात प्रमुख पाहुणे पुणे विद्या... कुलगुरू डॉ. अशोक कोळस्कर यांच्या हस्ते प्र... द्वितीय व तृतीय क्रमांकांच्या विद्यार्थ्यां... महाविद्यालयातर्फे स्मृतिचिन्हे व प्रशस्तिपत्रके प्र... करण्यात आली. या स्पर्धेतील विजेते स्पर्धे... पुढीलप्रमाणे -

१) निबंध स्पर्धा-
प्रथम-मोमिन शिरीन सलीम,
एम. ए. हिंदी ५२२२
द्वितीय-संदीप कवीश्वर,
एस वाय बी ए ३९९६
तृतीय (विभागून)
संग्राम गोसावी,
एम. ए.(मराठी) ४०९३
लोंढे एस. बी.,
टी. वाय. बी. एस्सी. ६९४१

२) चित्रकला स्पर्धा-
प्रथम-श्री. शिंगटे के.ई.,
एस. वाय. बी. एस्सी ६८९१
द्वितीय-कु. मोहोळकर वृषाली दिगंबर,
टी.वाय. बी. ए. ४५२२
तृतीय-कु. बागवान अलहुमॉ ईलाईस

३) रांगोळी स्पर्धा-
प्रथम- कु. पिसाळ संध्या पोपट,
एफ. वाय. बी.ए. ३१४७
द्वितीय-कु. वाबळे अभिजिता भागवत,
एफ. वाय. बी. सी. एस. १२३५
तृतीय-कु. एरंडोले सुषमा सुधाकर,
एस. वाय. बी. सी. एस. ७२०१

४) काव्यवाचन स्पर्धा-
प्रथम-श्री. गायकवाड पांडुरंग हिराचंद
एम. ए. भाग-१
द्वितीय-श्री. सावंत मंगेश,
एस.वाय. बी.कॉम.
तृतीय- श्री. करे भाऊसाहेब अंकुश
एम. ए. भाग-१

५) कथाकथन स्पर्धा-
प्रथम- श्री. करे भाऊसाहेब अंकुश
एम.ए. भाग १ ५४११
द्वितीय- कु. कांबळे करुणा विनायक,
टी. वाय. बी. ए. ४५४५
श्री. रणवरे रविंद्र अरुण
एम.ए. भाग १ ५४६१
तृतीय - श्री. नरुटे शहाजी शिवाजी,
टी. वाय. बी. ए. ४६११

६) एकपात्री प्रयोग-
प्रथम-श्री. कविश्वर संदीप,
एस. वाय. बी. ए. ३९९६
द्वितीय- श्री. जाधव ज्ञानदेव सखाराम,
एस. वाय.बी.एस्सी ६७१३
तृतीय- श्री. मोटे रामराजा वासुदेव
एम. ए. इंग्रजी ५४०५

७) वक्तृत्व स्पर्धा-
प्रथम-श्री. केदार कांबळे,
एस. वाय. बी. ए
द्वितीय-श्री.सुनिल रणवरे,
एम. कॉम.भाग-२

तृतीय विभागून-
१) कु. करुणा कांबळे,
टी. वाय. बी. ए.
२) कु. सारिका शिंदे,
टी. वाय. बी.ए.

८) मेंदी स्पर्धा-
प्रथम- कु. रोकडे शिल्पा
एफ. वाय. बी. एस्सी. ६४१८
द्वितीय- कु. पिसे मनिषा
एम. एस्सी.भाग १ ७६२९
तृतीय विभागून-
१) कु. गंभीरे वर्षा
एम. एस्सी. भाग-१ ७६०३
२) कु. गजाकस वर्षा
टी. वाय. बी. ए. ४६३०

९) मूक अभिनय स्पर्धा-
प्रथम- कु. शितल अहिवळे व इतर
टी. वाय. बी. ए.
द्वितीय- श्री. सचिन गाडेकर व इतर
एम. ए. भाग-१
तृतीय- कु. निलांबरी पाटील व इतर
एम. ए. भाग- १

१०) एकांकिका स्पर्धा-
प्रथम- श्री. सोमनाथ कवडे व इतर
(आधुनिक सितामय) ४५५९
टी. वाय.बी. ए.
द्वितीय- श्री. निलेश बनकर व इतर
(देवदास डॉटकॉम) ७३२६
टी.वाय. बी. सी. एस.
तृतीय- श्री. संदिप कवीश्वर व इतर
(प्रेक्षकांनी क्षमा करावी) ३९९६
एस.वाय.बी.ए.

प्रा. प्रकाश आर. पाटील
प्रमुख,सांस्कृतिक विभाग

* * *

कविवर्य मोरोपंत वाद व वक्तृत्व स्पर्धा

अ) कविवर्य मोरोपंत वाद व वक्तृत्व स्पर्धा-

बारामती नगरपरिषद, बारामती व तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि. २७ व २८ सप्टेंबर २००२ या दोन दिवशी कविवर्य मोरोपंत वाद व वक्तृत्व स्पर्धांचे आयोजन केले गेले. या स्पर्धांचा उद्‌घाटन समारंभ दि. २७ सप्टेंबर २००२ रोजी सकाळी ९.३० वा संपन्न झाला. या प्रसंगी उद्‌घाटक म्हणून मा.श्री. विठ्ठलराव कृष्णराव सुर्यवंशी माजी चेअरमन, बारामती तालुका सहकारी दुध पुरवठा संघ लि. बारामती हे लाभले होते. तर अध्यक्ष म्हणून मा. श्री. राजवर्धन शिंदे, चेअरमन, सोमेश्वर सहकारी साखर कारखाना लि. सोमेश्वरनगर, उपस्थित होते.

दिनांक २७ सप्टेंबर रोजी कनिष्ठ महाविद्यालयीन गट व वरिष्ठ महाविद्यालयीन गट यांच्यासाठी वक्तृत्व स्पर्धा घेण्यात आल्या. दि. २८ सप्टेंबर रोजी वादविवाद व उत्स्फूर्त वक्तृत्व स्पर्धा घेण्यात आल्या. या स्पर्धामध्ये विविध महाविद्यालयातील एकूण ६७ (सदुसष्ठ) स्पर्धक सहभागी झाले होते. स्पर्धाचे परीक्षक म्हणून १) प्रा. मुकूंद दाते, सोमेश्वरनगर, २) प्रा. धनंजय शहा, बारामती ३) प्रा. डॉ.मधुकर मोकाशी, दौंड यांनी काम पाहिले.

स्पर्धेचा निकाल पुढीलप्रमाणे-

वक्तृत्व स्पर्धा (कनिष्ठ महाविद्यालय)

१) कु. इंगळे मृदुला संजय,
शारदाबाई पवार महिला महाविद्यालय,
शारदानगर,
(रोख रकमेसोबत कै. बी. जी. तथा आबासाहेब घारे यांचे स्मरणार्थ फिरते स्मृतिचिन्ह)

२) श्री. गरूड मांधाता वामन
तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय,बारामती.

३) कु. प्रभुणे श्रुती अतुल
तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती

या वर्षापासून ''मोरोपंत'' या विषयात येणा यास एक फिरते स्मृतिचिन्ह श्री. कृष्णा यादव यांच्याकडून कै. प्रदीप कृष्णा यादव स्मरणार्थ देण्यात आले त्या विजेत्या स्पर्धकाचे

कु. प्रभुणे श्रुती अतुल
तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती.

वक्तृत्व स्पर्धा (वरिष्ठ महाविद्यालय)

१) कु. सावणे प्रिया
फर्ग्युसन कॉलेज, पुणे.
(रोख रकमेसह बारामती नगरपरिषद देण्यात येणारी चांदीची फिरती ढाल)

२) कु. पाटील सपना
शासकीय अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पुणे

३) कु. बहुलेकर अमृता
फर्ग्युसन कॉलेज, पुणे

या वर्षापासून ''मोरोपंत'' या विषयात येणाऱ्या स्पर्धकास श्री. कृष्णा नामदेव यांचेकडून कै. प्रदीप कृष्णा यादव यांचे स्मरणार्थ फिरते स्मृतिचिन्ह देण्यात आले.

विजेत्या स्पर्धकाचे नाव

कु. सावणे प्रिया
फर्ग्युसन कॉलेज, पुणे.

वादविवाद स्पर्धा-

विजेता संघ-फर्ग्युसन कॉलेज, पुणे
स्पर्धक- १) कु. प्रिया सावणे
२) कु. अमृता बहुलेकर

(रोख रकमेसोबत बारामती नगर परिषद बारामती यांनी ठेवलेली चांदीची फिरती ढाल)

उत्स्फूर्त वक्तृत्व स्पर्धा

१) तुषार काकडे
शासकीय अभियांत्रिकी महाविद्यालय, पुणे
(रोख रकमेसोबत कै. धोंडिबा आबाजी तथा कारभारी यांचे स्मरणार्थ फिरते स्मृतिचिन्ह)

२) भूषण पानसे
आय. एस. एस. लॉज कॉलेज, पुणे
३) कु. सपना पाटील,
शासकीय अभियांत्रिकी महाविद्यालय,पुणे.

या स्पर्धासाठी एकूण ७४९२ रूपयांची बक्षिसे होती.

स्पर्धेचा पारितोषिक वितरण समारंभ दि. २८ सप्टेंबर रोजी सायंकाळी६.००वा. मा. श्री.सतिश बागल साहेब,तहसिलदार, बारामती यांच्या अध्यक्षतेखाली झाला या प्रसंगी प्रमुख पाहुणे म्हणून मा. श्री. चंद्रराव तावरे, माजी चेअरमन, माळेगाव सहकारी साखर कारखाना, मा.श्री.जवाहर शेठ शहा (वाघोलीकर) सचिव, अ. ए. सोसायटी, बारामती उपस्थित होते.

ब) इतर स्पर्धा

विद्या प्रतिष्ठानचे कला, शास्त्र व वाणिज्य महाविद्यालयातील वक्तृत्व स्पर्धेमध्ये आपल्या महाविद्यालयातील कनिष्ठ विभागातील श्री. मांधाता वामन गरूड यास कनिष्ठ विभागात प्रथम क्रमांक मिळाला.

या व्यतिरिक्त महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी पुढील स्पर्धामध्ये सहभाग घेतला.

१) विद्या प्रतिष्ठानचे कला, शास्त्र व वाणिज्य महाविद्यालय,
(प्रतिभा राज्यस्तरीय आंतर महाविद्यालयीन वक्तृत्व स्पर्धा)
१) श्री. मांधाता वामन गरूड - ११ वी कॉमर्स
२) कु. किशोर भापकर - ११ वी सायन्स
३) श्री. सुधीर करे - एम.ए. इंग्लिश
४) कु. सारिका शिंदे - टी. वाय. बी. ए.

२) श्री. शिवछत्रपती महाविद्यालय, जुन्नर वक्तृत्व स्पर्धा
१) श्री.माने हनुमंत बबन - टी. वाय.बी.ए.

३) आबासाहेब गरवारे महाविद्यालय (सावित्रीबाई फुले राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा)
१) श्री.संदीप कविश्वर एस.वाय. बी.ए.
२) श्री. मांधाता वामन गरुड- ११ वी कॉमर्स

४) म.भा. केळकर कथाकथन स्पर्धा पुणे.
१) श्री. काकडे सोपानदेव-एफ. वाय. बी. ए.

प्रा.डॉ.रंजना नेमाडे
कार्याध्यक्ष-मोरोपंत वादविवाद व वक्तृत्व स्पर्धा

* * *

ग्रंथालय अहवाल

१)ग्रंथसंख्या : (दि. ३१ मार्च २००२ अखेर)

	संख्या	रक्कम रूपये
	९२.६३६	३५,४८,२८५=७३
अहवाल वर्षात झालेली वाढ	९९७	९२,७२९=००
एकूण	९३,६३३	३६,४१,०१४=७३

२)बुक बँक (पुस्तक पेढी) योजना

कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालयातील गरजू, हुशार व गरीब विद्यार्थ्यांना खालीलप्रमाणे पुस्तकाच्या संचाचे वाटप करण्यात आले.

	विद्यार्थी	ग्रंथसंख्या
अ) कनिष्ठ महाविद्यालय	४४	१९४
ब) वरिष्ठ महाविद्यालय	३८	३५६
एकूण	८२	५५०

३) नियतकालिके व वर्तमानपत्रे

संख्या	रक्कम रूपये
अ) नियतकालिके २१,०००=००(सुमारे)	१२२
ब) वर्तमानपत्रे ११,९००=००(सुमारे)	१९

४) ग्रंथभेट :-

खालील मान्यवर व्यक्ति तसेच संस्थांनी आपले बहुमोल ग्रंथ ग्रंथालयास भेटी दाखल दिलेले आहेत. या ग्रंथ देणगीमुळे ग्रंथालयाच्या वैभवात मौल्यवान भर पडलेली आहे. सर्व ग्रंथदात्यांचे मन:पूर्वक आभार

१)	श्रीमती अंजली पवार-काटे, माजलगांव, जि. बीड	०१
२)	श्रीमती कुंता नारायण जगदाळे, वार्शी	०१
३)	प्रा. डॉ. प्र. न. अवसरीकर, पुणे	०१
४)	श्री. जगन्नाथ तथा जगदिश पिंगळे, शिरष्णे	०१
५)	प्रा. के. एस. अय्यर (प्रेस्टिज बुक्स, नवी दिल्ली)	०१
६)	श्री.व्ही. के. थॉमस, ग्रंथपाल, एस. एन. बोरा नॅशनल सेंटर फॉर बेसिक कोर्स, कोलकाता	०५
७)	दिशा पब्लिशर्स, पुणे	०२
८)	नरेंद्र प्रकाशन, पुणे	०१
९)	सुविचार प्रकाशन मंडळ, पुणे	०१
१०)	ग्रंथपाल, जयकर ग्रंथालय, पुणे विद्यापीठ, पुणे	०१
	एकूण	०५
		१९

५) अभ्यासिका :-

ग्रंथालयात कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालय विज्ञान शाखा, एम. ए., एम.कॉम व एम. एस्सी.या वर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी एक आणि कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालय कला व वाणिज्य विद्यार्थ्यांसाठी एक अशा दोन स्वतंत्र प्रशस्त अभ्यासिका उपलब्ध आहेत. अभ्यासिका परीक्षांच्या कालावधीत रात्री ०९.३० वाजेपर्यत उघड्या ठेवण्यात येतात.

६) ग्रंथालय व माहितीशास्त्र (बी. लिब.अॅंड इन्फर्मेशन सायन्स)

पुणे विद्यापीठाने एप्रिल/ मे २००२ मध्ये घेतलेल्या विद्यापीठ परीक्षेत कु.संध्या देविदास जगदाळे या विद्यार्थीनीने ६३.३० % गुण प्राप्त करून महाविद्यालयात प्रथम क्रमांक प्राप्त केला.विभागाचा एकूण निकाल ६२ टक्के आहे.या विद्यार्थ्यांना ग्रंथपाल व विभाग प्रमुख प्रा. एस. एन. पाटील सहाय्यक ग्रंथपाल श्री. डी.पी. लिगें व व्याख्याते प्रा. एन. जी. पाटील, प्रा. ए. डी. मानकर यांचे मार्गदर्शन लाभले.

आमच्या अनेकांत एज्युकेशन सोसा[...] सन्माननीय पदाधिकारी,सदस्य [...] महाविद्यालयाचे प्रभारी प्राचार्य, कनिष्ठ [...] महाविद्यालयातील प्राध्यापक, कर्मचारी व वि[...] आम्हास नेहमीच उत्कृष्ठ सहकार्य लाभले. [...] दैनंदिन कामकाज व वाचकांना तत्[...] पुरविण्यामध्ये आमच्या ग्रंथालयीन कर्म[...] महत्त्वाचा सहभाग आहे. या सर्वांचा मी आभा[...]

प्रा.एस.एन.[...]
ग्रंथपाल

*

* *

राष्ट्रीय छात्रसेना अहवा[ल]

१) छात्रसंख्या १०६

२) वर्षभरातील विविध कार्यक्रम

अ १५ ऑगष्ट २००२ स्वातंत्र्यदिन मानवंदना [...] पाहुणे मा. श्री श्रीमान जंबुकुमार चंदुला[ल] [...] (अध्यक्ष, अनेकान्त एज्युकेशन सोसा[यटी] बारामती)

ब वार्षिक प्रशिक्षण शिबीरे या वर्षामध्ये तीन [...] प्रशिक्षण शिबीरे आयोजित करण्यात आली [...]

१. पुणे एएसपीटी (आर्मी स्पोर्ट फिजिकल [...] सेंटर) मुंढवा हा कॅम्प २६ जुलै २००२ [...] आगॅष्ट २००२ या कालावधीत झाला [...] कॅम्पसाठी ५ छात्रसैनिक सहभागी झाले [...]

२. पुणे - एएसपीटी (आर्मी स्पोर्ट फिजिकल [...] सेंटर) मुंढवा हा कॅम्प १३ जुलै २००२ ते २[...] २००२ या कालावधीत झाला. या कॅम्पसा[ठी] [...] छात्रसैनिक सहभागी झाले होते.

३ दौंड एसआरपीएफ ग्रुप नं.७ हा कॅम्प [...] जानेवारी २००३ ते २२ जानेवारी २००३ [...] कालावधीत झाला. या कॅम्पसाठी [...] छात्रसैनिक सहभागी झाले होते. या कॅम्पमध्ये [...] छात्रसैनिकांना नेमबाजी, शस्त्रप्रशि[क्षण] [...]

मॅपरिडिंग, रोडमार्च इ.चे प्रशिक्षण देण्यात आले. तसेच या ठिकाणी घेण्यात आलेल्या ६ किलोमिटर धावण्याच्या स्पर्धेत सार्जंट सुरेश दडस यांनी गोल्डमेडल मिळविले. कंपनी कमांडर मेजर एम.व्ही गोडसे यांनी डेप्युटी कॅम्प कमांडर म्हणून काम केले.

क २६ जानेवारी २००३ रेजी ५४ वा प्रजासत्ताक दिन साजरा करण्यात आला. मानवंदना-प्रमुरव पाहुणे मा. श्रीमान जंबुकुमार चंदुलाल शहा यांचे हस्तेएन.सी.सी. ''बी'' व ''सी'' प्रमाणपत्र परीक्षेत उत्तीर्ण झालेल्या छात्रसैनिकांना प्रमाणपत्र देण्यात आली.

३) एन.सी.सी. छात्रसैनिकांचा वर्षभरातील विविध कॅम्पमधील सहभाग

१. थलसैनिक कॅम्प ए.एस.पी.टी. हडपसर

या कॅम्पमध्ये पाच छात्रसैनिक सहभागी झाले होते. व हा कॅम्प ५ जुलै २००२ ते ११ जुलै २००२ या कालावधीत हडपसर येथे झाला.

१	अंडर ऑफिसर	विनायक नानासो गायकवाड
२	सार्जंट	समिर नझीर सय्यद
३	सार्जंट	अमरजित सुभाष रवराडे
४	सार्जंट	अमित बाळासाहेब यादव
५	सार्जंट	रामचंद्र बाळासाहेब तांदळे

२. प्रि.आर.डी.कॅम्प सोलापूर

हा कॅम्प दि. २६ सप्टेंबर २००२ ते ८ ऑक्टोबर २००२ या कलावधीत सोलापूर येथे झाला. त्यामध्ये तीन छात्रसैनिक सहभागी झाले होते.

१	सार्जंट	विवेक दादासाहेब निंबाळकर
२	सार्जंट	सचिन बापूराव गायकवाड
३	सार्जंट	अशोक संदीपान शिंदे

३. नॅशनल इंटिग्रेशन कॅम्प

राजस्थान बिकानेर हा कॅम्प दि. ७ नोंव्हेबर २००२ ते १८ नोंव्हेंबर २००२ या कालावधीत राजस्थानमधील बिकानेर येथे झाला. या कॅम्पमध्ये ६ छात्रसैनिक सहभागी झाले होते.

१	सीनिअर अंडर ऑफिसर	विशाल विजय शिंदे
२	अंडर ऑफिसर	विनायक नानासो गायकवाड
३	सार्जंट	आसीफ यासिन शेरव,
४	सार्जंट	विजय चंद्रकात कोकरे
५	सार्जंट	संजय श्रीरंग गोरे
६	कार्पोरल	संतोष जालिंदर यादव

या कॅम्पमध्ये महाराष्ट्र कॉन्टीनंट ड्रीलमध्ये प्रथम व लाईन ले-आऊट मध्ये प्रथम क्रमांक तसेच सांस्कृतिक कार्यक्रमात प्रथम क्रमांक मिळविला.

४. महाराष्ट्र आर.डी.कॅम्प-मुंबई

वडाळा हा कॅम्प १६ जानेवारी २००३ ते २६ जानेवारी २००३ या कालामधीत मुंबई येथे झाला. त्यामध्ये ५ फूट ८ इंच उंची असणारे तीन छात्रसैनिक सहभागी झाले होते.

१	सार्जंट	कुमार मल्हारी देवकाते
२	कार्पोरल	सचिन गंगाराम बनकर
३	कॅडेट	भालचंद्र शिवाजी माने

५. प्रजासत्ताक दिन संचलन स्पर्धा बारामती

बारामती येथे शासनाचे वतीने संचलन स्पर्धा आयोजित केली होती. त्या स्पर्धेत ३३ छात्रसैनिक सहभागी झाले होते. त्यामध्ये महाविद्यालयीन छात्रसैनिकांनी प्रथम क्रमांक मिळविला.

६ एन.सी.सी. परीक्षा निकाल

१ ''बी''प्रमाणपत्र परीक्षा २५ पैकी २५ उत्तीर्ण झाले.
२ ''सी''प्रमाणपत्र परीक्षा १३ पैकी १२ उत्तीर्ण झाले.

मेजर मानसिंगराव वामनराव गोडसे
एन.सी.सी.विभागप्रमुरव

* * *

राष्ट्रीय सेवा योजना

अ) नियमित कार्यक्रम

दि. १५ ऑगष्ट २००२ रोजी स्थानिक युनिटचे उदघाटन अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीचे अध्यक्ष

मा. जंबुकुमार चंदुलाल शहा (सराफ) यांच्या हस्ते झाले. व विद्यार्थ्यांनी महाविद्यालयाच्या आवारात स्वच्छता केली.

- दि.२९ ऑगष्ट २००२ रोजी महाविद्यालयातील ३७ विद्यार्थिनींनी रिमांड होम येथे जावून रक्षाबंधनाचा कार्यक्रम साजरा केला. रिमांड होम मधील १५० विद्यार्थी कार्यक्रमास हजर होते. तसेच महाविद्यालयातील ८ प्राध्यापक,प्राध्यापिकाही उपस्थित होते.
- दि. १ सप्टेंबर रोजी तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, विद्याप्रतिष्ठान कॉलेज,शारदाबाई पवार महाविद्यालय, इंजिनिअरिंग कॉलेज माळेगांव या ४ महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजनेतील ७०० विद्यार्थी आणि विद्यार्थिनींनी बारामती शहरात ''स्वच्छता व जनजागृती अभियान'' बारामती नगरपरिषदेच्या सहकार्याने राबविले. या कार्यक्रमासाठी चारही महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्राध्यापक वर्ग उपस्थित होता.
- दि. २४ सप्टेंबर २००२ रोजी ''राष्ट्रीय सेवा योजना'' दिनानिमित्त शिरुरच्या सी.टी.बोरा महाविद्यालयाचे प्राचार्य मा.एन. एस. निकम यांचे ''राष्ट्रीय सेवा योजनेची उद्दिष्टे'' या विषयावर अतिशय सुंदर व्याख्यान झाले. तसेच कार्यक्रमानंतर विद्यार्थ्यांनी श्रमदान केले.
- दि. २ ऑक्टोबर २००२ रोजी महात्मा गांधी व लालबहादुर शास्त्री जयंती निमित्त तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, विद्याप्रतिष्ठान कॉलेज, शारदाबाई पवार महाविद्यालय यांच्या संयुक्त विद्यमाने बारामती शहरात ''इंधन बचाव'' मोहिम राबविण्यात आली. तसेच गावातून सायकल फेरीचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमाचे उद्धघाटन नगराध्यक्षा मा. सौ. संध्याताई बोबडे व शारदाबाई पवार महाविद्यालयाच्या विश्वस्त मा. सौ. नंदाताई पवार यांच्या हस्ते झाले. या कार्यक्रमात गावातील नागरिकांनी उत्स्फूर्त सहभाग घेतला.
- दि. ४ ऑक्टोबर २००२ रोजी महाविद्यालया... जयंतीच्या निमित्ताने 'रक्तदान' शिबीर आयो... करण्यात आले होते. यात प्राध्यापक, ... आणि विद्यार्थिनी या सर्वांनी मिळून १०१ बा... रक्त गोळा करुन स्व. माणिकबाई चंदुलाल... रक्तपेढीस दिले.
- दि. ५ जानेवारी २००३ व ९ फेब्रुवारी २००३ ... विद्यार्थी पल्स पोलिओ लसीकरण ... मदतनीस म्हणून उत्तमरीतीने काम केले.
- दि. १२ जानेवारी ते १९ जानेवारी २००३ ... युवासप्ताह साजरा करण्यात आला. या ... मुलींसाठी रांगोळी स्पर्धा, मेंदी स्पर्धा ... विद्यार्थ्यांसाठी वक्तृत्व स्पर्धा, काव्यवाचन ... या स्पर्धाचे आयोजन करण्यात आले.
- दि. २६ जानेवारी २००३ रोजी झेंडा वंदनास ... विद्यार्थी हजर राहून नंतर त्यांनी श्रमदान केले.
- दि. ६ मार्च ते १५ मार्च २००३ या दहा दिवसा... काळात श्री.क्षेत्र कण्हेरी येथे होणाऱ्या राष्ट्रीय ... योजनेच्या राज्यस्तरीय शिबीरात आमच्या ... महाविद्यालयातील ३ विद्यार्थी सहभागी झाले ... शिबीराचे आयोजन शारदाबाई ... महाविद्यालयाने केलेले आहे.

ब) विशेष हिवाळी शिबीर

राष्ट्रीय सेवा योजनेतील विद्यार्थी/विद्यार्थिनी ... मौजे तावशी, ता. इंदापूर (जि.पुणे) येथे २८ नोव्हेंबर ... ७ डिसेंबर २००३ या कालावधीत झालेल्या हिवाळी ... शिबीरात भाग घेऊन ग्रामस्वच्छता, रस्ता ... वृक्षारोपन, मंदिरांची निगा, गटार स्वच्छता, शोष... इ. उपक्रम राबविले.

प्रा.जे.डी.देशपांडे **प्रा.एम.बी....**

कार्यक्रम अधिकारी राष्ट्रीय सेवा योजना

*

स्कॉलरशिप व फ्रिशिपची माहिती

सदरची माहिती दिनांक २१/०२/२००३ अरवेर

अ)	फ्रिशिपचे नांव	विद्यार्थी संख्या
१.	अर्थिक दृष्ट्या मागासलेल्या विद्यार्थ्यांना मिळणारी फी सवलत.	१६३७
२.	प्राथमिक शिक्षकांच्या पाल्यांना मिळणारी फी सवलत	७०
३.	माध्यमिक शिक्षकांच्या पाल्यांना मिळणारी फी सवलत	११०
४.	१२ वी पर्यंत मुलींना मिळणारी फी सवलत	३६०
५.	माजी सैनिकांच्या पाल्यांना मिळणारी सवलत	१२
६.	मागासर्वीय विद्यार्थ्यांना मिळणारी फी सवलत	४८१

ब)	स्कॉलरशिपचे नांव	विद्यार्थी संख्या
१.	भारत सरकारची मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना मिळणारी शिष्यवृत्ती (बी.सी.स्कॉलरशिप)	१४१५
२.	ए-भारत सरकारची राष्ट्रीय गुणवत्ता शिष्यवृत्ती	०३
	बी-(मेरीट सर्टिफिकेट व कॅश प्राईज)	०६
३.	राज्य सरकारची खुली गुणवत्ता शिष्यवृत्ती	०५
४.	ग्रामीण भागातील हुशार व होतकरु विद्यार्थ्यांना मिळणारी शिष्यवृत्ती	--
५.	एकलव्य आर्थिक सहाय्य योजना	०७
६.	इ.बी.सी.मेरीट स्कॉलरशिप	०२
७.	कंकुबाई केवलचंद गांधी ट्रस्ट शिष्यवृत्ती	०१
८.	गुणवान विद्यार्थ्यांना मिळणारे आर्थिक सहाय्य	०१
९.	हिंदी स्कॉलरशिप	०१

प्रा.एम.डी.भगत

शिष्यवृत्ती विभाग प्रमुख

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नासिक

अभ्यासकेंद्र ६२०७ ए

य. च. म. मु. विद्यापीठ, नासिक यांचे अभ्यासकेंद्र या महाविद्यालयामध्ये जानेवारी १९९५ पासून सुरू करण्यात आले आहे. १० वी पेक्षा कमी शिक्षण व १८ वर्ष पूर्ण असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना तसेच नोकरी व्यवसाय करणारांना यामुळे पदवी प्राप्त करण्याची संधी प्राप्त होते. पूर्वतयारी ते बी. ए./ बी. कॉम. पदवीपर्यंतचे वर्ग या अभ्यासकेंद्रात सुरु आहेत. एकूण विद्यार्थी संख्या सुमारे ३०० आणि बारामतीच्या ५० कि. मी. परिसरातून विद्यार्थी प्रवेश घेतात. बी. ए. साठी मराठी व हिंदी विषय विशेष स्तरावर तर राज्यशास्त्र मानसशास्त्र, इतिहास, इंग्रजी इ. विषय हे सामान्यस्तरावर आहेत. तज्ञ व अनुभवी २५ प्राध्यापक विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करतात.

विद्यापीठामार्फत दर्जेदार अध्ययन साहित्य, माफक शुल्क, सवडीने व आवडीने शिक्षण घेण्याची सोय, इतर विद्यापीठाप्रमाणेच पदवीस मान्यता व नोकरी व्यवसाय करून शिक्षण घेण्याची सोय यामुळे विद्यार्थ्यांचा वाढता कल या अभ्यासक्रमाकडे दिसून येत आहे. दरवर्षी केंद्राचे निकाल प्रगतिकारक आहेत.

सन २००२-२००३ विद्यार्थीसंख्या खालील-प्रमाणे आहे.

पूर्वतयारी अभ्यासक्रम	७५
एफवायबीए / बी. कॉम.	९७
एसवायबीए/बी. कॉम.	७८
टीवायबीए/ बी. कॉम	३३

प्रा.आर.डब्ल्यू. जोशी

संयोजक, य.च.म.मु.विद्यापीठ नाशिक उपअभ्यास केंद्र

* * *

प्राध्यापक प्रबोधिनी

उद्घाटन व व्यारव्यान-

(अ) दिनांक १०/१२/२००२ रोजी महाविद्यालयातील प्राध्यापक प्रबोधिनीचे उद्घाटन मा. प्रभारी व्ही. जे. पडवेकर यांच्या हस्ते व अध्यक्षतेरवाली झाले.

त्यावेळी प्रा. डॉ. के. एम. जाधव (मानसशास्त्र विभाग, तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय) यांचे अभ्यासपूर्ण व्यारव्यान झाले. ''मानसिक ताण-तणावाचे व्यवस्थापन'' या विषयावरील व्यारव्यानाचा लाभ प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांनी घेतला.

(ब) दिनांक १६ जानेवारी २००३ रोजी बी.जे. वैद्यकीय महाविद्यालय, पुणे येथील नामवंत प्रा. डॉ. पदमाकर पंडित यांचे ''प्रभावी अध्यापन पद्धती'' या विषयावर अभ्यासपूर्ण व्यारव्यान झाले. प्राध्यापक विद्यार्थी व परिसरातील शिक्षक यांना याचा फायदा झाला. व्यारव्यानानंतर श्रोते व व्यारव्याते यात या विषयासंदर्भात प्रश्नोत्तरे झाली. डॉ. पंडितांनी समर्पक व समाधानकारक उत्तरे दिली. त्यातून श्रोत्यांची या जिव्हाळ्याच्या विषयाबाबतची तळमळ दिसून आली.

वि.दि.काकडे
प्रमुरव

* * *

विद्यार्थिनी मंच

विद्यार्थिनींच्या व्यक्तिमत्व विकासासाठी आणि सक्षमीकरणाच्या उद्दिष्टाने पुणे विद्यापीठ विद्यार्थी कल्याण कार्यक्रमांतर्गत महाविद्यालयात विद्यार्थिनी मंचची स्थापना झालेली आहे. यावर्षी विद्यार्थिनी मंच मध्ये महाविद्यालयाच्या मराठी विभागातील प्राध्यापिका डॉ. रंजना नेमाडे यांनी 'सद्यस्थिती [illegible] युवती'' या विषयावर आपले विचार [illegible] कार्यक्रमास विद्यार्थिनीचा प्रचंड प्रतिसाद ला[illegible]

प्रा.सौ.केळकर [illegible]
विद्यार्थी मंच [illegible]

* * *

कमवा व शिका योजना

पुणे विद्यापीठाशी सलग्न महाविद्याल[illegible] शिक्षण घेणाऱ्या शहरी व ग्रामीण विद्यार्थ्यां[illegible] योजना राबविली जाते. शैक्षणिक वर्ष २००२-[illegible] मध्ये आपल्या महाविद्यालयात या योजनेची सुर[illegible] १६ सप्टेंबर २००२ रोजी झाली.

सदर योजनेची उद्दिष्टे आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल [illegible] गरजू व होतकरू विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षण घेण्या[illegible] सहाय्य करणे, मानवी श्रमाची प्रतिष्ठा जोपा[illegible] स्वयंरोजगाराच्या दृष्टीने विद्यार्थ्यांना प्रवृत्त क[illegible] विद्यार्थ्यांना स्वावलंबी बनविणे, इत्यादी आहेत. [illegible] योजनेत एकूण १५ विद्यार्थ्यांनी (१३ विद्यार्थी [illegible] विद्यार्थिनी) भाग घेतला. या विद्यार्थ्यांना ग्रंथाल[illegible] जिमरवाना, तसेच बागकाम व प्रशासकीय विभा[illegible] संगणक, टंकलेरवन, रजिस्टर लिहिणे इत्यादी [illegible] देण्यात आली.

सदर योजना महाविद्यालयात जानेवारी २०[illegible] अरवेरपर्यत राबविण्यात आली.

प्रा.के.एस.[illegible]
समन्वयक कमवा व शिका [illegible]

* *

वाणिज्य प्रयोगशाळा व वाणिज्य विभाग

आपले महाविद्यालयामध्ये विद्यापीठ मार्गद[illegible] सुत्रानुसार डिसेंबर २००१ पासून वाणिज्य प्रयोगशा[illegible] सुरू करण्यात आली या वाणिज्यशारवेत

१) पदव्युत्तर विभागासाठी संदर्भ पुस्तके
२) संगणक प्रिंटर, व्ही. सी. डी., व्ही. सी. पी.
३) टी. व्ही. ओव्हरहेड प्रोजेक्टर.
४) कॅसेटस् (व्ही. डी. ओ.) सी. डी.
५) महत्वाचे दस्तऐवज, रजिस्टर्स, पुस्तके, कागदपत्रे इ.

इत्यादि साहित्य पदवी व पदव्युत्तर विभागातील विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून देण्यात आलेले आहे. ही वाणिज्य प्रयोगशाळा सकाळी-९=०० ते दुपारी १=०० वाजेपर्यंत ''कमवा व शिका'' या योजनेअंतर्गत विद्यार्थ्यांकडून चालविली जात आहे. या वाणिज्य प्रयोगशाळेस विविध महाविद्यालयातील प्राध्यापकांनी भेट दिलेली आहे. या वाणिज्य प्रयोगशाळेत +२ स्तरावरील ''मार्केटिंग अॅण्ड सेल्समनशिप'' या विषयासाठी दि. ४ जानेवारी २००३ ते २४ जानेवारी २००३ या कालावधीत सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रम अत्यंत चांगल्याप्रकारे आयोजित करण्यात आला. पुणे विद्यापीठ पातळीवरील वाणिज्य प्रयोगशाळा हा केलेला पहिला प्रयत्न अत्यंत यशस्वी ठरलेला आहे.

वाणिज्य प्रयोगशाळेच्यामार्फत फेब्रुवारी २००३ मध्ये वाणिज्य प्रदर्शन आयोजित करण्यात आलेले होते. त्यास वाणिज्य विभागातील विद्यार्थ्यांनी अत्यंत चांगला प्रतिसाद दिलेला होता.

प्रा.इंगळे ए.व्ही.
प्रमुरव वाणिज्य प्रयोगशाळा

प्रा.डॉ.नारे एन.एम.
वाणिज्य विभागप्रमुरव

* * *

डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील जयंती

तुळजाराम चतुरचंद महाविद्यालय व बारामती येथील सर्व शैक्षणिक संस्था मिळून संयुक्तपणे प्रतिवर्षी डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांची जयंती साजरी केली जाते.

या ११५ वी जयंती रविवार दि. २२ सप्टेंबर २००२ रोजी संयुक्तपणे साजरी करण्यात आली.

२२ सप्टेंबर २००२ रोजी सकाळी ७=३० वा. छत्रपती शाहू हायस्कूल मध्ये दिलीपराव ढवाण पाटील यांच्या हस्ते कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या पुतळ्याचे पूजन करून कार्यक्रमाची सुरूवात झाली. नंतर बारामतीतील सर्व शैक्षणिक संस्था मिळून विद्यार्थ्यांचे पथक व कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या चित्ररथाची मिरवणूक बारामतीतून काढण्यात आली.

या दिवशी १०=३० वा. कर्मवीर भाऊराव पाटील जयंतीचा मुरव्य कार्यक्रम आर. एन. आग्रवाल टेक्निकल हायस्कूलमध्ये संपन्न झाला. सदर कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी मा. जवाहरशेठ शहा (वाघोलीकर) सचिव, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी हे होते. तर प्रमुरव पाहुणे म्हणून प्रा. राजेंद्र कुंभार अध्यक्ष, एम. एन. रॉय अनौपचारिक शिक्षण संस्था कराड हे होते. सदर कार्यक्रमास दिलीपराव ढवाण पाटील, प्रा. आर. जी. पाटील, उपप्राचार्य, प्राचार्य पटेल बी. एच. प्राचार्य माने आर. ए., बारामतीतील शैक्षणिक संस्थांचे प्रतिनिधी, शिक्षक व विद्यार्थी उपस्थित होते.

प्रा.ए.बी.भगाटे
कार्यवाह डॉ.कर्मवीर भाऊराव पाटील संयुक्त समिती

* * *

ग्रंथ प्रेमी मंडळ

''प्रत्येक ग्रंथ म्हणजे असते एक निमंत्रण
कधी झपूर्झाचे,
कधी हिरव्या हिरव्या गार गालिच्यांचे...''

कवि मंगेश पाडगावकरांनी आपल्या ''ग्रंथ'' या कवितेत ग्रंथाबद्दलचे आपले विचार व्यक्त केले आहेत. त्यांच्या या ओळींची प्रचिती विद्यार्थ्यांना यावी हेच ग्रंथ प्रेमी मंडळाचे उद्दिष्ट होय.

विद्यार्थ्यांनी स्वतः वाचलेल्या आणि त्यांना आवडलेल्या एरवाद्या पुस्तकाचा इतरांना परिचय करून घ्यावा असे किमान उद्दिष्ट नजरेसमोर ठेवून मंडळाचा पहिला कार्यक्रम ९ ऑगष्ट २००२ रोजी झाला. विश्वास पाटील यांच्या ''पानीपत'' या कादंबरीचे रसग्रहण संदीप कविश्वर यांनी केले.

दुसऱ्या कार्यक्रमात प्रथम वर्षाचे विद्यार्थी श्री. सोपानदेव काकडे यांनी 'गाडगे महाराज त्यांचा संप्रदाय व सद्यस्थिती' याबाबत आपले विचार मांडले.

दुसऱ्या सत्रात प्रथम वर्षाची विद्यार्थिनी कु. पूनम काटकर हिने प्रा. आनंद यादव यांच्या ''झोंबी'' या पुस्तकाचा परिचय करून दिला.

ग्रंथप्रेमी मंडळाच्या सर्वच कार्यक्रमांना विद्यार्थ्यांचा चांगला प्रतिसाद लाभला.

प्रा.सौ.केळकर प्रभुणे
प्रमुख, ग्रंथ प्रेमी मंडळ

* * *

व्यवसाय अभ्यासक्रम विभाग

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रम-
मार्केटींग अँड सेल्समनशिप

व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय महाराष्ट्र शासन, मुंबई यांचे विद्यमाने व उपसंचालक, व्यवसाय शिक्षण आणि जिल्हा व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण, प्रादेशिक कार्यालय, पुणे यांच्या सहकार्याने आपल्या महाविद्यालयात ''मार्केटिंग अँण्ड सेल्समनशीप'' या विषयाच्या शिक्षक/ निदेशकांचे सेवांतर्गत प्रशिक्षण दि. ४/१/०३ ते २४/१/०३ या कालावधीत आयोजित करण्यात आले होते. या प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे उद्‌घाटन मा. आर. सी. वाळापुरे उपसंचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण, प्रादेशिक कार्यालय, पुणे यांच्या शुभहस्ते झाले; व प्रशिक्षित सोसायटी, बारामती यांचे शुभहस्ते झाला. समारोप समारंभास अॅड.रमेशा दोशी सदस्य, स्थानिक समिती, अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी, बारामती हे प्रमुख पाहुणे लाभले.

सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमात आपल्या महाविद्यालयातील वाणिज्य विभाग, समाजशास्त्र विभाग, मानसशास्त्र विभाग, अर्थशास्त्र विभाग, इंग्रजी विभाग व संगणकशास्त्र विभागातील व्याख्यात्यांची व्याख्याने आयोजित करण्यात आली होती. तसेच विद्याप्रतिष्ठानचे वाणिज्य महा... शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, कळंब महावि... कळंब, शारदाबाई पवार महिला महावि... शारदानगर, अभियांत्रिकी महाविद्यालय, माळे... महाविद्यालयातील तज्ञ व्याख्यात्यांची व्या... आयोजित करण्यात आली होती. त्या... प्रशिक्षणार्थींशी चर्चा करण्यासाठी श्री.सुरे... श्रीपाल एजन्सीज, श्री.विजय गाढवे-म... पॉलीमर्स, श्री.डी.एन.कुंभार-बारामती कृषि उ... श्री. प्रमोद काकडे-रॉयल इंजिनिअरिंग, श्री... टाकळे-जगदंबा इंजिनिअरिंग वर्क्स, श्री.व... झेरॉक्स, या व्यापार व उद्योगक्षेत्रातील ... आलेल्या होत्या. तसेच डेअरी डायनामि... श्री.ए.आर.सुमंत, बँक ऑफ बडोदाचे श्री.उ... इंडिया अॅश्युरन्सचे ब्रँच मॅनेजर-श्री.व्ही.आर... युनायटेड इंडिया इन्शुरन्सचे श्री.गायकवाड व ... मेहता नॅशनल इन्स्टिट्यूट, पुणे येथील श्री. ... यांनी व्याख्याने देऊन प्रशिक्षणार्थींच्या ज्ञाना... टाकली.

या सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रमाचा एक ... म्हणून कृषी विकास प्रतिष्ठान, शारदानगर, ... उत्पन्न बाजार समिती, बारामती, बिल्ट ग्राफीक ... लि.डाळज, डेअरी डायनामिक्स बारामती या संस्... अभ्यास भेटी आयोजित करण्यात आल्या होत्या.

या सेवांतर्गत प्रशिक्षण कार्यक्रमात मुंबई, पु... व नाशिक विभागातील एकूण बावीस प्रशि... सहभागी झाले होते. या सेवांतर्गत प्रशि... कार्यक्रमाचे कोर्स डायरेक्टर, आप... महाविद्यालयाचे प्र.प्राचार्य श्री.व्ही.जी.पडवेकर ... त्यांचे उत्तम सहकार्य व मार्गदर्शन लाभले.

प्रा.आर.डी.शानबे...
को-ऑर्डिनेटर

* * *

प्रौढ निरंतर शिक्षण व ज्ञानविस्तार विभाग

२००२-०३ या शैक्षणिक वर्षात या विभागातर्फे दि. २७ व २८ फेब्रुवारी, २००३ रोजी ''योगा बिल्डिंगमध्ये'' दोन दिवसांचा पूर्णवेळ प्रशिक्षण वर्ग ''कला पेंटींग'' या विषयावर आयोजित करण्यात आला यासाठी महाविद्यालयातील ११ वी पासून एम्.ए. पर्यन्तच्या फक्त ६०मुलींना प्रवेश देण्यात आला प्रशिक्षणासाठी परिसरातील उद्योजक महिला व महाविद्यालयातील प्राध्यापक महिलांचे सहकार्य घेण्यात आले. दि.२७ फेब्रुवारी रोजी प्रशिक्षण वर्गाचे उद्‌घाटन महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य प्रा.आर.जी.पाटील यांनी केले. त्यांनी आगामी वर्षात असे कोर्सेस महाविद्यालयात वर्षभर राबवण्याचा मनोदय व्यक्त केला. विद्यापीठाने प्रकाशित केलेल्या व्होकेशनल कोर्स मधील साधारणत: ५०% कोर्सेस हे महाविद्यालय स्वत:च्या क्षमतेवर राबवणार आहे व त्या दिशेने लवकरच एक समिती स्थापन करण्यात येणार आहे. महिला सबलीकरण, रोजगार वाढ, श्रमप्रतिष्ठा, उत्पादकतावाढ या सारख्या अनेक उद्दिष्टांची पूर्तता यातून होणार असल्याने येथून पुढे स्वावलंबनासाठी अशा उपक्रमांची समाजाला खरी गरज आहे. असे मत त्यांनी याप्रसंगी व्यक्त केले.

उपक्रमातील सहभागी मार्गदर्शक व त्यांनी दिलेली मार्गदर्शने पुढीलप्रमाणे

१)	कु.सारिका वैद्य	रांगोळी कला
२)	सौ.विद्या घाडगे	बांधणी पेंटींग
३)	प्रा.निशा मोदी	मेंदी कला
४)	प्रा.बिना तावरे	विणकला
५)	कु.पल्लवी पाटील	विणकाम कला
६)	सौ.गायकवाड	परफ्युम्स तयार करणे
७)	सौ.वर्षा राजोपाध्ये	पर्सेस तयार करणे
८)	संग्राम थोरात	थर्माकोल पेंटींग
९)	सचिन थारात	थर्माकोल पेंटींग

सदर प्रशिक्षणास उत्तम प्रतिसाद मिळाला. समितीमधील प्राध्यापक तारदाळकर, सौ.सीमा नाईक-गोसावी, समाधान पाटील यांचे उत्तम सहकार्य मिळाले. प्रा.मेजर गोडसे, प्रा.देसाई, प्रा.डॉ.जाधव कार्यक्रमास हजर होते. एकूण १५ तासापेक्षा ही जादा वेळ घेतलेले हे प्रशिक्षण प्रशिक्षणार्थींना खूपच आवडल्याचे त्यांच्या प्रतिक्रियांतून जाणवले. उद्योजक महिलांनी खूप चांगली माहिती प्रशिक्षणार्थींना दिली.

प्रा.रामभाऊ खाडे
प्रकल्प अधिकारी

* * *

अस्मिता-भित्तिपत्रक

सन २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षात विद्यार्थ्यांकडून अस्मिता हस्तलिखित भित्तिपत्रकासाठी उल्लेखनीय व लक्षणीय प्रतिसाद मिळाला. विद्यार्थ्यांमधील साहित्य कलादी गुणांच्या विकासाला वाव मिळावा तसेच त्यांची वाङ्‌मयीन व कला विषयक जाण अभिरुची समृध्द व्हावी यासाठी वर्षभरात विविध उपक्रमांचे आयोजन केले.

प्रसिध्द कवी व कथाकथनकार श्री. भैय्यासाहेब देशमुख यांच्या हस्ते ''अस्मिता'' च्या पहिल्या अंकाचे उद्‌घाटन करण्यात आले. वर्षभरात विद्यार्थी साहित्यिकांचे कविता, लेख, कथा, चित्रकला कृती, व्यंगचित्रे, प्रासंगिक, लेख, भेटकार्ड, स्केचिंग, मेंदी रेखाटने, अर्थपूर्ण विचारांचे संकलन, वैचारिक उतारे, चारोळ्या इ. विविध साहित्यकलाविष्कारांना ''अस्मिता'' मध्ये मोठ्या प्रमाणात संधी देण्यात आली. त्यात प्रामुख्याने दत्तात्रय काळे, केदार कांबळे, राजश्री कदम, कविता येळे, पूनम लोंढे, संग्राम गोसावी, स्वाती शिंदे, पंकज सोनवणे, अनुराधा गिरीगोसावी, संदीप कवीश्वर, शिल्पा रोकडे, सुमिता खांडेकर, सयाजी गोफणे, महादेव जगताप, सोपान काकडे, अरुणा कांबळे, वेदपाठक एम.व्ही., राजेंद्र पोतदार, नितीन गांगुर्डे, दिलीप आटोळे, योगेश महामुनी यांनी सहभाग घेतला.

वर्षभरात प्रसिध्द झालेल्या विविध साहित्यातून पारितोषिकासाठी पुढील विद्यार्थ्यांच्या कलाकृतींची सर्वानुमते निवड करण्यात आली.

एम.व्ही.वेदपाठक	उत्कृष्ट चित्रकला कृती
केदार कांबळे	उत्कृष्ट लेरव
पंकज सोनवणे	उत्कृष्ट कविता

या शिवाय अस्मिता भित्तिपत्रकाच्या वतीने विविध नियतकालिकाथील निवडक व विद्यार्थी उपयोगी अशा लेरवांची कात्रणे वर्षभर नियमितपणे काचफलकात प्रदर्शित केली. बारामती शहरातील साप्ताहिके व नियतकालिकांतून लेरवन करण्यात विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहित केले गेले.

विशेष म्हणजे या वर्षी कनिष्ठ विभागातील विद्यार्थ्यांचा प्रतिसाद लक्षणीय होता. तसेच प्ररव्यात साहित्यिक शिवाजी सावंत, दुर्गाबाई भागवत, वसंत बापट, शांताबाई शेळके, प्रिया तेंडूलकर, वसंत सबनीस या दिवंगत साहित्यिकांवर वृत्तपत्रांतून प्रसिध्द झालेले दर्जेदार अग्रलेरव, वृत्त, लेरव काचफलकात प्रदर्शित करुन त्यांना आदरांजली वाहण्यात आली. प्रा.मनाजी गावडे, प्रा.संजय भिसे व समितीतील सर्व सहकारी प्राध्यापकांनी मोलाचे सहकार्य केले. महाविद्यालयाचे प्रभारी प्राचार्य व्ही.जी.पडवेकर, उपप्राचार्य आर.जी.पाटील, उपप्राचार्य पी.जी.मेहेर, मराठी विभाग प्रमुरव प्रा.प्रभाकर घेरे यांचे मार्गदर्शन लाभले.

प्रा.सीमा नाईक-गोसावी
संपादक - 'अस्मिता भित्तिपत्रक'

* * *

बहि:शाल शिक्षण मंडळ

डॉ.बाबासाहेब जयकर व्यारव्यानमाला

डॉ.बाबासाहेब जयकर व्यारव्यानमाला महाविद्यालयात १८,१९,व २० डिसेंबर २००२ रोजी आयोजित करण्यात आली. व्यारव्यानमालेचे उद्घाटन प्रभारी प्राचार्य व्ही. जी. पडवेकर यांनी केले. दि. १८ रोजी डॉ.पदमाकर पंडीत यांचे ''आरोग्याचे अर्थशास्त्र'' या विषयावर व्यारव्यान झाले. त्यांनी आपल्या व्यारव्यानात असे विचार मांडले की मानवी देह आपणास फुकट मिळाला आहे. त्यातील कर्मेंद्रिये व ज्ञानइंद्रिये यांचे मोल अमोल आहे सर्व इंद्रिये देवाचे सुंदर अलंकार आहेत. मात्र दुर्बुध्दीच्या राहून आरोग्याचे अनेक प्रश्न निर्माण झाले युक्त आहार व युक्त विहारातून शरीराची काळजी घेणे आवश्यक आहे. चांगले आरोग्य हे जीवनासाठीचा मूलमंत्र आहे. दि. १९ डिसें. प्रा.सौ.अपर्णा सावणे यांनी ''भारतीय संस्कृती व अर्थ'' विषयांवर बोलताना गणेश तुलस, नमस्कार यासारख्या प्रतिकांचे सोदाहरण विवेचन मांडले दि. २० डिसें.रोजी प्रा. विलास ... उत्स्फूर्तपणे'' व्यसनमुक्ती काळाची गरज विषयावर आपले विचार मांडले, व्यसनाची कारणे, परिणाम, उपाय या वरील विवेचन ... मार्गदर्शक होते

व्यारव्यान मालेसाठी अनेक नागरिक, ... महाविद्यालयातील प्राध्यापक विद्यार्थी-विद्यार्थिनी प्रचंड प्रतिसाद मिळाला. प्रत्येक व्यारव्यानानंतर श्रोत्यांनी विचारलेल्या अनेक प्रश्नांना वक्त्यांनी समर्पक उत्तरे दिल्याने व्यारव्यानमाला फलदायी झाल्याचे संकेत मिळाले. व्यारव्यानमालेत महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य आर.जी.पाटील यांनी अध्यक्षीय प्रा.पी.जी.मेहेर, डॉ.सौ.नीलम पाटील यांनी ... भाषणे दिली. प्रा.सुरेश साळुंरवे, प्रा.सौ.सीमा ... गोसावी, प्रा.तारदाळकर यांनी कार्यक्रम ... करण्यात मोलाची साथ दिली. व्यारव्यानपूर्व व ... वृत्तपत्रामधून योग्य ती प्रसिध्दी देण्यात ... श्रोत्यांनी मूल्यमापनपत्रिका भरुन दिल्या. ... व्यारव्यानमाला यशस्वी झाली.

प्रा.रामभाऊ ...
केंद्र संयोजक

* * *

हिंदी विभाग

हिंदी दिवस

दिनांक १४ सितंबर, २००२ को ''हिंदी-दिवस'' समारोह का आयोजन किया गया था। इस समारोह में प्रमुरव अतिथि के रुप में पुणे विश्वविद्यालय, हिंदी विभाग के प्रपाठक डॉ.तुकाराम पाटील जी उपस्थित थे।

छात्रों का सहभाग :-

१८ फरवरी, २००३ को स.प.महाविद्यालय, पुणे में डॉ.भूपटकर तथा डॉ.साने जी की पावन स्मृति के उपलक्ष्य में नुक्कड नाटक प्रतियोगिता का आयोजन किया गया था जिसमें द्वितीय एवं तृतीय वर्ष के छात्र-छात्राओं ने भाग लिया ।

क्षेत्रीय नागरी लिपि संगोष्ठी :-

नागरी लिपि परिषद, नई दिल्ली तथा अपने महाविद्यालय के हिंदी विभाग के तत्वावधान में दिनांक २१ दिसंबर, २००२ को एक दिवसीय क्षेत्रीय नागरी लिपि संगोष्ठी का आयोजन किया गया था । इस संगोष्ठी का उद्घाटन पुणे विश्वविद्यालय, व्यवस्थापन मंडल के सदस्य एवं स्थायी समिति के अध्यक्ष डॉ.अरुण अडसूल जी ने अपने कर कमलों द्वारा किया । इस अवसर पर एक विशेष अतिथि के रुप में पुणे विश्वविद्यालय, कला व ललित कला संकाय के अधिष्ठाता डॉ.अशोक थोरात जी उपस्थित थे । इस समारोह की अध्यक्षता अनेकांत एज्युकेशन सोसायटी के अध्यक्ष मा.जंबुकुमार चंदुलाल शहा जी ने की ।

इस संगोष्ठी में डॉ.राजेंद्र शहा, डॉ.ओमप्रकाश शर्मा, प्रा.सौ.सविता सिंह, श्री.विजय कांबळे, डॉ.कुमुद पाटील, प्रा.विजय कर्डिले, प्रा.सौ.अनुपमा प्रभुणे, प्रा.दयानंद मिसाळ, प्रा.सौ.सीमा गोसावी, प्रा.सौ.लता महाजन आदि विद्वतजनों ने अपना प्रपत्र पठन किया । दो सत्रों में आयोजित इस संगोष्ठी के प्रथम सत्र की अध्यक्षता सी.टी.बोरा महाविद्यालय, शिरूर के हिंदी विभागाध्यक्ष डॉ.सुरेश जैन ने की तो द्वितीय सत्र की अध्यक्षता पुणे विश्वविद्यालय, हिंदी विभाग के प्रपाठक डॉ.तुकाराम पाटील जी ने की । संगोष्ठी का समापन समारोह तुलजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, बारामती के पूर्व हिंदी विभागाध्यक्ष डॉ.कृ.मं.सुर्वे जी की अध्यक्षता में संपन्न हुआ ।

इस क्षेत्रीय संगोष्ठी में पुणे, नगर, नासिक, सातारा जिलों के विभिन्न महाविद्यालयों से करीब साठ प्राध्यापक सम्मिलित हुए थे । इसके अतिरिक्त तुलजाराम चतुरचंद महाविद्यालय, विद्या प्रतिष्ठान, का आर्टस्, कॉमर्स एवं सायन्स महाविद्यालय, शारदाबाई पवार महाविद्यालय, शारदानगर, मु.सा.काकडे महाविद्यालय सोमेश्वरनगर तथा कला, वाणिज्य एवं विज्ञान महाविद्यालय, इंदापूर आदि महाविद्यालयों के छात्र बडी संरव्या में उपस्थित थे ।

इस संगोष्ठी को सफल संपन्न बनाने में महाविद्यालय के प्र-प्राचार्य मा.व्ही.जी.पडवेकर, उप-प्राचार्य मा.आर.जी.पाटील, मा.पी.जी.मेहेर तथा हिंदी विभाग के सहयोगी प्रा.प्रदीप सरवदे, प्रा.कु.प्रतिभा जावळे, प्रा.अच्युत शिंदे तथा प्रा.विलास परकाळे आदि मित्रों का सक्रिय सहयोग रहा ।

प्रा.सुरेश साळुंके
प्रमुरव, हिंदी विभाग

* * *

वसतिगृह मुलींचे

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी तर्फे कै.गुलाबराव नानासो पवार कन्या वसतिगृह चालविले जाते. चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये कनिष्ठ व वरिष्ठ आणि पदव्युत्तर अशा एकूण १६१ मुलींनी प्रवेश घेतला. यावर्षी वसतिगृहातील नविन इमारतीमध्ये मुलींची राहण्याची सोय केली गेली. यावर्षी वसतिगृहामध्ये नागपंचमी, कोजागिरी पौर्णिमा, ३१ डिसेंबर, स्नेहसंमेलन, वसतिगृह साफसफाई (स्वयंस्फूर्तपणे) इ. अनेक कार्यक्रम झाले. मुली विविध गुणदर्शनासाठी ''२६ जानेवारी'' हा दिवस होस्टेल डे म्हणून साजरा करतात. त्यादिवशी अनेक प्रकारच्या स्पर्धा आयोजित करण्यात येतात. ''सौंदर्य आणि बुध्दिमत्ता'' या स्पर्धेची विजेती ही ''मिस होस्टेल'' म्हणून घोषित केली जाते. यंदा हा बहुमान

कु.नम्रता पटवा (एस.वाय.बी.एस्सी) या विद्यार्थिनीला मिळाला. पारंपरिक महाराष्ट्रीयन पोषारव करुन तिने त्याचे वैशिष्ट्ये व महत्व याची माहिती दिली. सामान्य ज्ञानावरील प्रश्नांना समर्पक उत्तरे दिली.

स्पर्धांचे परीक्षण प्रा.डॉ.सौ.नेमाडे, प्रा.सौ.सुर्वे, प्रा.सौ.कदम यांनी केले. या कार्यक्रमासाठी प्रमुरव पाहुण्या सौ.प्रीती चंद्रगुप्त वाघोलीकर लाभल्या होत्या.

बक्षिस वितरण कार्यक्रम मा.सचिव जवाहर शहा (वाघोलीकर), मा.अॅड.रमेश दोशी व मा.उपप्राचार्य पी.जी.मेहेर यांच्या हस्ते करण्यात आले.

प्रा.कु.मोदी निशा चंदुलाल
रेक्टर

* * *

विद्यार्थी समोपदेशन समिती

शैक्षणिक वर्ष २००२-२००३ या वर्षात वरिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक, व्यक्तिमत्व विषयक, वैयक्तिक इ. स्वरुपाच्या समस्याचे सर्वेक्षण केले. महाविद्यालयातील २५ विद्यार्थ्यांचे वैयक्तिक समोपदेशन करण्यात आले.

नथुबाई कन्या महाविद्यालय, सांगली येथे दि.२७ व २८ डिसेंबर २००२ रोजी महाविद्यालयातील दोन विद्यार्थ्यांना ''स्पर्धात्मक युगात व्यक्तिमत्व विकास'' या शिबिरासाठी पाठविण्यात आले होते.

प्रा.डॉ.के.एम.जाधव
प्रमुरव, विद्यार्थी समोपदेशन समिती

* * *

वैद्यकीय तपासणी अहवाल

शैक्षणिक वर्ष २००२-०३ मधील प्रथम वर्ष कला, वाणिज्य, विज्ञान व संगणकशास्त्र तसेच वसतिगृहातील मुला-मुलींची वैद्यकीय त... दिनांक ३ ऑक्टोबर ते १० ऑक्टोबर २००२ या... पूर्ण करण्यात आली. एकूण १०५० विद्या... वैद्यकीय तपासणी करण्यात आली. वरील... वैद्यकीय तपासणी मा.डॉ.अशोक ... डॉ.के.डी.गुजर व डॉ.सिसोदिया यांनी केली.

वैद्यकीय तपासणी अंतर्गत येणाऱ्या विद्या... माहिती परिशिष्ट अ व ब मध्ये भरुन विद्या... पोहोच केली आहे. वैद्यकीय तपासणीचे ... प्रा.एम.के.कोकरे व त्यांचे सहकारी प्राध्यापक... श्री.एल.ई.पडळकर व त्यांचे सहकारी शिक्षकेतर... कर्मचारी यांनी केले.

प्रा.एम.के.को...
वैद्यकीय तपासणी वि...

* * *

शैक्षणिक सहल अहवाल

सन २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षा... महाविद्यालयातील विविध विभागामधून शैक्षणि... सहलीचे आयोजन करण्यात आलेले होते.

१) दि.२७ व २८ ऑक्टोबर २००२ रोजी मानस... विभागातर्फे दापोली, रत्नागिरी, ... चिपळूण इ.

२) दि. १७ व १८ जानेवारी २००३ संरक्षण... विभागातर्पे दापोली, रत्नागिरी, ... गणपतीपूळे इ.

३) दि.१७ व १८ जानेवारी २००३ हिंदी विभाग... दापोली, रत्नागिरी, चिपळून, गणपतीपुळे इ.

४) दि.४ जानेवारी २००३ अर्थशास्त्र विभाग... महाबळेश्वर, प्रतापगड, तापोळा इ.

५) ११ जानेवारी २००३ मराठी विभागा तर्फे भिमाशंकर, जून्नर, लेण्याद्री इ.

६) दि.१२ जानेवारी २००३ एस.वाय.बी.कॉम दि.१३ जानेवारी २००३ एफ.वाय.बी.कॉम या वर्गा तर्फे महाबळेश्वर, प्रतापगड, तापोळा, इ.

७) दि. १८ जाने २००३ टी.वाय.बी.कॉम वर्गातर्फे दापोली, चिपळूण, रत्नागिरी इ.

८) दि.१३ फेब्रुवारी २००३ वनस्पतीशास्त्र विभागातर्फे भोर, बनेश्वर, भाटघर, फलटण इ.

९) २७ फेब्रुवारी २००३ प्राणीशास्त्र विभाग तर्फे महाबळेश्वर, रवेड, दापोली, हरणे इ.

१०) दि.६ व ७ मार्च २००३ भूगोल विभागातर्फे (टि.वाय.बी.ए.) रत्नागिरी, दापोली, चिपळूण इ.

११) दि. १७ व १८ मार्च २००३ भूगोल विभागतर्फे (एस.वाय.बी.ए.) दापोली, चिपळूण, रत्नागिरी इ.

वरील प्रमाणे शैक्षणिक सहलीचे आयोजन करण्यात आले होते.

प्रा.अविनाश सावळकर
सहल विभाग प्रमुरव

* * *

मराठी वाङ्मय मंडळ अहवाल

सन २००२-२००३ या शैक्षणिक वर्षात मराठी वाङ्मय मंडळाच्यावतीने विविध उपक्रमांचे आयोजन केले गेले. विद्यार्थी-लेरवकांच्या सुप्त साहित्य-कलादी गुणांना व ऊर्मीना फुलविण्यासाठी सातत्याने वाङ्मय मंडळ व प्रयत्नशील असते. या वर्षातील प्रमुरव उपक्रम पुढील प्रमाणे :-

१) मराठी वाङ्मय मंडळाचे उद्घाटन :-
प्रसिध्द कवी व कथाकथनकर श्री.भैय्यासाहेब देशमुरव यांच्या हस्ते दि.२३ ऑगस्ट रोजी वाङ्मय मंडळाचे उद्घाटन संपन्न झाले. अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्रभारी प्राचार्य व्ही.जी.पडवेकर होते. उपप्राचार्य आर.जी.पाटील सन्माननीय अतिथी म्हणून उपस्थित होते. या प्रसंगी श्री.देशमुरव यांनी आपल्या कविता सादर केल्या. तसेच प्रसिध्द विनोदी लेरवक द.मा.मिरासदार यांची 'माझी पहिली चोरी' ही विनोदी कथा आपल्या रवास ढंगदार शैलीत सादर केली. याप्रसंगी 'अस्मिता' भित्तिपत्रकाचे उद्घाटन श्री.भैय्यासाहेब देशमुरव यांच्याहस्ते झाले. अस्मिता भित्तिपत्रकातील भरगच्च समाविष्ट साहित्य पाहून पाहुण्यांनी नवोदित विद्यार्थी-लेरवकांचे कौतुक केले. या अंकाचे संपादन प्रा.सीमा गोसावी यांनी केले होते. ''काव्य-चित्र-साहित्य-व्यंगचित्रे अशा आविष्कारांची ठिणगी विद्यार्थी मनात पडल्याशिवाय त्याचे वणव्यात रुपांतर होत नाही. अशी ठिणगी मनात पडली पाहिजे.'' असे ते म्हणाले कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक व सूत्रसंचालन प्रा.सीमा गोसावी यांनी केले. पाहुण्यांचा परिचय डॉ.रंजना नेमाडे यांनी केला. संयोजन मराठी विभाग प्रमुरव प्रा.प्रभाकर घेरे यांनी केले होते. या कार्यक्रमाला विद्यार्थ्यांचा प्रचंड प्रतिसाद लाभला.

२) श्री.म.गो.इनामदार यांचे काव्यवाचन -
बारामतीतील कवी श्री.म.गो.इनामदार यांच्या काव्यवाचनाचा बहारदार कार्यक्रम संपन्न झाला.

३) प्रा.डॉ.विद्यागौरी टिळक यांचे व्यारव्यान -
बी.ए.व एम.ए.च्या मराठी विषयाच्या विद्यार्थ्यांसाठी पुणे विद्यापीठातील प्रपाठक प्रा.डॉ.विद्यागौरी टिळक यांचे भाषाविज्ञाच्या नवीन अभ्यासक्रमावर अभ्यासपूर्ण व्यारव्यान झाले अध्यक्षस्थानी मराठी विभाग प्रमुरव प्रा.प्रभाकर घेरे होते. संयोजन डॉ.रंजना नेमाडे यांनी केले.

४) श्री.राहुल सवणे यांचे व्याख्यान -

'गुरु-शिष्य परंपरा व शिक्षण' या विषयावर श्री.राहुल सवणे यांचे व्याख्यान पार पडले.

५) मराठी दिन संपन्न -

भारतीय साहित्यातील थोर ऋषितुल्य साहित्यिक वि.वा.शिरवाडकर तथा कविवर्य कुसुमाग्रज यांचा जन्मदिन आमच्या महाविद्यालयात सातत्याने मराठी दिन म्हणून साजरा केला जातो. पुणे विद्यापीठाच्या मराठी विभागातील प्रपाठक व समीक्षक डॉ.मनोहर जाधव यांच्या सन्माननीय उपस्थितीत मराठी दिन साजरा झाला. अध्यक्षस्थानी प्रभारी प्राचार्य विश्वनाथ पडवेकर होते. या प्रसंगी प्रा.सीमा गोसावी, प्रा.कु.संगीता शिंदे, प्रा.विलास कदम, संदीप कवीश्वर, माधुरी हजारे, क्रांती गायकवाड, संग्राम गोसावी, संदीप गावडे, इ.विद्यार्थ्यांनी कुसुमाग्रजांच्या गाजलेल्या कवितांचे वाचन केले. डॉ.मनोहर जाधव [illegible] कुसुमाग्रजांच्या काव्यातील मान[illegible] सामाजिकता व सामर्थ्यस्थलांचा वे[illegible] पाहुण्यांचा परिचय प्रा.प्रभाकर घे[illegible] आभार डॉ.रंजना नेमाडे यांनी मानले.

मराठी वाङ्मय मंडळाच्या विविध उप[illegible] मराठी विभागातील प्रा.ह.रा.जाधव, डॉ.रंजना [illegible] प्रा.सीमा गोसावी, प्रा.कु.संगीता शिंदे, प्रा.[illegible] प्रा.विलास कदम, प्रा.संजय भिसे यांचे स[illegible] लाभले.

प्रा.प्रभा[illegible]
का[illegible]
मराठी वाङ्म[illegible]

✲ ✲ ✲

महाविद्यालयाची टळक वैशिष्ट्ये

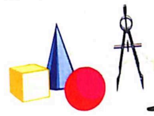

१) भव्य व सुंदर परिसर
२) भव्य व सुसज्ज प्रयोगशाळा, विज्ञान कार्यशाळा
३) २००० विद्यार्थी बसू शकतील असे प्रेक्षागृह
४) सुसज्ज, वातानुकूलित आलिशान संगणक प्रयोगशाळा
५) प्रशस्त, समृद्ध, परिपूर्ण ग्रंथालय आणि पुस्तक पेढीची सोय
६) भाषाविज्ञान प्रयोगशाळा
७) दक्-श्राव्य साधनांचा वापर
८) तज्ञ व अनुभवी प्राध्यापक वर्ग
९) सामान्यज्ञान परीक्षा घेण्याची सोय
१०) इलेक्ट्रॉनिक्स, कॉम्प्युटर माहिती व तंत्रज्ञान शिक्षणाची सोय

११) स्पर्धात्मक परिक्षांचे केंद्र, व्यावसायिक व करियर मार्गदर्शन
१२) परिसरात बँकेची सुविधा
१३) विविध विषयांवरील चर्चासत्रे व परिसंवाद
१४) कविवर्य मोरोपंत वाद व वक्तृत्व स्पर्धा
१५) सुसज्ज व्यायामशाळा, देशी-विदेशी खेळांची सोय, योगाभ्यास केंद्र
१६) राष्ट्रीय छात्रसेना (एन.सी.सी.) - आर्मीविंग
१७) राष्ट्रीय सेवा योजना (एन्.एस्.एस्.)

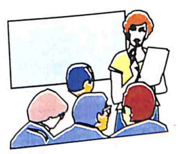

१८) व्यक्तिमत्त्व विकासाची संधी
१९) कमवा व शिका योजना
२०) कॅन्टीन, स्वतंत्र मेस व बेकरी
२१) मुला-मुलींसाठी स्वतंत्र वसतिगृहे
२२) विद्यार्थी ग्राहक भांडार
२३) मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना सर्वप्रकारच्या सोयी व आर्थिक सवलती
२४) विविध प्रकारच्या सरकारी आर्थिक सवलती व शिष्यवृत्त्या
२५) विविध पारितोषिके
२६) यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

संस्थेचेइतर घटक :- (उपअभ्यास केंद्र)

अ : व्यवस्थापन विकास व संशोधन संस्था